Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

ÜNİVERSİTELERİMİZİN TARİH BÖLÜMLERİ DERS PROGRAMI ÇALIŞTAYI (TADEP)

(FARKLILIKLAR PROBLEMLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ)

EDİTÖR
AHMET YÜKSEL

CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI NO: 224

26/06/2021 Tarih ve 2021/1-1 Numaralı Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Yayın Kurulu Kararı ile 19.08.2021 Tarih ve 2021/1-1 Numaralı Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Yönetim Kurulu Kararına istinaden basımı uygun görülmüştür.

İNCELEME KOMİSYONU:

Prof. Dr. Ali AKSU	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / SİVAS
Prof. Dr. Ömer DEMİREL	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi / SİVAS
Prof. Dr. Seyfullah KARA	Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ZONGULDAK

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ

ÜNİVERSİTELERİMİZİN TARİH BÖLÜMLERİ
DERS PROGRAMI ÇALIŞTAYI (TADEP)
(FARKLILIKLAR PROBLEMLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ)

ISBN
978-605-7902-44-3

Editör
Prof. Dr. Ahmet Yüksel

Editör Yardımcıları
Okan Güven
Oğuz Şentürk

Baskı
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlük Matbaası
Sertifika No: 40954

Kapak ve İç Düzen
Abdulkadir KOCATÜRK

Dağıtım
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Sivas 2021

İÇİNDEKİLER

Sunuş 7
Ön Söz 9

Açış Oturumu: Prof. Dr. Ömer DEMİREL 15
Prof. Dr. Hakan YEKBAŞ 17
Açış Konferansı: Tarihçilik Eğitimi Nereye Gidiyor? – Prof. Dr. Ahmet ŞİMŞEK 21

I. Oturum 43
Moderatör: Prof. Dr. Turhan KAÇAR 45
Prof. Dr. Fatma ACUN 47
Dr. Öğr. Üyesi M. Zahit ATÇIL 56
Doç. Dr. Kürşat YILDIRIM 63
Soru-Cevap 65
Doç. Dr. Kürşat YILDIRIM, Dr. Öğr. Üyesi Kadir KON, Doç. Dr. Fatih DURGUN

II. Oturum 75
Moderatör: Prof. Dr. Ahmet ÖZCAN 77
Prof. Dr. Yılmaz KURT 79
Prof. Dr. Osman KÖKSAL 85
Müzakere
Prof. Dr. Alpaslan DEMİR 91
Doç. Dr. Tuğrul ÖZCAN 96
Soru-Cevap 100
Prof. Dr. Ahmet ÖZCAN, Prof. Dr. Yılmaz KURT, Prof. Dr. Osman KÖKSAL, Prof. Dr. Alpaslan DEMİR, Doç. Dr. Tuğrul ÖZCAN

III. Oturum 109
Moderatör: Prof. Dr. Mehmet ÖZ 111
Prof. Dr. İbrahim ŞİRİN 113
Prof. Dr. Taha Niyazi KARACA 119
Doç. Dr. Şerif DEMİR 123
Soru-Cevap 128
Prof. Dr. Mehmet ÖZ, Prof. Dr. Ahmet ŞİMŞEK, Prof. Dr. Taha Niyazi KARACA, Doç. Dr. Şerif DEMİR

IV. Oturum 133
Moderatör: Prof. Dr. Haldun EROĞLU 135
Prof. Dr. Yunus KOÇ 136
Müzakere
Doç. Dr. Olcay ÖZKAYA 150
Doç. Dr. Özlem ÇAYKENT 153
Doç. Dr. Ayşe ATICI ARAYANCAN 157

V. Oturum 163
Moderatör: Prof. Dr. Arif BİLGİN 165
Doç. Dr. Mustafa ALİCAN 168
Prof. Dr. Hayri ÇAPRAZ 176
Müzakere
Prof. Dr. Ramazan ACUN 186
Doç. Dr. Zafer ATAR 192
Doç. Dr. Mehmet Ali KARAMAN 195

VI. Oturum 201
Moderatör: Prof. Dr. Pınar ÜLGEN 203
Prof. Dr. Mehmet Alaaddin YALÇINKAYA 203
Prof. Dr. Gürsoy ŞAHİN 208
Prof. Dr. Serkan YAZICI 212
Müzakere
Doç. Dr. Eyüp KUL 217
Doç. Dr. Tufan TURAN 225

VII. Oturum 233
Moderatör: Prof. Dr. Hüseyin MUŞMAL 235
Prof. Dr. Tufan GÜNDÜZ 235
Müzakere
Prof. Dr. M. Murat ÖNTUĞ 245
Doç. Dr. A. Teyfur ERDOĞDU 252
Doç. Dr. İbrahim SERBESTOĞLU 258
Dr. Polat SAFİ 262

Çalıştay Sonuç Bildirgesi 265
Çalıştaydan Kareler 273
Prof. Dr. Yılmaz KURT'un Kaleminden Çalıştayımız 277

ÇALIŞTAY KURULLARI

DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Hakan YEKBAŞ	(Sivas Cumhuriyet Üniv. / Rektör Yardımcısı)
Prof. Dr. Ahmet ŞİMŞEK	(İstanbul Üniv. / Hasan Ali Yücel Eğitim Fak.)
Prof. Dr. Serkan YAZICI	(Sinop Üniv. / Fen-Edebiyat Fak.)
Prof. Dr. Ahmet YÜKSEL	(Sivas Cumhuriyet Üniv. / Edebiyat Fak.)

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Fatma ACUN	(Hacettepe Üniv. - AİİT Enstitüsü)
Prof. Dr. Alaattin AKÖZ	(Selçuk Üniv. / Edebiyat Fak.)
Prof. Dr. Hasan BABACAN	(Mehmet Akif Ersoy Üniv. / Fen-Edebiyat Fak.)
Prof. Dr. Sezai BALCI	(Giresun Üniv. / Fen-Edebiyat Fak.)
Prof. Dr. Arif BİLGİN	(Sakarya Üniv. / Fen-Edebiyat Fak.)
Prof. Dr. Nurgül BOZKURT	(İzmir Bakırçay Üniv. / Fen-Edebiyat Fak.)
Prof. Dr. Hayri ÇAPRAZ	(Süleyman Demirel Üniv. / Fen-Edebiyat Fak.)
Prof. Dr. Yüksel ÇELİK	(Marmara Üniv. / Fen-Edebiyat Fak.)
Prof. Dr. Alpaslan DEMİR	(Tokat Gaziosmanpaşa Üniv. / Fen-Edebiyat Fak.)
Prof. Dr. Ömer DEMİREL	(Sivas Cumhuriyet Üniv. / Edebiyat Fak.)
Prof. Dr. İlhan EKİNCİ	(Ordu Üniv. / Fen-Edebiyat Fak.)
Prof. Dr. Mesut ERŞAN	(Eskişehir Osmangazi Üniv. / Fen-Edebiyat Fak.)
Prof. Dr. Mustafa GÖKÇE	(Muğla Sıtkı Koçman Üniv. / Edebiyat Fak.)
Prof. Dr. Abdulkadir GÜL	(Erzincan Binali Yıldırım Üniv./ Fen-Edebiyat Fak.)
Prof. Dr. Abdullah GÜNDOĞDU	(Ankara Üniv. / Dil ve Tarih-Coğrafya Fak.)
Prof. Dr. Turhan KAÇAR	(Medeniyet Üniv. / Edebiyat Fak.)
Prof. Dr. Taha Niyazi KARACA	(Yozgat Bozok Üniv. / Fen-Edebiyat Fak.)
Prof. Dr. Rıza KARAGÖZ	(Ondokuz Mayıs Üniv. / Fen-Edebiyat Fak.)
Prof. Dr. Ümit KILIÇ	(Atatürk Üniv. / Edebiyat Fak.)
Prof. Dr. Yunus KOÇ	(Hacettepe Üniv. - Türkiyat Enstitüsü)
Prof. Dr. Osman KÖKSAL	(Eskişehir Osmangazi Üniv. / Fen-Edebiyat Fak.)
Prof. Dr. Aşkın KOYUNCU	(Çanakkale Onsekiz Mart Üniv. / Fen-Edebiyat Fak.)
Prof. Dr. Yılmaz KURT	(Ankara Üniv. / Dil ve Tarih Coğrafya Fak. Emekli Öğrt. Üyesi)
Prof. Dr. Kemalettin KUZUCU	(Marmara Üniv. / Fen-Edebiyat Fak.)
Prof. Dr. Remzi KUZUOĞLU	(Aksaray Üniv. / Fen-Edebiyat Fak.)
Prof. Dr. Özer KÜPELİ	(İzmir Katip Çelebi Üniv. / Sosyal ve Beşeri Bilimler Fak.)
Prof. Dr. Hüseyin MUŞMAL	(Selçuk Üniv. / Edebiyat Fak.)
Prof. Dr. Bayram NAZIR	(Gümüşhane Üniv. / Fen-Edebiyat Fak.)
Prof. Dr. Hatice ORUÇ	(Ankara Üniv. / Dil ve Tarih-Coğrafya Fak.)
Prof. Dr. Mehmet ÖZ	(Hacettepe Üniv. / Edebiyat Fak.)
Prof. Dr. Ahmet ÖZCAN	(Çankırı Karatekin Üniv. / Edebiyat Fak.)
Prof. Dr. M. Murat ÖNTUĞ	(Uşak Üniv. / Fen-Edebiyat Fak.)
Prof. Dr. Saim SAVAŞ	(Uşak Üniv. / Fen-Edebiyat Fak.)

Prof. Dr. Gürsoy ŞAHİN	(Afyon Kocatepe Üniv. / Fen-Edebiyat Fak.)
Prof. Dr. Hasan Ali ŞAHİN	(Erciyes Üniv. / Edebiyat Fak.)
Prof. Dr. İbrahim ŞİRİN	(Kocaeli Üniv. / Fen-Edebiyat Fak.)
Prof. Dr. Erkan TURAL	(Ankara Yıldırım Beyazıt Üniv./İnsan ve Toplum Bilimleri Fak.)
Prof. Dr. Hakkı UYAR	(Dokuz Eylül Üniv. / Edebiyat Fak.)
Prof. Dr. Pınar ÜLGEN	(Tokat Gaziosmanpaşa Üniv. / Fen-Edebiyat Fak.)
Prof. Dr. M. Alaaddin YALÇINKAYA	(Karadeniz Teknik Üniv. / Edebiyat Fak.)
Prof. Dr. Gültekin YILDIZ	(İstanbul Üniv. / Edebiyat Fak. - Tarih Böl.)
Prof. Dr. Mehmet Serhat YILMAZ	(Kastamonu Üniv. / Fen-Edebiyat Fak.)
Doç. Dr. Selim F. ADALI	(Ankara Sosyal Bilimler Üniv. / Sosyal ve Beşeri Bilimler Fak.)
Doç. Dr. Mehmet AK	(Alanya Alaaddin Keykubat Üniv. / Eğitim Fak.)
Doç. Dr. Mustafa ALİCAN	(Muş Alparslan Üniv. / Fen-Edebiyat Fak.)
Doç. Dr. Ayşe ATICI ARAYANCAN	(Osmaniye Korkut Ata Üniv. / Fen-Edebiyat Fak.)
Doç. Dr. Şerif DEMİR	(Siirt Üniv. / Fen-Edebiyat Fak.)
Doç. Dr. Fatih DURGUN	(İstanbul Medeniyet Üniv. / Edebiyat Fak.)
Doç. Dr. Emrah Safa GÜRKAN	(İstanbul 29 Mayıs Üniv. / İktisadi ve İdari Bilimler Fak.)
Doç. Dr. Mehmet Ali KARAMAN	(Mehmet Akif Ersoy Üniv. / Fen-Edebiyat Fak.)
Doç. Dr. Arif KOLAY	(Kütahya Dumlupınar Üniv. / Fen-Edebiyat Fak.)
Doç. Dr. Eyüp KUL	(Recep Tayyip Erdoğan Üniv. / Fen-Edebiyat Fak.)
Doç. Dr. Olcay ÖZKAYA	(Hatay Mustafa Kemal Üniv. / Fen-Edebiyat Fak.)
Doç. Dr. İbrahim SERBESTOĞLU	(Ondokuz Mayıs Üniv. / İnsan ve Toplum Bilimleri Fak.)
Doç. Dr. Mustafa ŞAHİN	(Amasya Üniv. / Fen-Edebiyat Fak.)
Doç. Dr. Selim TEZCAN	(Ankara Sosyal Bilimler Üniv. / Sosyal ve Beşeri Bilimler Fak.)
Doç. Dr. Mevlüt YÜKSEL	(Atatürk Üniv. / Edebiyat Fak.)
Dr. Öğr. Üyesi Gökhan KAĞNICI	(İzmir Kâtip Çelebi Üniv. / Sosyal ve Beşerî Bilimler Fak.)
Dr. Öğr. Üyesi Hakan YAŞAR	(Tokat Gaziosmanpaşa Üniv. / Fen-Edebiyat Fak.)

SEKRETERYA

Arş. Gör. Oğuz ŞENTÜRK	(Sivas Cumhuriyet Üniv. / Edebiyat Fak.)
Arş. Gör. Okan GÜVEN	(Sivas Cumhuriyet Üniv. / Edebiyat Fak.)
Arş. Gör. Dr. Buket ÇELİK	(Sivas Cumhuriyet Üniv. / Edebiyat Fak.)

SUNUŞ

Geçmişten bugüne aklın ve bilimin ışığında yol alan yüksek öğretim kurumları sürekli bir değişim ve dönüşüm içerisinde olmuşlardır. Bu gelişme sadece ülkemizi bulunduğu noktanın bir adım daha ötesine taşımak ve çağı yakalamak çabasının yanında öğrencileri ülkelerine en iyi şekilde hizmet edecek donanımda yetiştirmekle yakından alakalıdır. Bunu sağlayabilmenin yolunun çağdaş ders programlarına sahip olabilmenin yanında o programları daima güncel tutabilmekten geçtiği şüphesizdir. Çünkü öğrenci müfredata göre okur ve eğitimini o program dahilinde tamamlar. Eğitimci de sorumlu olduğu dersin yöntem ve içeriğini o programın sınırları dahilinde şekillendirir. Dolayısıyla bütün eğitim-öğretim süreçlerine ilişkin zincirin en mühim halkasını ders programlarının oluşturduğunu ifade etmek malumun ilamından öte bir anlam taşımayacaktır.

Hal böyleyken maalesef gelinen noktada birçok akademik birimde kullanılan müfredatın değişen koşullara uyum sağlayabilecek niteliklerden uzaklaştığı, işin mutfağında yer alan hemen herkesçe dile getirilen bir husus olmuştur. YÖK tarafından başlatılan ve hassasiyetle takip edilen kalite politika ve çalışmaları kapsamında ders programlarının iyileştirilmesine ilişkin gerekliliğin kendisine daima öncelikli konular arasında yer bulmuş olması da bu cümledendir. Sözün özü ders programları açısından değişim kaçınılmaz bir hal almıştır. Üniversitemiz Tarih Bölümü tarafından gerçekleştirilen *"Üniversitelerimizin Tarih Bölümleri Ders Programı Çalıştayı (TADEP)"* bahsedilen zorunluluğu yerine getirebilme noktasında atılacak birçok adımdan ilkini oluşturuyor olması bakımından son derece önemli bir etkinlik olmuştur.

Sahalarında uzman ve tecrübe sahibi olan, ülkemizin çeşitli üniversitelerinde görevli tarihçi bilim insanlarının katılımıyla iki gün boyunca devam eden çalıştay süresince tarih bölümlerinin ders programları sadece eksiklik yahut farklılıklarıyla değil, artık fazlalık arz eden hususiyetleri bakımından da masaya yatırılmıştır. Üniversitemizin kurumsal sosyal medya hesapları üzerinden canlı olarak tüm iç ve dış paydaşlarımızın istifadesine sunulan çalıştay süresince dikkat çektiğim değişim-dönüşümden kaynaklanan

müfredatla ilintili problemler enine boyuna tartışılmıştır. O tartışmalar neticesinde varılan uzlaşının birer mahsulü olan hususlar ise bu kitabın sonunda yer alan Çalıştay Sonuç Bildirgesi'nde kendilerine yer bulmuştur. Gerçekten her biri bir ortak aklın yansıması olan maddeler dikkatli bir şekilde incelendiğinde tespit edilen sorunlar ve onları aşabilme noktasında alınması gerekli görülen tedbirlerin, esasında sadece Tarih bölümlerine mahsus olmadığı, sosyal bilimlerin kapsama alanına dahil olan birçok disiplini de yakından ilgilendirdiği müşahede olunmuştur. Dolayısıyla yürütülecek benzer çalışmalar için bu etkinliğin iyi bir örnek teşkil edeceği kanaatindeyim. Bu münasebetle katılım ve katkı sağlayan tüm tarihçilere tek tek teşekkür ediyorum. Böyle faydalı bir etkinliğin planlanmasından başarılı bir şekilde tamamlanmasına değin her bir aşamasında gösterdikleri titiz ve özverili çalışmaları, ortaya koydukları çaba münasebetiyle Prof. Dr. Ahmet Yüksel ile Arş. Gör. Okan Güven ve Arş. Gör. Oğuz Şentürk'ü hassaten teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Alim Yıldız
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Rektörü

ÖN SÖZ

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Tarih Bölümü mensupları olarak bir süredir Fakülte ve Üniversitemizin başta kalite komisyonları olmak üzere eğitim ve öğretimin geliştirilmesini gözeten çeşitli faaliyetleri içerisinde aktif bir şekilde yer alıyoruz. Yaptığımız çalıştayın nüvesi de söz konusu faaliyetler kapsamında başlatılan akreditasyon çalışmaları sırasında oluştu. Bölümümüzün ders programı birçok türdeşi gibi yıllar önce oluşturulmuş, o nedenle hızla değişen koşullar karşısında öğrenci odaklı bir eğitim sunabilmek için gerekli olan kıstasların hayli uzağında kalmıştır. Değişimin gerekçesi böylelikle gün yüzüne çıkarken ne yönde olması gerektiği zihnimizi uzun zaman kurcaladı. Yapılmak istenen son derece ciddi bir işti ve öyle birkaç kişinin toplanıp iş bittiğinde "Yaptım, oldu!" demesiyle geçiştirilemeyecek kadar da önemliydi. Kısacası müfredat üzerinde girişilecek değişimin daha geniş bir platformda tartışılması gerekiyordu.

Sağlık alanına mensup çoğu akademik birim hep birlikte yürüttükleri çalışmalar neticesinde "ortak" veya "çekirdek" tabir olunur bir ders programı oluşturmuştur. Üstelik sadece bunu başarmakla kalmamış, çeşitli periyotlarla o programları geliştirmekten de geri durmamışlardır. *"Öyleyse Tarih bölümleri de ders programlarında belli başlı ortak standartlar oluşturup bunu uygulayamazlar mı?"* sorusu zihnimizde belirdi. Bu soruya cevap üretebilmek için ortaya koyduğumuz çaba aynı zamanda çalıştay yolculuğumuzun başladığının habercisi oldu. Sonraki aşama doğal olarak yol hazırlıklarını tamamlamakla geçti. O doğrultuda ilk olarak ismi adeta Türkiye'de yapılan tarih çalıştaylarıyla özdeşlemiş olan Ahmet Şimşek hocamızın kapısını çaldık. Kapı; sonuna kadar aralandı ve değil çalıştayın tamamlanması, çalıştay kitabının yayına hazır hale geldiğini haber veren şu satırların karalanmasına değin uzanan süreci de içine alacak şekilde bir daha hiç kapanmadı. Hangi başlıklar üzerinde kimlerin söz alması gerektiğine, oturumlara kimlerin müzakereci olarak katkıda bulunabileceğine ilişkin birçok husus Ahmet Şimşek'in eşsiz tavsiyeleri doğrultusunda şekillendi. Ayrıca kendisi çalıştayda tartışılacak belli başlı konular için güzergâh tayin eder tarzda muazzam bir açış konferansına imza attı. Her bir katkısı münasebetiyle kendisine müteşekkiriz.

Hazırlıklar kapsamında bir sonraki aşama nasıl bir tepkiye maruz kalacağımızı kestirememenin oluşturduğu tedirginlik haliyle konuşmacı ve müzakereci olarak belirlenen isimlere yönelmek oldu. Her birinin kapısını yine tek tek çaldık. Bereket, hiçbir kapı yüzümüze kapanmadı, sağlık ve zamanın müsaade etmediği birkaç mecburiyet hali hariç. Aldığımız tepki endişelenmenin yersiz, çalıştayı gerçekleştirmek için öyle uzun uzadıya beklemeninse gereksiz olduğunu gösterdi. Gerçekten de çalıştay tamamıyla bir gönüllülük esası üzerine inşa edilmişti ve Türkiye'de tarihçilik eğitiminin geleceği hakkında kaygı taşıyan herkesin ortak bir etkinliğiydi. Dikkat çektiğim benzer gerekçeler bizi benzer kaygılarda buluşturdu kısacası. Hatta yola koyulurken hocalarımızın çalıştaya sahip çıkacakları yönünde beslediğimiz inanç tahminlerimizin çok ötesinde bir karşılık buldu ve etkinlik son derece samimi bir şekilde özümsendi. Çalıştay programının şekillendirilmesinden pratiğe aktarılmasına kadar hemen her bir aşamada aldığımız katkı bunun delilidir. Böylece iki gün boyunca kesintisiz olarak tarih bölümleri ders programlarının çeşitli cephelerden tartışılması mümkün oldu. Osmanlıca ve Metodoloji gibi iki temel dersin yanında diğer alan dersleri ile disiplinler arası derslerin müfredatta bulunmaları gereken yerden ne şekilde ve hangi ölçütlerle verilmeleri gerektiğine kadar birçok mesele "dünyadaki iyi örnekler" ve "ortak standartlar" üzerinden tartışıldı. Dahası Tarih bölümlerinde iş dünyasına yönelik hangi derslere müfredatta yer verilmesi gerektiği de ayrı bir oturumda ele alındı. Üstelik tartışma ve değerlendirmeler süresince sarf edilen tek bir kelime dahi çalıştaydan beklenen faydanın dışında değildi. Çalıştayın gereklilik ve verimliliğine ilişkin olarak almaya devam ettiğimiz geri dönüşler bunun apaçık göstergesidir. Bu münasebetle kıymetli mesailerini bölüp çalıştaya katılım ve katkı sağlayan tüm hocalarımıza teşekkür ve şükranlarımı sunuyorum.

Belirli standartlara sahip ve değişen koşullara uyumlu ders programları oluşturabilmek amacına hizmet eden çalıştayın gözettiği başlıca gaye elbette o program dahilinde eğitim alan öğrencilerimiz açısından faydayı en üst düzeye çıkarabilmektedir. Çalıştayda ele alınan konuları tek taraflı yahut üst bir bakış açısı yerine öğrenciler başta olmak üzere diğer bütün iç ve dış paydaşlarımızın görüş ve taleplerini de dikkate alarak daha bütüncül bir anlayışla işleyebilmek için bütün oturumlar Üniversitemizin kurumsal sosyal medya hesapları üzerinden canlı olarak yayımlandı. Çalıştayın duyuru metni ve programı EBYS üzerinden tüm üniversitelerimizin Tarih bölümlerinin dikkat ve ilgilerine sunuldu. Bu şekilde katılımın en üst seviyede olma-

sına çalışıldı ve dinleyicilerden gelen soruların oturumların sonunda ilgili hocalarımıza yönlendirilerek cevapsız bırakılmamasına özen gösterildi. Sorularının yanında iletmiş oldukları dilekleriyle çalıştaydan beklenen gayelerden birisinin daha gerçekleşmesini mümkün kılan ve çalıştaya zenginlik katan tüm dinleyicilere de teşekkür ediyorum.

Hazır söz açılmışken ve çalıştay süresince de "ortak standart" kavramı üzerinden çokça tartışmaya konu olduğundan burada bir hususa dikkat çekmek istiyorum. Elbette çalıştayın bizzat kendisi yahut onun tabedilmiş hali olan bu kitap, duyuru metninde sıralanan eksiklik yahut farklılıkları, diğer bir deyişle öğrencilerin birbiriyle uyum göstermeyen bir donanım ve yetkinlikle mezun olmalarını büsbütün ortadan kaldırabilmek gibi gerçek ötesi bir amaca hizmet etmek iddiasında değildir. Zaten her öğrencinin aynı donanımla mezun olabilmesi de olanaksızdır. Ama en azından bir tarihçi için gerekli olan temel donanımı edinmek arzusunda olup o yönde çaba göstermek isteyenler açısından kendi içerisinde belirli bir bütünlüğe sahip bir altyapı oluşturabilmek mümkün olabilir kanaatindeyiz. Sonrası elbette öğrencinin ortaya koyacağı iradeyle, çalışma ve öğrenme gayret ve iştahıyla yakından ilgilidir. Dolayısıyla çalıştay sadece dikkat çekilen olumsuzlukların ortadan kaldırılabilmesi yolunda küçük, ama önemli olduğunu düşündüğümüz bir adımı hep birlikte atabilme amacına hizmet etmiştir. Bunu gerçekleştirebilmek aynı zamanda yatay geçiş yapacak veya bir üst program için farklı bir üniversiteye müracaat edecek öğrencilerin intibak sürecinde karşılaşacakları zorlukların aşılmasına da yardımcı olacaktır. Ayrıca çalıştay neticesinde varılan umumî uzlaşı doğrultusunda uygulama sahasına yansıtılacak her bir hususun sadece köklü ilimler listesinde kendisine daima en üst sıralarda yer bulmuş ve her zaman da bulacak olan tarih disiplininde değil, sosyal bilimlerin diğer alanlarında da örnek oluşturacağı inancındayız.

Çalıştayın gerçekleşmesinde bizler için her türlü imkânı sağlayan Rektör hocamız Prof. Dr. Alim Yıldız'a, düzenleme kurulunda sadece ismen değil, bu etkinliğin planlanmasından teknik alt yapısının hazırlanıp başarıyla uygulanmasına ve nihayet çalıştay kitabının basımına kadar her bir aşamada cismen yer alarak bizleri yalnız bırakmayan Rektör Yardımcımız Prof. Dr. Hakan Yekbaş'a müteşekkiriz. Öncesi ve sonrası da dahil olmak üzere çalıştayın bütün evrelerinde yer alarak "emek vermek" kavramının karşılık bulmasını sağlayan sevgili asistanlarımız Okan ve Oğuz ile doktora öğrencimiz Yusuf'a canı gönülden teşekkür ediyorum. Ahmet Şimşek başta olmak üzere çalıştayın kusursuza yakın ve amacına uygun bir şekilde icra edilmesini

sağlayan bütün hocalarımıza da bir kez daha saygı ve teşekkürlerimi sunuyorum. Daha sağlıklı günlerde daha nice etkinliklerde, ama mutlaka aynı salonlarda bir araya gelebilmek ümidiyle...

Prof. Dr. Ahmet Yüksel
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Tarih Bölümü

ÜNİVERSİTELERİMİZİN
TARİH BÖLÜMLERİ
DERS PROGRAMI ÇALIŞTAYI

(TADEP)

AÇIŞ OTURUMU

Moderatör
Prof. Dr. Ömer Demirel
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Tarih Bölüm Başkanı

Sayın Rektör Yardımcım, değerli meslektaşlarım ve sevgili dostlar "*Üniversitelerimizin Tarih Bölümleri Ders Programı Çalıştayı*"nı teşriflerinizden ve programımıza katkılarınızdan ötürü şimdiden teşekkür ediyor, hepinizi saygı ve muhabbetle selamlıyorum. Hoş geldiniz. Tarih bölümleri ders programlarının problemlerini, farklılıklarını, fazlalık ve eksikliklerini tespit etmeye çalışacağız. Oturumlarımızı sizlere göndermiş olduğumuz duyuruda da ifade edildiği üzere tematik olarak düzenledik. İki gün boyunca yedi farklı oturumda ders programlarımızı tartışacağız. Konular gerçekten de bölüm müfredat sorunlarımızı ele alabilmek noktasında detaylı ve çeşitliler. Osmanlı Türkçesi, tarih metoduna yönelik derslerin programlarda yer edinmesi, yabancı dil hususu, öğrenciler mezun olduktan sonra işe girdiklerinde onlara fayda sağlamaya yönelik bölüm bazlı faaliyetler ve daha nicesi. Bizler için, özelde buradaki asıl hedef akreditasyondur. Yani çalıştayın fikren doğuşu bu gayeyi ilgilendirir bir şekilde ortaya çıkmıştır. Geneli ise tarih bölümlerinin sorunlarına yöneliktir. Bunun için burada Mevlâna'nın söylemiş olduğu "*aklın varsa bir başka akılla dost ol, yapacağın işlerde ona danışarak yap*" sözünü düstur edindik. Yaklaşık 30 yılı aşkın bir süredir bu mesleğin içerisindeyiz. Dostlarımızı ve meslektaşlarımızı işte bu nedenle bizlere yardım etmeleri noktasında böyle bir çalıştaya davet etmek istedik. Hocalarımızın hepsinden gerçekten de olumlu doğrultuda bir katkı gördük. Hedefimiz elbette yine bu ortak akılla birlikte hareket etmektir. Namık Kemal, "*barika-i hakikat müsademe-i efkardan doğar*" demiştir, bu hakikaten de böyledir. O nedenle de bu ortak aklın hedefleri belirlemede önemli bir katkı sağlayacağını düşünüyorum. Beraber olacağımız bu iki günün hayırlı ve başarılı olması temennisindeyim. Sözü de fazla uzatmak istemiyorum. Farabi'ye sormuşlar, "*uzun ko-*

nuşanlara ne yapmak lazım?" diye. O da "*kısa dinlemek gerekir efendim*" demiş. Ben de o nedenle sözü Rektör Yardımcım Hakan hocama vermek istiyorum.

Prof. Dr. Hakan Yekbaş
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Rektör Yardımcısı

Selamların en güzeliyle saygıyla muhabbetle kıymetli hocalarımı selamlıyorum. Hoş geldiler, şeref verdiler. Kıymetli Ömer hocamın da söylediği gibi bu çalıştay fikri, Tarih Bölümünü akredite etme çalışmaları ile birlikte doğdu. Tabii burada hemen Ömer Demirel hocam başta olmak üzere kıymetli dostum Prof. Dr. Ahmet Yüksel hocama da saygılarımı ve muhabbetlerimi sunuyorum. Onların bu konuda çok büyük emekleri var. Sağ olsunlar gönüllü oldular ve tüm işleri bu esasla yürütüyorlar. Çünkü bu zor bir süreç. Fikir ilk olarak Tarih Bölümünden geldi ve bizler de elimizden gelen desteği vermeye çalıştık. Emekleri için ayrıca teşekkür ediyorum. Bu süreçte yanlarında aynı esas ile çalışan asistan arkadaşlarımız da var. Bu genç arkadaşlar da sağ olsunlar canı gönülden çabaladılar. İnşallah emekleri boşa çıkmayacaktır. Ümidimiz bu sürecin başarıyla tamamlanmasıdır. Burada öncelikli olarak Rektör hocamızın da selamını iletmem gerekiyor. Kıymetli hocam Prof. Dr. Alim Yıldız, programa katılacaktı ancak şu anda il dışında bulunduğu için katılamadı ve sizlere selamlarını iletti. Hocalarımızdan bu konuda aflarını istirham ediyoruz. Pandemi koşulları sona erdiğinde yani ilerleyen zamanlarda sizleri Sivas'ta daha geniş bir katılım ile yüz yüze misafir etmek istiyoruz. Ömer hocam da bilir, mevsim şu an Sivas'ta en güzel vakitlerindedir. Bu konuda imkanlarımızın geniş olduğunu ifade etmek istiyorum. Desteğimiz bu hususta bakidir. Çünkü Tarih Bölümümüz, çok değerli hocalarımızın yer aldığı, üniversitemizin yüz akı olan birimlerimizden birisidir. O yüzden diğer üniversitelerdeki tarih bölümü mensubu olan siz kıymetli hocalarımızı da ağırlamaktan onur duyacağımızı özellikle ifade ederim. Ayrıca bildirileriniz üniversitemiz tarafında kitap olarak da basılacağını belirtmek isterim. Çalıştayın şimdiden tarih alanında yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağını, tarih bölümü öğrencilerimize yönelik olarak özellikle tarih bilincinin oluşturulmasında büyük katkı sağlayacağına da yürekten inandığımı ifade etmek istiyorum. Sözü daha fazla uzatmak istemiyorum, bu nedenle de Ömer

Demirel ve Ahmet Yüksel hocam başta olmak üzere çalıştayda emeği geçen herkese teşekkür ediyor, misafirlerimize tekrar hoş geldiniz diyor ve sözü kıymetli Ömer Demirel hocama bırakıyorum.

Moderatör
Prof. Dr. Ömer Demirel

Hakan hocama teşekkür ediyorum, gerçekten yaklaşık beş altı yıldır üniversitemize büyük hizmetleri olan bir hocamız, emeğine sağlık, Allah ondan razı olsun, teşekkür ediyoruz ve gıyabında da her zaman dualarımıza ekliyoruz. Bu çalıştay hazırlığında da aynı hassasiyeti gösterdi. Sözü Prof. Dr. Ahmet Şimşek'e vermek istiyorum ve kendisine soruyorum sayın hocam *"Tarihçilik eğitimi nereye gidiyor?"*

Söz sizin buyurun.

AÇIŞ KONFERANSI

TARİHÇİLİK EĞİTİMİ NEREYE GİDİYOR?

Prof. Dr. Ahmet Şimşek
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa

Hepinizi saygıyla selamlarım. Bu organizasyona vesile olan Hakan Yekbaş hocamın nezdinde başta rektörlük olmak üzere, Ömer Demirel hocamın nezdinde Cumhuriyet Üniversitesi Tarih Bölümüne ve bu organizasyonu gerçekleştiren Ahmet Yüksel hocama hassaten teşekkür etmek istiyorum. Bugün başlayacak ve yarın akşama kadar devam etmesi planlanan bu organizasyonun, Türkiye'de tarihçiliğin zenginleşmesine katkı sağlamasını canı gönülden diliyorum. Bundan yaklaşık iki ay evvelinde Ahmet Yüksel hocam, beni arayıp böyle bir çalıştay fikrinin oluştuğunu, hatta programa ilişkin de bazı adımların atıldığını söyleyip, bizden de nelerin nasıl yapılması gerektiğine dair fikir sordukları zaman, sanırım bu konuda birazcık deneyim sahibi olan kişi olarak, bazı önerilerde bulunmuştum. Bu önerilerimizin bazılarını dikkate aldıklarını görüyoruz. Teşekkür ederim. Özellikle bazı konuşmacı ve müzakereciler noktasında, isim önerileri de istemişlerdi, onları da programda görüyoruz. Bu mutluluk verici.

Açıkçası biz yaklaşık olarak 2013 yılından bu tarafa yedi kez "tarihyazımı çalıştayı" düzenledik. Bu çalıştayların her birinde Türkiye'de önemli olduğunu düşündüğümüz bir tarihçilik konusunu ele aldık. Her birinde, Türkiye'de bu konuları düşünen yazan çizen kişileri davet ederek tartıştık ve müzakere usulü ile herkesin bilgisinden yararlanarak, ortak aklı harekete geçirecek şekilde yol almaya çalıştık. Süreç içerisinde bu çalıştaylarımızın pek çok kazanımını gözlemlemeye başladık. Tabidir ki bir disiplin içinde değişim ve dönüşümün hızlı olmasını kimse beklemez, beklememelidir de. Dördüncü tarihyazımı çalıştayımızda, "Türkiye'deki akademik tarihçiliğin durumu nereye gidiyor?" şeklinde akademik tarihçiliği tartışmıştık. Orada Hakan Kaynar hocam bir bildiri yapmıştı. Bildirisinde *"Akademi yeniliğe engel mi?* şeklinde çarpıcı bir başlıkla konuşmuştu ve sonrasındaki tartışmalarla gerçekten çok da verimli geçmişti. Bu bağlamda akademinin bir anda bütün geleneklerini bir tarafa bırakarak, her yeniliğe kapı aralayan bir yapıda olmasını kimse beklememeli, ama akademinin de

kendi içerisinde birtakım dinamiklerini harekete geçirecek, o değişim ve dönüşümü göstermesi gerektiğini düşünüyoruz. Türkiye'de birazcık tarih alanında ona ihtiyacımızın olduğunu düşünenlerden birisiyim, acizane. Bunun için bugün burada konuşacaklarımın samimi bir şekilde anlaşılmasını dilerim. Açıkçası şimdiye kadar yapmış olduğumuz toplantılarımızda da bu niyetle hareket ettik. Amacımız konuya ilişkin bilgi paylaşımı, fikir teatisi ve sonucunda da ortaya çıkacak yeni önerilere kapı aralamak olmalıdır diye düşünüyorum. Bu çerçevede bir sürçü lisanımız olursa da baştan affola.

Ben konuşmamı, elbette ki yine Türkiye'yi merkezi alacak şekilde, ama dünyadaki özellikle Amerika Birleşik Devletlerindeki iyi örneklerden hareketle sunmayı planladım. O yüzden "dünyadaki tarihçilik eğitimi nereye gidiyor" üzerinden Türkiye'yi bir anlamda analiz etmeye çalışacağız. Konuşmamı üç ana eksende kurmayı planlıyorum. Bunlardan birincisi "tarihçilik eğitimi nedir?", "genel olarak nasıl bir evrim geçirmiştir?" Yani profesyonel tarihçilik ve tarihyazımının evrimi ile ilişkili bir şekilde bunu dile getirmeye çalışacağım. İkincisi "Amerika Birleşik Devletleri'nde tarihçilik eğitimi deneyimleri nelerdir?" Özellikle *Amerikan Historical Associated*'ın[1] (AHA), lisans ve lisansüstü eğitim seviyelerine ilişkin arayışları nelerdir ve bunlar ne anlama geliyor? Üçüncü olarak da Türkiye'deki tarihçilik eğitiminin durumu üzerine bazı tespitlerde bulunacağım ve bazı önerileri Amerika ve dünyanın diğer başka ülkelerinde iyi örnekler üzerinden vermeye çalışacağım. Bu çalıştayla Sivas Cumhuriyet Üniversitesinin akreditasyon süreçlerine katkı sağlanmasının amaçlandığını görüyorum. Bu da bir noktada mutluluk verici. Çünkü açıkçası konuşmamın ilerleyen safhalarında aslında akreditasyon kavramı çerçevesinde kaliteye atıf yaparak, bazı noktalarda iyileştirmelerin iyi bir yol olabileceğini dile getirmeye çalışacağım. Şimdi öncelikle ilk kısmı çok uzatmaksızın özetle geçmek istiyorum.

Profesyonel tarihçilikten, profesyonel olmaktan ne anlaşılıyor? Tarihçilik eğitiminden ne anlaşılıyor, ne anlaşılması gerekir? Dünyada özellikle 200 yıllık süreçte, 1820'lerde Alman Leopold von Ranke'nin Berlin Üniversitesi'nde kürsüyü oluşturmasından mütevellit günümüze kadar geçen süre içerisinde, tarihçilik eğitimi hangi aşamada nasıl yol almış, bunu da birlikte görelim istiyorum. Öncelikle profesyonel olmak, sertifikalı bir beceri düzeyi ve bu beceriye kamu yararına kullanma sorumluluğunu ifade ediyor. Kendilerine uygun ve etkili bir mesleki eğitimi almak

---

[1] AHA olarak tanımlayacağım bundan sonrasında.

elbette ki tüm tarihçilerin yararlarına olacaktır. Çünkü bu eğitim onları geliştirecektir. Bu eğitim, sadece üniversitede alınıp biten bir eğitim de değildir. Zira akademisyen olmanın koşullarından birisi ya da "bilim insanı diyelim daha doğru tanımlama olsun", sürekli araştırma içerisinde bulunması ve bu araştırma sürecinde okuduklarını yeni edinmiş olduğu bilgileri, fikirleri ya da görgülerini arttırması, bunun onu sürekli beslemesidir. Bu yönüyle akademisyen diğer meslek gruplarınca da değerli bulunur.

Profesyonellik aynı zamanda herhangi bir meslek ortamında, uygun çalışma koşullarını savunma zorunluluğunu ve sorumluluğunu da bize yüklüyor. Bu çerçevede açıkçası Türkiye'de tarihçiliğin daha iyi nasıl yapılabileceğine dair çabamızın nedeninin de anlaşılmış olmasını diliyorum.

Tarihçilik eğitimi dendiğinde neyi kastediyoruz? Elbette ki tarihçilere profesyonel nitelikleri kazandırmak adına, üniversitelerde lisans ve lisansüstü düzeyde sunulan bir eğitimdir, bu. Diğer tarih eğitimlerinden farklıdır, çünkü bir meslek kazandırmaya yönelik yapılan eğitimdir. Bu eğitim belirli kredi/saat derslerde başarılı olanlara eğitim süreci sonunda bir diploma sunmayı vaat eder. Ama bu süreçte kazanılan yeterliklere de odaklanmayı zorunlu kılar. Bu eğitimi pek çok faktör etkileyebilir. Bunların başında üniversite eğitiminden ne anlaşıldığı kadar, devrin / ülkenin zihniyeti, iktidar ve toplumun tarihçiden bekledikleri gibi sosyo-ekonomik kültürel şartlar sayılabilir.

Tarihçiliğin eğitiminin evrimine göz attığımızda onun aslında tarih düşüncesinin evriminden çok da bağımsız olmadığını görüyoruz. Buna göre 200 yıllık süreci şu üç ana hatta ele almanın mümkün olabileceğini düşünüyorum. Bunlardan birisi uluslaşma aracı olarak tarih ve mesleğin doğuşu. Modern profesyonel tarihçiliğin kurucusu ilan edilen biraz önce bahsetmiş olduğumuz Leopold von Ranke, Prusya'da tarihçiliğin, milletine önderlik etmesi fikrini temel alarak bir tarih metodolojisi ortaya koyuyor. Bu tarih metodolojisi elbette ki öncekiler gibi didaktik bir işleve sahip. Tarihçinin belgeleri eleştirel biçimde okuması gerektiğine dair bir şarta sahip. Tarihçinin mesleki birtakım kurallara göre çalışması gerektiğinin altını çiziyor ve modern bilim paradigmasından mülhem de objektif esaslar burada son derece merkezi bir yerde konuşlanmış durumda. 19. yüzyılın ikinci yarısında tarihin belirli nesnel şartlara ve metodolojiye dayalı olarak bir üniversite kürsüsünde bağımsız profesyonel bir disipline dönüşmesi, birçok etmenin bir araya gelmesiyle mümkün olmuştur. Elbette ki bilimsel ve tarihsel ilerlemeye dair inancın yaygınlığı ile uluslaşma

çabalarının bunda çok etkili olduğunu söylenebilir. Eski Çağlardan beri didaktik amaçlı öğretilen tarihin burada ilerleme inancıyla da harmanlandığını görüyoruz.

19. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa'nın Oxford, Sorbonne gibi köklü üniversitelerinde tarih kürsüleri kurumsallaştıkça ve tarihçilik bağımsız, beşerî bilim alanı olarak kabul gördükçe, kendi mesleklerinin metodolojik usul ve esaslarını belirleme noktasında da tarihçilerin daha istekli ve daha girişimci davrandıklarını söylemek mümkün. 1. Dünya Savaşı'nın Avrupa insanının zihninde yarattığı parçalanma duygusu ve devletler arasında yaşanan çatışmanın ulusal trajedilere dönüşmesi, nesnel tarihçiliğin sorgulanmasına yol açıyor. Bu eleştiriler özellikle 1929'da *Annales* dergisi çerçevesinde Bloch ve Le Febvre öncülüğünde bir araya gelen ve bu nedenle de Annales Okulu olarak adlandırılan bir grup Fransız tarihçinin bazı önerilerini beraberinde getirdi. Bunlar, siyasetin tarihte bu kadar merkezi rol almasını eleştirdiler. "Parçalı tarihçilik"ten "total bir tarihçilik" fikrine geçişin önemli olduğundan bahisle, bir toplumun tarihinin, kültürü, coğrafyası, zihniyeti mekân ve zaman içerisinde anlamlı ve bütünlüklü olarak inceleneceğini söylediler.

Modern zamanlarda uluslaşmanın belirlemiş olduğu tarihçilik eğitiminin, 1945'te Soğuk Savaşla beraber birazcık farklı bir evreye taşındığını söylemek istiyorum. Çünkü 1945 ile 90 arasında yaşanan Soğuk Savaş, dünyadaki sadece dış siyaset ve iç siyaset çerçevesinde etkili olmadı. Devletlerin siyaseti kadar kurumlarını da dolaylı olarak biçimlendirmiş oldu. Bildiğiniz üzere ABD ve Sovyet Rusya arasında iki bloğa ayrılan dünya, bu dönemde kıyasıya bir rekabete girdi. Bu rekabetçi yaklaşım her iki ülkenin merkezinde yayılmacı bir politikaya kapı araladı. Bu dönemde sosyal bilimler, başta bu iki ülke olmak üzere diğer ülkelerin de dış siyasetlerine lojistik destek sağlayan bir konuma getirildi. Tarih de bu disiplinlerden biri olarak özellikle iç siyasetin birtakım meşruluk zeminlerini oluşturma bağlamında kurgulandı. Tabii burada yetiştirilen tarihçilerin de bu siyasetten etkilendiklerini söylememiz mümkün. Örneğin Türkiye de Soğuk Savaş döneminde Sovyetlerin vermiş olduğu notalar karşısında Amerika merkezinde, kapitalist demokrat blok olarak tabir edebileceğimiz Batı paktında yer almıştı. Soğuk Savaş sürecinde Türkiye, ABD tarafından *Yeşil Kuşak Projesi* içinde tanımlandı. Çok detaylı girmeyeceğim, ama bunun mutlaka Türkiye'nin dış siyaseti kadar iç siyasetinde de etkili olduğunu vurgulamamız lazım. Zira bunlarla ilgili son zamanlarda ciddi çalışma-

lar yapılmaya başladı. Şimdilerde ortaya çıkıyor ki Türkiye'de sosyal bilim geleneklerinin özellikle de tarihin ve tarih eğitiminin Soğuk Savaş dönemi politikalarından doğrudan etkilendiğini söylememiz mümkün. Tanımlamak gerekirse bu dönemde "Soğuk Savaş tipi tarihçilik" olarak adlandırabileceğimiz "güvenlik merkezli" bir tarihçi eğitiminden söz etmek mümkün görünüyor. Güvenlik politikaları o dönemde bütün ülkelerde geçerli olan ana biçimlendirici. Bahsetmiş olduğunuz süreç içinde bu, bir şekilde bütün ülkelerin tarihçiliklerini de öyle ya da böyle etkilemiş durumda. Özellikle Amerika'daki tarih ve sosyal bilimler alanındaki çalışmaların ülkenin dış siyasetine lojistik destek sağlayacak "Bölge Araştırmaları" çerçevesinde kurulmuş ve inşa edilmiş olması da bunun göstergelerinden biri olarak okunabilir.

1960'lardan itibaren modern bilime eleştiriler fazlasıyla yoğunlaşıyor ve "aşağıdan tarih" ve "gündelik yaşamın tarihi" görüşleri daha ön plana çıkıyor. Avrupa merkezciliğin, ilerlemeciliğin eleştirileri birtakım yeni yaklaşımlar doğuruyor. Bunlardan biri de Maduniyet çalışmaları.

1990'lı yıllarda Soğuk Savaşın bittiğine ve küreselleşmenin daha görünür bir şekilde konuşulmaya başlandığına şahit oluyoruz. Tabi ki o iki bloklu dünyanın ortadan kalkması, bütün dünyada biraz özgürlük ve demokrasi rüzgarlarını estirdi. Amerika'nın Amerika merkezli kapitalist demokratik düzeninin daha meşru bir hale kavuşmasını da beraberinde getirdi. Bu durum bazılarınca "tarihin sonu" olarak adlandırıldı. Dünyada "tek bir medeniyetin kaldığı" tezi çokça tartışıldı ve bunun gerçek olmadığı zamanla görüldü. Ama o yıllarda açıkçası böyle bir hava esiyordu. Küreselleşme, İkinci Dünya Savaşı'nın ilkinden daha büyük bir insan kaybına ve yıkıma yol açması nedeniyle, modern dünyayı kuran modern fikrin eleştirisi olarak tanımlanabilecek postmodern zihniyetle simbiyotik bir ilişki geliştirdi. Artık düşünsel düzeyde, pek çok kimse için "bilimcilik", "nesnellik" bir değer taşımıyordu. "Aydınlanma" ve "ilerleme" gibi kavramlar olumlu çağrışımlar yapmıyordu. Bu çerçevede pek çok tarih teorisine ilişkin yeni eserin de bu dönemde yayınlandığını görüyoruz. Bunlardan belki ilk akla gelenlerden birisi Hayden White'ın *Metatarih (Metahistory: The Historical Imagination in Nineteenth-Century Europe)* olarak adlandırılan eseri. Bir diğeri Keith Jenkins'ın Türkçe'ye *Tarihi Yeniden Düşünmek* şeklinde tercüme edilen kitabı. Tabii bu yayınlar, postmodern yaklaşımların sosyal bilimlere ve tarihçiliğe de sirayet ettiğini gösteren çalışmalardı.

Açıkçası tarihçilikte bir tek postmodernist tavırdan bahsetmek mümkün olamayacağı gibi farklı örneklerine rastlamak her zaman mümkündür. Örneğin *Peynir ve Kurtlar* isimli eseri ile tanımış olduğumuz Carlo Ginzburg'un tarih çalışmalarını ya da buna eklemlenebilecek çevresel tarih, feminist tarih ya da konu temelli ya da yaklaşımsal bağlamda sözlü tarih, yerel tarih gibi yeni yaklaşımların artık konuşulmaya başlandığını görüyoruz. Bunların dışında son zamanlarda çokça söz edilen "global" tarih yine yeni yaklaşımlardan sayılabilir. Avrupa merkezli dünya görüşüne alternatif üretildiği söylenen ve imparatorlukları bir bütünlük içinde ulusaşırı bir şekilde, uluslarüstü biçimde incelemeyi vadeden bir yaklaşımdan bahsetmemiz mümkün. Ana hatlarıyla konuşmanın bu kısmın çerçevesini çizerek toparlamak gerekirse, galiba 200 yıllık süreç içerisinde tarihçiliğin yoğunluklu olarak siyasetten doğrudan etkilenmesi sebebiyle tarih eğitiminin de tarihçilik eğitiminin de buna göre biçimlendiğini vurgulamamız gerekiyor.

Konuşmamın ikinci kısmında Amerika'daki tarihçilikten bahsedeceğim. Bunu yaparken dünyadaki değişim/dönüşüm çerçevesinde nelerin, nasıl yürüdüğünü de bir yerde sizinle paylaşmış olacağım. Amerika'daki gelişmeleri konuşmamın sebebi, Amerika'nın sadece ekonomik ve siyasal anlamda değil, dünya üniversiteleri arasında da çok ciddi bir etkinliğe sahip olması ve bu çerçevede bir yerde üniversite eğitimin yönünü belirleyen sisteme ve kültüre sahip olmasıdır. Bu arada hemen belirtelim, Türkiye üniversiteleri olarak son 20 yıldır Avrupa Birliği çerçevesinde Bologna süreçlerini yaşadık. Bologna süreci bir yerde Avrupa'daki üniversitelerin bölümlerinin her biri arasında belli standartlar geliştirmeyi ve bunlar arasında geçişken bir yapının oluşmasını sağlamayı amaçlıyordu. Bologna süreci aslında Avrupa Birliğinin Amerika üniversitelerinin yükselişine karşı, onların etkinliğini kırmak, bir yerde onlarla rekabet edebilmek adına üretilmiş bir yükseköğretim politikasıydı. Bunun başarılı olduğunu söylemek kolay değil, ama ülkemizde de örneklerini gördüğümüz gibi bazı noktalarda yararlı bulduğumuz yerler var. Konuşmamızda onları da paylaşmış olacağız. Zira tarihçilik eğitimi bir yönüyle üniversite yapılanmalarıyla çok yakından ilişkilidir. Şunu hemen baştan söylemek gerektiğini düşünüyorum ki örneğin geçen yüzyılda Amerikan üniversiteleri ile Avrupa üniversiteleri çok farklı yapıda ilerlediler. Son yüzyılda Amerikan üniversiteleri, Amerika'daki genel zihniyetten mülhem rekabetçi bir tavır sergilerken, Avrupa üniversiteleri daha çok, orta sınıfın refah düzeyi ekseninde, "refah

devleti" fikrinden hareketle bölüm mutluluğunu önemsedi. Avrupa son 20 yıldır uygulamış olduğu Bologna etkinliklerine rağmen, Amerika üniversitelerinin önüne geçmeyi toplamda başaramadı.

Türkiye'de belki de 10 yıl sonra konuşulmaya başlanan bu reytingler üniversitelere ilişkin belli göstergeler sunuyor. Çünkü bunlar politik anlamda ya da başka nedenlerle başka değişkenler gözeterek hazırlanan sıralamalar değil. Üniversitenin yayın üretebilirliğini, doktorant yetiştirme kapasitesini, atıf alma kabiliyetlerini ya da uluslararası iş birlikleri kurma kabiliyetlerini dikkate alarak verilen birtakım puanlarla yapılan sıralamaları içeriyor. Şimdi burada hemen belirtmem gerekir ki bu rekabetçi yaklaşım, Amerika'daki üniversitelerin bazılarının çok ön plana çıkmasını sağlarken, bazılarının çok geri planda kalmasına sebebiyet vermiş durumda. Bununla ilgili geçenlerde, izlediğim bir belgeselde (Varsity Blues Operasyonu: Üniversiteye Giriş Skandalı) şöyle diyordu: Amerikan üniversitelerini belirleyen şey elbette ki piyasa koşulları. Bu top üniversiteler için bir ön kapı vardır, ya çok başarılı olacaksınız o ön kapıdan gireceksiniz. Ya da arka kapı vardır, 5 ila 10 milyon dolar gibi çok büyük bağışlar yapacaksınız ve oradan öğrencinizi yerleştirme şansınız var. Bir de yan kapı diye bir şey üretmişler, sahtekarlık üzerine kurulu ve belgesel bunun deşifresini anlatıyordu. Tabi Amerikan sistemi bu tarz parayla ilişkili konularda yapılacak istismara fırsat vermemeye çalışıyor. Biliyorsunuz vergi toplanması başta olmak üzere bunların kamu yararı dışında başka şekilde sarf edilmesi ya da birtakım yolsuzluklara yol açılması durumlarında çok ciddi refleks veren bir yargı yapısının olduğundan bahsedilir.

Amerikan üniversiteleri ile ilişkili toplumda iki noktanın çok ön plana çıktığını görüyoruz. Bunlardan biri, birkaçı çok ön plana çıkmış olan Amerikan Üniversitesi var ki onlara gitmek isteyen çok fazla sayıda insan var. Bunlar çok büyük fedakarlıklar yapıyorlar. Bu aslında bir tür "körlük" olarak da adlandırılıyor. ABD'de 3.000'nin üzerinde üniversite var. Niye sadece 10'una, 15'ine odaklanıyorlar, insanlar? Zira bu büyük bir prestij sağlıyor, öğrencisine. Mezun olduktan sonra elde etmiş olduğunuz network, sahip olmuş olduğunuz diploma pek çok kapıyı açıyor. İş dünyasında hızla yükselişe ve iyi kazançlara imkân verebiliyor. İkincisi, akademisyenler açısından tarif edilebilecek bir sorun. Bu sorun içinde maalesef bazı Avrupa ülkesi üniversiteleri ve hatta Türkiye'deki bazı üniversitelerin personel politikalarını etkilediğini söylememiz mümkün. "Publish or Perish", yani "yayın yap ya da öl" olarak adlandırılan yaklaşım, maalesef akademisyenlerin faz-

lasıyla yayına odaklanmasını bir zorunluluk olarak ortaya çıkarıyor. Türkiye'de bunun yaygın olduğunu söylemek zor, sadece bazı uluslararası kaygıların büyük vakıf üniversitelerinde olduğunu hemen belirtmiş olalım.

Amerika'daki tarihçilik eğitimine değinmeden evvel çok az vaktinizi alarak kısaca Amerika'da son 2008 ekonomik krizinden sonra tarihçiliğe yönelik eğilimin nasıl düştüğünden kısaca bahsetmek istiyorum. Zira 2008'de yaşanan o büyük krizde Amerika'da biliyorsunuz ki büyük şirketler iflas etmişti ve çok ciddi devlet desteğiyle bazılarının kurtarılması söz konusu olmuştu. Ama tabi bu durum büyük bir işsizlik yaratmıştı. Amerika'da eğitim pahalı bir olgu ve nihayetinde insanlar da artık STEM olarak adlandırılan sience (fen), technology (teknoloji), enginering (mühendislik) ve mathematic (matematik), fen, doğa bilimleri ve mühendislik alanlarına yönelmeyi tercih ettiler. Çünkü oradan mezun olduktan sonra kolay iş bulmaları ve rahat bir şekilde hayatlarını devam ettirmeleri söz konusu olacaktı. Bu gelişme sadece Amerika'da sosyal bilimlere yönelik bakış açısını belirlemedi, aynı zamanda diğer gelişmiş dünyada da bakış açısını etkiledi. Örneğin Japonya'da o yıllarda, "sosyal bilimler ne işe yarıyor, artık bu fakülteleri de biraz azaltsak mı ya da kapatsak mı" gibi tartışmaların olduğunu biliyoruz. Tabi ki bunlar sosyal bilim çalışanları olarak bizlere umut vaat etmiyor.

Amerika'da tarihçiliğe ilgiye yönelik bazı istatistiklerden bahsetmek istiyorum. Mesela 2010'da 34 bin küsur olan tarih lisans mezuniyeti 2014'te 31 bine düşüyor, 2019'da ise 23 bine düşüyor. Amerika'da 2011-17 ve devam eden süreçte bu düşüşün değişmediğini söylememiz mümkün. Sosyal bilimler ve beşerî bilimler çok ciddi biçimde "kan kaybetmiş" durumda. Bu "kan kaybı" sadece belli öğretim düzeyinde değil, lisans, lisansüstü, özel eğitim kurumları, devlet kurumları olmak üzere neredeyse her aşamada. Üniversite öğrenci kitlesinin STEM'e yönlenmeyle Amerika'da tarihçiliğin daha az tercih edilir görüyor olması çok az üniversiteyi etkilemedi. Onlar, sorunu hızlı ve doğru algıladılar, bunun üzerinde düşündüler ve çözüm üretmeye çalıştılar. Bunlardan biri South and New Hampshire Üniversitesi. Bir diğeri Liberty Üniversitesi. Bunlar kontenjanlarını neredeyse %100 arttırdılar. Başarılarının temelinde şu yer alıyor: çok büyük çevrimiçi (online) programlar geliştirdiler ve çok geniş katılım almaya çalıştılar.

Amerika'da tarihçiliğin ya da sosyal bilimlere ilişkin önemli üniversitelerden UCLA da birtakım önlemler aldı. Diğer disiplinlerle neredeyse %45'e varan düşüşler yaşanırken, tarihe başvurularda çok az bir düşüş

yaşandı. Hatta bazı yıllarda artış bile sağlandı. Bunu nasıl yaptıklarını Bölüm Başkanı Stefan Aaron şöyle açıklıyor: *Öğrenciler için daha derin, daha zengin, daha yoğun bir deneyim ve eğitim fırsatı yarattık. Öğrencilere gerek lisans gerekli lisansüstü eğitimde küçük seminerler yoluyla daha fazla araştırma imkanları sunduk. Son sınıflara mutlaka tez yapma tercihi getirdik. Böylelikle bu programımız daha çok ilgi çekti.* Aaron, oturup beklemediklerini, başka üniversitelerden kendi üniversitelerine yatay geçişle sayılarını arttırmak için de çalıştıklarından bahsediyorlar. Karşılaşılan bir sorunun nasıl çözüleceğine dair hemen tedbir almak ve onunla ilişkili çalışmalar yapmak takdir edilir ki son derece önemli.

ABD'de tarihçilikle ilgili bir örgüte dikkat çekeceğim. Amerika'da American Historical Associated (AHA), tarihçilerin bütün bu çalışmalarına ve planlamalarına ön ayak olan bir örgüt. 1880'lerden itibaren faaliyet yürütüyor ve bu bir devlet kurumu değil, ama profesyonel meslekten gelen tarihçilerin kurdukları bir örgüt. Amerika'da bu tarz tarihçilik üzerine bir araya gelmişlerin kurduğu yüzlerce örgüt var. Burada AHA bir çatı örgütü olarak tanımlanabilir.

AHA neler yapmış, bunu paylaşmak istiyorum. Zira Türkiye'deki tarihçilik eğitiminin gidişatına yönelik çözümler oluşturmak için bunların fikir verebileceğini düşünüyorum. AHA'nın 2008'de ABD'deki ekonomik krizinden sonra tarihe yönelik düşen ilgiyi arttırmak adına bir proje başlattığından haberim olmuştu. 2011'de başlamış 2013'te bir rapor hazırlamış ve yayınlamışlar. Sonra bakmışlar ki bu verimli oluyor ve iyi sonuçlar alınıyor, proje ikinci kez gündeme gelmiş ve 2016'da tekrar bir rapor hazırlamış ve yayınlamışlar. Bu raporlardan edindiğim tespitlerimi burada özetle paylaşmaya çalışacağım, ama lisansüstü (özellikle doktora) eğitime ilişkin de 2004 yılında yayınlamış başka bir raporu da haber vereyim.

Raporların öz itibariyle; "tarihçilik eğitimini daha iyi hale nasıl getirebiliriz", "programlar daha çok nasıl ilgi çekebilir", "bölümlere daha çok öğrenci nasıl gelebilir" ve "bu programlardan mezun olan öğrenciler daha iyi konumlarda nasıl istihdam edilebilir" gibi sorulara odaklandıklarını söylemek mümkün. Türkiye açısından düşününce, bu alışık olmadığımız bir durum gibi görünüyor. Bu çerçevede biz de bu konularda hizmet beklenen bir tek Türk Tarih Kurumu var. Açıkçası bu tarz misyonlar yüklenmesini çok arzu ediyoruz, ama yıllardır bunu yapmadığını da biliyoruz. Yani 4 yılda bir kongre yapmak ya da bazı kitapları yayınlamak, tarihçilik için artık yeterli şeyler değil. Biz Türk Tarih Kurumundan birtakım alternatif arayışlar,

bazı sorunların çözümüne katkı sağlayıcı girişimlerde bulunmasını bekliyoruz. Hala umudumuz var.

Amerika'da AHA şöyle bir yol izliyor. 1962'de ve 2004'te Tarih lisansüstü eğitimin iyileştirilmesine dair birtakım çalışmalar yapıyor. Tarih lisansın geliştirilmesine ilişkin 2013 ve 2016'da raporlarını yayınlamış olduğu iki projesi var. Bu projelerden özellikle tarih lisansın geliştirilmesi, tarih okumaya ilginin artırılmasına ve istihdam sahalarının genişletilmesi ile ilişkili yapılan projeye biraz dikkat çekmek istiyorum. Bu proje bize neler öneriyor? Malumunuz, biz de şöyle bir hatalı alışkanlık vardır: Herhangi bir sorunla karşılaşırsak onun dersini koyarız. Örneğin, deprem olur, deprem dersi olsun, trafikte büyük sorunlar yaşanır trafik dersi koyalım denir. Böylelikle sorunun koyulan ders yoluyla çözebileceği zannedilir. Bu çok refleksif bir düşünce tarzı. Bunun yerine sorunu oluşturan, ortaya çıkaran sebepleri analiz edip, tanımlamak ve onları çözmeye çalışmak yönüne pek gitmeyiz. Kısa yoldan çözüm yolu üretmeye çalışırız ki bu yaklaşım, orta ve uzun vadede açıkçası iyi bir tercih sayılmaz. Ya da tarih öğrencileri mezunları iş mi bulamıyorlar, polis olsunlar. Böyle baktığımız zaman asıl sorunları çözemiyoruz. Bir kere şu bakış açısına sahip olmamız gerekiyor: "Bizim profesyonel bir mesleğimiz var ve bu mesleği daha iyi icra etmek için nasıl imkânlara, ortamlara ve şartlara ihtiyacımız var? Bunu nasıl talep edebiliriz ve bu mesleki eğitim sonucunda mezun olan öğrencileri nerelerde nasıl istihdam edebiliriz, bunların istihdam sahalarını nasıl arttırabiliriz?" Bunun için bütünlüklü bir düşünce geliştirmek gerekiyor. Burada sadece öğretim üyesi boyutu ya da ders programları boyutu ya da bilmem ne ile değil, total, sorun her şeyi ile nereden başlıyor, nereye kadar ulaşıyor, bunun ilişkili olduğu süreçler neler, bunları çözüme kavuşturarak nasıl ilerlemek gerekiyor, gibi yaklaşımlarda bulunmamız gerekiyor. Bunları yaptığımız zaman ancak başarılı bir iş yapacağız ve orta vadede, uzun vadede sonuç alabileceğimiz birtakım noktalara geleceğiz. Ya da Türkiye'de tarih lisans programları pek ilgi mi görmüyor (şimdilik öyle bir sorun yok ama onu konuşacağız) o zaman programları iyileştirelim. İyi bir program yapalım. Her yerde uygulansın. Bunu yapmak mümkün değil. Bu yaklaşım öncelikle tarih eğitiminin doğasına aykırı. İkincisi her bölümün tarih öğretimi imkânları farklı, hoca profili farklı, sosyo-ekonomik çevresi farklı, gelen öğrencisi farklı vs. AHA bunları bildiği için (Amerika'da eyalet olarak tanımlanan ellinin üzerinde devlet var ve bunların her birinin kendi kültürleri var, çevreleri var, imkanları var, sosyal yapıları var vs.) bütün bunları

dikkate alarak açıkçası bir program önermiyor, ama bir çekirdek (core) program sunuyor. Bununla bazı yetkinlikler ve öğrenme çıktıları üzerine kurulu bir liste öneriyor.

AHA'nın lisans tarih eğitimi için önerdiği çekirdek programa baktığımızda iki nokta dikkat çekici görünüyor. Bunlardan biri temel yetkinlikler meselesi. Bu neyin yetkinliği? (tarihçi eğitimi alan öğrencilerin yetkinlikleri ve bunların geliştirilmesi kastediliyor). İkincisi öğrenme çıktıları, "outcomes" olarak adlandırılan tanım. Bizim bu akreditasyon süreçlerinde sık duymaya başladığımız bir kavram. Aslında akreditasyon çalışmalarına bir giriş olması açısından Türkiye'de 20 yıldır üniversitelerde uygulanmaya çalışılan Bologna sürecinin bazı kazanımlar sunduğunu söylemek mümkün. Onu iyi anlayabilmişsek akreditasyon süreçleri de daha kolay ilerliyor. Bunların hepsinin sonuçta bir yararı var.

Çekirdek programın odaklandığı nokta, öğrenci yetkinlikleri ve bunların geliştirilmesi. Biz yıllardır (tarih eğitimcileri olarak söylüyorum) sadece tarih bölümlerinde değil ülkenin genelinde ilk, orta ve lise düzeyindeki tarih eğitiminin de öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik olmasını söylüyoruz. Örneğin "tarihsel düşünme becerileri" geliştirilmesi istediğimiz bu yetkinliklerden. Bunun bireylerin doğru bir tarih bilinci geliştirilmeleri için kazandırılması gerektiğini söylüyoruz. Böylelikle tabiri caizse, tarihe ilişkin her doğruyu yanlışı ayırt edebilecek bireylerin yetiştirilmesinin mümkün olduğundan bahsediyoruz. Ya da benzer bir tanımlamayla "tarih okuryazarlığı"ndan bahsediyoruz.

Tarih disiplin çekirdeği ya da tarihte çekirdek program olarak adlandırılan AHA'nın önermiş oldukları, ilk ve ortaöğretimdeki tarihsel düşünce becerilerinden bir kademe daha üst kategoride, çünkü profesyonel bir mesleğin icracılarının sahip olması gereken niteliklerinden bahsediyor. Burada ilkin "tarihsel bir bilgi oluşturun" diyor, bunun alt kategorileri ayrıntılı biçimde sunulmuş. Sonra "tarihsel yöntemler geliştirin" diyor. Bunun nasıl yapılacağını ve hangi mahiyetlerde hangi içeriklere sahip olacağını yazmış. Sonra "bilginin geçici doğasının karmaşıklıkları gidermek için nasıl disipliner tercihinizin olduğunu, tarihin kaçınılmaz olarak bazı belirsizlikleri barındırması yönüyle bu belirsizliklere yönelik bir sabır ya da rahatlama tavrı göstermeniz" gerektiğinden bahsediyor. Ya da "eksik karmaşık ve çelişkili doğası nedeniyle tarihsel kayıtları çözümlemek için gerekli becerileri uygulayın" diyor. "Tarihsel argümanlar geliştirin ve bunlara

uygun anlatılar oluşturun" diyor. "Aktif vatandaşlığın merkezi olarak, sorunlara yönelik tarihsel perspektifi kullanın" diyor.

Tarihçilerin bu yeterlilikleri kazanması neye yol açıyor ve niye bunları önemsiyorlar? Amerika'da tarihçilerin istihdam sahaları son derece geniş. Bizdeki gibi öğretmen olsun, polis olsun, jandarma olsun, bir meslek bulsun da ne yaparsa yapsın şeklinde değil. Asıl mesele tarih mezunun yaptığı işi, almış olduğu eğitim, ne kadar destekliyor. Yani almış olduğu eğitim, yaptığı mesleği desteklemiyorsa bireyin orada mesleki tatmin yaşaması pek mümkün olmuyor. Dolayısıyla Amerika'da mezun edilen tarihçilerin farklı birtakım mesleklerde çalışmalarının önü açılmış. Şüphesiz ki bu durumda ülkenin ekonomik gelişmişlik düzeyi, toplumsal yapı ve kültür elbette ki çok belirleyici, bunu kabul ediyorum. Ama bize fikir vermesi açısından bu mesleklerden birazcık bahsetmek istiyorum. Tekrar başa dönmemiz gerekirse tarihçilik eğitimi ile ilişkili eğer profesyonel bir mesleğe yönelik bir icradan bahsediliyorsa, bu icranın gerektirmiş olduğu şartlardan birisi, profesyonel bir tarihçinin çalışabileceği ortamları yaratmak için talepte bulunmak, ikincisi mezunlarımızın iş imkânlarını arttırmak için taleplerde bulunmak, birtakım yeni yollar oluşturmak.

Amerika'daki iş imkanlarına baktığımızda birinci sırada öğretmenlik var, ama mezunların çok azı öğretmenlik yapabiliyor. Öğretmenlik de kademeli tabii. İlk ve ortaokulu öğretmenliği var, yükseköğretim var, lisans kolejleri var, lisansüstü üniversiteler var. Çünkü Amerika'da lisans eğitimi de tek bir yapıda değil, yani bizdeki gibi bir tarih bölümünün lisans, yüksek lisans, doktorası var denilemez. Böyle olan üniversiteler de var ama bunun dışında sadece doktoraya odaklanan üniversiteler de var, sadece lisansa odaklanan üniversiteler, kolejler de var. Hatta mezhep okulları var, çok farklı üniversiteleşme tarzı var ama özetle bunların her biri ile ilişkili neyin nasıl yapılabileceği anlatılmış durumda ve bunların hepsi AHA'nın sitesinde yer alıyor.[2]

AHA'nın o web portalı içerisinde her bir konu başlığı ile ilişkili bütün sivil toplum örgütlerinin isimleri ve siteleri var, oralardan ulaşılabiliyor. Öğrencilerin mezun olduktan sonra çok rahatlıkla hem becerilerini iyileştirmesine dönük imkânlar tanıyorlar hem de istihdamına dönük çok ciddi öneriler var. Ben bunu sadece lisans için söylüyorum. Doktorada şöyle bir

---

[2] Keşke Türkiye'de böyle bir üst kurum inşa etsek ya da en kolayı Türk Tarih Kurumu bu sorunları çözmeye dönük, çağa uygun zihniyet revizyonu yaşasa çok yerinde olur, çünkü hakikaten bu sadece teknik birtakım basit düzenlemeleri içeren bir süreç değil.

durum var: Öğrencilerin seçiminden, programın duyurulmasından, ilişkiler ağının kurulmasından son derece yetkili ve görevli birisi olarak doktora programı direktörü söz konusu. Bir de yerleştirme yetkilisi var. Bu yerleştirme yetkilisi mezun olan öğrencilerin üniversitelerde doğrudan doğruya pozisyon elde etmesine yönelik bir networke sahip ve bununla ilgili çalışıyor, görevi sadece bu. Bir doktora öğrencisinin sahip olduğu becerilere ve niteliklere en uygun şekilde yerleşmesine imkân sağlamak. Lisans mezunları için ise biraz sonra göstereceğim çok ciddi bir istihdam aracısı dernek listesi var.

İkinci grup müze çalışanları. Küratör olarak çalışmak söz konusu ya da kayıt şirketleri var. Tabi dediğim gibi ekonomik imkânlar, toplumsal gelişmişlik ya da toplumsal yapıyla ilişkili birtakım durumlar söz konusu. Toplum "eski"ye değer veriyorsa, bunun korunup sonraki kuşaklara aktarılmasının önemli olduğunu düşünüyorsa, bu sefer sadece toplumsal birtakım yapılar, objeler değil bireysel objelerin de değer kazandığını görüyoruz. Türkiye'de bunu zaman içerisinde belki sağlamak mümkün olabilir, ama şimdilik bundan biraz uzak olduğumuzu kabul etmek gerekiyor. Ya da koleksiyonlar ve bu" koleksiyonların yöneticiliği" var. "Müze eğitimcileri" var, müzeler sadece birtakım tarihsel ürünlerin teşhir edildiği yerler değil, aynı zamanda okullardan gelen öğrencilerin eğitimine katkı sağlayacak ya da bireysel olarak gelen kişilerin de eğitim alabileceği yerler olarak görülüyor. "Koruyucu" olarak adlandırılan meslek grubu var.

Üçüncü meslek grubu, "kurgu" ve "yayıncılık işleri". Belgesel düzenlemeden tutun da bilimsel yayıncılığa kadar popüler yayıncılığa kadar dergiciliğe kadar "kitap editörlüğü"ne kadar yığınla meslek var. Tabi bunlar X üniversitesinin tarih bölümünden mezun oldum, dolayısıyla belgesel düzenlemesi yapıyorum ya da belgesel yönetmenliğinde bulunuyorum şeklinde değil. Yaptıkları işle ilgili başka dersler de almayı ya da ilgili sertifikaları edinmeyi zorunlu kılıyor. Yani her bir mesleğe ilişkin elbette ki işverenin kabulü çok önemli ama işverenin kabulünü etkileyen şey de başvuranın nitelikleridir. Bu nitelikleri geliştirmeye dönük sadece tarih değil, bunun yanına editörlüğü, reklamcılığı, müzeciliği, eğitimciliği, bilimsel yayıncılığı da eklemek gibi birtakım sertifikalar var ve öğrencilerin bu sertifikaları almaları isteniyor. Ama bunların yolu kurulup açıldığı ve öğrenciler zamanında doğru yönlendirildiğinden dolayı çok da zor olmuyor.

Dördüncü sırada "arşivdeki tarihçiler" var. İşte bunlar "toplama arşivcileri", "işleme arşivcileri" ve "referans arşivcileri" olarak adlandırılır. Burada yine "koruma" kavramı ve etkinliğinin devreye girdiğini görüyoruz.

Beşinci ve çok istihdamın olduğu bir alan, "çevrede tarihi korumak" ya da "çevre tarihi" ile ilişkili özellikle başta federal hükümet var ama bazı kuruluşlar eyaletlerdeki işleyişler söz konusu. "Ulusal Park Servisi" çok büyük bir organizasyon. "Kültürel Kaynakların Yönetimi" de öyle. Diğerleri ABD Ordusu ve Orman İşletmeleri. Bunlar dışında bir de eyaletlerin sahip olduğu birtakım çevredeki tarihi koruma yapıları var. Oralarda da çevredeki tarihin gerek fark edilmesini sağlamak, gerek eğitimi, gerek saklanması ve korunması, gerek turizmi vs. ilişkili çok ciddi bir meslek grubunun olduğunu görüyoruz.

Diğer bir istihdam sahası kâr amacı gütmeyen kuruluşlar. Kâr amacı gütmüyorlar ama tabi ki çalıştırdığına ücret ödüyor. Başlangıçta gönüllülükle işe başlıyor, sonra ücretli hale geliyor. Amerika'da akademik tarihçiliğin dışında bir de "Kamu Tarihçiliği" ya da "Halk Tarihçiliği" olarak adlandırılan, aslında Türkiye'de yerel tarihçilerle popüler tarihçilerin birleşimini kastettiğimiz amatör tarihçilerin eğitimi ile ilişkili yüksek lisans programları var. Yüksek lisans programları da kamu tarihçiliği ya da biraz önce bahsettiğimiz halk tarihçiliği ile ilişkili eğitimi alan kişilerin hem kendilerinin bir çalışma üretmeleri, yayıncılık faaliyetlerinde bulunmaları, hem de birtakım kuruluşlarla etkileşimde bulunarak bunu yürütmeleri ya da bir kurumda istihdam edilmeleri çok daha kolay olabiliyor.

Federal, eyalet ve yerel tarihte tarihçiler var. İstihbarattan Ulusal Havacılığa (NASA) kadar, Savunma Bakanlığı'na kadar federal anlamda arşiv, küratörlük gibi biraz önce bahsettiğimiz koleksiyonları koruma, geliştirme, idare, eğitim, halkla ilişkiler, pazarlama kayıt memurları gibi pek çok alanda, farklı kategorilerde, farklı statülerde, farklı kazançlarla tarihçilerin istihdamı söz konusu. Yine müzeler, yine medya var. Bu çerçevede hemen belirtmek gerekir ki Amerika'da AHA'nın, hem lisansüstü eğitim ile ilişkili hem de lisans eğitimin geliştirilmesi ile ilişkili hazırlatmış olduğu raporlarda vurgulanan dijital dünyaya ilişkin derslerin konulması gerektiği notu çok dikkat çekicidir. Pandemi döneminde şu an hepimizin yaşamış olduğumuz gibi dijital dünya ve yeni medya konularının önemi çok daha iyi anlaşılmıştır. Özellikle yeni medya imkanları çerçevesinde derslerin yeterliklerin kazandırılması gerektiği üzerinde duruluyor.

Özetle Amerika'daki tarih alanında çok ciddi bir yapılanma var. Tarihçilerin mesleki eğitimlerini devam ettirmeleri, aynı zamanda istihdam elde etmeleri ile ilişkili okullar kolejler ile ilişkili Amerikan tarih derneği başta olmak üzere pek çok dernek var. Müzeler ile ilişkili tarihçilerin istihdamına yönelik pek çok dernek var. Ben buraya bir yerde akredite olmuş, yıllardır çalışmalar yürüten dernekler olduğu için sadece AHA'nın sayfasında yer alanları koydum ama tabi ki bunların da derneklerde var. Kurgu ve yayınlama da çok ciddi dernekler var. Arşivlerde çalışmaya yönelik dernekler listesi ve bunların web sayfaları sunulmuş. Tarihi koruma noktasındaki mesleki istihdamla ilişkili yine benzer şekilde dikkat ederseniz çok ciddi bir yapılanma var.

Türkiye'de tarih mezunlarının doğrudan öğretmen olması gerektiğine dair yıllar yılı süren bir kanı vardı. Bu zaman içerisinde biraz esnedi ve son zamanlarda, evet öğretmen olsun, ama polislik de önemli bir istihdam kapısı oldu Ya öğretmen olur ya polis olur şeklinde düşünülüyor. Çok azı araştırma görevlisi, öğretim görevlisi oluyor. Aslında Türkiye iki yönden şanslı bir durum yaşıyor. Birincisi gerek siyasetin gerekse toplumsal yapının çerçevesinde toplumda tarihe yönelik büyük bir ilgi var ki bu müthiş bir avantaj. Amerika'daki gibi tarih bölümleri öyle boş kalmıyor. Ama Türkiye'de tarih mezunlarının istihdam sahaları çok az düşünülüyor, bununla ilişkili profesyonel ve kurumsal bir düşünme sistemi yok ki asıl sorunumuz bu. Yani biz öğrencimizi mezun ederiz, öğrenci ne yaparsa yapar diye düşünmeye devam ediyor, tarih bölümleri

2014'teki Süleyman Demirel Üniversitesinde ikincisi düzenlemiş olduğumuz Tarihyazım Çalıştayı'nda tarih lisansüstü programlarını ele almıştık. Tarih lisansüstü programlarını konuşurken tabii kaçınılmaz olarak tarih lisans programlarını da konuşmuş olduk. Orada hem açılışta benim bazı değinilerim hem de çalıştayın nihayetinde hazırladığımız sonuç bildirgesine yansıttığımız bazı maddeler konuyla ilgiliydi. En azından fikir vermesi açısından onları da kısaca sizinle paylaşmak istiyorum. Kaygılarımızı bundan yedi yıl evvelinde açılış konuşmasında açık bir şekilde ifade etmiştim. Tarihin Türkiye'de çok ilgi çeken bir bölüm olduğunu, tarih bölümlerinin tercih bakımından dolup taştığını, bunun böyle gitmeyeceğini, çünkü mezun ettiğimiz öğrencilerin istihdamıyla ilgili bir çabamızın olmadığını, bu çabaya girmemiz gerektiğini, bununla ilişkili tarih bölümlerinin bazı ek sertifika programları düzenleyebileceğini belirtmiştim. Hatırladığım kadarıyla o alanları da şöyle ifade etmiştim: Reklamcılığın tarih po-

tansiyelinin çok verimli bir şekilde kullanılmasıyla reklamcılıkla ilgili senaryo yazımı ya da editörlükle ilişkili becerileri kazandıracak birtakım sertifika programlarını düzenlemek mümkün olduğu ifade etmiştim. Ya da sertifika programı olmuyorsa da piyasaya yönelik dersler olarak tabir edebileceğimiz bu dersleri, ilgili diğer sosyal bilim anabilim dallarından ricayla ortaklaşa kuralım ve onlara da yer verelim demiştim. Örneğin sinema dersi olsun, mesela senaryo yazım dersi olsun, sahneleme dersi olsun ya da tarihsel roman yazarlığı üzerine yazarlık dersleri olsun, editörlük dersleri olsun. Bunları ilgili bölümlerden de yararlanarak ya sertifika düzeyinde ya da yan alan demeyeceğim ama o da olabilir ilerleyen süre içerisinde, düzenlemek mümkün görünüyor demiştim. Şimdi daha çok hissediyoruz, bunları ki tarih bölümlerine yönelik ilgiyle ilişkili bir düşüş var, ondan bahsedeceğim. Şimdilik az olan bu düşüşe ciddi kafa yormamız gerekiyor. Isparta'da biz bu lisansüstünü konu alan Tarihyazım Çalıştayı sonunda 27 maddelik bir sonuç bildirgesi oluşturmuştuk. Onlardan bazıları bizim bugün konuştuklarımızla çok yakından ilişkili, hemen onlara kısaca değinmek istiyorum. Mesela şöyle bir eleştirimiz vardı: "*Türkiye'de birbirinin benzeri tarihi lisans programları var ve bundan dolayı tek tip tarihçi yetişiyor. Bu lisansüstünde özgün fikirlere sahip farklı tarihçilerin yetişmesini olumsuz etkiliyor. Bu sorunu ortadan kaldırmak için lisans düzeyinde Eski Çağdan günümüze kadar geniş tarihsel süreci anlatmak yerine, yine onları örnekleyecek alan derslerine yer verelim. Ama bunun yanında araştırma, düşünme temelli dersleri açıklayarak programa ekleyelim*." demişiz. Bir başka madde "*lisansüstü programlarda kayıtlı öğrenciler ders sürecinde çalıştay, sempozyum ve kongre gibi etkinliklere hem dinleme hem de danışman ile birlikte bildiri şeklinde katılmalarını teşvik etmeliyiz*" demişiz. Çünkü bu iş böyle öğreniliyor. Lisans Öğrencileri Sempozyumu şeklinde buna imkân verilebilir diye düşünüyorum.

Türkiye'de tarih alanında mesleki bilgi ve becerilerinin geliştirilmesine yönelik yüksek lisans programları son derece kısıtlı ve maalesef bu başka sorunları yaratıyor. Bu sorunların başında, merak eden herkesin tarih okuması için lisans programlarının sayısının ve kontenjanların artırılması, hatta açık öğretimlerinin açılmasıdır. Bu son derece yanlış bir uygulama. Bunun yerine merakı olanların ilgili alanlarını çeşitlendirme kaydıyla pekâlâ tezsiz yüksek lisans şeklinde imkanlar sunmamız mümkün. Tezsiz yüksek lisans biliyorsunuz bir alanda mesleki bilgisini görgüsünü geliştirmek isteyenlerin başvurduğu ya da ilgi duyduğu, merak ettiği bir ko-

nuyla ilişkili daha disipliner, daha akademik bir bakışla kendisine bilgi sunulmasını arzu ettikleri programlardır. Bunları geliştirmeniz mümkün. Yedi yıl evvelinde (SDÜ Tarihyazımı Çalıştayında) bunları önermiştik. Zira yüksek lisans programlarının ucu son derece açık olabilir. Fransa'da bunun çok örneği var. Fransa'da yüksek lisans iki anlama geliyor. Birincisi hepinizin bildiği gibi doktoraya hazırlık aşaması, ama ikinci anlamı çok daha yaygın. O da mesleki görgüyü arttırmak için insanların başvurdukları, sertifika alır gibi mezun oldukları bir yapı var ve son derece zengin programlar içeriyor.

Bir diğer maddemiz tarih lisansüstü çalışmaları için çok gerekli olan kaynak dillerin öğretimi sorunu. Lisansta da var ve bunu çözmenin yollarını aramalıyız. Bu şöyle olmuyor yani öğrenci başının çaresine baksın diyerek. Bunu yüksek lisansta da doktorada da lisansta da bu biçimde yapmak doğru değil, çünkü sonuç alınamıyor. İngilizce öğrenmek için Dünyada büyük paralar harcanıyor. Birleşik Krallığın en büyük kazançlarından birisi İngilizce öğretimi, biliyor musunuz? Dünyada İngilizce öğretimi ile ilişkili aklınızın alamayacağı oranda müthiş bir piyasa var. Ben burada İngilizce öğretimine bir planlama perspektifi sunmak istiyorum. Akademik anlamda okulun içinde, diğer bölümlerden yarım alarak bu sorunu çözmeye çalışalım. Verilecek kurslarla, ciddi yönlendirmelerle, ek derslerle ya da başka bölümlerden ders alma imkanları tanınarak bu gerçekleştirilebilir. Kabul etmek gerekir ki lisansta okurken çoğu öğrencimiz bunların farkında bile olmuyor. Ancak doktorada yeterliliğe gelince "ya evet benim böyle bir sorunum var, bunu aşmam gerekiyor" deyip profesyonel destek alma yoluna gidiyor. Çok geç bir zamanda bunu yapıyor, kaldı ki bunu birtakım zorunluluklar dolayısıyla değil yani prosedür zorunlulukları değil akademik zorunluluklar dolayısıyla yapmamız gerekiyor.

Bir diğer madde lisansüstü tezlerin konu temelli olmak yerine problem temelli olmasını önermiştik. Bu da bizimle yakından şöyle ilişkili: Öğrencilerimize lisanstan itibaren proje temelli yazmayı öğretmemiz gerekiyor. Proje temelli yazmak elbette ki proje temelli çalışmayı beraberinde getiriyor. Çünkü artık biliyorsunuz, TÜBİTAK lisans öğrencilerinin projelerine de destek veriyor ve onlara burs da veriyor. Bu onların ileride tarihçiliğe daha çok ısınmalarına, daha verimli bir şekilde rol almalarına katkı sağlayacak diye düşünüyorum.

Bir başka madde, herhangi bir programa kayıtlı öğrencilerin danışmanlarının gözetiminde, farklı disiplinlerden ders alabilme imkanları yö-

netmeliklerin çerçevesinde genişletilerek sağlanmalı gibi. Bizim lisansta da interdisipliner programları kurmamız gerekiyor. Bunu çok az üniversite dert edindi. Bunlardan biri Hacettepe'ydi. Orada yıllardır bunun üzerine düşünüldü. Kabul etmek gerekirse tabi burada ismini saymayacağım başka üniversiteler de var, ama en azından orası yıllardır bu işi öngördü ve daha iyi nasıl yapılabileceği üzerine kafa yordu. Mutlaka ilerleyen oturumlarda Yunus Koç hocam da bununla ilişkili daha geniş bilgi verecektir, diye düşünüyorum.

Bir başka maddede lisansüstü öğrencilerin akademik yazma, okuma, düşünme becerilerini geliştirmesine katkı sağlamak için onların edebiyatla, ama kaliteli edebiyatla tanışmalarını, bunu biraz profesyonel düşünelim, kaliteli filmleri, sinema filmlerini takip etmeleri teşvik edebilmemiz var. Bununla ilgili dersler koyabiliriz. Bunlar öğrencilerde gerçekten fark yaratıyor. Ben Sakarya Üniversitesi'nde çalışırken, üniversite ortak dersi olarak *Tarihsel Filmler* dersi açmıştım, çok büyük talep olmuştu. Hatta çok talep olduğundan dolayı tablası ilk kapanan derslerden birisi oluyordu. Çünkü öğrencilerce merak uyandırıyor ve çok ilgi görüyordu. Açıkçası Collingwood'un da belirttiği gibi tarihin yazım sürecinin imgelemle çok yakından ilişkisi olduğunu kabul edersek, yani tahayyülle, zihinde canlandırma, kurma, inşa etme ile yakından ilişkisi olduğunu fark edersek, sinemanın bunu besleyen bir yönünün olduğunu inkâr etmek mümkün olmaz, diye düşünüyorum.

Son bir haftadır konuştuğum bu konuyla ilgili hangilerine değineyim, hangilerine değinmeyeyim diye çok düşündüm. Çünkü o kadar dertliyiz bu konularda. Bu noktada hemen belirteyim ki akreditasyonun tarihçilik eğitiminin iyileştirilmesi bağlamında bir yol açıcı olduğunu düşünüyorum. Sebebi şu, genel anlamda söylemem gerekirse, Türkiye'de biliyorsunuz çok üniversite kuruldu. Bunların kuruluşuna başta çok karşı çıktık. Dedik ki her yere üniversite açmak, bu kadar çok yaygınlaştırmak iyi bir fikir değil. Gerekçelerimiz haklıydı gerçi, ama açıldı. Bu noktadan sonra onları iyileştirmek gerekiyor. Bunu iyileştirmenin yolunu da merkezi bir sisteme sahip olan YÖK üzerinden yapmak çok mümkün değil. Yani YÖK hangi biriyle, nasıl uğraşacak? Mevcut yapı da zaten doğru bir yapı değil. Orada akıllıca bir girişimle YÖKAK'ı kurdular. YÖKAK, Yükseköğretim Kalite Kurulu olarak adlandırılıyor. Ben de oranın dört yıldır değerlendirmecilerinden birisiyim. Çeşitli üniversitelere gidiyoruz. Akreditasyon, iç değerlendirme ya da izleme için toplantılar yapıyoruz. Bunların zaman içerisinde

gerçekten işe yaradığını gördüm. Buna inanıyorum. Bunun iyi bir yol olduğunu düşünüyorum. Bu yol yani bölümlerin akreditasyonu son derece önemli. Bununla bölümlerde verilen eğitimin kalitesini kesinlikle belli bir seviyeye, standarda ulaştırabiliriz. Tabi ki bu, bizim işi benimsememizle ilişkili. Öncelikle belirteyim ki akreditasyon, bir "kâğıt-kalem işi" değil, bu bir gönül işi, bir kafa işi, bir zihniyet işi. Yani bölümde çok demokratik bir yapı yoksa, orada akreditasyon olmaz, anlatabiliyor muyum? Kurumda da aynı şekilde. Çalışanların düşüncelerine önem verilmiyorsa ya da personel istihdam ile ilişkili ciddi sorunlar varsa oradan akreditasyon çıkmıyor. Akreditasyon demokratik, şeffaf kurallara ve ilkelere bağlı bir işleyişin ne kadar gerçekleştirilebildiğine dair bir veri sağlıyor bize, özeti bu ve bu ciddi anlamda kurumsal rahatlamayı beraberinde getiriyor. Ne rahatlaması dersek; çalışan, özlük hakları ile ilişkili bir endişe duymuyor ve daha çok aidiyet hissediyor. Bu da öğrenciye olumlu yansıyor. Bunları saha ziyaretlerimizde öğrencilerle görüşmelerimizde gerçekten gördük.

Akreditasyonda temel 4 soru var. Bunlardan birisi "kurum ne yapıyor?", bunu net açık bir şekilde beraber tanımlamamız lazım birim olarak bölüm olarak ve tabii anabilim dalı olarak. "Ne yapıyoruz, varlık gerekçemiz ne?" İki, "kurum bunu nasıl yapıyor?". Yolumuz, yöntemimiz, tarzımız, bakış açımız ve perspektifimiz neyse onları açık bir şekilde yansıtmamız gerekiyor. Bunu yazılı olarak (*hafızayı beşer nisyan ile maluldür)* unutmamak adına herkesin görmesi şeffaflık adına bunu yapmamız gerekiyor. Üçüncüsü, "iyileştirmek için neler yapıyor, nasıl yapıyor" bunlardan bahsetmesi gerekiyor. Dördüncüsü de çok önemli, "bu yaptıklarından nasıl emin oluyor?" Bu zor bir soru. Ne yaptığımızın farkında mıyız, yaptığımız ne gibi sonuçlara yol açıyor? Akreditasyon, bölümlerimizin "kılıfına uydurmak" şeklinde değil de gerçekten herkesin rahat mutlu, yapmış olduğu işin karşılığını alacak şekilde bir sistem oluşturulması için gerekenleri bize yansıtıyor.

Bologna süreci aslında bütün bunları düşünmemiz için bize bir alt yapı oluşturdu. Ama kabul edelim ki akademi hakikaten özellikle tarih bölümleri için yeniliğe çok açık değil. Ben tarih eğitimi çalışıyorum. Yıllardır tarih öğretmenlerinin öğretmenler arasında en muhafazakâr, yani değişime en dirençli kitlelerden birisi olduğunu rahatlıkla söyleyebilirim. Bu biraz galiba meşguliyetimizle yakından ilişkili, tarihi alanı da biraz bu normatifliği bize veriyor gibi. Bologna süreci elbette ki bize bazı ipuçları verdi. Bazı hazırlıkları bize gösterdi, o da şuydu: Mesela üniversiteler arasın-

da belli standartların oluşturulması. Sakarya Üniversitesi'nde çalışırken bunu çok net bir şekilde gördüğümü söyleyebilirim. Çünkü program geliştirme süreçlerine de dahil olmuştum. Olabildiğince zorunlu dersleri azaltmak, seçmeli dersleri arttırmak, ama olabildiğince bunu yapmak gerekiyordu. Bir dönemde beş dersten fazla vermemek gerekiyordu. Malumdur ki dersler kalabalıklaştıkça, maalesef işler karmaşıklaşıyor öğrencinin zihni bölünüyor. Birden fazla parçalanmış, konu bağlamında birbirine yakın dersleri mümkünse bir ders olarak tamamlayın, kredisini, saatini arttırın deniliyordu. Bunlar aslında işi biraz daha sadeleştirmek bağlamında ve biraz daha amacına uygun hale getirmek ve o amaca uygun birtakım kazanımlar elde etmek açısından da önemli kılıyordu. Outcome dediğimiz, kazanımlar meselesi burada devreye girdi. Hiçbirimiz neredeyse bir öğrencinin AKTS'si nedir diye doğrudan deney yaparak bir çalışma yapmadık, yürütmedik. Bizden önce başka kurumlarda o konularda kim ne dediyse ona ilişkin bir uygulamayı, kâğıt üzerinde biraz "kılıfına uydurarak" yaptık. Bunları biliyoruz, ama en azından bu öğrencilerin kazanımlarını bizim bugün yeniden gözden geçirerek, önemsememiz gerekiyor. Asıl olan şu: biz ne eğitim verirsek verelim, mezun etmiş olduğumuz öğrencinin nitelikleri neler, süreçte neyi, nasıl kazanıyor? Çünkü bu profil onun istihdamına da doğrudan katkı sağlıyor. Eğer biz piyasa koşullarında çok rahat istihdam edilecek öğrencilerden bahsediyorsak, programlarımızda ve derslerimizde bu istihdama katkı sağlayacak şekilde becerilerin kazandırılmasını önemsemeliyiz. Tabi bunu çok rahat söyleyebiliyoruz. Bu değişim ve dönüşümü yapmak hiç kolay değil. Bir kere derslerin, ders listesinin baştan sona düzenlenmesi gerekiyor, sonra bu hocalarımızın mutlaka bu becerileri kazandırmayla ilişkili bazı eğitimler alması gerekiyor. Akreditasyon sürecinde "eğitimcilerin eğitimi" diye bir kavram var. Eğitimciler olarak bizlerin elbette ki yeni öğretim yöntem teknikleri karşısında yenilenmeye gitmemiz gerekiyor. Tabi ki bu da "eğitimcilerin eğitimi"yle mümkün olabiliyor. Bunlar büyük projeler.

Bölüm hangi programı, hangi uygulaması varsa onunla ilgili ne amaçladıklarını ne yapmak istediğini önce paydaşlarıyla, öğretim üyeleriyle, eğer biz mezun ettiklerimiz iş dünyasında rahatlıkla yerleşsin istiyorsak, iş dünyasından, sivil toplum örgütlerinden bu programların geliştirilmesi ile ilgili düşünceler ve öneriler almalıdır. Yani "dış paydaş" dediğimiz kitleyi mutlaka işe katmalıyız ve öğrencilerin tercih etme, kayıt olma, öğrenme süreçlerinde, mezuniyette (mezuniyet sonrasında mezunların takibi ve mezunlarla iş

birliği şart, çünkü mezunlar grubu da çok ciddi bir dış paydaş oluşturuyor) onlardan yararlanmalıyız. Birlikte amaçladığımız tarihçilik bilgi ve becerilerini geliştirmek için nelerin yapılması gerektiği üzerinde durmalı ve bölümdeki akademik/kültürel etkinlikleri arttırmalıyız. Bölüm etkinliklerini ve çoğulcu, katılımcı, demokratik bir yapıda gerçekleştirmeliyiz. Gerçekçi olalım, bunlar bir bölüm başkanının tek başına ya da ana bilim başkanlarının, bir grup insanların yapabileceği işler değil. Elbette bir grup, bir çekirdek kadro bu işlerin yürütülmesi için katkı sağlayabilir. Hepimiz biliriz ki "iş var" deyince on kişi varsa iki kişi kalır yanımızda. Ama şu bir gerçek ki oradaki on kişinin de bu işlerin içinde olması gerekiyor. Yani bölümde katılımcı, demokratik, şeffaf ve paylaşımcı bir yapının oluşturulması gerekiyor. Böylelikle bizim mezun etmiş olduğumuz öğrencilerimizin nitelikleriyle ilgili çok daha ciddi planlamalar yapmamızın mümkün olabileceğini söylemek istiyorum. Sabrınızı zorladım bana verilen süreyi aşmış oldum. Özetlemeye çalıştım dediğim gibi bu konuda konuşacak çok şey var. Umarım sürçülisan etmemişimdir. Öyleyse af diliyorum.

Moderatör
Prof. Dr. Ömer Demirel

Ahmet hocama çok teşekkür ediyorum. Çok güzel tespitleriniz oldu. Emeğine ağzına sağlık hocam. Açılış oturumu böylece kapatıyorum.

I. OTURUM

TARİH LİSANS EĞİTİMİNDE DÜNYADAN İYİ ÖRNEKLER

Moderatör
Prof. Dr. Turhan Kaçar
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Merhabalar...

Üniversitelerimizin tarih bölümleri ders programlarıyla ilgili gerçekleştireceğimiz çalıştayın ilk oturumunu açıyorum. Bu oturumda iki değerli hocamız bize dünyadaki lisans tarih ders programları üzerine sunum gerçekleştirecek. Oturum kapsamında ayrıca üç hocamız da müzakereci olarak bulunmaktalar. Bu arkadaşlarımız da konuşmaların bitiminde ders programlarıyla ilgili kendi gözlemlerini ve yapılan konuşmalarla ilgili yorumlarını paylaşacaklar. Pandemi gerçekten ilginç bir süreç. Çünkü pandemi süreci bize pek çok şey öğretti. Onlardan bir tanesi de bu ZOOM gibi çeşitli çevrimiçi program imkânlarıyla uzakları yakın etmek. Pek çok insan mekân fark etmeksizin bir arada bulunabiliyor, bugün olduğu gibi...

Ben öncelikle bugünkü konuşmacı ve müzakereci hocalarımızı takdim etmek istiyorum. İlk konuşmacımız Prof. Dr. Fatma Acun. Fatma hocamız Hacettepe Üniversitesi'nde Osmanlı Tarihçisi. Osmanlı tarihçisi olmasının yanı sıra Tarih Metodolojisi ile ilgili çalışmaları var ve bu çalışmaları kapsamında benim açımdan en dikkat çekici olanı Anthony Grafton'dan yaptığı Dipnotlar adlı eserin çevirisidir. Günün ikinci konuşmacısı Dr. Öğr. Üyesi M. Zahit Atçıl'dır. İstanbul Medeniyet Üniversitesi'nde Yeni Çağ alanında görev yapmaktadır. Rüstem Paşa üzerine bir doktora yazdı. Aynı zamanda TÜBİTAK tarafından ödüllendirilmiş bir bilim adamı, geçtiğimiz yıl GEBİP ödülü aldı.

Müzakerecilerden Kadir Kon İstanbul Teknik Üniversitesinde doktor öğretim üyesi. İnsan ve Toplum bilimlerinde ders vermekte. Doktorasını, Türk-Alman İlişkileri, Birinci Dünya Savaşı ve Erken Dönem Cumhuriyet Tarihi üzerine yaptı. Osmanlı Tarihi, 19. yüzyıl ve 20. yüzyıl Türkiye Tarihi üzerine çalışmaktadır.

Bir diğer müzakereci hocamız Doç. Dr. Kürşat Yıldırım. Kendisi İstanbul Üniversitesi'nde Genel Türk tarihçisi. Bilhassa Çin tarihi çalışanlar

arasında önemli isimlerden birisi. Günün son müzakerecisi Doç. Dr. Fatih Durgun İstanbul Medeniyet Üniversitesi'nde Orta Çağ Avrupa tarihçisi. Bilhassa Geç Orta Çağlar üzerine kayda değer çalışmaları bulunuyor. En son eseri *Modern Avrupa Tarihini Yeniden Düşünmek*'de Aydınlanma dönemi ve sonrası üzerine problemlere odaklanıyor. Ben öncelikle sözü Fatma hocaya vermek istiyorum.

Konuşmacı
Prof. Dr. Fatma Acun
Hacettepe Üniversitesi

Öncelikle, çalıştayın düzenlenmesinde emeği geçen herkese, sürdürülmesi için teknik destek sağlayan ekibe teşekkür etmek isterim. Çalıştayın başarılı geçmesini temenni ederim. İngiltere'de doktora yapmış olmakla birlikte, bugün size Amerika'daki Stanford Üniversitesi ve oradaki tarih bölümünün lisans programı hakkında detaylı bilgi vermek istedim. 2019 yılında, ziyaretçi araştırmacı olarak dört ay süreyle bulunmam sebebiyle Stanford Üniversitesi Tarih Bölümünü tanıtmak istedim. Stanford'da bulunduğum sürede, kendi projemi yürüttüm ve oradaki programları ve üniversiteyi de yakından tanıma fırsatım oldu.

Ahmet Şimşek hocamız oldukça kapsamlı bir şekilde Amerika'daki tarih bölümlerinin programları hakkında bilgi verdi. Ben burada, sadece bir örneği alıp detaylı bir şekilde üzerinde duracağım. Neden Stanford dediğimizde biraz evvel de ifade ettiğim gibi benim oradaki dört aylık tecrübem bunda asıl etkendir. Yakından tanıyorum, ortamı biliyorum. Ayrıca Stanford dünyanın en iyi üniversitelerinden birisi. Genel sıralamaya bakarsak Oxford, Cambridge ve Harvard'dan sonra dördüncüdür. İlaveten, teknoloji alanında oldukça gelişmiş bir üniversite, özellikle bilgisayar alanında birinci sırada yer alıyor. Dolayısıyla, Stanford Üniversitesi'ni tarih programları ve tarih araştırması konularında en iyi örneklerinden biri olarak takdim edebiliriz.

Stanford Üniversitesi, Amerika California Eyaleti'nde, San Francisco'da, Silikon Vadisi'nde bulunuyor. Üniversitenin genel havasını zihninizde canlandırmanız için önce genel görünümünden bahsetmek istiyorum. Öncelikle, Üniversitenin giriş kapısı vs. bulunmuyor. Sadece otobüslerin girip çıktığı ve iki yanında yaya yolu olan bir yoldan içeri giriyorsunuz. Devamında on dakika yürüyüşle palmiyeli bir yoldan geçiyorsunuz, karşınıza geniş bir yeşil alan çıkıyor. Bu yeşil alanın hemen bitişiğinde ise boydan boya uzanan büyük bir binayı görüyorsunuz. Binanın bir ucu Tarih Köşesi

diğer ucu ise Matematik Köşesi adını almış. Tarih Bölümü, Tarih Köşesi'nde (History Corner) yer alıyor ve üzerinde "Tarihin Babası" olarak bilinen Herodot'un rölyefi var. Üniversiteye girdiğinizde, ilk önce tarih ve matematik bölümleri ile karşılanmanızı, bu iki alana geçmişe ve soyut mantığa verilen öneme atıf olarak yorumlayabiliriz.

Bugün size sunacağım bilgiler kendi gözlemlerime, kısmen de web sitesinden ve oradaki hocalardan birinden edindiğim bilgilere dayanıyor. Bahsettiğim hoca Ali Yaycıoğlu'dur. Verdiği bilgiler için kendisine teşekkür ederim. Tarih Bölümünün web sitesini açtığınızda şöyle bir motto karşınıza çıkıyor: "Geçmişi, günümüzü ve geleceği anlamak". Bu Annales ekolünü çağrıştırıyor. Burada, bütüncül bir bakış açısı ve tarih anlayışı olduğunu görüyoruz. Tarihçilerin işi de şöyle tanımlanmış: "Farklı türden delilleri, aktörleri ve perspektifleri inceleyerek zaman içinde meydana gelen değişimi araştırmak". Tarihçilerin işi bu şekilde tanımlandığında, bu ne anlama geliyor? Tarihin, "durağan bir bilgi yığını değil de, dinamik bir olaylar dizgesi" olarak algılandığı anlamına geliyor.

Stanford bir araştırma üniversitesi. Bildiğiniz gibi, bir eğitim üniversiteleri var, bir de araştırma üniversiteleri. Stanford oldukça da zengin bir araştırma üniversitesi. Öğrenci olarak da yılda 20-25 kişi Tarih Bölümü lisans eğitimine kabul ediliyor. Bu, gördüğünüz gibi, oldukça az bir sayı. Öğrenciler oldukça lüks bir eğitim alıyorlar diyebiliriz. Dolayısıyla, lisans öğrencisi yaklaşık 100 kadar. Halihazırda ise lisansüstüne daha fazla önem verildiği görülüyor. Master ve doktora birlikte, 52 tane lisansüstü öğrenci olduğunu görüyoruz. Hem lisans hem lisansüstü ders programını web sitesini açtığınızda bir arada görüyorsunuz. Hangisinin lisans, hangisinin lisansüstü olduğunu sadece kodlarından ayırt edebiliyorsunuz. Çok kalabalık ve kapsamlı bir ders programı olduğunu görüyoruz. Mekân olarak bütün dünyayı kaplıyor. Dünyadan dahil edilmemiş bir coğrafi bölgenin olmadığını da görüyoruz. Zaman olarak antik dönemden günümüze kadar uzanıyor. Bu haliyle ders programlarının, öğrencileri küresel köy haline gelen dünyamızda çeşitli ve ilginç kariyerlere hazırlayan nitelikte olduğunu söyleyebiliriz.

Programın en önemli özelliği, bu kadar az sayıda öğrenci alınıyor olmasıdır. Diğer özelliği ise, ilk yıllarından itibaren tarih araştırmacısı yetiştirmek amacıyla bir ders programının hazırlanmasıdır. Ders programlarının haricinde, genelde üniversite hayatının da öğrencileri araştırmaya yöneltecek şekilde planlandığı fark ediliyor. Örneğin, öğrenci eğer tarih eği-

timini sınıfın dışına taşımak isterse, mesela yazın da araştırma yapmak isterse, birinci sınıftan itibaren yaz dönemlerinde burs alarak araştırma yapabiliyor. Ayrıca, son sınıf öğrencileri de hocalarının danışmanlığında tez hazırlayabiliyorlar. Tarih Bölümünde ders veren hocalar akademide önde gelen, her yıl kitapları yayınlanan, ödüller alan, prestijli burslar alan ve daha da önemlisi, görüşleriyle kamuoyunu şekillendiren kişiler oluyor. Dolayısıyla, Stanford'da hoca olmak, ders vermek oldukça zor ve prestijli bir iş diyebiliriz. Hocaların tarihe yaklaşımları ve uzmanlık alanları hem coğrafi olarak oldukça geniş, kronolojik olarak da uzun bir zamanı kapsıyor. Müfredatın Afrika ve Asya'dan Amerika Birleşik Devletleri tarihine; entelektüel tarihten sosyal tarih ve uluslararası yaklaşımlara, hatta cinsiyet tarihine kadar uzandığını görüyoruz.

Tarih Bölümü ders programını incelemeye geçmeden önce, bu bölümün tarihi anlayışı nedir? Tarihe nasıl bakıyorlar? gibi konular üzerinde biraz durmak istedim. Çünkü bu anlayış çizgisinde ders programları hazırlanıyor. Ahmet Şimşek hocamız bahsetti bunlardan, biz sürekli programların üzerinde duruyoruz, düzenlemeler yapıyoruz. Bölüm programlarını yenilemek istiyoruz. Biraz parça bölük gibi gidiyor ve çok da başarılı olamıyoruz bu konuda. Neden böyle oluyor diye sorarsak, tutarlı bir tarih anlayışından, perspektifinden ya da bütüncül bir tarih perspektifinden yoksunuz. O yüzden oluyor gibi geliyor bana. Tarih geçmişte birbiri ardına meydana gelen olgular dizgesi ya da topluluğu değildir. Tarih bunların çok daha fazlasıdır. Dünyayı görme ve dünya hakkında düşünme biçimidir. Ben bunun önemli ve esas olduğunu, ders programlarına bu tanımın aksettirilmesi gerektiğini veya ders programlarının bu tanımı destekleyecek biçimde tasarlanması gerektiğini söylemek istiyorum.

Tarihçilik geçmişi anlamlandırma işidir. "Geçmişi anlamlandırmak için geçmişi kendi şartlarında değerlendirmeyi öğrenmeye, yabancı olanı ve bilinmeyeni anlaşılabilir ve mantıklı kılmaya, geçmişte bizden çok farklı düşünen kişilerle empati kurmayı öğrenmeye" ihtiyacımız vardır. Bunları, Stanford Tarih Bölümü'nün web sitesinden aktarıyorum sizlere. Bunları öğrendiğinizde yalnızca geçmişteki değil günümüz dünyasındaki olayları anlamak için gereken becerileri kazanmaya başlıyoruz. Tarihin bize öğreteceği becerileri gördüğümüzde, bize yabancı olan düşünce ve davranışlara nasıl nüfuz edebileceğimizi öğrenmeye başladığımızda ve içsel mantığını anladığımızda günümüz dünyasını, karşılaştığımız farklı insanları ve fikirleri anlamlandırma çok daha kolay hale gelir. Günümüzü anlamak için

geçmişe müracaat etmenin, en iyi yollardan biri olduğunu düşünmek biraz mantıksız gibi gelebilir. Fakat, tarih tam da bu noktada önem arz etmektedir. "Tarihin büyük bir bilgi yığını değil, bir düşünce biçimi olduğunu düşündüğünüzde tarih güçlü bir enstrüman, bir araç haline gelir". Bu yüzden tarihsel olarak nasıl düşünüleceğini öğrenmek önemlidir ve bize yardımcı olmaktadır. Programın geneline veya nihaî hedefine baktığınızda, öğrencileri bu tarihi düşünceye alıştırmak olduğu görülür. Tarihî olarak nasıl düşünürüz? Tarihî düşünce nedir ve nasıl düşünülür? Ders programlarının öğrencilere bu anlayışı öğretmeye yönelik olduğunu görüyoruz. Bu program, aynı zamanda, tarih eğitimi alan öğrencilere birtakım beceriler, kabiliyetler kazandırmayı hedefliyor. Bu kabiliyetler de şunlar oluyor: ilki birinci ve ikinci elden kaynakları derinliğine analiz ederek birleştirme ve yorumlayıcı düşünme yeteneği. İkincisi tarihî bilginin farklı türlerini tanımlama ve tanıma kabiliyeti. Üçüncüsü analitik yazma ve eleştirel okuma yeteneği. Bunun öğrenciler için çok önemli olduğunu düşünüyorum. Yani, okuyoruz ama nasıl analiz edeceğiz? Nasıl eleştireceğiz? Dördüncüsü etkili sözel iletişim yeteneği, bu da çok önemli. Birtakım şeyleri düşünebilirsiniz fakat etkili bir şekilde karşınızdakine aktaramaya bilirsiniz. Fikirlerinizi etkili biçimde aktarma, öğrenilmesi gereken bir kabiliyettir. Bu dört yeteneği öğrencilere kazandırmaya yönelik biçimde bir ders programı tasarlandığını görüyoruz.

Şimdi tarih lisans programına geçelim. Tarih Lisans Programı dört ayrı alt program sunuyor. 1- Lisans Ana Dal, 2- Şeref Derecesi, 3- Tarih Yan Dal Programı ve 4- Ana Dal Master Bütünleşik Programı. Yani, siz bir öğrenci olarak Stanford Tarih Bölümü'ne girdiğinizde bu dört alt programdan birine dahil oluyor ve o programda eğitim alarak mezun oluyorsunuz. Bunlardan ilki olan Lisans Ana Dal Programı, daha ziyade tarihçi olmak isteyen öğrencilere, altı tane alt dal seçeneği sunuyor. Öğrenciler Lisans Ana Dal'a girdiklerinde, bu altı alt daldan birini seçiyorlar. Seçimlerinin ardından, zorunlu ve seçmeli derslerini alıyor ve alanının uzman bilgisine sahip olarak mezun oluyor. Bunlara biraz sonra değineceğim.

Stanford Üniversitesi Tarih Lisans Programı.

1- Lisans Ana Dal
2- Genel tarih dersleri
3- Küresel olaylar ve dünya tarihi
4- Tarih felsefesi ve sanat
5- Bilim tarihi ve tıp tarihi

6- Tarih ve hukuk
7- Kamu tarihi, kamu hizmeti
8- Şeref Derecesi
9- Tarih Yan Dal Programı
10- Ana Dal Master Bütünleşik Programı.

Şeref Derecesi Programı, Lisans Ana Dal Programının üzerine yapılmış ve öğrencileri çok erken sınıflarda, mesela birinci sınıftan itibaren orijinal tarih araştırması yapmaya ve bunu uygulamaya yönelik bir program. Ki, birinci sınıfın ikinci döneminde yani bahar döneminde öğrenci böyle bir işe girişebiliyor. İkinci sınıfın bahar döneminde yani, bir yarıyıl süresinde bunu tamamlaması gerekiyor. Bu yaptığı çalışmaya ufak çapta bir tez/rapor da diyebiliriz. Bunun için Tarih Bölümünden bir danışman hoca buluyor, hoca tarafından da kabul ediliyor tabi ki. Sonra alması gereken dersler de var, onları alıyor. Bu program, öğrenciler arasında rekabet de yaratıyor diyebiliriz. İyi tezlere ödüller verildiğini de görüyoruz. Üçüncü programı, Tarih Yan Dal Programı'nı, daha ziyade başka bölümlerde eğitim almakta olup da tarihte yan dal yapmak isteyen öğrenciler tercih ediyor. Altı tane zorunlu dersleri var ve bunları almaları gerekiyor. Dördüncü program ise Ana Dal Master Bütünleşik Programı. Bu yolu genelde çok az öğrencinin, akademisyen olmak isteyen az sayıdaki kişinin tercih ettiği görülüyor. Yani, 20-25 kişi arasında ancak 2-3 kişi bu programı tercih ediyor. Öğrenci programı genelde birinci yılından başlayıp dördüncü yılında tamamlıyor veya ikinci yılında başlayıp beşinci yılında tamamlıyor ki, master olarak bitirdikten sonra devam etmiş olsun. Bu program kapsamında birtakım derslerin alınması gerekiyor. Bunların sayı ve türlerini uzun süreceği için burada aktarmıyorum. Bunun, Lisans Ana Dal programından çok daha fazla ve daha da ağır bir program olduğunu görüyoruz. Ama, burada kritik olan nokta şu: Öğrenciler başlangıçtan itibaren, yani Bölüme girer girmez araştırmaya oryante ediliyor. Yaptıkları bu araştırmaların kompilasyon niteliğinde, literatür derlemesi şekilde değil; orijinal belge kullanmaya, birinci ve ikinci elden belgeleri kullanmaya yönelik olduğunu görüyoruz.

Öğrenciler genelde bu dört programdan mutlaka birine dahil olmak zorundalar. Genelde ise, Lisans Ana Dal Programına dahil oluyorlar. Diğer üç program, Lisans Ana Dal Programıyla bağlantılı olduğu için bunun hakkında bilgi vermek istedim. Lisans Ana Dal Programı'ndan mezun olmak

için 13 tane ders alıp başarıyla vermek gerekiyor. Bunların bir kısmı zorunlu bir kısmı da seçmeli dersler. Yedi tane zorunlu ders, altı tane de seçmeli ders var. Bunları sayacak olursak; zorunlu derslerden biri kaynaklar ve metot semineri, iki tane kollogya dersi ki, bunlar daha ziyade bir konuyu alıp konuşmaya, onun hakkında bilgi vermeye yönelik derslerdir. Tarih yazımı dersi, ki bunu sözlü tarih, görsel tarih veya dijital tarih olarak da tanımlayabiliriz. Avrupa, Asya, Ortadoğu ve Latin Amerika üzerine iki ders ve bir tane de araştırma semineri dersi. Bunlar toplamda yedi ediyor. Altı tane de ilave ders alınması gerekiyor.

Bir öğrenci tarihte Lisans Ana Dal Programı'nı tercih ettiğinde, bu program altında yer alan, altı ayrı alt alandan birini seçiyor ve o alt alanın uzman bilgisine sahip olarak mezun oluyor. Bu çok farklı bir sistem ve bizde bir benzeri yok. Bu altı alt alanı şöyle sıralayabiliriz: ilki *genel tarih dersleri*; İkincisi *küresel olaylar* ve *dünya tarihi*; Üçüncüsü *tarih felsefesi ve sanat*; Dördüncüsü *bilim tarihiyle tıp tarihi*; Beşincisi *tarih ve hukuk*; Altıncısı *kamu tarihi, kamu hizmeti*. Yani, öğrenci Stanford Tarih Bölümü'ne girdiğinde önce, Tarih Lisans Programı'nın sunduğu dört ayrı alt programdan (1- Lisans Ana Dal, 2- Şeref Derecesi, 3- Tarih Yan Dal Programı ve 4- Ana Dal Master Bütünleşik Programı.) birini tercih ediyor. Bu dört programdan ilki olan ve diğer programların temeli olan, genel mahiyetteki Lisana Ana Dal Programını tercih ettiğinde ise, bu programa bağlı olan altı alandan (1- Genel tarih dersleri; 2-Küresel olaylar ve dünya tarihi; 3- Tarih felsefesi ve sanat; 4- Bilim tarihi ve tıp tarihi; 5- Tarih ve hukuk; 6- Kamu tarihi, kamu hizmeti) birini tercih ediyor. Bu altı alt alanların her biri, ayrı bir yol ayrımı anlamına geliyor. Bu alt alanların gerekliliğini tamamlayarak öğrenci mezun oluyor.

Şimdi de, bu altı alt alandan ilki olan *Genel Tarih Derslerinden* bahsedeyim. Buraya dahil olan derslerin zaman bakımından, coğrafya ve mekân bakımından bilgi ve derinlik sağlamaya yönelik olduğunu görüyoruz. *Genel Tarih Dersleri*, diğer alanlara zemin hazırlayıcı nitelikte olduğundan, bütün tarihi dönemler ve bölgeler dahil edilmiş durumda. Bu programı seçen öğrenciler tarih Lisans Ana Dal'ının zorunlu derslerinin üzerine bu dersleri alıyorlar ki, bunlar modernite öncesi dönem ve coğrafyaya dair iki derstir. Dört tane konsantrasyon dersi var. Bunlar daha bir yoğunlaşmış dersler ve şöyle oluyor: *Afrika, Asya, Orta Doğu, Avrupa ve Rusya, 1700'den önce Avrupa, 1700'den sonra Avrupa, Yahudi Tarihi, Latin Amerika, Bilim ve Tıp, Amerika Birleşik Devletleri, Ortadoğu, Uluslararası Tarih, Karşılaştırmalı*

İmparatorluklar ve Kültürler diye bir ders sıralaması var. Öğrenci bunlar arasından dört tane dersi alıyor veya bunlara ilaveten aile tarihi, savaş ve devrim, cinsiyet, popüler kültür, karşılaştırma gibi tematik dersler var, bunları da alabiliyor.

İkinci alt alan olarak Küresel Olaylar ve Dünya Tarihi. Bu kapsamda ilgili dersleri alıyor. Çok kalabalık olmasın diye burada ders adlarından bahsetmiyorum. Erken modern zamanlardan günümüze tarihi sorgulama yoluyla dünyayı anlamaya çalışan öğrenciler bu programı takip ediyorlar. Üçüncüsü Tarih Felsefe ve Sanat. Bu alt alan, tarihî bilgiyi felsefe, edebiyat ve yabancı bir dille tamamlamak isteyen öğrenciler içindir. Dördüncüsü Bilim Tarihi ve Tıp Tarihi. Tıp, Biyoloji ve ilgili bilimlerde kariyer yapmak isteyen ve Fen Bilimleri ve Beşerî Bilimlere tarihi perspektiften bakmak isteyenler için oluyor. Beşincisi Tarih ve Hukuk, adli kurumlar ve politikalara tarihî perspektiften bakmak, öyle bir perspektif kazanmak isteyen öğrenciler için hazırlanmıştır. Altıncı program olan Kamu Tarihi/Kamu Hizmeti de kamuda kariyer yapmak isteyenlere, kamu tarihi ve kamu hukuku için gereken tarihî perspektifi kazandırıyor.

Burada şöyle bir noktaya değineyim. Bizim tarih bölümlerimizden mezun olanlar, polis memur vs. oluyor. Yani, aldıkları eğitimden farklı bir yol izliyor veya işi ile ilgisi alakası olmayan bir eğitim alıyorlar. Bu durumda, mezuniyet sonrasında yapacağı kariyere uyumlu bir eğitimi alması daha uygun ve faydalı olmaktadır. Mesela, polis olmak isteyenler Kamu Tarihi, Kamu Hizmeti alt alanın derslerini alır ve o alana yönelir. Adliyede vs. kurumlarda çalışmak isteyenler de Hukuk Tarihini tercih eder. Aynı şekilde, sağlık sektöründe çalışmak isteyenler de Bilim Tarihi ve Tıp Tarihi alt alanını tercih eder. Dolayısıyla, mezuniyet sonrasında hangi sektörde çalışmak veya hangi alanda bilgi ve birikime sahip olmak istiyorsa, öğrenci bu alt alanı tercih ederek eğitimini alır. Yani, öğrenci Tarih Bölümü'ne girişinden itibaren tarih genel adı altında değil de bahsettiğim alt alanlardan birinde uzmanlaşmaktadır.

Derslerin genel özelliklerine bir göz atalım. Bir yılda dört dönem var; güz, kış, bahar ve yaz dönemi. Yaz dönemi, bizim yaz okuluna benzer fakat az sayıda ders açılıyor. Ders sayısı genelde ise oldukça fazla. Web sitesinde derslerin hepsi, lisans ve lisansüstü, bir arada görülüyor. Lisans ve lisansüstü programda, örneğin geçen 2020-21 Güz Dönemi'nde toplamda 71 ders var, 63 ders açılmış. Bahar Dönemi'nde 76 ders, yaz döneminde ise 32 ders açılmış. Çok geniş bir yelpazede ders olduğunu görüyo-

ruz. Dersi bir öğrenci bile alsa o ders açılıyor. Bu gerçekten lüks bir durum, yani bir hoca bir öğrenciyle ders yapıyor. Derslerde literatüre hâkim olma ve birincil kaynaklara hâkim olma ön planda. Tarihsel analize, tarih metodolojisine de ayrıca önem veriliyor. Tarih Bölümü için açılan dersleri, dışarıdan ana dal ve yan dal yapan öğrenciler de alabiliyor ki bu, Amerikan eğitim sisteminin genel bir özelliği. Bazen bu dersleri bölüm dışında alan öğrencilerin sayısı çok daha fazla oluyor. Derslerin büyük bir kısmı, neredeyse yüzde doksanı seçmeli. Ki, bu çok önemli bir orandır.

Şimdi de derslerin isimlerinden hareketle birkaç değerlendirme yaparak toparlayacağım. Ekonomiye Giriş, Sosyolojiye Giriş gibi dersler yok. Ders isimleri oldukça ilginç ve sadece dersin ismini okuduğunuzda bile, ders programının bakış açısını anlayabiliyorsunuz. Klasik / standart dersler daha az sayıda. Bölge olarak daha ziyade Avrupa ve Amerika'ya yönelme hali var. Çin, Uzakdoğu ve Kore hakkında bile dersler var. Tabi ki, bunlar daha az sayıda. Dünyanın her yeri programa dahil edilmiş. Ortadoğu ve İslam ile ilgili dersler de var, fakat az sayıda. Şöyle bir ders var; İslam Cumhuriyetleri, Afganistan, Pakistan ve İran. Bu dersi iki kişinin aldığını görüyoruz. İlginç bir ders ismi olarak *Cehennem Halkaları: İkinci Dünya Savaşı'nda Polonya* adlı bir ders var. Cahilliğin Tarihi, Dünya Tarihinde Tütün ve Sağlık. Bizim ilgimizi çekecek bir ders var. *Ayrılışlar: 1853-1923 Arasında Yahudiler Hristiyanlar ve Müslümanların Osmanlı İmparatorluğu'nda Yer Değiştirmesi. Dünya Bilim Tarihi, Hitler Avrupa'sında Günlük Hayat ve Mahrem İlişkiler, Global İslam/Küresel İslam* gibi dersler var. *Romalılar, İngiliz Tarihi* gibi standart dersler de mevcut.

Metodoloji derslerine bakarsak *Sözlü Tarih, Mekânsal Tarih, Tarihî Yaklaşımlar, Dijital Tarih, Hukuk Tarihi* veya *Adli Tarih* gibi derslerin bulunduğunu görürüz. Seminer derslerinin önemli olduğunu da görüyoruz. Mesela *Araştırma Semineri* isimli bir ders var. *Uluslar Üstü Tarihe Yaklaşımda Sınırların Ötesi*, *Modern Japonya'da Tarih Yazımı*, *Sanal İtalya* adlı dersler var ki, bu sanal tur yapar gibi bilgisayarda animasyon şeklinde sunulan, zamanın seyyahlarının takip ettiği yollar vs. tanıtmak üzere teknoloji desteğiyle yapılan bir derstir.

Benim söyleyeceklerim bu kadardır. Bir iki cümleyle özetleyecek olursam; öğrencilerin bölüme girmeleriyle birlikte bir uzmanlaşma alanına yöneldiğini, derslerini bu uzmanlaşma alanına yönelik olarak seçtiğini, eğitim programlarının ise öncelikle öğrencileri araştırmaya yönlendirmek üzere tasarlandığını meslek edinmek isteyenlere de farklı seçenekler su-

nularak ilerideki kariyerlerine hazırlandığını görüyoruz. Bu haliyle Stanford Üniversitesi Tarih Bölümü ders programının, her türden beklentisi olan öğrenciye hitap edebilen, hayata dönük, öğrencileri hayata hazırlayan biçimde tasarlandığını görüyoruz. Verilen dört yıllık eğitimin israf edilmediğini, eğitim sonrası hedeflere yönelik çıktıları elde edecek şekilde planlandığını görüyoruz. Bizim mezunlarımızın az bir kısmının akademik hayata atıldığını veya öğretmenlik yaptığını, çoğunluğunun ise memur olarak kamu hizmetine girdiğini biliyoruz. Bu bakımdan, Stanford Tarih bölümünün ders programı model alınabilir ve öğrencileri kamu hizmetine hazırlayan alt alanlar oluşturulabilir şeklinde bir öneriyle sözlerimi tamamlıyorum. Teşekkür ederim.

Moderatör
Prof. Dr. Turhan Kaçar

Fatma hocamıza çok teşekkür ediyoruz. Şimdi Zahit hocam ile devam edelim. Zahit hocam da Amerika'daki ders programlarıyla ilgili görüşlerini gözlemlerini bizlere aktaracak. Buyurun hocam.

Konuşmacı
Dr. Öğr. Üyesi M. Zahit Atçıl
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Çok teşekkür ederim hocam, sağ olun. Beni davet ettikleri için Sivas Cumhuriyet Üniversitesi'ne de ayrıca teşekkür ediyorum. Fazla uzatmadan ben hemen konuya geçmek istiyorum. Bugün burada Amerika'daki tarih lisans eğitimi ve tarihçilik eğitimi ile alakalı konuşmak istiyorum. Esasında konuşmam üç ana başlık çerçevesinde şekillenecek. İlk olarak tarih lisans eğitiminin ana özelliklerinden bahsedeceğim. İkinci olarak tarih alanında ders veren öğretim üyelerinin ne tür dersler verdiği üzerine konuşacağım. Üçüncüsü de bunlarla bağlantılı olarak bu tarih öğretim üyeleri nasıl bir lisansüstü eğitimden geçerek bu türde bir programa hazırlanıyorlar, bunun üzerine biraz konuşacağım. Zaten hepsi birbiriyle biraz bağlantılı, yani zaten toparlayıcı bir şekilde en sonunda bunların hepsini bir şekilde bağlamış olacağım. Buradaki genel değerlendirmelerim Amerika'daki birçok lisans eğitimi ile bağlantılı gözlemlerimden oluşuyor. Aynı zamanda kendim burada doktora yaptım. Chicago Üniversitesi'ndeki var olan eğitimi de birazcık burada anlatmış olacağım. Ama bu Amerika'daki genel yaklaşımı yansıtan bir şey. Esas itibarıyla bundan ayrılan bazı teknik üniversiteler olabilir.

Bir kere üniversiteye başlayan her öğrenci aslında hangi alanda okuyacağını bilmeden başlıyor. Daha doğrusu üniversiteye başlarken hiç kimsenin hangi alanda mezun olacağını seçmesi beklenmiyor. Bizdeki gibi bir üniversite sınavından sonra bir bölüme yerleştirilmiyor. Tabii bu hususta teknik üniversiteleri hariçte tutuyorum. Burada herkes, yani Amerika'nın genelindeki bütün lisans öğrencilerinin hemen hepsi aslında ortak derslerden alıyorlar. Yani bu ortak dersler dediğim zaman şimdi Türkiye'de böyle bir ortak dersler havuzu var, ama bunlar maalesef içi boş dersler. Çok da böyle yoğunluklu bir eğitim verilmeyen dersler, burada kastettiğim şey. Her bir öğrenci kendi bölümlerinden belirli alanlarda dersler almak zorundalar. Dolayısıyla da bütün bölümlerin birinci ve ikinci sınıflarında verilen dersler çok uzmanlık gerektirmeyen genel dersler olu-

yor. Yani her öğrenci mutlaka matematik alıyor mesela. Tabi ki de bazı öğrencilerin matematiğe alakası daha fazla olabilir, o daha ileri seviye matematik alabiliyor. Bu danışmanlıklarla belirlenen bir husus. Bazı öğrenciler bilime yatkın olabilir, bilim dersi alıyor ve onun için mesela işte fizik, kimya yahut biyoloji dersleri alabilir. Her öğrenci mutlaka edebiyat dersi alıyor, her öğrenci mutlaka humanity alanları dediğimiz -ki tarih de bunun bir alt disiplini- ve klasik olarak değerlendirebileceğimiz dersleri alıyorlar. *Medeniyet Tarihi* dersi alıyorlar ki zaten tarih eğitiminin ilk aşaması bunlarla bağlantılı. Şimdi yani burada birinci ve ikinci sınıflarda öğrencilerin aşağı yukarı hiçbirisinin birbirinden bir farkı yok. Bu durumun aslında şöyle bir avantajı var, bir liseden mezun olan öğrencinin ileride hangi mesleği icra edeceğine dair hemen tercih yapması gerekmiyor. Üniversitedeki dersleri görerek ve kendisine hangisinin daha uygun olduğunu düşünürse o alanda bir seçim yapabiliyor. Dolayısıyla da bölüm hocaları ortak sınıflara ders veriyorlar. Öğrencilerse üçüncü sınıfta iken bir alan seçiminde bulunuyorlar, ancak bu bir bölüme gidip kaydolmak şeklinde gerçekleşmiyor.

Çoğunlukla sadece bölümlerden mezun olmak için asgari bir ders sayısı var, kredi sayısı var. Kimi 10 ders isteyebilir kimisi 20 ders isteyebilir her neyse. Bu bölümüne göre değişir. O bölümün zorunlu olan ve asgari iş şartlarını sağlayarak, o dersleri alarak sonunda mezun oluyorlar. Dolayısıyla üçüncü sınıfa kadar aslında herhangi bir şekilde bir bölüm seçmeden öğrenciler geliyorlar. Üçüncü sınıfta bir bölüm seçiyorlar ve o bölümün ağırlıklı derslerini alıyorlar ki zaten tarih eğitimindeki öğrencilerin daha çok tarih yoğunluklu aldıkları dersler üçüncü sınıfta başlıyor. Ama üçüncü sınıfta sadece tarih dersleri almıyorlar, yine başka alanlardan dersler de alabiliyorlar. Burada özetle şunu söyleyebilirim ki lisans eğitiminde bir bölümden mezun olmak için o bölüm derslerini almak gibi bir şart yok.

Esasında asgari miktarda o bölümün derslerinden almak gerekiyor. Sadece ve belki en önemli farklarından bir tanesi varsa o bölümlerde bir bitirme tezi hazırlayabiliyorlar. Şunu söyleyebiliriz ki lisans eğitimleri çok derinlemesine ve yoğun bir şekilde öğrencileri bir alana yöneltmek gibi bir amaç taşımıyor. Orada daha çok alanları tanıtmaya yönelik bir şey var. Aslında belki Türkiye'den en büyük farkı lisansüstü eğitimdir. Lisans eğitimleri genellikle biraz yüksek lise gibi gidiyor, orada olanlara tane tane anlatılıyor ve dolayısıyla da lisans mezunları kendilerini illa o alanlarda ça-

lışmak zorunda da hissetmiyorlar. Birazdan lisansüstü eğitime gelen öğrencilerin profillerinden de bahsedeceğim, ama daha farklı alanlar olabiliyor ve genellikle lisansüstü eğitim çok daha uzun sürüyor. Dolayısıyla bir öğrenci tarih alanından mezun olmak istiyorsa üçüncü ve dördüncü sınıflarda yoğun olarak tarih bölümünden dersler alması gerekiyor. Peki o zaman bu eğitim onu tarihçi yapar mı? Aslında yapmaz. Sadece bir üniversite mezunu yapar. Tarihçi olmak istiyorsa lisansüstü eğitime de devam etmesi gerekiyor.

Bu çerçevede konuşmanın ikinci kısma geçebilirim. Peki üniversitede ders veren öğretim üyeleri tarih alanında ne tür dersler veriyorlar? Esas itibariyle bu çerçeveden bakarsak birinci ve ikinci sınıfta bütün öğretim üyeleri, ama istisnasız bütün öğretim üyeleri Dünya Tarihi dersleri veriyorlar. Bazen görev paylaşmalı ortak dersler var. Ama genellikle birinci ve ikinci sınıfın amacı bütün üniversite öğrencilerine *Dünya Tarihi* dersi vermektir. Çünkü bütün lisans öğrencileri bölümleri ne olursa olsun ister fizik ister biyoloji ister edebiyat ister sosyoloji, isterse de iktisat olsun hiç fark etmez bir şekilde *Dünya Tarihi* dersi almak zorundadır. Dolayısıyla tarih lisans eğitiminin ilk amacı bütün üniversiteye *Dünya Tarihi* dersi vermektir. Tabii ki de bu tek düze bir dünya tarihi değil. Öğretim üyeleri bunu konularına göre sınıflandırabiliyorlar. Mesela bir öğretim üyesi dünya tarihinde savaş konulu bir ders verebilir veya dünya tarihini savaş üzerinden anlatabilir yahut kendi uzmanlığına göre dünya tarihini ticaret üzerinden aktarabilir. Mesela bir başkası dünya tarihini bürokrasi ve devlet üzerinden anlatabilir veya bilimsel gelişmeler perspektifinden temellendirebilir. Mesela bana ilginç gelen durumlardan birisi şuydu: Hocalardan birisi dünya tarihini ilaç kullanımı üzerinden anlatan bir ders veriyordu. Dolayısıyla bu dünya tarihi perspektifi aşağı yukarı bütün üniversitelerde yaygın bir halde. Büyük üniversiteler bunu farklı organize ediyorlar.

Öte taraftan ağırlık noktası dünya tarihi olmakla birlikte tabi ki de Batı merkezli bir dünya tarihi dersi verilmekte. Zaten bu kaçınılmaz bir şeydir. Amerika merkezli bir dünya tasavvuru olduğu için bunun aksini beklemiyoruz. Fakat büyük üniversiteler bu konuda biraz daha farklı eğilimlere gidebiliyorlar. Mesela [ilgili öğretim üyesi] *Batı Medeniyeti Tarihi* dersinin yanında *İslam Medeniyeti Tarihi* dersi de verebilir. *Çin Medeniyeti Tarihi* veya *Antik Çağ Medeniyetleri* dersi verebilir. Bu tür dersleri de *Dünya Tarihi* dersleri olarak sayabiliyorlar veya Amerikan Medeniyeti Tarihi dersi bunların her birisi zorunlu dersler olarak sayılabilir. Yani burada şunu söy-

lüyorum birinci ve ikinci sınıfta öğretim üyeleri bir şekilde *Dünya Tarihi* dersi veriyorlar. Bazen öğretim üyeleri bunu sırayla verebilir. Mesela bir yıl yarısı bunu veriyordur, ertesi yıl diğer yarısı verebilir veya buna göre her bölümün kendi bir organizasyonu var veya konulara göre bölebiliyorlar. Sonuçta lisans eğitimi alan bütün öğrenciler bir şekilde dünya tarihi ile muhatap oluyorlar. Asıl uzmanlık dersleri üçüncü ve dördüncü sınıf dersleriyle başlıyor. Bu alanlarda, yani her bir öğretim üyesi kendi uzmanlığı neyse onun genel derslerini vermiş oluyor. *Roma Tarihi* dersi veya *İslam Tarihi* dersi verebilir. Uzmanlık alanı Afrika ise *Afrika Tarihi* verebilir. *Hindistan Tarihi* verebilir. *Çin Tarihi* verebilir. Her bir öğretim üyesi uzmanlık alanı ne ise onunla alakalı dersler veriyor.

Sanırım ulus devletlerin hemen hepsinde yaşanan gelişmeye uyumlu olarak Amerika'daki üniversiteler de genel itibariyle ve de yoğun olarak Amerikan tarihi ağırlıklı bir istihdam gerçekleştiriyorlar. Dolayısıyla üçüncü ve dördüncü sınıfta Amerikan tarihi ağırlıklı gidiyor. Bu belki biraz daha büyük ve prestijli üniversitelerde sağlanabiliyor. Çünkü onlar da Amerika dışındaki alanlarda da uzman öğretim üyeleri istihdam edilebiliyor ve bunlar çok sayıda bir arada bile bulunabiliyor. Dolayısıyla özetlemek gerekirse öğretim üyeleri aslında birinci ve ikinci sınıfta *Dünya Tarihi* dersleri veriyorlar ve üçüncü ve dördüncü sınıflarda kendi uzmanlık alanlarına ait dersler veriyorlar. Ayrıca varsa bölümlerde öyle bir zorunluluk bitirme tezlerine danışmanlık yapıyorlar. Tabi ki de bu bahsettiğim şey öğretim üyelerinin eğitimi ile de doğrudan bağlantılı. Çünkü biz belirli alanlarda uzmanlık sağlayabiliyoruz, ama bir dünya tarihini herkes anlatamayabiliyor. Çünkü böyle bir şey eğitimimizde yok.

Aslında buradan üçüncü bölüme geçmek istiyorum. Lisansüstü eğitimin nasıl planlandığı üzerine biraz konuşayım. Burada ilk önce söylemem gereken şey lisans üstü eğitim aslında esas tarih eğitimidir. Yani kastedilen husus doktora eğitimidir. Çünkü yüksek lisans ve doktora ayrı mı çok fazla net değil. Amerika'da sadece yüksek lisans programı olan programlar var. Sabahki konuşmada Ahmet Hoca'nın bahsettiği bazı şeyler var. Genellikle yüksek lisans eğitimleri mesleki eğitim tarzında olan eğitimlerdir. Nedir mesela? En meşhuru MBA işletimi alanındaki eğitim, bunun için işletme mezunu olmanız gerekiyor. Herhangi bir alandan mezun olabilirsiniz ve İşletme alanında yüksek lisans yapabilirsiniz veya Kamu Yönetimi alanında yüksek lisans olabiliyor veya Turizm olabilir, Müzecilik olabilir veya bazı alanlara yönelik uzmanlık isteyen işte Ortadoğu

yüksek lisans programı olabilir. Bunlar kesinlikle sadece lisansüstü eğitime yönelik bir gelişmeden ziyade bir alanda uzmanlık gerektiren hususlardır. Mesela Chicago Üniversitesi'nde Ortadoğu Araştırmaları Merkezi var. Bu araştırma merkezinin yüksek lisans programı var. Bu programa alınan öğrenciler her yıl aşağı yukarı 60 civarında. Bunların çoğunluğu Ortadoğu ile alakalı bazı işlerde çalışmak üzere görevliler. Bunlar mesela Dışişleri Bakanlığı'nda çalışanlar gidip yüksek lisans yapıp yine işlerine devam edebiliyorlar. Dolayısıyla bunun doğrudan amacı uzmanlık gerektiren, doktora eğitimi olmayabilir.

Asıl doktora programları doğrudan lisanstan mezun olduktan sonra her öğrencinin başvurabildiği bir şey ve bu öğrenciler illa tarih lisans mezunu olmak zorunda değil. Mesela benim de karşılaştığım çok garip örnekler vardı. Lisansı Biyoloji olup Osmanlı tarihi alanında doktora yapabiliyorlar. Dolayısıyla lisans eğitiminin tarih uzmanlığı konusunda bir ön şartı yok, yani tarih mezunu olmak zorunda değilsiniz ki zaten şöyle bakın asıl eğitim şimdi başlıyor. Yeter ki bu programa kabul edilmek için yeterince ikna edici bir profiliniz olsun. Ondan sonra artık eğitim yeni başlıyor ve uzmanlığınıza şimdi başlıyorsunuz. Aslında bu bakımdan lisansüstü eğitim üç temel meseleden oluşuyor. Birincisi neredeyse öğrenciler lisans eğitimi kadar lisansüstü eğitimde yaklaşık iki, üç yıl ders alıyorlar. İkinci aşaması yeterlilik. Buradaki ders dönemiyle alakalı konuşmak istiyorum. Öğrencilerin aslında metot eğitimi aldıkları veya uzmanlıkları alanında yoğun ders aldıkları ve o alandaki kaynakları tanıdıkları dersler lisansüstü eğitim dersleri, aslında ikinci aşama yeterlilik. Yeterlilik de daha kapsamlı bir şekilde düşünülüyor. Şöyle düşünün bir öğrencinin evvela bir alanın bilgilerine hâkim olması bekleniyor. Yani mesela Avrupa'da Fransa çalışacak bir kimsenin sadece Fransa tarihi ile değil Avrupa tarihi ile alakalı genel bir bilgiye sahip olması gerekiyor ve bunun dünya tarihi içerisindeki yeri hakkında da bir genel literatürü bilmesi bekleniyor. Bunun yanında dil yeterliliğine sahip olması gerekiyor. Sabah bu konuda Ahmet Hocam da dikkat çekmişti. Dil yeterlilikleri çok kritik. Amerika'da hemen bütün tarih bölümlerinin en can alıcı noktalarından bir tanesi budur. Burada iki tane, iki tür dil yeterliliği bekleniyor. Birincisi modern literatürü takip etmesi için gerekli dilleri bilmesi gerekiyor yani programa dahil olduğu için İngilizceyi herkesin zaten bilmesi gerekiyor. Ama mesela literatürünün çok yaygın olarak kullanıldığı Fransızca, Almanca ve İtalyanca veya hangi dillerse bu konularda yeterlilik sahibi olması gerekiyor. Bir de bunun üzerine

hangi alanda uzman olacaksa o alanın kaynak dillerini okuyabilmesi gerekiyor. Bunun için ya üniversiteler sınav yapıyorlar veyahut da o alanlardaki yüksek seviyeli derslerinden başarılı olurlarsa yeterli sayılıyorlar. Biraz bunlar danışmanlarının kanaatlerine bağlı olarak işliyor. Mesela Osmanlı Tarihi veya İslam Tarihi çalışacak bir kimsenin Arapça ve Osmanlıca bilmesi gerekiyor. İran Tarihi çalışacak birisinin Farsçadan yeterlilik alması gerekiyor. İşte Avrupa Tarihi çalışacak birisinin en azından Latince bilmesi gerekiyor veya Yunanca bilmesi gerekiyor gibi. Bu kaynak dillerini okuyabiliyor olması gerekiyor ki zaten Avrupa dillerine de az çok hâkim olması gerekiyor. Üçüncü aşama zaten tez aşamasıdır. Bu aşama hemen hemen her yerde ortak. Kişi hangi alanda uzmanlık sağlamak istiyorsa, kendi çizgisini ortaya koymak istiyorsa o alanda tez yazıyor.

Özetlemek gerekirse öğretim üyelerinin eğitimi lisansüstü aşamasında bir geniş perspektiften düşünülerek bir *Dünya Tarihi* dersi verebilme potansiyeline sahip olarak tasarlanıyor ve bunun yanında belirli alanlarda uzmanlık sahibi olması bekleniyor. Esas uzmanlıklar üçüncü sınıftan başlıyor ve ağırlıklı olarak da lisansüstü eğitimde oluyor. Son olarak vurgulamak gerekirse -buna sabah Ahmet hocam da dikkat çekmişti- Amerika'da her üniversitede lisansüstü eğitim olmayabilir, bunun için zaten bir kolej ve üniversite ayrımı var. Kolejler sadece lisans eğitimi veren kurumlardır ki bunlar arasında çok iyi eğitim verenleri var. Üniversiteler ise lisansüstü programlara da sahip olan kurumlardır. Dolayısıyla burada bir uzmanlaşma ve farklı alanlarda bir yoğunlaşma söz konusu olabiliyor. Genel olarak söyleyeceklerim bunlar.

Moderatör
Prof. Dr. Turhan Kaçar

Zahit hocam hem Amerika'daki programlar hem lisansüstü uzmanlık dil meselesine dikkat çektiğiniz için teşekkür ederim. Bu önemli, aslında ders programlarındaki bilhassa lisans düzeyinde genel nitelikli derslerin olması meselesi çok önemli. Benim görebildiğim kadarıyla yani şu ana kadar birkaç üniversitede bulunmuş olmanın verdiği konforla bunu bir eleştiri olarak söylüyorum, biz buna çok dikkat etmiyoruz. Herhalde Amerika'da "New York Vakıfları" diye bir ders yoktur ama bizde Osmanlı İstanbul'u Vakıfları ile ilgili lisans dersi veyahut "veziriazamlık" diye lisans dersi olduğunu biliyoruz. Ben kendi öğrenciliğimden "Osmanlı-Karamanlı Münasebetleri" adında bir ders hatırlıyorum. Yani bunlar gibi çok spesifik

ders adlarından uzak durulması, lisans derslerinin genel nitelikli ve kuşatıcı olması önemli.

Galiba Amerika'daki bu kapsayıcı dersler biraz da böyle global tarihle ya da Amerika'nın global bir perspektife sahip olmasıyla, nüfus yapısı içerisinde çok farklı milletleri barındırmasıyla ya da emperyal tutkularla alakalı diye düşünüyorum. Çünkü bu Amerika'daki tarih bölümlerinin muadili olan bölümler İngiltere'de daha çok Klasik ve Eski Çağ Tarihi veya Sosyal Ekonomik Tarih Bölümü, ya da Modern Tarih Bölümü gibi daha dar kapsamlı bölümler olarak karşımıza çıkmaktadır. İngiltere ile Amerika arasında böyle bir fark var diye düşünüyorum. Böyle bir fikir beyanından sonra ben sözü müzakereci hocalara bırakmak istiyorum. Kürşat hocam buyurun.

Müzakereci
Doç. Dr. Kürşat Yıldırım
İstanbul Üniversitesi

Hocam teşekkür ediyorum, sayın hocalarımızdan çok güzel iki bildiri dinledik ve işte bizim Türkiye'de bazı konularda, genelde yurtdışındaki gelişmeleri takip etme anlamında biraz geriden gittiğimizi biliyoruz, ama tabi çok da kendimizi eleştirmemek lazım. Türkiye'deki tarih bölümleri iyi bir konumda diyebiliriz. Çok da dünyanın gerisinde değil. Bugün Osmanlı tarihçisi hocalarımız var. Onlar sadece Türkiye'de değil, dünyada da çok çok iyi bir konuma geldiler. Bir de şunu söylemem lazım, tabi tarih bölümlerinde benim bildiğim kadarıyla ders koymada bir problem yok. Yani her isteyen öğretim görevlisi istediği dersi verebiliyor. Bu konuda derslik sıkıntısı veyahut dekanlığın herhangi bir itirazı yoksa her isteyen istediği dersi açabiliyor. Biraz önce hocalarımız birçok ders başlığı verdiler. Bu derslerin herhangi birini biz de açabiliriz. Bu konuda dekanlığın bir itirazı yoksa ikinci aşamada onay ilgili ana bilim dallarına kalıyormuş. Türkiye'deki tarih bölümlerinde ana bilim dallarının bir etkinliği var, bir aktif olma durumu elbette söz konusu. Ana bilim dallarının kendi içerisindeki anlaşmasına bağlı. Benim bir de dikkatimi çeken şu oldu: Tabi çok istifade ettim bu konuşmalardan, çok teşekkür ediyorum. Bizim mesela tarih öğrencileri acaba tarih bölümlerini tercih ederken ne kadar bilinçli bir tercih yapıyorlar yani bunu hepimiz öğrencilerimizle konuşuyorduk. Çok yüksek bir oran değil. Çok bilinçli olarak gelenler de var ama çok yüksek bir oran değil ve acaba biz verdiğimiz eğitimle yani işlediğimiz derslerle veyahut lisans üstü çalışmalarla acaba bu arkadaşlarımızı, öğrencilerimizi birer tarihçi yapmak için mi çalışıyoruz yoksa onlara bir meslek kazandırmak için mi bunu yapıyoruz? Veyahut onları hayata mı hazırlamak istiyoruz? Bu konuda bence net olmak gerekiyor. Buradan mezun olanlar polis oluyor, yani hiç alakası olmayan bir bölüm. Tabi temel mesele burada işsizlik. Acaba şu yapılabilir mi, bu denendi mi? Öğrenciler ilk iki yıl bazı ortak dersler alıyorlar. Mesela bir muhasebe dersi verilebilir mi? Tarih öğrencisine matematik dersi verilebilir mi? Hukuk dersi verilebilir mi? Yanlış

aklımda kalmadıysa Uludağ Üniversitesi bunu bir dönem denedi. Tarih bölümünde matematik dersi koydular, buna benzer bazı dersler koydular ama bu çok verimli olarak işlemedi ve kaldırıldı diye biliyorum.

Tarih bölümüne gelen öğrencilerin buradaki talepleri çok önemli. Genel bir ilgisizliğin olduğunu söylemek lazım, çünkü çok yoğun bir ders yağmuru içerisine giriyor öğrenci ve tarih bölümlerinde benzer dersler çok. Yani aynı konuda birkaç tane ders alıyor. Hatta aynı anabilim dalı içerisinde bile birbirine benzeyen dersler var ve hocaları aynı konuları anlatıyorlar. Bu da herhalde bir gerginliğe sebep oluyor. Aynı şeyleri devamlı inceliyorlar. Mesela bizim tarih bölümlerimizde Osmanlıca eğitimi ne durumda? Bizim en çok övündüğümüz şeydir, tarih bölümlerinde Osmanlıca ağırlıklı bir eğitimin olması. Ben bundan da biraz şüpheliyim. Tarih bölümünden mezun olan öğrencilere acaba bir Osmanlıca imtihanı yapılsa ve bu imtihan verildikten sonra mezun edilse acaba kaç tanesi bunda başarılı olabilir? Matbu olanını tabi ki herkes okuyabilir ama tarih bölümündeki bir öğrencinin hiç olmazsa biraz daha zor bir metni okuması beklenir. Bugün Osmanlıca, belediyenin kurslarında dahi öğretiliyor. Yani çok meraklıysan bunu zaten öğreniyorsun. Bu konuda problem yok.

SORU-CEVAP

Müzakereci
Doç. Dr. Kürşat Yıldırım

Zahit hocama şöyle bir soru sorayım. Çin'de dışarıdan yabancı modeller alıyorlar yabancı tarihçilerin görüşlerini, modellerini kendi tarihlerine uyguluyorlar. Muhafazakâr bir toplum olmasına rağmen bundan imtina etmiyorlar. Mesela Amerika'daki tarihçiler böyle bir eğilime dahil mi yoksa bir model üretip o modelde bir çalışma yapılsın düşüncesindeler mi? Bir de Fatma hocamıza sormak istiyorum. Tabii çok şeylerden bahsetti Fatma hocamız, ekonomik sosyal tarih gibi çeşitli tarihçilik anlayışları var. Bunların bölümlerde uygulandığını söyledi. Bizde böyle bir şey yapmamız için önümüzde bir engel yok. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Moderatör
Prof. Dr. Turhan Kaçar

Zahit hocam önce siz başlayın.

Konuşmacı
Dr. Öğr. Üyesi M. Zahit Atçıl

Hocam kısaca bu konuda Amerika'nın hiçbir şekilde bir muhafazakarlığı söz konusu değil. Aksine birçok defa öğretim üyelerini ithal etmek isterler ve onların çalışmalarını değerlendirmek isterler. O konuda çok kapsayıcı bir şeyleri var. Zaten asıl merkezi olarak bütün dünyadaki tarihi eğilimleri bir yerde, kendi bünyelerinde toplamak istiyorlar. Bu eğilimin bence bizim açımızdan en bariz örneği Halil İnalcık'tır. Yani zamanında dünyadaki bütün önemli tarihçileri bir araya toplama projesi vardı ki 1972'de Halil İnalcık Chicago Üniversitesi'ne bu vesileyle gitti, orada Osmanlı tarih çalışmalarına çok önemli bir katkı verdi ki bu ayrıca konuşulması gereken bir husustur.

Moderatör
Prof. Dr. Turhan Kaçar
Fatma hocam siz buyurun.

Konuşmacı
Prof. Dr. Fatma Acun
Soruyu doğru anladıysam şunları söylemek isterim. Bizde, bahsedildiği gibi, ders açmak çok zor değil. Birtakım prosedürleri tamamladığınız zaman dersleri gayet kolay bir şekilde açıyorsunuz. Dersler çeşitlendirilebilir. Bu da çok zor değil. Ahmet hocamız film üstüne bir ders açtığından, herkesin hücum edip o dersi aldığından bahsetti. Bunlarda da bir sıkıntı yok. Fakat neden verimli olmuyor noktasında benim görüşüm şudur. Dersler böyle serpme bir şekilde, hocaların uzmanlık alanına göre veya bir şekilde açılıyor. Fakat bu bütüncül bir tarih anlayışından, bütüncül bir tarih yaklaşımından ve bir hedeften yoksun olduğu için, pek verimli olmuyor diye düşünüyorum. O yüzden, dikkat ederseniz, konuşmamın başında neredeyse bana ayrılan sürenin yarıya yakın kısmını, Stanford Tarih Bölümü'nün tarih anlayışı, nasıl bir öğrenci yetiştirmek istedikleri, öğrencilere nasıl bir kabiliyet, beceriler kazandırmak istendiği, hocaların özellikleri gibi konuları aktarmaya verdim. Bizim de benzer şekilde, böyle bir genel çerçeve oluşturmamız gerekiyor. Ardından, onunla bağlantılı şekilde, biz nasıl bir çıktı istiyoruz, nasıl bir mezun istiyoruz, buradan mezun olan öğrenciler hangi becerilere sahip olmalı, hangi kabiliyetlere sahip olmalı diye düşünerek bir program tasarlamamız gerekiyor. Eğitim programları bu çerçevede ve bu hedeflere yönelik hazırlanırsa, yine bu çizgide dersler açılırsa daha sürdürülebilir, daha verimli olacağını düşünüyorum.

Moderatör
Prof. Dr. Turhan Kaçar
Sanırım bizde ders açmak problem değil, ama akademik yeterlilikler ve ufuk noktasında birtakım problemler var. Açtığımız derslerin tarihsel bağlamlarıyla çok ilgili değiliz, bu dersleri global bir tarih bağlamı içine oturtmuyoruz. Yani kısa ömürlü bir hanedan adına veya "vakıf", "sadrazamlık", "tereke" gibi müessese adıyla ders açıyoruz. Aslında hanedanlar veya kurumlar global tarihin veya geniş bir müessese ağının parçaları. Orta Çağ tarihinin Ortadoğu'suyla ilgili herhangi bir dersi biz çok spesifik bir isimle, filanca hanedan ismiyle açtığımız zaman onu global Orta Çağ tari-

hinin bir parçası olarak veya o yörüngede değerlendirmiyoruz. Benim gördüğüm bu.

Konuşmacı
Prof. Dr. Fatma Acun

Benim anladığım şu, her tarih bölümünün bir iddiası olması gerekiyor. Biz bir öğrenciyi alacağız, diyelim ki, teknoloji konusunda, tarih ve bilgisayar, tarih ve hukuk, tarih ve bilim tarihi, tıp tarihi gibi alt alanlarda uzman yetiştireceğiz gibi. Bu uzmanlık alanı çizgisinde ders programını tasarlamaları, ilgili dersleri koymaları gerekiyor. Bizde ise, ana program hazırlanıyor, Ardından bir hoca ders açmak istiyor ve açıyor. Bu dersler ilginç olabilir, iyi olabilir. Fakat bu dersleri bütün program içinde nereye oturtacağız, nasıl anlamlandıracağız konusu problem oluşturuyor. Bunlar üzerinde kafa yormak gerekiyor diye düşünüyorum.

Moderatör
Prof. Dr. Turhan Kaçar

Zahit hoca için bir soru var. ABD perspektifinde özellikle dünya tarihi verilmesi gözetiliyor denildi. Hatta dünya savaş tarihinden bahsetti. Ancak askeri tarih başta olmak üzere akademisyenler belirli paradigmalar çerçevesinde sıkışıp kalmış durumdalar. Askeri tarihçiliğin duayeni olan Geoffrey Parker bile yazılarında Osmanlıyı özellikle göz ardı ediyor ya da ona çok az değiniyor. Bu perspektif dahilinde Amerika'daki derslerde Osmanlıya değinilmesinin boyutu nedir?

Konuşmacı
Dr. Öğr. Üyesi M. Zahit Atçıl

Askeri tarihçilik konusu önemli. Bu konuda yeni açılımlar var, bunu askeri tarihçilik uzmanlarımızla da konuşabilirsiniz. Geoffrey Parker'ın Osmanlı tarihine az yer vermesi onun kişisel tercihleriyle alakalı. Çünkü aslında birçok öğrencisi veya aynı bölümde olan birçok öğrenci Osmanlı tarihçisi olarak yetişti ve kendi üniversitesinde birçok Osmanlı tarihçisi var. Fakat bir diyalog kurmayı tercih etmiyor, çünkü temeldeki tezi aslında Avrupa'nın biricikliği üzerine dayanıyor ve esasında bunu terk etmek istemiyor. Ama bunu genel olarak Amerika'nın hepsine teşmil etmek çok doğru olmayabilir. Buna rağmen aynı üniversite iki üç tane Osmanlı tarihçisi istihdam etmiş ve Osmanlı tarihine çok ağırlık vermiş durumdadır. O

yüzden bu konuda kişilerin tercihlerinden ziyade genel olarak üniversitelerin ve bölümlerin politikalarından konuşmak daha doğru olur. Kişisel kitaplar ve literatürün tartışılması ayrı bir konu tabi ki.

Moderatör
Prof. Dr. Turhan Kaçar

Bu oturumun bir diğer müzakerecisi Kadir hocama söz vermek istiyorum, buyurun hocam.

Müzakereci
Dr. Öğr. Üyesi Kadir Kon
İstanbul Teknik Üniversitesi

Amerika ile ilgili olarak hocalarımızın verdikleri bilgilerden büyük ölçüde bir perspektif edindik. Tabi benim bir Almanya tecrübem var. Almanya'da bambaşka bir sistem var. Daha önceden Magister sistemi vardı. Oradan tarih eğitimi alanlar master tezi yazarak doktoraya geçiyordu. Sonrasında farklı sisteme geçtiler. Üç yıl yani altı dönem lisans eğitimi, iki yıl da master eğitimi görülüyor. Daha sonra doktoraya alınıyor. Hocalarım Amerika'dan bahsettiler. Birçok alanda olduğu gibi tarih bölümleri için de sanki bir Amerika modeli idealize ediliyor. Bizde niye yok gibi bir anlayış oluşuyor. Ama Türkiye'nin ekonomik şartları, sosyal şartları, ideolojik devlet olma özelliği gibi hususları da hesap etmek lazım. Veya gelen öğrenci profiline bakmak lazım. Liseden, ortaokuldan nasıl öğrenciler geliyor? İnsanlar tarih eğitiminden ne bekliyor? Bütün bunlar göz önünde bulundurularak Türkiye'ye özgü, bizim ihtiyaçlarımızı karşılayacak ve dünyayla da rekabet edebilecek bir şey olması belki daha doğru olur. Çünkü Zahit hocamın bahsettiği modeli Sabancı Üniversitesi uyguladı, hala da yapıyor mu bilmiyorum. Boğaziçi'nde az çok var. Tarih öğrencilerinin matematik dersi alması gibi ve buradan mezun olanlar bir şekilde tarih alanında olmasa da başka alanlarda iş bulma imkânı gibi hususlarda daha donanımlı oluyorlar. Tabi yabancı dil gibi bazı avantajları da var. Dolayısıyla bu yabancı dil meselesi çok önemli. Dersler konusunda Amerika'da dünya tarihinin daha ağırlıklı olduğundan bahsedildi. Özellikle Almanya'da ben *Dünya Tarihi* dersleri hiç hatırlamıyorum. Hatta hocaların her dönem farklı ders açması veya senede bir farklı ders açması öngörülür, tercih edilir. Burada farklı ders açmasında önemli olan dersin hangi çağa ait bi-

lim dalında olduğudur. Diyelim ki Yeni Çağ hocasısınız ve iki dönem bir ders verdiniz. Bu dersler genelde spesifik bir konudur. Sonra hoca yeni bir araştırma yapmıştır, okumalar yapmıştır... o alandaki birikimini yeni bir başlık/ders olarak sunar... Metodoloji ve yöntem daha çok ön plana çıkıyor. Mesela Orta Çağ tarihinde bir konu işleniyor, bu Orta Çağ metodolojisi bağlamında genelin içerisine oturtuluyor. Bu sayede hoca sürekli aynı dersi vermekten sıkılmıyor, yeni şeyler araştırma ve okuma fırsatı oluyor ve bunları da öğrenciyle paylaşıyor. Mesela 19. Yüzyıl Tarihi, Cumhuriyet Tarihi gibi bir konu özelinde dönem anlatılabilir, ama dediğim gibi Türkiye'nin şartları, üniversite yapısı, YÖK gibi kurumları var. Bu modellerin Türkiye'de uygulanabilirliği hakkında ne düşünüyorlar? Yani ora ile burası arasında doğrudan bir geçişkenlik söz konusu olabilir mi?

Moderatör
Prof. Dr. Turhan Kaçar

Ben kısa bir yorum yapabilir miyim? Ben akademik donanım veya global perspektif konusunda öğrencilerle ilgili büyük bir problem olduğunu zannetmiyorum. İğne çuvaldız meselesinden biz tarih bölümü öğretim üyeleri olarak iğneyi kendimize batıralım ve bu program dizaynlarından tutun da üniversitelerin ya da bölümlerin tüm bu program durumlarını dikkate alarak kendimizin ne kadar global bir ufka sahip olduğumuzla alakalı bir özeleştiri yapalım. Aslında biz netice itibariyle Osmanlı İmparatorluğu'nun global imparatorluk geçmişinden gelen bir toplumuz. Dolayısıyla bizim Amerikalılardan neyimiz eksik diye düşünebiliriz. Elbette emperyal kelimesini "kolonyal" anlamında değil "kuşatıcılık" anlamında kullanıyorum, yanlış anlamayın. Biraz galiba öğrencilerden ziyade bana global kültürden yeterince nasiplenmeyen bölümlerde birtakım problemler var gibi geliyor.

Müzakereci
Dr. Öğr. Üyesi Kadir Kon

Hocam ben yurtdışına 2000'lerin başında gitmiştim. Almanya'da öğrenciler üniversiteye lisenin son iki senesinde Abitur adı verilen programdan geçerek geliyorlar. Yani lisenin 11. ve 12. sınıflarında hangi alanda üniversite eğitimi alacaksa o alana yoğunlaşıp, adeta bunun ön eğitimini görüp öyle üniversiteye geliyorlar. Abitur sonundaki not ortalaması üniversiteye girişteki başvurularda dikkate alınıyor. Abitur programı sayesinde öğrenciler not tutmasından, özet çıkartmaya ve hatta başlık atma-

ya kadar birçok hususta lisans eğitimine hazır geliyorlar. Net bir fark. Ben şimdi öğrencilerime bakıyorum, bize yabancı öğrenciler de geliyor... Dersi Türkçe anlatıyorum, buna rağmen yabancı öğrenciler Türk öğrencilere nazaran konunun özünü anlama ve anlatabilme konusunda sınavlarda daha başarılı olabiliyorlar.

Moderatör
Prof. Dr. Turhan Kaçar
Fatma hocam buyurun.

Konuşmacı
Prof. Dr. Fatma Acun

Biraz kafamız karışık gibi görünüyor. Biz Amerika ağırlıklı bahsettik. Çin örneği var, Almanya örneği var. Biz bunlardan hangisini yapacağız? Her örnek de iyi olabilir, iyi uygulandığı sürece. Benim bu konudaki görüşüm şudur: Bir tarih bölümü çıktı olarak ne amaçlıyor? Nasıl bir öğrenci profili hedefliyor? Önce bu ortaya konulmalıdır. Tabi ki, tarih eğitimi alan öğrencilerin hepsi sadece tarihi öğrenelim veya akademisyen olalım demiyor. Çok az sayıda kişi akademisyen oluyor. Büyük bir kısmı da kamuda polis, sekreter, öğretmenlik gibi alanlarda hizmet veriyor. Gerçekten bu öğrenciler hangi alanlarda istihdam ediliyor, hangi mesleklere sahip oluyor, öncelikle bunlar tespit edilmelidir. Bu tespit üzerinden, bu tespite yönelik olarak ders programının tasarlanması daha iyi olur diye düşünüyorum. Diğer bir ifadeyle, bizde gerçek hayatla, tarih bölümünün ortaya çıkardığı mezun profili arasında bir uyuşmazlık görünüyor. Bu ikisi arasında uyumu sağlayacak şekilde eğitimin hedefini ve ders programlarını tasarlamak daha uygun olur gibi geliyor bana. Bu çok önemli bir noktadır. Benim bahsettiğim Stanford Tarih Bölümü'nde, genelde akademisyen yetiştirmek isteniyor ve buna birinci sınıfın ikinci döneminden itibaren başlanıyor. Biz bir araştırmacı yetiştireceğiz, 20-25 öğrenci alacağız, daha fazla almayacağız diyorlar. Amerika'ya polis yetiştirelim falan demiyorlar. Diğer örnekten de hocamız bahsetti, Sabancı Üniversitesi'ndeki gibi iki yıl uzmanlaşma olmuyor, öğrenciler genel dersleri alıyorlar. Ondan sonra uzmanlaşma oluyor. Bu da bir örnek olabilir tabii ki. Bu bir tercih meselesidir ve öğrencilere ne kazandırmak istiyorsunuz, öğrenciler nerelerde istihdam edilecek gibi sorulara cevap vermeyi gerektirir. Buna göre, eğitim programıyla gerçek hayat arasında uyum sağlamak ve arz-talep dengesi-

ni oluşturmak asıl hedef olmalıdır. Ulusal hedefler de bunu üzerine konulmalı ve insan potansiyelimiz, bununla uyumlu biçimde eğitilmelidir. Yoksa dünyada her türlü örnek var.

Moderatör
Prof. Dr. Turhan Kaçar
Zahit hocam sizin söyleyeceğiniz bir şey var mı?

Konuşmacı
Dr. Öğr. Üyesi M. Zahit Atçıl
Bu tarzda bir eğitime geçmek sadece tarih öğretim üyelerinin sorumluluğu değil. Sadece onlara yüklememek gerekiyor. Çünkü bu aslında total olarak bir lisans eğitiminin tasarlanması ile alakalı. Çünkü birinci ve ikinci sınıflar için böyle bir global perspektif falan diyoruz, ama her öğrencinin genel matematik perspektifi de lazım. Dolayısıyla matematik bölümlerinin, fizik bölümlerinin de yeniden tasarlanması gerekiyor. Onun için bu mesaj aslında sadece tarih bölümü ile alakalı değildir.

Moderatör
Prof. Dr. Turhan Kaçar
Teşekkür ederim hocam. Fatih hocam buyurun hem kısa bir yorumunuzu hem de sorularınızı alalım.

Müzakereci
Doç. Dr. Fatih Durgun
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Öncelikle hem Fatma hocama hem de Zahit hocama teşekkür ediyorum. Sunumları bizim için gayet öğretici ve verimli oldu. Kürşat ve Kadir hocam hemen hemen aslında benim değinmek istediğim noktalara temas ettiler. Yani bu işin hem öğrenciler hem de öğreticiler açısından problemleri var. Ayrıca YÖK diye bir mekanizma da var. İstediğimiz dersleri istediğimiz şekilde koyamıyoruz. Mesela Çağdaş Dünya Tarihi isimli bir ana bilim dalı açılmak istendiğinde YÖK'ten onay gelmemişti. Yapılmak istenen değişimler birçok faktörün bir araya gelmesi sonucunda engelleniyor. Öğrenciler zaten iyi eğitimli gelmiyorlar, yani birçoğu kendini gerek sözlü gerekli yazılı olarak ifade edebilme yeteneğinden yoksun durumda oluyor.

Böyle bir sıkıntımız var. Sınav kağıtlarında bunu çok somut olarak görüyoruz. Aynı zamanda hocalar olarak bizlerin de birçok hocanın da Amerika'daki gibi idealize edilen interdisipliner bir eğitim tecrübesi yok. Herkes kendi alanında uzmanlaşmış konumda ve dışarıdan farklı interdisipliner derslere de çok kapalı bölümler. Ana Bilim dallarının bu bölümler üzerinde müthiş bir ağırlığı var. Dolayısıyla bu müfredatlarda Batıyı örnek alarak değişiklikler yapabilmek çok zor gibi görünüyor. Bunun bir ilerlemesi, bir çözümü olabileceğini de açıkçası ben düşünmüyorum. Bu açıdan biraz olumsuz ve kötümserim. Ben Zahit hocama bir soru sormak istiyorum. Amerika'da tarih bölümlerine gelen öğrenciler bilinçli olarak mı bu bölümleri seçiyorlar? Amerika'da liseden üniversiteye geçişte öğrencinin tercihleri nasıl şekilleniyor? Bizde öğrenci Antropoloji de yazıyor, Sosyoloji de yazıyor, Tarihi de yazıyor hangisi gelirse... Puanı nereye yeterse oraya gidiyor maalesef.

Konuşmacı
Dr. Öğr. Üyesi M. Zahit Atçıl

Teşekkür ederim. Aslında bu birçok defa bizim üniversitemizdeki öğrencilerde, benim lisanstaki arkadaşlarımda gözlemlediğim bir durum. Ben bu bölümde okumak istemiyorum, ama puanım buna yetti diyerek mecburen okumak zorunda kalıyorlar. Amerika'da öyle bir şey yok. Dediğiniz gibi Sabancı Üniversitesi denemişti. Herkesi sadece iki ana kategoriye alıyor, sosyal bilimler veya doğa bilimleri diye. Daha sonra arttı galiba ayrıntılarını tam olarak bilmiyorum. Birinci ve ikinci sınıftan sonra herkes bir bölüm seçiyordu. Fakat o zamanda şu kaygı oluşmuştu: Herkes bir alana çok fazla yönelirse ne olacak? Ama aslında öyle olmadığı görüldü. Orada da esasında genel itibariyle dengeli bir dağılım gerçekleşti. Amerika'da da zaten her alandan ders alıyor öğrenciler. Bunda da şöyle bir durum var tabi ki. Mesela matematikten veya bir sayısal alandan ilerlemek isteyen bir kimse herkesle aynı matematik dersini almıyor, daha ileri seviyede matematik dersi alıyor ve daha ileri seviyede bilim dersi alıyor. O yüzden ileriye yönelik böyle bir hazırlık yapabiliyor ve bu danışmanlarının yönlendirmesi ile gerçekleşiyor. Mesela benim gözlemlediğim bazı şeyler var. Her öğrenciye matematikten seviye tespit sınavı yapıp ona göre danışmanlık yapıyorlar veya başlangıç seviyesinde matematik ve ileri seviyede matematik dersi veriliyor ve ona göre bölümlere yönlendiriyorlar. Öğrenci o alanlardan edebiyat dersini çok severse edebiyat dersini seçe-

bilir, tarih bölümündeki dersi çok severse tarih alanını seçebilir. Ama bunların hiçbirisi ileride yapacağı mesleğe karşı önleyici değil. Çünkü herkes istediği işi çok rahat yapabilir. Fizik mezunu bir kimse ileride tarihçi olmaya karar verebilir, ama onun şartlarını o zaman sağlamalı. Dolayısıyla aslında lisansın belirleyiciliği biraz geçici bir belirleyicilik, ama lisansüstü eğitime çok daha ciddi ve bilinçli bir tercih olarak bakılıyor ve o artık tam zamanlı bir uğraşı olarak düşünülüyor, orada da çok ciddi bir yoğun emek bekleniyor. O aşamaya kadar tercihler değişebiliyor. Öğrencilere aslında biraz deneme oluyor, insan zaten neye eğilimi olduğunu biraz deneyerek öğrenebiliyor, hangi alanda uzmanlaşmak istiyorsa onun için biraz daha zaman tanınıyor.

Moderatör
Prof. Dr. Turhan Kaçar

Bu biraz da akademik yeterliliklerin yanı sıra bir de ekonomik yeterlilik meselesiyle de alakalı herhalde. Çünkü mesela biliyorsunuz ki bizde üniversite sınavı diye bir şey var. Üniversite sınavı ciddi bir akademik ölçü aslında. Şahsen bu sınav konusunda başarısız olduğumuzu da zannetmiyorum. Yani öğrencilerin seviyesini gayet iyi ölçüyor. Mesele ekonomik. Bizde en azından devlet üniversitelerinde eğitim bedava. Yani özel üniversiteleri bir kenara bırakırsanız eğitim paralı değil. İkinci öğretimde de devlet bildiğim kadarıyla nispeten cüzi bir ücret istiyor. Ama Fatma hocamın öğrencilerin sayıca azlığını vurguladığı Amerika ve İngiltere gibi yerlerde lisans öğrencileri yüksek meblağlar ödüyorlar. Yani öğrenci azlığının gerisinde ekonomik bir boyut da var. Bu bakımdan akademik eğitimin niteliği noktasında öğrenci sayısının azlığı elbette çok önemli. Ancak biz de öğrencilerimizin çokluğu ile övünüyoruz ama bu da kesinlikle doğru bir şey değil.

Konuşmacı
Dr. Öğr. Üyesi M. Zahit Atçıl

Tabi hocam, Amerika'da üniversitelerde lisans eğitimleri en az 10 bin dolardan başlıyor. Büyük üniversitelerde bu rakam 40-50, hatta 60 bin dolara kadar çıkıyor. Bunu her lisans öğrencisi ödüyor ve genellikle de lisans öğrencilerine burs verilmiyor. Lisansüstü eğitimde de belirli süre kapsamında burs imkânı veriliyor.

Konuşmacı

Prof. Dr. Fatma Acun

Bir iki nokta ilave edebilir miyim? Amerika'da dediğiniz gibi eğitim paralı ama Almanya'da paralı değil, herkes üniversitelere hücum falan da etmiyor. Sizinle farklı bir istatistik paylaşayım. Türkiye'de üniversite çağında olan on öğrenciden sekizi üniversiteye gidiyor. Almanya'da ise on öğrenciden üç tanesi ancak üniversiteye gidiyor. Amerika'da da sayı yaklaşık o civarda. Yani herkes üniversiteye hücum etmiyor. Bizim genelde politikamız gençleri eğitime yönlendirelim, iş hayatından ziyade üniversite eğitiminden geçirelim ve ne kadar çok öğrenci üniversiteye giderse ve oradan mezun olursa o kadar iyi gibi. Böyle, genelde popülist bir politika var. Dolayısıyla ders programlarını düzenlerken burada sadece tarih bölümlerine iş düşmüyor. Nasıl bir gençlik tasarlıyoruz? Türkiye için nasıl bir gelecek tasarlıyoruz? Sorularını öncelikle cevaplamak gerekiyor. Çünkü gençlerimiz milli servetimizdir. Elimizde potansiyel var ve bu potansiyeli biz nereye yönlendireceğiz? Dolayısıyla bunlar, genel eğitim politikaları ile alakalı. Nihaî bir hedef belirlenip, ardından, bunu gerçekleştirmek üzere alt hedefler tasarlanması daha iyi olur diye düşünüyorum. Bir de tarih bölümü açmak çok kolay. Neye ihtiyacınız var? Doktora yapmış üç hoca, bir sınıf ve ne kadar olursa öğrenci. Hatta sınıfta tahta, tahta kalemi falan hiçbir şeye ihtiyacınız yok. O yüzden, öğrenci sayısı bir anda ve çok fazla sayıda arttırıldı. Üniversite olup da tarih bölümü olmayan yer çok azdır sanrım.

Moderatör

Prof. Dr. Turhan Kaçar

Tarih eğitimi ve öğretimiyle ilgili çalıştayları sürekli hale getirip kurumsallaştıran Prof. Dr. Ahmet Şimşek hocaya ve bu işin ev sahipliğini üstlenen Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Tarih Bölümüne, teknik kısımda çalışan Okan arkadaşımıza çok teşekkür ediyorum. Zahit hocama ve Fatma hocama konuşmaları için, siz müzakereci arkadaşlara da yaptığınız yorumlar ve sorduğunuz sorular için çok teşekkür ediyorum ve oturumu kapatıyorum.

II. OTURUM

TÜRKİYE'DE
TARİH LİSANS PROGRAMLARINDA
OSMANLICA ÖĞRETİMİNİN DURUMU

Moderatör
Prof. Dr. Ahmet Özcan
Çankırı Karatekin Üniversitesi

Öncelikle hepinize hayırlı günler diliyorum. Başta hocam Prof. Dr. Yılmaz Kurt olmak üzere sunum ve müzakere yapacak arkadaşları saygıyla selamlarken bütün dinleyicilerimize hoş geldiniz diyorum. Ayrıca bu organizasyonu gerçekleştirenlere de teşekkürlerimi iletiyorum. Türkiye'nin değişik yerlerinden arkadaşlarla bir araya gelip, bu ve benzeri konuları tartışıp müzakere etmeyeli uzun zaman olmuştu. Şimdi sağ olsunlar Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Tarih Bölümü bize böyle bir imkân sundu. Osmanlıca denildiği zaman, benim aklıma daha 18 yaşını doldurmadan Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde başladığım Osmanlıca öğretimi geliyor. Tabi o yıllarda Osmanlıca konusunda hocamız Yılmaz Kurt da aklıma geliyor. *Osmanlıca* dersi, bütün tarih bölümleri içerisinde en teknik ders olarak görülüyor. "Kaynak dil" meselesine gelindiğinde, aslında tarih çalışmalarının büyük bir kısmında Osmanlıca gerekmektedir. Nitekim evrak ve arşivlerimizin büyük çoğunluğu Osmanlıca ile ilgili belgelerden oluşmaktadır. Tarih bölümlerinin hemen hepsinde birinci sınıfta zorunlu olmak üzere zaman zaman seçmeli olan, ya daha üst sınıflarda seçmeliye dönüşen ya da daha uzun süreli mecburi bir ders olarak karşımıza çıkan, ama öğrenmesi ve öğretilmesi de en problemli gibi görünen -en azından şimdiki gündem içinde- derslerden birisidir. Bunun dışında bütün tarih bölümlerinde alınacak derslerin ve tarih diplomasının tarihçilikle ilişkisinden ziyade başka alanlarda istihdam imkânı sağladığını görebiliyoruz. Osmanlıca öğretimi, o teknik dersteki başarının tarih mezunu olmanın dışında oradan aldığı eğitim ve öğretimle, oradan belki daha sonraki zamanlarda diplomaya ek olarak verilecek bir sertifika ile veya ekstra diplomayla Türkiye gündemine üniversiteler veya ilgili bölümler dışında hiçbir zaman bu kadar yaygın olarak gelmemişti. Ama bu kadar yaygın hale gelirken beraberinde bazı problemleri de getirdi. Şu anda tarih ve Türkoloji bölümlerinde bile Osmanlıca öğretimi meselesi tartışılır bir hale geldi. Gerçi buradaki

katılımcılarımız zaten tarih bölümü odaklı olduğu için Osmanlıca öğretimi yapan en önemli meslek gruplarından birisidir tarihçilik. Ama diğer bölümlerde Osmanlıca öğretiminin durumunun nasıl olduğu zannederim daha önceki sempozyumlarda tartışıldı. Hatta Yılmaz hocamın da katıldığı bir sempozyum vardı ve orada katılımcı daha fazlaydı. İyi bir öğrencilik hayatı olmayan benim kanaatime göre -dört yıl olmasına karşın altı senede tamamladığım öğretim hayatımda- nasıl bisiklet sürmeyi bir kez öğrenince bir daha unutmuyorsak Osmanlıca da mezun olduktan sonra elimizdeki tek beceri olarak kalıyor. Ben bunu bizzat deneyimlemiştim.

Tarihin diğer alanlarıyla ilgili hikâye kısmının aslında okunarak da elde edilebileceğini düşündüm. Ama Osmanlıca, özellikle geniş Osmanlı tarihi çalışmalarında bana bir anahtar sunuyordu. Kaynak dil olabilecek şekilde bizim çalışmalarımızın içerisinde kendisini gösteriyordu. Her ne kadar bunun bir kaynak dil olarak ne YÖK'te ne de başka bir kurum/yapı içerisinde ekstra bir tanımlanması olmasa bile Osmanlıca okumanın ve okuduğunu anlamanın tarih bölümlerindeki en büyük kazanım olduğunu rahatlıkla ifade edebilirim. Peki tarih bölümlerinde okuyan herkesin Osmanlıca becerisine sahip olmaları gerekir mi? Bu sorunun cevabıyla ilgili kanaatlerimin farklı olduğunu ifade ederek sözü hocam Yılmaz Kurt'a bırakıyorum. Daha sonraki aşamalarda zaman zaman bizler de yorumlarımızla konuşmalara katılacağız.

Konuşmacı
Prof. Dr. Yılmaz Kurt
Emekli Öğretim Üyesi (Ankara Üniversitesi)

Çok teşekkür ederim Ahmet Bey kardeşim. Böyle eski öğrencilerimizle bir araya gelmek, hem de aynı unvana sahip olarak gelmek çok güzel bir duygu. Sizleri böyle mevkilerde ve unvanlarda görmek insana anlatılamaz büyük bir zevk veriyor. Elbette siz de bu duyguyu hoca olduğunuz için çok iyi bileceksiniz. Ben konuşmamı öncelikle Cumhuriyet Üniversitesi'ne ve Cumhuriyet Üniversitesi'nde bu büyük etkinliği gerçekleştiren Prof. Dr. Ahmet Yüksel ve yardımcılarına, emeği geçen bütün arkadaşlara, kısacası Okan'lara teşekkür ederek başlamak istiyorum.

Osmanlıca, kitabımızın adı *Osmanlıca Dersleri* olduğu için hep Osmanlıca diyorum. O zamanlar rahmetli Muharrem Ergin'in kitabının adı da bizim fakültede okutulan dersin adı da *Osmanlıca Dersleri* idi. Dolayısıyla ben de kitabıma aynı adı vermiştim. Ama başka fakültelerde bu dersin *Osmanlı Paleografyası, Arap Harfli Türkçe Metinler, Eski Yazı Metinler, Osmanlı Diplomatikası, Osmanlı Arşiv Metinleri, Osmanlıca Belgeler* gibi çeşitli isimlerde okutulduğunu görüyoruz. Bu isimler ne kadar farklı olursa olsun kullanılan yöntem birinci sınıflarda Osmanlıcanın temel harflerini yani temel bilgisini öğretmekten, ikinci sınıfta ve daha sonraki sınıflarda ise belgelere giriş, el yazısı, belgeleri okuma ve bunları yorumlamaktan ibarettir. Böyle düşündüğümüz zaman çok geniş bir alana yayılan, yüzlerce yıl devam eden ve 25-26 farklı yazı türüyle yazılmış olan belgelerin okunması, yorumlanması büyük bir emek ve ihtisas gerektiriyor. Biz dört yıllık tarih eğitimi boyunca bunu ne kadar öğretiyoruz veya öğretmekte ne kadar başarılıyız? Bu sorular, zaman zaman karşımıza çıkıyor ve elbette bir cevap aranıyor.

Osmanlıca üniversitelerimizde haftada kaç saat okutuluyor? Kaç saat okutulması gerekir? Bence meseleye buradan başlamak lazım. 2015 yılında yaptığım bir araştırmada, İstanbul Üniversitesi'nin bütün tarih bölümleri içerisinde çok farklı bir yer işgal ettiğini ve bu konuya çok farklı bir tarzda yaklaştığını gördüm. *Osmanlıca* dersleri İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde sadece birinci sınıfta ve dört saat oku-

tuluyor. Zorunlu olarak tarih bölümüne gelen bütün öğrenci ister Yeni Çağcı olsun ister Yakın Çağcı, isterse Orta Çağcı veya Eski Çağcı olsun bu dört saat mecburi dersi alıyor. İkinci sınıfa geçtikten sonra her ana bilim dalı kendi dersini kendisi veriyor. Böylece karşımıza 16 dersten oluşan çok büyük bir ders çeşitliliği çıkıyor. Osmanlıca konusunda seçmeli iki, üç ve dördüncü sınıflarda okutulan 16 farklı dersle karşılaştım.

Her ana bilim dalı kendi belgelerini seçiyor, kendi belgelerini okutuyor, kendi deyimlerini terimlerini öğretiyor ve böylece öğrenci gereksiz öğrenmek külfetinden de kurtulmuş oluyor. Biliyorsunuz 1984 yılından 2015 yılına kadar Ankara Üniversitesi'nde bu dersleri ben okuttum. İlk başladığımızda rahmetli Mahmut Şakiroğlu ve Sevgi Kafalı da bu derslere giriyordu. Daha sonra onlar tamamen bıraktılar. Bu dersleri bir, iki ve üçüncü sınıflarda ben okutmaya başladım. 32 yıl boyunca da bu belli bir yere kadar geldi. Kimi öğrenci beş senede mezun oldu. Kimi altı senede mezun oldu. Yedi veya sekiz senede mezun olanlar da oldu. Ve ben prensibi koydum. Madem bu ders zorunlu bir ders, bu dersi bilmeden ben hiçbir öğrenciyi geçirmeyeceğim. Bunu uygulama konusunda da son derece katı, titiz davrandım. Nitekim yedi yahut sekizinci yılında geçen öğrencilerim oldu. Bir anlamda aynı öğrenciyi sekiz sene okuttum. Bu büyük bir külfet. Öğrenci sayısı bir ara 175'in üzerine çıktı ve 146 nolu amfi 175 kişi alıyordu. 175 kişilik amfi sınavlarda yetmez oldu. Ondan sonra Osmanlı Diplomatikası dersini değiştirdik ve sair birtakım değişiklikler yaparak biraz hafiflettik öğrencilerin yükünü. Yani seçmeli ve mecburi dersin yerini değiştirdik. Bu meseleyi böylece çözmeye çalıştık. 2015 yılına kadar bu şekilde geldik.

2015 yılında sadece birinci sınıflarda zorunlu tutuldu. İkinci sınıfta okutulmakta olan *Osmanlı Diplomatikası* dersi bütün itirazlarımıza rağmen seçmeli hale getirildi. Dersin seçmeli yapılması gerekçesi öğrencinin *Latince, Hititçe, Sümerce, Akatça* derslerini de seçmeli olarak alabilmesi idi. 7 kredilik *Osmanlı Diplomatikası* yerine öğrenciler 4 kredilik iki ayrı seçmeli ders almak zorunda kaldılar. Kaç öğrenci Hititçe, kaç öğrenci Latince öğrendi onu bilemiyorum.

Bunun dışında da diğer sınıflarda sadece üç tane seçmeli *Osmanlıca* dersi vardı. Şu anda DTCF'de öğrenci sadece birinci sınıfta Osmanlıcayı zorunlu olarak okuyor ve dört saat... İki, üç ve dörtte ise seçmeli. Bunun ne kadar yanlış olduğunu anlatmaya çalıştık, ama bunun ne kadar yanlış olduğunu, o kararı alanlar, aldıranlar bile sanıyorum fark etmişlerdir. Dil-

Tarih'te artık Osmanlıca seviyesi o eski sizin bildiğiniz Ahmet Özcan'ların, Alpaslan Demir'lerin bulunduğu dönemin belki yarısına, belki daha fazla altına düştü. *Osmanlı Diplomatikası* dersini seçmeli yaptılar ve sadece bir öğrenci seçti. Şimdi öğrenci mantığını hepimiz biliyoruz. Kolay bir ders varken gidip de zor bir dersi seçecek öğrenci ancak akademisyen olmayı kafaya koymuş, çok kararlı, çok şuurlu öğrencidir ve bunların sayısı zaten üçü beşi geçmez. Yani *Osmanlı Diplomatikasını* seçmeli yaptıklarında, zorunlu dersi zorunlu olmaktan çıkarıp seçmeli ders haline getirdiklerinde bunun böyle olacağını aslında hepimiz biliyorduk.

Bizim Dil-Tarih tabii ki 115 tarih bölümü içerisinde sadece bir tanesi. Esas alınamaz, yani temel olarak sayılamaz. Diğer üniversitelerimizde durum nedir diye baktığımız zaman öbür üniversitelerde de çok farklı bir durum olmadığını görüyoruz. Ama ders sayısı bakımından İstanbul Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi dışında sadece birinci sınıfta Osmanlıcayı zorunlu okutup sonra seçmeli hale getiren üçüncü bir üniversite yoktur. En az iki sene üniversitelerimizin tarih bölümlerinde, büyük bir çoğunluğunda üç sene bu, Osmanlıca dersleri zorunlu olarak okutulmakta. Bazı bölümlerde işte Bilgi Belge Yönetimi gibi Sanat Tarihi gibi bölümlerde maalesef dersi verecek hoca yok. Ya mecburen kendi içlerinden bölük pörçük olarak veriyorlar ya da dışarıdan birisini getiriyorlar. Ve çok başarılı olduklarını söylemek biraz zor. Ama hepsi için değil, genellikle bu bölümlerde seviye daha düşük tutuluyor. Bizim tarih bölümlerindeki seviye gibi veya edebiyat bölümlerindeki seviye kadar *Osmanlıca* derslerine bu bölümlerde çok fazla itibar edilmiyor. Halbuki Bilgi Belge Yönetimi bölümlerinde el yazısı belgeler okuyacaklar, sadece kitap kapağı değil. Onların da çok daha iyi bilmeleri lazım. Hele arşivcilik bölümlerinin çok çok daha iyi, belki tarih bölümlerinden daha iyi seviyede eski yazı, el yazısı belgelere hâkim olması lazım ama maalesef bazı üniversitelerde okutulsun, kâğıt üzerinde görünsün, sadece formalite yerine getirilsin gibi bir mantık ve yaklaşımla ders programı üzerinde görünüyor. Bir kişi veriyor ve genellikle %95, hatta %100 başarılı oluyor dersi alan öğrenciler. Kalan öğrenci hemen hemen pek de olmuyor. Az bilen 50 ile geçiyor veya 60'la geçiyor, iyi bilen 90'la 100'le geçiyor ama hepsi geçiyor, sonuçta kalan olmuyor. Bu benim mantığıma, bugüne kadar uyguladığım eğitim öğretim sistemine aykırı. Ben bunu haksızlık olarak görüyorum. Eğer bir dersi bilen de bilmeyen de geçiyorsa, çalışan da çalışmayan da geçiyorsa bu çalışan öğrenci için yapılmış çok büyük bir haksızlık. Bunu sadece *Osmanlıca* dersleri için değil di-

ğer dersler için de düşünebilirsiniz. Bu böyle olmamalı. Hem çalışan, hem çalışmayan hepsi geçmemeli. Çalışan hakkını almalı geçmeli. Çalışmayan da kalmalı. Madem o dersi seçti veya zorunluydu o dersi almak zorunda kaldı. O zaman o dersin hakkını vermeli. Osmanlıcayı üniversitelerimizin tarih bölümlerinde iyi bir şekilde öğretebilmek için benim gördüğüm ilk şart sınıflar en fazla 30 kişi olmalı, 31 kişi olmamalı. Çünkü 40 kişiye 50 kişiye Osmanlıca öğretilmez. Ben bizim 146 nolu amfide 150 kişiye İngilizce öğretmeye çalışan okutman arkadaşları biliyorum. 150 kişiye İngilizce öğretmeye çalışıyor. Amfiye doldurmuş. Bu böyle olmaz tabii ki. Bunu okutmaktansa hiç okutmamak daha iyi. *Osmanlıca* dersi dahil olmak üzere yabancı dil sınıflarının en fazla 30 kişi olması gerekir.

Osmanlıca dersini veren akademisyen muhakkak ödev vermeli ve dersi bir haftaya yaymalı. Sadece haftada iki veya dört saat ders verip bir hafta sonra tekrar yapınca öğrenci zaten unutur. Öğrenci eve gittiği zaman bir şeylerle uğraşmalı. O sınıfta öğrendiği şeylerin denemesini, araştırmasını yapmalı, pekiştirmeli. Bunu sağlamak zorundayız. Bunu sağlayamazsak dil öğretiminde başarılı olamayız. Bu verdiğimiz ödevlerin kontrolü büyük bir külfet. Öğretim üyesi bu külfeti almaya razı olmalı. Bu külfeti sineye çekmeli. Her hafta verdiği ödevleri toplamalı ve belli oranda gözden geçirmeli, düzeltmeli ve öğrenciye tekrar dağıtmalı. Bu yapılmadığı sürece öğrenciyi aktif olarak çalıştırmak, aktif olarak derse ilgisini devam ettirmek çok zor. Bunu deneyerek birkaç defa gördük, hatta ben birinde: "Her sene ödev ver, her hafta ödev artık bıktım dedim." Üç gruba ayrı ayrı ders veriyorsunuz, üç gruptan ayrı ayrı ödev topluyorsunuz, bunları düzeltip tekrar öğrenciye dağıtıyorsunuz. "Yok dedim ben artık ödev vermeyeceğim, bıktım." İki ay ödev vermedim, bir baktım kalite en az %40 kadar düştü, bunu hemen gördüm. Ve tekrar ödev vermeye başladım. İki aylık bir deneme yanılma süreci bunu anlamaya yetti.

Bu konunun problemlerinden birisi de *Osmanlıca* derslerini kim vermeli? Şimdi artık böyle bir şey söz konusu değil, ama daha önceki yıllarda doktora yapmakta olan öğrencilere gir şu dersi ver. Ders bir başkasının üzerinde, hocasının üzerinde görünüyor ama fiilen dersi veren doktora öğrencisi. Doktora öğrencisi doktora çalışmasının başından kalkıyor ve sınıfa gidiyor. Hoca ne anlattı daha önce, şimdi ne anlatılması gerekiyor? Bunların hiçbirini bilmiyor. Eline bir metin alıyor, nerede kaldınız? Hangi kitapta? Hangi sayfada? Yani rastgele, sınıfta süreyi doldurmak için sadece böyle bir derse sokuluyor. Dersin verimini artık ondan beklememek lazım zaten.

Osmanlıca derslerini kimin vereceğine dair bugüne kadar çok bir tartışma, araştırma olmadı. Her bölüm çoğunlukla kendileri verdi. Ama demin dediğim gibi kütüphanecilik, arşiv bölümü, sanat tarihi gibi bölümlerde eleman bulunmadığı veya o bölümün hocaları kendilerini bu konuda yetkin hissetmedikleri gibi çeşitli sebeplerden dolayı dışarıdan öğretim elemanı temini yoluna gittiler. Ama çoğunlukta o bölümün kendi elemanları derse girdi. Bunun bir mantığı yok. Siz çok iyi Osmanlıca bilebilirsiniz. Kendinizi alanınızda çok iyi yetiştirmiş olabilirsiniz. Ama bunu öğret dediğiniz zaman, öğretmek başka bir şey, bilmek başka bir şey. Bildiğiniz bir şeyi aktarabilmek öğretebilmek bambaşka bir şeydir. Bu bir eğitim meselesidir. Tecrübe, deneyim meselesidir. İşte bu konuda deneyimli, tecrübeli, bu işi kendine gaye, amaç, dert edinmiş idealist insanlara ihtiyaç var. Bunları yetiştirmeye ihtiyaç var. Bunun yapılabilmesi için de benim kanaatime göre ayrı bir birim kurulmalı. Bu birim Osmanlı Araştırmaları Enstitüsü...

Osmanlı Araştırmaları Enstitüsü'nde lisans, yüksek lisans ve doktora seviyesinde öğrenci alınacak; lisansı bitirenler ve yüksek lisansı bitirenler liselere; imam hatip liselerine ve sosyal bilimler liselerine mecburi *Osmanlıca* derslerini okutmak üzere öğretmen olarak tayin edilecekler. Öğretmen tayininde bu kişilerin önceliği olacak. Şimdi ne oldu? Sosyal Bilimler Lisesine birinci, ikinci sınıflarda zorunlu *Osmanlıca* dersleri konuldu. Ama kimin okutacağı konusunda ön hazırlık, ciddi bir çalışma yapılmadı. Ve sonunda iki aylık kurstan mezun olanlar, özel vakıfların iki aylık kursunu bitirenler gidip burada Osmanlıca hocasıyız, Osmanlıca öğretiyoruz diye ders vermeye başladı. Adam fail ile meful arasındaki farkı bilmiyor. Ayn ile hemze arasındaki farkın nasıl gösterileceğini bilmiyor. Arapça tamlamanın nasıl yazıya dökülecegini bilmiyor. Gidiyor liselerde *Osmanlıca* dersleri veriyor. Bu akıl alacak, kabul edilecek bir şey değil. Bunun devam etmesi de ayrıca bir üzüntü kaynağı oldu. İlk zamanlarda haydi eleman bulamadık, öyle devam etti. Ama aradan 10 seneden fazla zaman geçti. Neredeyse 15 sene oldu. Bunun bir çözümünün bulunması gerekirdi. Bunun da ilk çözümü Osmanlı Araştırmaları Enstitüsü'nün kurulması. Burada yüksek lisans mezunu olanlar liselerde öğretmenlik yapacaklar, doktorayı bitirenler de üniversitelerde *Osmanlıca* derslerine girecek. Bana tek mantıklı çözüm bu geliyor. Bunu da ben Türkiye'nin ikinci üniversitesi, Cumhuriyetin birinci üniversitesi olan Ankara Üniversitesi'nden bekliyorum. Ankara Üniversitesinin bir mezunu olarak, üniversitenin böyle bir işe girişmiş olması beni son derece mutlu edecektir.

Benim aktaracağım başka notlarım da var, ama bunları Tuğrul Bey ile Alpaslan Demir kardeşimizin müzakeresinden sonra onların yönelteceği sorular çerçevesinde gerekirse paylaşacağım. Bu yüzden ben sözümü şimdilik burada bırakıyorum. Çok teşekkürler.

Moderatör
Prof. Dr. Ahmet Özcan

Teşekkür ederiz hocam bu ilgi çekici bildiriniz için. Bunlar bir tecrübenin sonucunda ortaya çıkan teklifler. Bunların üzerinde düşünülmesi gerekiyor. Sonuç olarak da alınması gereken, üzerinde tefekkür gerektiren birçok hususa işaret ediyor. Bu fikriniz üzerinde ayriyeten konuşulması gerekiyor. Şimdi bir diğer konuşmacımız olan Osmangazi Üniversitesinden Prof. Dr. Osman Köksal hocamıza sözü veriyorum. Buyurun hocam.

Konuşmacı
Prof. Dr. Osman Köksal
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Merhabalar efendim.

Teşekkür ediyorum. Organizasyona da ayrıca teşekkür ediyorum. Belki özel bir amaç için düşünülmüş ama amacı ne olursa olsun bu tür toplantıları tekrarlamamız gerekiyor. Tabi önemli olan burada rûberû [yüz yüze] yapabilmekti. Ancak pandemi süreci çıktıktan beri artık ekranlara mahkumuz ve bu konuda da yapacak bir şey yok galiba. Ben konuşmama başlamadan önce hemen bir parantez açmak istiyorum. Yılmaz hocam, bendeniz 1980'lerin ortasında Ankara'da mesleğe yeni başladığımda Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nin *Osmanlıca* dersleri hocasıydı. Lisans derslerinin dışında ayrıca Dil-Tarih'te gece gündüz demeden kursları vardı kendisinin. Bu kursların bir kısmı ileri seviye kurslardı. Yani Paleografya gibi türden kurslardı. Çok arzu etmeme rağmen o kursa katılamamış idim. Bugün böyle bir toplantıda beraber bulunmak doğrusu beni çok memnun etti. O eski yaramı bir parça tamir etmiş oldum. Kendilerine teşekkür ediyorum. Tabi onun arkasından konuşmanın da zorluğunu yaşayacağım. O kadar yıllık tecrübesiyle önemli eksikliklerin altını çizdi. Benim de önümde doğrusu detaylı bir çalışma yok. Yani istatistiğe, somut verilere dayalı çalışma yok. Ama tekrara düşmeden ben de bu dersleri yürüten bir öğretim üyesi olarak belki sahadan gelen, alandan beslenen tecrübelerle çalıştaya katkıda bulunmaya çalışacağım.

Osmanlıca dersleri tarih bölümlerinin vazgeçilmezi elbette. Nihayetinde tarih bir inşa disiplini. İnşa işi. İnşa ederken mutlaka veriye ihtiyacınız var. Memba ihtiyacımız var. Mehaza ihtiyacımız var. Memba, mehaz ve veri konusunda da en ulaşılabilir ve en katkı sunabilir veri yazılı veri. Yazılı veriniz Orta Çağlardan 1928'e kadar Arap alfabesi diye adlandırdığımız bir alfabe üzerinden kayda geçmiş durumdaysa o alfabeye dayalı verileri okuma, düzgün okuma, anlama, değerlendirebilme yetisine sahip olması lazım tarih lisansı alan bir öğrencinin.

Bizde lisans programları genelde asgari seviyede de olsa uzmanlık öğretimi veren bir programdır. Dolayısıyla tarih bölümlerinde *Osmanlıca* dersleri hazırlık dersi, temel dersi olarak ayrı bir yere sahip. Fakat müfredattaki yeri bakımından birtakım farklılıklar var. Yılmaz hocam da altını çizdiler. Türkiye'nin en eski fakültesi olarak Dil-Tarih Coğrafya Fakültesinde ilk sene dört kredi/saatlik bir ders olarak zorunlu, ondan sonra seçmeli. Ev sahipliği yapan Sivas Cumhuriyet Üniversitesinde de iki sene zorunlu. Yani ilk sene *Osmanlıca*, ikinci sene *Paleografya* olarak -yanlış hatırlamıyorsam- zorunlu. Kredi saati de değişiyor. Ben Osmangazi Üniversitesi öğretim üyesi olarak katılıyorum. Mensubu olduğum tarih bölümü müfredat bakımından, *Osmanlıca* derslerinin ağırlığı yönünden iddialı duruyor. Bizde üç sene zorunludur. Yani ilk sene 4+4 ikinci sene 3+3, üçüncü sene gene 3+3, son sınıfta tarih vesikaları adında seçmeli konumdadır ders. Bu dersin müfredattaki kredi/saat durumu öğrenilebilmesi bakımından, yani öğrencinin iyi öğrenebilmesi açısından önemli mi? Elbette ki önemli. Ama yeterli mi dersek değil. Yani aşağı yukarı 15 senedir destek veriyorum derslere. Bu kadar kredi/saat, dersin karşılığını alabiliyor musunuz öğrenciden diye sorarsanız yahut böyle bir değerlendirme yapmamız gerekirse maalesef yeterli verim alamıyoruz. Dolayısıyla konuyla ilgili bir sürü şeyi belki tartışmamız gerekiyor. Bu grup derslerin yapılandırılması, kademelendirilmesi, dersi verecek öğretim üyesinin belirlenmesi ve bunların niteliği, dersi alan öğrencilerin profilinin iyi belirlenmesi ve profile uygun bir müfredat uygulanabilmesi. Adedini de arttırabiliriz, bunlar, derslerin verimliliğini arttırma konusunda, her birisi ayrı birer mesele olarak önümüzde duruyor.

Genelde derslerin bölümlerde okutulması, Yılmaz hocamın aktardığı gibi bölümün öğretim üyeleri tarafından sağlanıyor. Osmanlıca biliyor musun? Biliyorsun. Öyleyse bu dersi de verebilirsin. Ben 1980'lerde Atatürk Üniversitesinde öğrenciyken de böyleydi, bugün de böyle. Bu ne kadar sağlıklı bir durum tartışılması gerekiyor. *Osmanlıca* grubu dersleri dil dersleri olarak, dil öğretimi statüsü olan dersler olarak düşüneceksek belki bölümün öğretim üyeleri yerine Yılmaz hocamın da önerdiği gibi uzmanların vermesi verimliliği artıracaktır. Ama üniversitelerin kıt kanaat kadro yapılanmasında buna uygun uzman kadrosu temin edebilir misiniz? Yahut da bunu anlatabilir misiniz idareye? Bir soru işareti. *Yani Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi* Dersi için belki yardımcı akademik personel, uzman personel istemeniz kolaydır. Ancak *Osmanlıca* dersi için uzman istiyorum

derseniz idareden alacağınız dönüş pek müspet olmayabiliyor. Bir de dersin kredi saatini ve çeşidini yükselttiğinizi farz edelim. Bütün dersler için ayrı ayrı uzman temin edebilmeniz kolay mı? Taşrada bu da kolay değil. Bugün tahmin ediyorum Türkiye'nin 81 ilinin 78-79'unda tarih bölümü vardır. 207 üniversitenin kısm-i küllisinde tarih bölümü vardır. YÖK'ün sayfasında gördüğüm kadarıyla 170'in üzerinde tarih bölümü. Bunun belki bir kısmı ihtisas seviyesinde. Bilkent gibi lisans üstü seviyede öğrenci alıyor. Yahut bir kısmı henüz öğrenci alamadı. Bunları çıksanız bile pek çok tarih bölümü var. Taşradaki üniversiteler kadro sıkıntısı çekiyorlar. Özel dersler için ayrıca kadro tahsisi mümkün mü? Yahut etkin, uzman eleman bulmak kolay mı? Bunların hepsi soru işareti.

Dersler de ister seçmeli ister zorunlu olsun ön koşul getirilemiyor bugünkü müfredatta. Bu başka bir sıkıntı. Siz öğrenciye birinci sınıfta iki dönemde dörder krediden sekiz saat *Osmanlıca* dersi veriyorsunuz, dönem sonunda hala elif-be seviyesinde. İkinci sınıfta bakıyorsunuz *Paleografya* dersine giriyor. Alıyor dersi, bir engel yok. Hatta geçememesine karşın üçüncü sınıftan daha üst seviye ders alabiliyor. Bu dersler ön koşullu olmalı. Ama bunu uygulayabilmek biraz zor. Öğrenci merkezli eğitim diye bir eğitimimiz var. Böyle ön koşullara pek sıcak bakılmıyor. Fakültelerin pek çoğu, Fen-Edebiyat Fakültesi, biz de dahil. Yöneten yönetilen ilişkisi bakımından kimse kimseyi anlamıyor. Adam bir biyologsa, bir fizikçi ise onunla *Osmanlıca* derslerini, *Osmanlıca* dersinin niteliğini, özelliğini tartışmak bazen müşkül olabiliyor. Müspet görüş alabilmemiz de oldukça müşkül olabiliyor.

Öğrenci sayılarının fazlalığını Yılmaz hocam vurguladı. Bunun olumsuz bir etken olduğu doğrudur. Biz sadece farklı bir alfabe ile Türkçe dersleri yapıyoruz diye kabul etsek de nihayetinde Türkçe de bir dil dersidir. Dil formatına uygun gruplarla, uygun ortamda bu dersler işlenmesi gerekiyor. Bir atölye çalışması gibi bu derslerin işlenmesi gerekiyor. Kalabalık sınıflarda bunları sağlayamıyorsunuz. Üniversitelerin pek çoğu bir ikili öğretim furyasına girdi. Dil-Tarih gibi hamdolsun istisna kalanlar oldu. Ama taşrada ikili öğretim söz konusu. Hocaların pek çoğunun ortaokul, lise muallimin-den fazla ders yükü olabiliyor üstünde. Bu da bir mental yorgunluk oluşturabiliyor. Gündüz derse girecek, gece derse girecek, başka derslerinin yanında bu dersleri yürütecek. Bu da ayrıca bir yorgunluk oluşturuyor. Öğretimin; alanla-veren arasında sağlıklı bir ilişki içerisinde bir akım oluşturması lazım. Bu akımı sağlamak biraz sıkıntıya giriyor. Hoca gayrimemnun bir du-

rumda. Öğrenciye bakarsanız o zaten hepten gayrimemnun durumda. Öğrenciyi motive edebilmek bu dersler için oldukça müşkül. Bu yeni kuşaklarda özellikle çok müşkül. Bunun altını çizmemiz lazım. X kuşağı Y kuşağı Z kuşağı dediğimiz kuşaklar çok farklı bir ruhi vasatla geliyorlar. Birçoğu hayattan memnun değil. Birçoğu mutsuzum diye bunu bir hastalık gibi rahatça söyleyebiliyorlar. Belki içinde antidepresan ilaçlara bel bağlayanlar bile azımsanmayacak kadar var. Bunları motive edebilmek, dersin tarih bölümündeki yeri ve önemiyle ilgili motive edebilmek, bu dersin çok zor bir ders oluşuyla ilgili kafalarında kara bulutlar varsa öyle olmadığıyla ilgili motive edebilmek ve bu dersi bir dilbilimci olarak verebilmek belki derslerdeki başarıyı yükseltecektir diye düşünüyoruz.

Osmanlıca derslerinin başarısıyla ilgili bir ölçme değerlendirme de genel anlamda yok. Herkes kendi öğrencisi ile ilgili bir ölçme değerlendirme yapıyor ama Türkiye'de tarih mezunlarının hangisi ne kadar Osmanlıcayı biliyor bunu ölçen bir sınav yok. MEB, KPSS ile öğretmen alıyorsa KPSS sınavlarında Osmanlıca ile ilgili bir ölçüm aracı var mı? Yok. Dolayısıyla derslerin kredi saati ile ilgili asgari bir konsensusun sağlanması lazım. Bölümlerde öğrencinin öğrenebileceği yeterlilikte bir ders kredi saati ayrılması önemli. Derslerin işlenişiyle ilgili mümkünse bu işe geniş biçimde emeğini harcamış uzmanlardan yararlanmak dersin verimini artıracaktır. Bu önemli. Ders araçlarını belki değiştirmek de önemli. Genelde dersler için kolay ulaşılabilir hazır kitaplar üzerinden hareket ediliyor. Biz de Yılmaz hocamın kitaplarını saygıyla kullanıyoruz. Sık basılıyor, kolay ulaşılabiliyor, öğrenci münferiden veya toplu olarak temin etme imkanına sahip. Fakat ders kitapları birazcık kolay öğrenme bakımından resmi kalıyor benim gördüğüm kadarıyla. Özellikle üçüncü sınıflarda biz Tarih Metinleri okuyoruz. Okurken de gene Yılmaz hocamın kitabını kullanıyoruz. Öğrencinin ulaşabileceği materyali kullanmamız lazım. Okuduğumuz metinler güzel metinler. Güzel seçilmiş metinler. Muhtelif asırlardaki Osmanlı tarihinin kaynağı olan metinler. Ama öğrenciye birazcık soğuk gelebiliyor. Ağır gelebiliyor. Yani Yılmaz hocamı tenzih ederim, kitabı eleştirmek için söylemiyorum bunları. Öğrenciyi derse çekebilmek, öğrenicinin başarısını artırmak için söylüyorum. Biz *Müneccimbaşı Ahmed Dede*'nin *Şair Nedim* tarafından tercüme edilmiş *Saḥâ'ifü'l-aḫbâr*ından bir metin okuyoruz. Güzel yazılmış bir metin. Ama öğrencinin ilgisini çekmiyor, dikkatini çekmiyor. Onun yerine mesela son Vakanüvis *Abdurrahman Şeref Efendi*'nin Türk Tarihi Encümeni Mecmuasında yayınlanmış bir makalesini seç-

tiğimiz zaman, farz-ı mahal "Sultan Abdülaziz'in vefatı intihar mı katil mi?" başlıklı bir makale getirdiğimiz zaman öğrencinin ilgisi biraz değişebiliyor. Yahut Ahmed Refik'in hem tarih hem biyografi hem hikâye türünden kitaplarından alınma metin getirdiğimiz zaman, örneğin Tarihi Simalar'dan *Canım Hoca*'yı yahut *Cinci Hoca*'yı getirdiğimiz zaman sadece başlığından bile belki öğrencinin bakışı biraz değişebiliyor.

Bu son bir, bir buçuk yıllık süreç dijital vasıtaları kolay kullanma, etkin kullanma imkânı sağladı. Belki derslerin işlenmesinde dijital vasıtaları kullanmak bundan sonra öğrencinin ilgisini derse çekebilmek, kolay öğrenmek bakımından yararlı olabilir mi diye kendi kendime düşünüyorum. Ölçme değerlendirmeyi yabana atmamak lazım. Yeni müfredatlar ölçme değerlendirmeyi neredeyse saf dışı bıraktı. Yani öğrenci istediği kadar okuyabiliyor. İki senede bir aftan yararlanabiliyor. Normal dönemler yetmiyorsa yaz okuluna katılabiliyor. Yaz okulunda farklı tarih bölümlerinden kolay geçebileceği adres arayışına giriyor öğrenci. Kolay geçebileceği bir bölüm var mıdır *Osmanlıca* grubu dersleri için? Bunun arayışına giriyor. Her nimetin bir külfeti var. Bir taraftan öğrencinin işini kolaylaştırıyorsunuz, bir taraftan da o sizden daha fazla kolaylık arama yönünde gidiyor. İlginç bir anekdot aktarayım izniniz olursa; 15 sene kadar önceydi. Mayıs ayının sonlarında telefonum çaldı. Bir mevkidaş bir meslektaş:

Hocam, ben falanca, filan yerden sizi arıyorum. Rahatsız ediyorum, özür dilerim. Bu mevzuyu nasıl açacağımı, hatta açıp açmamamın doğru olup olmadığını dahi kestiremiyorum, ama sizin samimiyetinize güvenerek istişare etmek istedim.

Buyur hocam ne demek. Gayet iyi yapmışsınız. *Barika-i hakikat müsademe-i efkardan doğar.* Elbette ki konuşalım ne ise mevzu dedim ve kendisini dinledim.

Ben bölümümde *Osmanlıca* dersleri veriyorum. Fakat bir iki senedir, derslerde olmayan disiplini de kaybettik. Sebebi de şu: Burada öğrenciler kendi aralarında propaganda yapıyorlar. Ne işiniz var burada enayi! Şu hocanın şu üniversitede verdiği yaz okuluna gidin, alın notunuzu gelin diyorlar."

Tevafuk ve isabet oldu. Bu sene yaz okulunda bu derslere ben gireceğim. Öğrencilerine selamımla beraber söyleyebilirsin. Nasıl kolay geçiyorlarsa gelsinler buyursunlar geçsinler.

Bu tür programı sulandırıcı birtakım sıkıntılarımız da maalesef var. Bunları da tartışmak gerekiyor. Ders mutlaka disiplin isteyen bir şey. Ölç-

me-değerlendirmeyi yabana atmamayı gerektiren bir şey. Öğrenciye aşırı kolaylık onun öğrenmesini yahut da bu derslerde başarı sağlamasını temin etmeyebiliyor. Tabi bir de şu durum var: Üniversiteler program yapmakta bağımsız. Bunları belki bir üst çatı altında tartışmak gerekiyor. Birtakım kurallara bağlamak gerekiyor. Yani sonuç getirebilmesi için birtakım kurallara bağlamak gerekiyor. Türk Tarih Kurumu bünyesinde sanıyorum bir iki toplantı yapılmıştı. Tarih bölümlerinin muhtelif meseleleri üzerine... Bunları küçük çaplı çalıştaylardan öte tüm bölümlerin katılımını sağlayan ve ortak kararlara dönüştüren programlar olarak gündeme getirmek gerekiyor sanıyorum. Vaktimi aştım mı bilmiyorum. Ben teşekkür ederek sözü müzakere kısmında sürdürmek üzere şimdilik bitirmek istiyorum.

Moderatör

Prof. Dr. Ahmet Özcan

Teşekkür ederim hocam, tespitleriniz için. Anlaşılıyor ki tarih bölümünün ya da Osmanlıca öğretiminin problemleri kitle yüksek öğretiminin problemlerinden ari bir yerde değil. Genel olarak öğretimden, öğrenciden ziyade yapısal sorunlar da bizi etkiliyor. Bir de şunu söyleyeyim: Yılmaz hocam daha iyi bilir. Geçmişte kim Osmanlıcayı iyi biliyorsa dersi o versin gibi bir anlayış yoktu galiba. Türkiye'de yüksek öğretimde Osmanlıca öğretiminin iki merkezi vardır, bunların öğretimiyle ilgili kitaplar da buralardan çıkmıştır zaten. Hem Dil-Tarihte hem de İstanbul Üniversitesinde bildiğim kadarıyla sadece Osmanlıca öğretimine -en azından ilk düzeyinde- bakan öğretim elemanları vardı. Sonraki yıllarda maalesef Osmanlıcayı kim iyi biliyorsa o dersi versin şeklinde bir uygulama hayli yaygın bir hale geldi. İzninizle oturumun müzakere kısmına geçmek istiyorum. İlk müzakerecimiz Dil-Tarih Coğrafya Fakültesi tecrübesi yaşayanlardan Prof. Dr. Alpaslan Demir. Buyurun hocam.

Müzakereci
Prof. Dr. Alpaslan Demir
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Teşekkür ederim Ahmet hocam. Tabii çerçeve sunumu gerçekleştiren hocalarımıza da teşekkür etmeliyim. Öncelikle belirtmem gerekiyor ki biz, Prof. Dr. Yılmaz Kurt'tan devralmış olduğumuz ve eğitim gördüğümüz Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nin ekolünü devam ettirme çabası içerisindeyiz. Bunu hem şahsî olarak hem de şu an mevcut çalışma hayatımızda, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi'nde sürdürüyoruz. Burada birinci sınıflara *Osmanlıca* derslerini 15 yıldır ben veriyorum. Tabi sadece *Osmanlıca* dersleri özelinde değil, aynı zamanda bölüm bağlamında da sıkıntılar olduğunu söylemeliyim. Bölüm kapsamında problemlerin olması da dersler içerisinde belki de en fazla olarak Osmanlıca dersine yansımaktadır. Yeni gelen öğrenciler diğer dersleri zaten ezberleme sistemi sayesinde aldıkları notlar ile çok rahat bir şekilde geçebiliyorlar. Ama Osmanlıca öyle değil. Ben tüm öğrencilerime bu konuda kendimden örnekler veriyorum. 1997 yılında fakültenin ön bahçesine çıktığımız zaman dört yıl boyunca neredeyse sekiz dokuz tane *Osmanlıca* dersi aldığımızla ilgili konuşurduk. Mezun olup, arkaya dönüp baktığımız zamansa elimizde ne vardı? Osmanlıca vardı. Belki arka plandaydı ama gözle görülür ve elle tutulur şekilde, bir tek Osmanlıca vardı elimizde. Mesela öğrencilerin büyük bir çoğunluğu dördüncü sınıfa kadar bu gibi dersleri alttan alıyorlar. O nedenle de öğrencilerime kendimle ilgili olan şeyleri anlatırken şunları da ekliyorum; diğer dersler bir şekilde geçiliyor ama *Osmanlıca* öyle bir gece önceden çalışılarak geçilecek bir ders değil. Normalde birinci sınıf öğrencileri, yani 70 kişi bu dersi alırken ben çoğu zaman toplamda alttan alanlarla beraber 120 veya 150 öğrenciye bu dersi anlatıyorum. İşin doğrusu Yılmaz hocam kadar da dirayetli değilim. Onları en fazla dördüncü sınıfın bütünleme sınavlarına kadar getirebiliyorum. Eğitim hayatlarının "son" sınavı olan bu bütünlemelerde ise başımızın gözümüzün sadakası olsun diyerek öğrencileri dersten geçiriyoruz. Bu konuyla ilgili temel sorun belki de Yılmaz hocanın bahsetmiş olduğu profilde

öğrencilerin olmaması. Bizler 1993 yılında Yılmaz hocadan bu dersi aldığımız vakit, uygulanan sistem iki vize ve bir final şeklindeydi. İlk sınavımızda yani birinci vizede hocamız bize doğrudan el yazması bir metin sordu. Yılmaz hoca, hiçbir zaman için matbu metin sormazdı. Çok acı bir durum olarak, şu an bizler yüksek lisansa gelen birinci sınıf öğrencilerine dahi ilk dönemde matbu metin okumasını öğretiyoruz ve maalesef el yazması metinlere de geçemiyoruz.

Tarih bölümleri elbette sadece İstanbul, Ankara ve İzmir'den ibaret değil. Ancak öğrenci kalitesi buralarda dahi düşmüş durumda. İstanbul Üniversitesi 2016 yılında 417 puan ile 20 binlerdeki öğrencileri alırken, üç yıl sonra 2019'da 416 puan ile 7500'lü sıralaması olan öğrencileri alıyor. Evet İstanbul Üniversitesi için bir sıkıntı yok. Ama, örneğin Ege Üniversitesi 2016 yılında 376 puan ile 57 bin sıralama ile öğrenciler alırken 2019'a gelindiğinde 361 puan ile 58 binlerde olan öğrencilerin alımını yapmış. Alım puanları yıldan yıla düşüyor. Diğer bir örnek olan Bursa'da ise 361 puanla 78 binlerde bulunan öğrenci alınmış ama üç yıl sonra yapılan alımda 340 puan ile 103 bin bandındaki öğrencileri almış. Kocaeli Üniversitesi nispeten İstanbul'a yakın bir yer olduğu için cazip ancak onlar da 2016 yılında 355 puanla 88 bin sıralaması olan öğrenciyi almışken, 2019'da puan 322 ve sıralama ise 164 binlere gerilemiş durumda. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi ise 2016 yılında 315 puan ve 173 bin sıralamasında bulunan öğrencileri alırken 2019'da 272 puanı olan ve 438 binlerdeki sıralamada bulunan öğrencileri almış. Bu örnekleri verdim çünkü, genel olarak bakıldığında büyük üniversiteler olarak nitelendirilebilecek olan İstanbul, Ankara ve İzmir'deki kurumlar ortalama 80 bin bandında bulunan öğrenciler alıyor. Bu şehirlere biraz daha yakın olan ve öğrenciyi cezbeden yerler ise belki 150 binden 200 bine kadar olan sıralamadaki çocukları alıyorlar. Fakat tarih bölümlerinin büyük bir çoğunluğunu teşkil eden taşra üniversiteleri – belki Tokat'ta bu skalanın ortasındadır – 300 ila 450 hatta 500-600 bininci sıralamada bulunanları alıyorlar. Bu sıralama nasıl bir anlam ifade ediyor? Sabahki oturumda da konuşulduğu üzere, üniversiteyi yeni kazanan bu öğrencilere niçin buraya geldin diye sorulduğunda bir iki kişinin haricinde çoğunluğundan alınan ilk cevap puanlarının buraya yettiği doğrultusunda oluyor. Tabii bu öğrenciler temel gayelerini de polis veya asker olmak şeklinde açıklıyorlar. Öncelikle, sırf puanı yettiği için gelen öğrencinin arz ettiği bu sorunu çözmemiz gerekiyor. Bundan dolayı *Osmanlıca* dersi de doğal olarak, polis ya da asker olmak isteyen öğrenci için bir

önem arz etmiyor. Hatta örneklendirmek gerekirse, öğrenciyi dersten geçirmediğimiz zaman yanımıza gelerek, "Hocam, zaten işimize yaramayacak olan bir dersten bizi niçin bırakıyorsunuz?" sorusunu yöneltiyorlar. Böyle söylüyorlar çünkü diğer derslerden bir şekilde geçiyorlar. Dolayısıyla en büyük problemin öğretimde olduğunu sanmıyorum. Yani o dersi veren hocaların bunu en iyi şekilde verebileceklerine inanıyorum. Orada sıkıntı yok. Ama karşı tarafta bu dersi öğrenmek isteyen bir kitle göremiyoruz. Problem bu. Ve maalesef biz matbu ile uğraşıyoruz. Normalde birinci sınıfta el yazısına geçmemiz gerekirken matbu ile uğraşıyoruz. Maalesef taşralarda yüksek lisansa hatta doktoraya gelen öğrencilerde Yeni Çağ alanında maalesef biz halen matbu ile uğraşmak zorunda kalıyoruz. Öğrenci kalitesi böyle düşmüş durumda. Ama bunun zor ders olarak görüldüğünden *Osmanlıca*ya yansıması daha fazla oluyor.

Bahsettiklerimin dışında tarih bölümlerinin genel bir problemi daha var. Aslında bu problemin çözülmesi gerekiyor. Yani bu problem çözüldüğünde alınan dersler, program vs. gibi hususlar çözülecektir düşüncesindeyim. Yani şimdi 450 bin sıralama ile gelen bir öğrencinin öğrenme gayesi yok. Maalesef hepimiz üniversitelerdeyiz. Dolayısıyla eğitim fakültelerinde izlenen yolun takibi gerekiyor. Tarih bölümleri maalesef çok gariban kalan bölümler. Öyle dışarıda bir diasporası yok. Eğitim fakültelerininse var. Bakın en son liselerde *Osmanlıca* dersleri verme mevzusu oldu. İlahiyatçılar ve edebiyatçılar verebilir denildi. Yani tarih bölümü mezunu öğretmenler bu dersi veremez dediler. Şu an durum değişti mi bilmiyorum. Ama bu dersi ilahiyatçılara ve edebiyatçılara layık gördüler. Bu biraz yapılan propaganda veya sahip çıkanları ile alakalı. Tarih bölümlerinin maalesef böyle bir sahipsizliği var. Eğitim fakültesinde uygulanan yöntemin uygulanması gerekiyor. Yani eğitim fakültelerini ilk 150 binlere girenler tercih edebiliyor. Böyle bir çözüm olmalı. Şayet böyle bir çözüm yapılırsa biz *Osmanlıca* dersleri ile diğer dersler konusunda aslında çok fazla sıkıntı yaşamayacağız. Ben şunu net söylüyorum, biz 93'te girdiğimizde o dönem iyi puanlar alarak girdik. Zaten üniversite sayısı da azdı Ahmet hocam. İyi puanlarla girdik. Biz hala o 93 mezunları ile irtibat halindeyiz. Çok samimi bir şekilde şunu söylüyorum: 97 yılında mezun olmuş ve 25 yıldır hiç Osmanlıca görmemiş bir DTCF'li öğrenciyi bugün alın getirin birinci sınıfa, ders almakta olan bir öğrenci ile kıyaslayın. 25 yıl önce eğitim alan öğrenci bence günümüzdekinden daha iyi bir şekilde matbu metin okuyabilecektir. El yazısı demiyorum. Bu temelde yine aynı noktaya geliyor.

Öğrenci kalitemiz düştü. Bunun çözümümün bulunması gerekiyor. Bunun çözümü bulunduğunda Osmanlıca noktasında da çözüm sağlanacaktır. Ama temel problemler var. En önemli problemimiz öğrencinin istememesi. Asker ve polis olacağını düşündüğü için Osmanlıcayı lüzumsuz görmesi. Temel problem bu. Öğretim noktasında biz dil tarih ekolünü uyguluyoruz, ödevler veriyoruz. Yapılıyor mu? Çok fazla yapıldığını söyleyemem. Bırakabiliyor muyuz? Maalesef bırakamıyoruz. Böyle bir sıkıntımız var.

Hele hele bu son iki yıldır online derslerle birlikte seviye maalesef iyiden iyiye düştü. Açık ve net sınava giren herkesi geçiriyoruz. Çünkü geçirmediğimiz takdirde bunun hukuki boyutları var. Öğrenci "ben köydeyim, dersi takip edemedim" dediğinde eliniz kolunuz bağlanıyor. Öte yandan şu an dersi alması gereken yaklaşık 100 kişi var ben bir yıldır maalesef abartısız sekiz on kişiyle ders yapıyorum. Devamsızlıktan da bırakamıyoruz. Gerçi yüz yüze eğitimde de tablo çok farklı değildi. Bu kadar kötü değildi ama 70 kişi gelmesi gerekirken 20-25 kişiyle dersi işliyordum. Buradaki temel çözümlenme bu yüzdelik dilimler noktasında, tarih bölümü konusunda bir düzenleme yapılması gerekiyor. 150 bine girenler, 200 bine girenler seçebilsin densin. Mevcut durum bu. Belki birazdan tekrar söz alabiliriz. Teşekkür ediyorum.

Moderatör
Prof. Dr. Ahmet Özcan

Teşekkür ederim. Yine anlaşılan kitle yükseköğretiminin problemlerine dikkat çekmek gerekiyor. Kitle yükseköğretimi Amerika'da yakın zamanda yayınlanan ve Türkçeye de çevrilen "Kitle Eğitimi Bir Kitle İmha Silahı Mıydı?" isimli bir kitapla tartışmaya açılmış durumda. Şu anda dünyada üniversitenin nereye gittiği, ne olacağı, hatta dünyanın nereye gittiği tartışılıyor. Ama biz buradaki tecrübe, söylem ve tekliflerle aslında hala işin temeli olan öğretim konusunun içerisindeyiz. Dünya gibi olabilseydik yani üstteki hususları gerçekleştirmiş olsaydık, belki de bugün bunları konuşuyor olmayacaktık. Üzerimizdeki yapısal sorunlar halledilebilseydi, bu anlamda tefekkür edenler, uygulayıcılar dinlenseydi iş çok daha iyi yerde olabilirdi. Ama konuştuğumuz birçok problemin bu kitle yüksek öğretimi ile ilgili olduğu ortadadır. Çünkü verdiğiniz diploma istihdam oranı yaratıyorsa, yani bir anlamı varsa o zaman o disiplinin de bir ciddiyeti oluyor. Geçmek kalmak üzerinden ben çok fazla kurmuyorum, sınav odaklı düşünmüyorum. Ama şu verdiğimiz teknik, Alpaslan hocanın da dediği gi-

bi mezun olduğumuzda teknik olarak elimizde kalan bir Osmanlıca bilgisinin maalesef iş kurslarının verdiği bir sertifika kadar değeri olmadığı, tarih bölümü mezunu olmanın yetmediği görülüyor. Ama tarih bölümlerinin de bunun öğretici olarak kullanılabilmesine dair bir belge çıkarmadığı, vermediği aşikâr. Yani bunun bir anlamı yok. Çoğu belki de tarih bölümlerinde Osmanlıca öğretiminin var olduğunu bilmiyordur bile.

Teşekkür ederim. Bir diğer müzakerecimiz olan Tuğrul hocam, buyurun. Dışarıdan gelen bazı sorularımız var. Onları sizin müzakerenizden hemen sonra konuşacağız.

Müzakereci
Doç. Dr. Tuğrul Özcan
Ordu Üniversitesi

Konuşmama başlamadan önce değerli fikirleri ve tecrübeleri ile bizleri aydınlatan tüm hocalarıma teşekkür etmek istiyorum. Farklı açıdan bir değerlendirme yaparak tecrübelerimi, önerilerimi sizlerle paylaşma niyetiyle zaman kaybetmeden sözlerime müsaadenizle başlayayım. Eğitim fakültesinden mezun olduktan hemen sonra 1999'da öğretmenliğe başladım. Bizim dönemimizde eğitim fakültelerinde belirlenmiş bir çerçeve programı dahilinde bölüm derslerimiz yürütülüyordu. Dolayısıyla Türkiye'deki tüm üniversitelerin eğitim fakültelerinde bu çerçeve programı dahilinde dersler eşgüdümlü olarak veriliyordu. Ancak Fen-Edebiyat mantalitesine işi döktüğümüzde derslerin saatleri, kredi durumları, içerikleri gibi birçok hususta çok ciddi farklılıklar bulunmaktaydı. Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde tüm okullar da aynı eğitim fakülteleri gibi belirlenen müfredat programlarını uygulamaktaydılar. Ben üniversiteyi ilgilendiren meseleyi ta ilkokul, ortaokul ve liselerden başlatmak istiyorum.

1997 yılında Millî Eğitim Bakanlığı bünyesindeki okulların müfredatları ile ilgili çok ciddi çalışmalar başlatılmışsa da bir süre sonra bu kesintiye uğramıştır. 2005 yılında ilkokullardan başlamak üzere kademeli olarak müfredat programlarında değişikliğe gidilmiş ve davranışçı eğitim modelinin yerini yapılandırmacı eğitim modeli almaya başlamıştır. Bu yeni eğitim modeli kademeli olarak kısa zamanda ilk, orta ve liselerdeki eğitim öğretim anlayışına yansımıştır. Bu kurumlardan geçerek üniversitelere giden öğrenciler aslında bu entegre sistemin ürünleridir. Yani bunlar, Millî Eğitim Bakanlığı'nın şekillendirdiği yeni bir eğitim anlayışına göre yetişmişlerdir. Bu öğrenciler, üniversiteye geldiklerinde öğrenci merkezli bir eğitimden çok üniversitelerde öğretim elemanları tarafından öğrencilere bilgilerin aktarıldığı bir sisteme ani bir giriş yapmışlar ve ne yazık ki yükseköğretimin eğitim sistemine yabancı kalmışlardır.

Geçmişte, Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde kitap hazırlama komisyonu üyeliği, yazarlık ve editörlük gibi birçok görevde bulunmuş biri olarak hem

bakanlığın bürokratik işleyişini hem ona bağlı tüm kademelerdeki eğitim kurumlarının durumunu tartışacak ve mukayese edecek miktarda bir altyapımın olduğunu düşünüyorum. Yirmi küsur yıldır kamunun eğitim sektöründe hizmet veren bir eğitimci olarak eleştiri yaparken "Uygulama alanlarına girdim, uyguladım, sonuçlarını gördüm, görmeye de devam ediyorum." demek suretiyle yetkinliğimi ve etkinliğimi meşrulaştırma gereği duydum.

Yapılandırmacı eğitim modeline göre bazı temel bilgiler, sonradan tamamlanacağı düşünülerek öğrencilere eksik ya da yarım olarak verilir. Bunu bir bulmacaya benzetebiliriz. Bulmacanın eksik kalan kısımlarının tamamlanması öğrenciye bırakılır. Öğretmen bütünü görmek üzere konuşlanan ve gözlemci konumunda kalmayı tercih eden bir moderatör durumundadır. Bu sürecin devamında, mezun olduklarında sadece kendisine söylenen ve kendisinden bekleneni ortaya koyabilenler, akademik anlamda bilgi ve beceri sahibi olurlar. Nitekim akademik başarılarına göre bunlar, üniversite tercihlerini yaparlar. Şimdi bunlardan asıl bizi ilgilendirenler, üniversitelerin tarih bölümlerine gelenlerdir.

Çalıştığım bölümde *Osmanlıca Türkçesi* derslerine giriyorum. Bizler gibi öğrencilerimiz de Yılmaz Kurt hocamın kitabı ile Osmanlı Türkçesi ile tanışıyorlar başlıyorlar. Üç beş nesil daha aynı şekilde bu kitapla öğretim sürecimiz devam edecek gibi görünüyor. Fakat Milli Eğitim içerisindeki bazı değişiklikler, öğrenci profilleri ve öğrencilerin karşısına çıkan figürler vs. unsurları göz önünde bulundurduğumuzda ders kitabı olarak kullandığımız materyaller, öğrenciler tarafından pek rağbet görmüyor. Çünkü üniversitede karşılaştıkları öğretim modeli onlara yabancı ve de yorucu geliyor. Bir özeleştiri yapmak gerekirse üniversitelerde zamanın ruhu ve öğrencilerin durumu ve beklentileri yönünde bazı metodolojik ve yapısal değişikliklerin yapılması artık şart. Bu özellikle Osmanlıca Türkçesi muadili dersler için kaçınılmaz bir durum.

Yaşadığımız sorunlardan biri de akademik Osmanlıca ile birlikte bir de piyasa Osmanlıcasının ortaya çıkması. Birçok öğrenci kaldıkları yurtlarda, belediye veya halk eğitim merkezleri bünyesinde açılan Osmanlı Türkçesi kurslarından istifade yoluna gitmekteler. Bu durum ya bizlerin yetersizliğinden ya da gayretsizliğinden kaynaklanmaktadır. Aslında bundan kasıt zamanın ruhu, öğrencilerin durumu ve beklentilerine uygun bir öğretim anlayışından uzak kalmamız... Eğer bunlar değilse öğrenciler, niçin başka bir yerden ihtiyaçlarını giderme ihtiyacı hissetsinler? Bizim dışımızda olup da çok ciddi gayelerle bu işe el atan bir takım grup ve yapı

yüzünden Osmanlıca Türkçesi toplum tarafından radikal İslami anlayışa hizmet eden bir unsur gibi görülmektedir. Maalesef, bu doğal olarak öğrencilere de sirayet etmektedir. Tarih bilimi dahilinde belgelerin okunabilmesi ve herkesin anlayacağı şekilde yeni bir belgeye aktarılması noktasında Osmanlı Türkçesinin bir araç olduğu hissiyatını metot ve materyal açısından zamanın ruhunu da dikkate alarak ortaya koyamazsak ileriki yıllarda durum daha da karmaşık bir hal alacaktır.

Lisansüstü programlara alternatif olarak ortaya çıkan sanal tez yazım merkezleri de gözden kaçırılmamalıdır. Sosyal medyada Osmanlıca metinleri çevirmeyi meslek haline getirmiş birçok hizmet bloğunun reklamı mevcut. Bu hizmet blogları da bir kısım öğrencide kafa karışıklığı meydana getirebilmekte, metot ve etik açıdan onları amaçlarından uzaklaştırmaktadır. Aslında yapılması gereken şey, öğrencinin Osmanlı Türkçesi yönündeki ihtiyaçlarına kampüs içerisinde açılacak kurslarla cevap verilmesi olmalıdır.

Osmanlıca Türkçesi üniversitelerin birinci sınıflarında, üzerinde titizlikle (!) durulan bir ders gibi görünüyor. Ancak ikinci sınıftan itibaren başlayan bir gerileme ve rehavet ile birlikte amaçlananın çok ötesinde mezun profiline şahit oluyoruz. İtiraf etmek gerekir ki tüm bu olumsuzlukların ortaya çıkmasında bizim de payımız var. Bunda Millî Eğitim Bakanlığı ile üniversiteler arasındaki bürokratik entegrasyon dengesizliğinin payı büyüktür. Aynı şekilde, üniversite dışında bazı kurumsal yapılar ve özel kuruluşlar vasıtasıyla Osmanlıca konusunda oluşan bir diasporanın öğrencilerin dikkatini ve enerjilerini onların asıl amaçlarının dışında başka yönlere kanalize etmelerini gözden kaçırmamak gerekir. Ben fazla vaktinizi almayayım. Osmanlıca Türkçesi konusunda öğrencilerin akademik altyapıları, zamanın ruhu, metot ve materyal açısından güncellik gibi bazı hususlar göz önünde bulundurularak bir düzenlemeye gidilmesi şarttır.

Oturumdaki hocalarımın her biri soru-cevap faslında Osmanlı Türkçesine dair daha farklı bakış açıları ortaya koyacaklardır. Bize de söz düşer ve fırsat verilirse birkaç kelamlık hakkımı o esnada kullanmak isterim. Sn. başkan teşekkür ediyorum ve sözü size bırakıyorum.

Moderatör
Prof. Dr. Ahmet Özcan

Teşekkür ederim Tuğrul hocam. Tabi dünyayı yeniden keşfetmemek lazım. Çünkü bu ülkede Osmanlıca bir kitle eğitimi olarak orta öğretim seviyesinde zamanında öğretildi. Üniversite geldiği zaman Darülfünun, İstanbul

Üniversitesinden önceki döneminde, temel eğitimin ilk öğretim, orta öğretim süreçlerinde Osmanlıca öğretiliyordu. Bir Osmanlıca eğitimi vardı, bir modern eğitim anlamında. Bunların tecrübesi sonrasına ne derecede aktarıldı bilmiyorum, ama şu an oldukça teknik dememizin nedeni biz yüksek öğretimde bir kaynak dil niteliğinde bu dersi veriyoruz. Yılmaz hocam da Osman hocam da belirttiler. Bu dil öğretimiyle ilişkili bir konu. Bu Osmanlı Türkçesi bunun Türkçe olduğunu ifade etmiş bile olsak, bu dil öğretimi, sizin dediğiniz gibi zamanın ruhunun dışındaki bir dil. Bu zamana uymayan bir dil öğretimi var. Elbette harflerin çevirisi öğrenilebiliyor. Ama esas olan o anlamlar dünyasıyla ilgili öğrenim, diğer derslere ne kadar sirayet ediyor, tam belirli değil. Bir de 30 sene kadar önce bir Milli Eğitim bakanı liselerde seçmeli *Osmanlıca* dersi vereceğiz dediği zaman -ismi Metin idi, soyadını hatırlayamıyorum-dünyayı başına yıkmışlardı. Çünkü bu işe taarruz eden gazetecilerin arasında bugün 80 yaşlarını aşmış bir gazetecimiz, çok bilinen meşhur bir gazetecimiz Osmanlıcayı Arapça zannediyordu. Arapça öğretiliyor olarak görüyordu. Gündelik hayatımızda hepimiz elimize Osmanlıca bir metni aldığımız zaman, kimi arkadaşlarımız bunun dini bir metin olduğunu zannediyorlardı, otobüslerde gençler ibadet yapıyor gibi bize bakan insanlar olduğuna çok şahit olduk. Osmanlıca üzerinde ağır bir baskı vardı, bu anlamda demin dediğiniz paradigmalar, yani Milli Eğitim bunun öğretimi ile ilgili ne yaptı etti bilmiyorum. Mesela liselerde *Osmanlıca* dersleri konulduğu zaman Alpaslan hocanın dediği gibi "bunu ilahiyatçılar ve Türk dili hocaları versin ya da kurslardaki birtakım insanlar gelsin, versin" denildi. Kurs kurstur. Kursu almak isteyen gider alır. Kurs açma özgürlüğü kimsenin tekelinde değil. Ama burada bizde hep inanırız ki Osmanlıcanın -en zor anlam üzerinden demeyelim de- okuma üzerinden öğretimi tarih bölümlerinde olur. İlahiyat fakülteleri açısından Osmanlıca tali bir yoldur. Bilirler mi bilmezler mi bilmiyorum. Ekstra bir ders almıyorlarsa tabi. Ama uygulamaya geçildiği zaman, sizlerin de ortak bir biçimde ifade ettiği üzere bu entelektüel dil, zamanında tarih bölümünden yetki almış ve talim terbiye ya da yükseköğretim kurumlarında bulunanlarca demek ki yeterince savunulmamıştır. Çünkü şu bizim verdiğimiz tarih bölümü diplomasının üç beş aylık, haydi diyelim bir senelik kurs kadar da bir anlamı yok. Bu konu genişleyecek, üzerine daha bir sürü söz söylenebilir. Şu anda bazı sorular var. Onları sormak, söylemek istiyorum.

SORU-CEVAP

Moderatör
Prof. Dr. Ahmet Özcan

İzleyicilerden bize gelen sorulardan bir tanesi, [daha doğru bir ifadeyle bir soru yumağı] şöyle: "Öğrencilere Osmanlıca grameri göstermeden doğrudan metin okutulması hakkında hocalarımız ne düşünüyorlar? Sanat tarihi bölümlerinde seviye ne düzeyde olmalı? Osmanlıca içerisinde Farsçayı da barındırıyor. Bölümlerde Farsçaya da ağırlık verilmesi gerekiyor mu? Ders dışında Osmanlıcamızı nasıl ileri seviyeye getirebiliriz?

Yılmaz hocam, öncelikle siz bir şey söylemek ister misiniz?

Konuşmacı
Prof. Dr. Yılmaz Kurt

Katılımcı ve müzakereci arkadaşlarımıza çok çok teşekkür ediyorum. Hepsi çok önemli konulara değindiler. Ben burada notlar aldım. En son Tuğrul Bey'in konuşmasından hareketle hemen sıcağı sıcağına başlamak istiyorum. "Osmanlıcayı bazıları radikal bir İslami hareket gibi görüyorlar" şeklinde bir tahlilde bulundu. Bu tespiti doğru. Yani iyi tespit etmiş. Maalesef bazı arkadaşlarımız sizin de dediğiniz gibi 80 yaşındaki gazeteci bile Osmanlıca ile Arapçayı aynı şey zannediyor. Bir gazeteci arkadaşım bana sormuştu;

"Dersimiz Osmanlıca" nasıl denir? Dersimiz Osmanlıca demek için ne yapmak lazım? Nasıl denir? Onu Fransızca, İngilizce çeviriler gibi nasıl söylersiniz?"

"Dersimiz Osmanlıca" dersiniz olur biter. Aynı şey. Sadece harfler değişiyor. Latin harfleriyle değil Arap harfleriyle söylüyorsunuz. Bazıları bu şekilde görüyor, ama bazıları da sınırlanmış hani. 1928'den sonra Arap harflerinin yasaklanması bazılarında bir özlem şekline dönüşmüş. Arap harflerini kutsama şekline dönüşmüş. Bazılarında da tam tersine bir tepkiye dönüşmüş: Devlet bunu yasakladığına göre demek ki bunda bir şey var!. Onu tehlikeli bir harf, işaret, eğilim olarak görme zannı var. Bunun

sonuçlarını getirdiğimizde 1928'de, hatta 27'nin sonundaki Nutuk, Atatürk'ün yaptığı Büyük Nutuk o zaman ilk baskısı Arap harfleriyle basıldı. Biz şimdi bunu okuyup anlayamıyoruz. Anlayamayan halk olsa, ortaokul lise öğrencisi olsa mesele değil. Üniversite öğrencisi anlamıyor. Hatta üniversite bitirmiş elemanlarımız Atatürk'ün Nutku'nu okuyup anlayamıyorlar. Üç defa çevrildi, sadeleştirildi Nutuk. Atatürk'ün İsmet Paşa Lozan'dayken yazdığı bir mektup var. Ben Dışişleri Bakanlığı Arşivinin tasnifini yaparken bu mektuba rastladım. Hayran oldum. Öyle bir dil, öyle bir üslup yani nefis bir şey. Ama bu mektubu önüne koyduğun zaman al işte sen Atatürk'ü çok seviyorsun, bak Atatürk'ün İsmet Paşa'ya yazdığı mektup. Şu ne anlatıyormuş? Latin harflerine çevirdiğinde bile adamın anlayacağını sanmıyorum. Bu bakımdan bizim bu Osmanlıca konusundaki yanlış izlenimleri silmek tamamen ayrı bir konu.

Biz şimdi yanlış izlenimler yokmuşçasına davranıp, Osmanlıcayı normal olarak öğretmek istiyoruz, ama nasıl öğretmeliyiz? Aksayan yönleri neler? Bu konuyu tartışmak zorundayız. Şimdi Alpaslan kardeşimiz gerçekten çok büyük çaba gösteriyor. Ben birkaç defa gittim, Tokat'ta da gördüm. Öğrencileriyle çok yakından ilgileniyor. Onları yetiştirmek için gece gündüz uğraşıyor. Şunu kabul etmek lazım; öğrencinin gönlüne bırakamazsınız. Bu öğrencinin gönlüne bırakılacak bir şey değil. Yapar mısın? Hayır. Yapmak zorundasın. Başka seçeneği yok. O yapmak istese de istemese de yapmak zorunda. Yapmak istemeyeni ne yapacaksın? Yapmak istemiyor. Bırakacaksın, ona karşı bir haksızlık olmadığı sürece bence bırakmaktan başka çare yok. İlla dört senede mezun olacak diye de bir kural yok. Beş-altı senede mezun olsun, hatta bırak hiç mezun olmasın! İlla başlayan herkesin mezun olması gerekir diye bir şart da yok. ODTÜ'ye 100 kişi başlıyorsa dört sene sonra hepsi mezun olmuyor. Bunun 60'ı 70'i en iyi ihtimal 80'i mezun oluyor. Yani bir kaliteyi hiçbir şeye feda etmemeliyiz. Hiçbir şey için feda etmemeliyiz. Kaliteyi öne çıkarmadığımız sürece şikâyet etmekten kurtulamayız. Bugün bakıyorum, aynı makamları paylaştığım insanlar genellikle bir çaba içine giren öğrencilerimiz. Benden tez alan dokuz kişi vardı. Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivine gidip orada tez alan dokuz öğrencimiz vardı. Bunun en az altısı, yedisi bugün akademisyen. Şu an Dil-Tarihten mezun olup çeşitli üniversitelerde akademisyenlik yapan arkadaşlarımızın hepsi o kolayı değil, zoru seçmiş olanlar. Ancak onlardan akademisyen olabildi. Belli mevki makamlara gelebildiler. Diğerleri Alpaslan kardeşimizin dediği gibi 25 yıl sonra bile yine

25 yıl önceki ürünlerini toplamaya devam ediyor. Eline bir metin aldığında pek çoğundan daha iyi okuyabiliyor. *Yani hiçbir şey boşa gitmedi. Eskilerin deyimiyle una dökülen yağ araya gitmezmiş. Hiçbir şekilde zayi olmuyor, kaybolmuyor. Bir gün geliyorsunuz o emeğinizin karşılığını alıyorsunuz.*

Devlet arşivleri eskiden çok eleman alıyordu. 450 kişi almıştı biliyorsunuz. Yeni arşiv eleman almıştı. Bunların içinde ben bir sene 12 kişinin arşiv sınavını kazandığını hatırlıyorum. Bunların 11'i arşive başladı. Eğer onlar iyi bir Osmanlıca eğitimi görmemiş olsaydı arşivci olamayacaklardı. O sınavı kazanamayacaklardı. Ve yaptıkları çalışmanın, alın terinin karşılığını arşivci olarak, bir meslek sahibi olarak aldılar. Öğrenciyi, bilmeden mezun etmek öğrenciye iyilik yapmak değil. İyilik yaparmış gibi görünse bile sonuçta öğrenciye kötülük yapıyorsunuz. Ben dedim ki ben sizi çok seviyorum. Size de söylemişimdir. Ben sizi çok seviyorum. Gerçekten seviyorum. Ve hiçbirinizin cahil olarak, bilgisiz olarak bir üst sınıfa geçmesine veya mezun olmasına gönlüm razı değil. Ben sizi iki, üç, dört, hatta sekiz yıl okuturum, ama hiçbirinizin cahil olarak, bilgisiz olarak mezun olmasına gönlüm razı olmaz. Eğer olaya bu şekilde bakarsak, öğrencinin cezalandırılması olarak değil, öğrencinin ödüllendirilmesi, değer verilmesi olarak görebiliriz.

Ben Amerika'da çok kısa bir süre bulundum, ama duyduğum kadarıyla Amerika'da bir üniversiteyi bitiren bütün öğrenciler aynı şekilde görünmüyor. Bölümü bitiren mesela mühendislik fakültesini bitirmiş, iş aramaya gittiğinde, piyasaya çıktığında senin tez hocan kim diye soruluyormuş. A hocasıyla ise tamam yarın gel başla, ancak B hocası ileyse özgeçmişinizi bırakın, biz sizi ararız diyerek gönderiyorlarmış. Bu bakımdan dikkat etmek lazım. Son olarak da şunu söylemek istiyorum; biz bir buçuk saatten beri burada konuştuk. Çeşitli fikirler ileri sürdük. *Bunları eğer bir araya getirip bir sonuç bildirgesi haline getirmezsek, halıyı örerken son düğümlerini atmayıp yarım bırakmış gibi oluruz.* İleride belki bu yapılanları değerlendirmek isteyen olur. Çok teşekkür ederim.

Moderatör
Prof. Dr. Ahmet Özcan

Biz teşekkür ederiz hocam. Buyurun hocalarım! Yeni bir şey ekler misiniz? Veya sorulanlardan *Farsçayı* alalım mı veya sanat tarihi bölümünde nasıl olmalı? Osmanlıcaya ekstra olarak nasıl çalışmalıyız diye soran öğrencilerimiz var.

Konuşmacı

Prof. Dr. Osman Köksal

Ben sadece bu Osmanlıca yarı Arapça yarı Farsçadır yanlış algısını düzeltmek babında bir şeyler söylemek isterim. Yani bu çok kötü bir algı. Okunuşu etkilediği gibi okuyacak olanı da etkileyen bir algı. Tarih bölümlerine gelen öğrenciyi de oldukça etkileyen bir algı. Yani bu Osmanlıca dediğimiz şey Türkçe. Bir defa bunun altını defalarca çizmemiz lazım. 15 yıl kadar oldu ben Priştina Üniversitesinde misafir öğretim elemanı olarak bulundum, yaklaşık üç dönem boyunca. Balkanları dolaştım fırsattan istifade. Balkanlarda bizim imam hatip benzeri dini eğitim veren lise seviyesinde okullar vardır. Hala halk arasında medrese denir bunlara. Onların ders müfredatında Osmanlıca bulunmakta. Okulun birisini ziyaret ederken müdürüyle konuştum, teşekkür de ettim kendisine. Bizde olmayanı siz yapıyorsunuz diye iltifatta da bulundum. Niye öyle düşünüyorsunuz diye sordu. Sizin imam hatiplerde Arapça yok mu dedi. Evet var dedim. Bizde de Türkçe var dedi. Bizim dinimizin dili Türkçe. Bize dini Türkler getirdi, bundan daha tabii bir şey olabilir mi dedi. Yani bizim adını ne koyarsak koyalım, tartışılan bir kavram. Eski Türkçe de desek, Osmanlı Türkçesi de desek, Osmanlıca da desek bu programdaki dersimiz Arap harfleriyle kayda geçmiş, yazılmış Türkçe. Zaman zaman Arapça, Farsça dil baskısı var mı? Var, yerine göre. Çünkü o zaman Osmanlı toplumunun öğretim müfredatında Arapça Farsça okutuluyor.

Moderatör

Prof. Dr. Ahmet Özcan

Hocam bu konuda zannederim konsensüs var. Osmanlıca falan, artık bu algılamaların çoğu da aşıldı, çünkü liselere kadar indi. Siz de demin ifade ettiniz, bunun bir dil öğretimi gibi olması lazım. Bizler Osmanlıcayı okumayı öğrendik, ama bu zamanda konuşulmayan bir dil olarak buradaki kelimelerin telaffuzunu bilmiyoruz. Örneğin Asım Tarihi veya Şanizade'yi okuduğu zaman bugün profesör olmuş birçok insan simultane tercüme yapamıyor. Yani belki İngilizceyi okurken anlık olarak çevirip size aktarabilir ama Osmanlıca bir metni günümüz Türkçesiyle aktaramaz. Burada dilin öğretilmesi sorunu var. Farsça ile de zannederim şunu söylüyor: Osmanlıcanın giriş derslerinde Farsça ve Arapçanın temel kuralları öğretilir zaten. Ekstra olarak bizde de var. Tarih bölümünden birisi Farsça bölümünden Farsça dilbilgisi, Arapça dilbilgisi gibi değişik dilleri alabilir.

Yılmaz hocamın birinci sınıfta bize söylediği bir şey vardı. Bazı eski hocalar, evet Osmanlıcalar çok iyi ama Arapça, Farsça bilmiyorlar diyorlardı. Yani Osmanlı döneminde doğmuş hocaların Arapça, Farsça bilmemesi. Osmanlıca metinleri okuyor, belki de anlıyorlardı, ama belli konularda özellikle transkripsiyonu güç olan metinlerde zorlanıyorlardı. Arapça, Farsça bilmenin elbette ekstradan faydası var. Çünkü Osmanlıca bu dillerin nüfuzu altında kalmış. Tıpkı batıdaki Latince temelli okuma gibi bütün diller Latincenin etkisinde kalmış. Bizim dilimiz de imparatorluk dili idi. Böyle olması da doğal. Bu etki alanında Arapça Farsça bilen birisinin Osmanlıca öğrenimi görmesi şarttır. Çünkü bir Arap Osmanlıcayı okuyamaz. Arap olması veya Arapça bilmesi bunu değiştirmez. Ya da bir ilahiyatçı Arapça öğretimiyle gelip Osmanlıcayı okuyamaz. Bu açıdan söylüyorum. Burada teknik olarak bu derslerin varlığı Osmanlı dünyasının anlaşılmasında, özellikle edebi metinlerde Farsçanın, diğer metinlerde Arapçanın bilinmesinin ekstra katkıları olduğu aşikârdır.

Konuşmacı
Prof. Dr. Osman Köksal

Evet mutlaka. Uzmanlık seviyesinde bu dillerin biliniyor olmasının elbette ki yararı olacak. Yalnız biz Arapçadan Farsçadan azade olmuş hat diliyle yazılmış metinleri okumakta da aynı sıkıntıyı çekiyoruz. Yarı Arapça yarı Farsça diye düşünmesi yüzünden. Kitab-ı Dede Korkut'ta Arapça Farsça yoktur. Saltukname'de Arapça, Farsça yoktur. Battalname'de Arapça, Farsça yoktur. Orhun Abidelerinde de yoktur...

Moderatör
Prof. Dr. Ahmet Özcan

Bizim zaten iddiamız Osmanlıcayı sadece okuma üzerinden değil. Çünkü Yılmaz hocam çok güzel bir teklifte bulundu. Benim kanaatim onun daha geliştirilip, zamanın ruhuna da uygun bir şekilde uygulanmasıdır. Lisans üstünde enstitü demek istedi herhalde. Çünkü merkezlerde bu iş daha zayıf oluyor. Bir enstitünün oluşturularak bu işi verecek insanların yüksek lisans, doktora düzeyinde Osmanlıca öğretiminin her aşamasını bilmeleri faydalı olacaktır. Çünkü onlarca değişik harf karakteri, bir o kadar da değişik yazı tipi var. "Ahmet senin Osmanlıcan iyi gel bu dersi ver!" ile olabilecek bir iş değil bu. O dili sadece okuma üzerinden bilmek yetmez, anlamları üzerinden aktarmak gerek. Yani bu dersi veren bir insan

metni o anında anlamlandıracak, o şekilde öğrencilerin kelime haznesini de geliştirecek, o dille beraber bir dünya kurabilecek, o zamanın zihniyetini anlayabilecek bir uzman tipini yetiştirmiş olacak. Bana göre en orijinal tespitlerden birisi budur. Yani bu işi yapacak, öğretecek olan öğretim elemanının bu hususta verilecek bir uzmanlık diplomasına sahip olması lazım. Yükseköğretime kitlesel bir şekilde yüzbinlerce öğrenci geliyor, 2,5 milyon öğrenci üniversite okumak istiyor. Devlet ne yapsın? Şu anda taşra kalmadı. Şuradaki arkadaşların büyük çoğunluğu taşradan konuşuyor. Yani İstanbul Ankara'yı saymazsak taşradan konuşuyor. Yani bu işin taşrası da kalmamış esasında. Bizim elimizde değildi yüzlerce tarih bölümü açılması, binlerce öğrenci alınması.

Peki biz bu şartlar altında ne yapabiliriz? İşte Tuğrul hocamın söylediği gibi bazen sistemin içine hırsız gibi girip, zamanın ruhuna uygun bir öğretim yapıyoruz. En büyük direniş hocalardan geliyor. Bırakın yukarıdaki yapının talep ettikleriyle uyumsuzluğu, en büyük direnişi hocalar sergiliyor. *Benim için tarih, yaşadığımız dünyada bir anlam ifade ettiği, muhatap olduğum bir öğrenci kitlesinin hayatına katkı sağlayacağı ölçüde önemlidir ve öğrenilmesi gerekir.* Geçmişte hepimiz biliyoruz ki tarih dersi sadece devlet adamlarına hizmet etmekteydi. Bu kadar geniş bir kitlenin tarih öğrendiği bir dünya yoktu. Bu kadar tarih bölümünün olması normal değil. Arzu ediliyorsa yahut öğrenciyi başka bir bölüme gönderemiyorsanız en kolay yol tarihe göndermek oldu. Ama Dünya Tarihi diye bir ana bilim dalınız var mı? Yok. Yerel tarihi küçümsemeye gerek yok. Amerika'dan ve Avrupa'dan ilk konuşmalarda bahsettik. Bölümleri neden altı yedi tane ana bilim dalı ile sınırlandırdık? İster yerel tarih ister dünya tarihi ile ilgili olsun bana göre bölümlerimiz, üniversite geneline bu tarz tarih derslerini ve tabii başta Osmanlıcayı servis edebilecek bir yapıda olmalı. Bir mühendis de seçmeli olarak Osmanlıca derslerini alabilsin. Ama sadece okuma üzerinden değil, dil üzerinden. Bunu da bu işin uzmanlığını almış, Osmanlıca üzerine ihtisas yapmış insanların daha iyi yapabileceğine inanıyorum.

Bu arada vaktimiz azalmakta, oturumun son altı dakikası. Alparslan hocam, Tuğrul hocam bir şey söylemek ister misiniz?

Müzakereci
Prof. Dr. Alpaslan Demir

Ahmet hocam, dediğiniz doğru. Aslında entelektüelliğin en önemli şartı bence Osmanlıca bilmek. İster gazeteci ol ister başka alanlarda ol.

Hangi alan olduğu önemli değil. Yani entelektüel olacaksan Osmanlıca bilmek zorundasın. Ben bunu öğrencilere her ders anlatıyorum. Osmanlıca bilmek niçin gerekli? Bir kere öğrencinin kafasında bunu oturtmak gerekiyor. Maalesef günümüz sisteminde üniversite sadece iş kapısı olarak görüldüğü için öğrenci de bu anlamda sadece bakıyor. Hiçbir dersi öğrenmek için bakmıyor maalesef. Durum bundan ibaret. Bazı eleştiriler var. Öğrenci kalitesinin düştüğünden bahsediyorsunuz, ama hoca kalitesinin düştüğünden bahsetmiyorsunuz diyorlar. Ben hoca kalitesinin genel olarak baktığımızda çok fazla düştüğünü düşünmüyorum. Kötü birkaç örnek olabilir. Ama burada temel mevzu öğrenci kalitesinin düşmesidir. Dolaysıyla bu anlamda katılıyorum. Öğrenci kalitesi düştü ve bu çok acıdır aslında. Ben bulunduğum ortamlarda biraz hava düzelsin diye anlatıyorum, ama bu kimin ayıbıdır bilmiyorum. Bizim mi ayıbımız? Öğrencinin ayıbı mıdır? Ben bütünleme sınavlarında finalde sorduğum sorunun aynısını sorarım. Bütün öğrencilerime bunu da anlatırım. Bunu bilmelerine rağmen bütünleme sınavına girenlerin maalesef -çok samimi söylüyorum- ya ikisi ya da üçü geçebiliyor. Geriye kalan 50-60 kişilik bir öğrenci grubu dersten kalmaya devam ediyor. Daha acısı mı? Bazı öğrencilerin "hocam bütünleme sınavında daha zor sordunuz (!)" demeleri.

Moderatör
Prof. Dr. Ahmet Özcan

Nesil meselesi galiba Alparslan hocam. Nesille ilgili bir sorun olabilir bence.

Müzakereci
Prof. Dr. Alpaslan Demir

Osman hocamın, Yılmaz hocama söylediği gibi biz de 15 yıldır Yılmaz hocamın kitabını okutuyoruz. Okutacağız da... Çünkü elimizdeki en iyi kitap bu. Ama Osman hocamın dediğine katılıyorum. Öğrencisinin ilgisini çekebilecek, mümkün olduğu kadar Arapça, Farsça ögelerin daha az olduğu metinlere ihtiyacımız var. Ben dışarıdan bazen metin götürüyorum. Patatesin tarihi mesela. İlgisini çekiyor. Futbolun tarihi mesela. İlgisini çekiyor. Osmanlı dönemi basılmış gazetelerden götürüyorum. Hem ilgi çekecek metinlere ihtiyacımız var hem de belli bir oranda Arapça, Farsça unsurların daha az olduğu metinlere ihtiyacımız var. Teşekkür ederim.

Moderatör
Prof. Dr. Ahmet Özcan
Tuğrul hocam buyurun.

Müzakereci
Doç. Dr. Tuğrul Özcan
Dilek ve temenni faslında kelam hakkımı kullanarak hemen bir iki hususa dikkat çekeyim. İlk olarak bahsedeceğim konu *Osmanlı Türkçesi* derslerinin haftalık saati ve dağılımı. Kendi bölümümüzde birinci sınıfların *Osmanlı Türkçesi* dersi haftalık dört saat olarak uygulanmaktadır. Bu ders 2+2 şeklinde haftanın iki farklı gününde verilmelidir. İkinci olarak bahsedeceğim şey ders ücretlerinden kaynaklanan bazı uygulama sorunlarıdır. Kendi bölümümüzde normalinin yanında ikinci öğretim programına da aktif olarak devam etmekteyiz. Ücret sebebiyle ikinci öğretim derslerini gruplara bölemiyoruz. Üsten alanlarla birlikte yaklaşık 100'ün üzerinde öğrenci ile bu dersleri yapmak zorunda kalıyoruz. Bu konuda Osmanlıca Türkçesi de içinde olmak koşuluyla tüm dil (Arapça, Farsça, İngilizce, Fransızca...) dersleri için bizzat YÖK kanalıyla ortak bir düzenleme yapılmalıdır. Bahsedeceğim diğer bir ise *Osmanlı Türkçesi* derslerine yönelik araç ve gereçlerinin geliştirilmesi, bunların paylaşımı ile ilgili bir platform oluşturulmasına yöneliktir. Böyle bir etkinlik vasıtasıyla bu taleplerin ve temennilerin dile getirilmesine fırsat verilmesi hasebiyle emeği geçen herkese teşekkür ederim.

Moderatör
Prof. Dr. Ahmet Özcan
Bütün konuşmalar için çok teşekkür ediyorum. Umarım izleyiciler açısından çalıştayın hedefleriyle uyumlu sonuçlar olmuştur. Ama değişik yönleriyle bu konu ele alındı. Değişik teklifler oldu. Zannederim bu kısa zamanda yapılabilecek olanlar bunlardan ibaret. Sadece tarih bölümleri değil, belki Osmanlıca öğretimi üzerine yapılabilecek bir çalıştay bunların daha etraflıca konuşulmasını sağlayacaktır. Umarım böyle bir çalıştay düzenlenir. Hatta daha ileri tarihlerde, bilmiyorum diğer arkadaşlar nasıl bakar, Yılmaz hocanın değindiği o enstitü ayrı bir ihtisas alanı, ana bilim dalı olarak umarım karşımıza çıkar. Benim kanaatim de yüzlerce insana aynı anda Osmanlıca öğretmek yerine, onların içerisinden arzu edenlere "oda çalışmaları, tez grubu" tarzı etkinliklerle öğretilmesi. İstanbul Üniversitesi

örneği verildi. İkinci sınıftan sonra çok sayıda ders var, ama bu iş de bir laboratuvar gibi... Hocayla beraber Osmanlıca öğretimi; anlam dünyası ve içeriğinin tartışılması falan hep birlikte yürüyebilecek. Bir de belge görerek olmalı bu iş. Orijinal belge görmeden bu işin yapılabilmesi mümkün değil. Aksi taktirde Osmanlıcanın üst seviyede olması pek de mümkün görünmüyor. Bu iş yapılır, isteyen kendini geliştirir ama bu ihtisas sahibi yapmaz insanı. Benim söyleyeceklerim de ekleyeceklerim de bunlar. Zannederim süremizi kesmediler, ama iki dakika kadar aştık. Söylemek istediğiniz bir şey yoksa hepinize teşekkür ediyorum. Eski hocamızı, arkadaşlarımızı gördüğümüz için duyduğum memnuniyeti de hemen belirteyim. Dinleyicilere de sabırlarından dolayı ayrıca teşekkür ediyorum.

Konuşmacı
Prof. Dr. Yılmaz Kurt

Ben de teşekkür ediyorum bütün katılımcılara, müzakerecilere; Osman Bey'e, Tuğrul Bey'e, Alpaslan Bey'e ve size çok çok teşekkür ediyorum. Çok sağ olun. Çok faydalı bir şey oldu. Aylar sonra tekrar kravat takmak gereği duyduk. Bundan dolayı da mutluyum.

Moderatör
Prof. Dr. Ahmet Özcan

Biz sizi hep kravatlı hatırlıyoruz hocam.

Konuşmacı
Prof. Dr. Yılmaz Kurt

Evet evet öyle hatırlıyorsunuz. Ben de böyle pandemi kıyafeti ile çıkmayalım, özenelim diye özel olarak kravat taktım. Teşekkür ediyorum dinlediğiniz, katkı sağladığınız için. Bize bu imkânı veren Sivas Cumhuriyet Üniversitesine ve Ahmet Yüksel kardeşimize tekrar teşekkür ediyorum. Okanlarımıza tekrar teşekkür ediyorum.

Konuşmacı
Prof. Dr. Osman Köksal

İyi günler diliyorum. Sağlıcakla kalın.

III. OTURUM

TÜRKİYE'DE
TARİH LİSANS PROGRAMLARINDA
ARAŞTIRMA-YÖNTEM VE METODOLOJİ
DERSLERİNİN DURUMU

Moderatör
Prof. Dr. Mehmet Öz
Hacettepe Üniversitesi

Değerli katılımcı ve dinleyiciler, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi'nin düzenlediği çalıştayın üçüncü oturumuna hepiniz hoş geldiniz. Bu oturumda işin araştırma, yöntem ve metot kısmıyla ilgili sunumlar dinleyeceğiz. Sonrasında bunları müzakere edeceğiz ve sorulacak olan soruları cevaplayacağız. *Osmanlıca Türkçesi* dersi hakkında yapılan oturumu dinledim. Tarih programlarındaki her bir ders grubunun kendine göre bir önemi vardır. Lisans, yüksek lisans ve doktora programlarının kendine göre bir mantığı olması gerekir. Yani, her bir düzeyde tüm dersleri belirli mantık çerçevesinde, belirli oranlarda ve düzgün bir şekilde programa yerleştirmek gerekir. Bundan 11 yıl evvel üniversitelerdeki tarih bölümlerinin meseleleri, Hacettepe Tarih Bölümü'nün Türk Tarih Kurumu ile düzenlediği Cumhuriyet döneminde tarihçilik ve tarih yayıncılığı ile ilgili sempozyumda bir oturum olarak ele alınmıştı. Özellikle Türkiye'deki tarihçiliğin problemleri olarak ele alınmıştı. Bu konu ile ilgili olarak bilhassa Ahmet Şimşek'in düzenlediği çeşitli çalıştaylar oldu ve ben de birkaçına katıldım. Bu toplantılarda tarihçilik, tarih eğitimi gibi faydalı konuları konuşuyoruz. Hiç şüphesiz, diğer derslerin bir önemi olduğu gibi oturum konusu olan yöntem ve araştırma derslerinin de ayrı bir önemi vardır. Ders grupları arasındaki dengeye dikkat edilmelidir.

Konu hakkında ne ifrata ne de tefrite yani aşırıya kaçmadan meseleyi ele almamız gerekiyor. Bu hususta yöntem çok önemlidir. Özellikle sosyal medya üzerinden insanlar mesela 600 yıllık Osmanlı tarihi hakkında yorum yapıyor ve üç beş cümle ile o devlet ya tümüyle batırılıyor ya da tümüyle yüceltiliyor. Spesifik olarak örnek gösterip kimseyi incitmek istemeyiz, ama bu işin esası yöntemdir. Yönteme dikkat etmeden yöntem bilmeden, 19. ve 20. yüzyılın ve post-modern çağın değerleriyle tarihin bir dönemini değerlendirirseniz ulaşılacak sonuç çokta sağlıklı olmayacaktır. Bunda ötürü yöntem konusu ve dolayısıyla metot dersleri çok önemlidir. Bir diğer önemli mesele araştırma dersleridir. Tarih bölümlerinde eğitim gören

herkes tabi ki araştırmacı olmayacak, fakat bir araştırmada gereken temel yöntem ve tekniklerin öğrenilmesi için tarih ders programlarında bu derslerin olması çok önemli bir yer tutuyor.

Tarih Yöntemi derslerinin farklı farklı tasnif edildiği oluyor. Kimi bölümler veyahut üniversiteler tarih metodolojisi derslerini birinci sınıfta kimisi de ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıfta bu dersleri veriyor. Ben lisans talebesi iken *Metot* dersini birinci sınıfta okudum. İkinci dönemde *Bibliyografya* dersi gördüm. İkisini de Prof. Dr. Ercüment Kuran'dan aldım ve çok istifade ettim. Ardından seminerler başladı. Dört yıl boyunca *Yöntem, Kaynaklar* ve sonrasında *Seminer* dersleri gördük. Bu dersin ilk sene okutulması öğrenciye ağır geldiği düşüncesiyle biz Hacettepe'de 1996 yılından yaptığımız köklü değişiklik sırasında dördüncü yani son sınıfa *Tarih Yazıcılığı* dersleri koyduk. Farklı bölümlerin kendi bünyelerinde farklı yöntemleri var, ama özellikle tarih bölümü için bilgiye nasıl erişilebileceğinin, o bilgiyi nasıl değerlendirmesi ve analiz etmesi gerektiğinin öğretilmesi gerekir. Bahsedilen yöntem sadece anlatım olarak kalmalı, uygulamaya da geçirilmelidir. Bu yöntemleri çeşitli üniversiteler farklı şekillerde yürütmektedir. Bu kısa girizgahtan sonra sözü sizlere vermek istiyorum. Şimdi sözü Kocaeli Üniversitesinden değerli meslektaşımız Prof. Dr. İbrahim ŞİRİN'e veriyorum...

Konuşmacı
Prof. Dr. İbrahim Şirin
Kocaeli Üniversitesi

İlk olarak ben tarih metodolojisiyle ilgili kendi metodumu anlatmakla söze başlamak istiyorum. Ardından *Metot* dersleri bize ne söyler sorusunu cevaplamaya çalışacağım. Ayrıca biz o ders hakkında ne söyleyebiliriz? Metot olarak 1992'den evvel kurulan üniversitelerin ders programları, ders içerikleri ve ders kitaplarını inceledim. İstanbul üniversitesi başta olmak üzere Ankara, Boğaziçi, Marmara, Ege, Atatürk, Hacettepe ve Dokuz Eylül gibi 1992 öncesi kurulan üniversitelere baktığımızda üç tip ders programı modeli olduğu anlaşılmaktadır. İlk model İstanbul üniversitesi Tarih Bölümü modeli. *Metot* dersi birinci sınıfta yer almaktadır. Birinci sınıfın ikinci döneminden itibaren bir *Metot* dersi uygulaması olduğu görülmektedir. Diğer öne çıkan model ise Boğaziçi Üniversitesidir. Dört yıla metot dersleri bölünmüş ve birinci sınıftan itibaren matematik, sosyoloji gibi diğer disiplinlerin de verildiği bir interdisipliner yaklaşım söz konusudur. Üçüncü bir model olarak Hacettepe Üniversitesini görüyoruz. İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümünün ders programı ve ders içeriklerine baktığımda dersin amacının tarih bölümü öğrencilerine araştırma yöntem ve metodunu kazandırmak başlığını görüyorum. Tarih nedir? Milli tarih şuuru nedir? Ana kaynaklar, tarihte metot meselesi, dünyada ve Türkiye'de tarih metodu üzerine çalışanlar, görüşleri ve eserleri, tarihin gayesi, tarihin faydası, tarihi olayların işleniş tarzı, tarihi olayların sebepleri ve değerlendirilmesi gibi içerikler yer almaktadır.

Kaynak kitaplar olarak Zeki Velidi Togan'nın Tarihte Usul, Mübahat Kütükoğlu'nun Tarih Araştırmalarında Usul ve Gülçin Çandarlıoğlu'nun Tarih Metodu gibi eserlerini görüyoruz. Kurumun kendi hocalarının kitaplarını okuttuğu anlaşılmaktadır. İkinci dönem de bu dersin uygulama dersi yer almaktadır. Tarih bölümünde okuyan öğrencilere tarih metodu kazandırmak amacı var. İçeriğine bakıldığında tarihin yardımcı bilim dalları nelerdir? Yazar ve konulara göre fiş tutma nasıl yapılır? Kütüphane ve arşivlerden nasıl faydalanılır? şeklinde başlıklar görülmektedir. Fiş tutma yöntemi daktilo çağının oldukça kullanışlı yöntemidir. Sözünü ettiğimiz üniversitenin önerdiği

metot kitaplarında "materyaller olarak da 7,5x12,5 cm ebadında karton veya kalın kâğıttan kesilerek fişler elde edilir" şeklinde bir beyanat vardır. O dönem için çok yararlı bilgiler, fakat dijital bir çağa geçiş yaptığımız bu dönemde eskinin çok kullanışlı yöntemi tarihçi adayları için bir çileye dönebilir. Daktilo çağ tarihçiliği geride kalmış olmasına karşın hala o çağın araçlarını öğrenciye dayatmak yeniliğe direnmek olarak yorumlanabilir. Matbaa çağını 250 yıllık bir gecikme ile geçebildik. Dijital çağa bu kadar gecikmeyle geçmediğimiz ortada olmasına karşın bu yeni çağa yani dijital çağa direnenlerin varlığı da ortadadır. Ardından Boğaziçi Üniversitesini inceledim ve bir Amerikan sistemi ile karşılaştım. Amerikan sisteminin Türkiye'ye Boğaziçi Üniversitesi Tarih Bölümünde uygulandığı anlaşılmaktadır. Boğaziçi Tarih Bölümünde *Metot* dersleri dört yıla yayılmıştır ve ders programı interdisipliner bir yapıya sahiptir. İstanbul ve Boğaziçi üniversitesinde okutulan *Metot* dersleri bize Türkiye sosyoloji açıdan nasıl bir imkân verir? İki üniversitenin ders programları Türkiye'de iki tarihçi tipinin varlığına işaret eder: Birincisi ders programı ve ders içerikleri bakımından muhafazakârlar sadece Türk tarihi ile ilgilenen daha çok amprist araştırmalar yapan içe kapanık[3], diğeri, sınırlı olarak Türk tarihiyle ilgilenen, hatta son dönem yenilikleri bile ders müfredatlarına koyacak kadar interdisipliner yaklaşımlara açık bir tarihçi tipi. Bu iki tarihçi tipin konulara yaklaşım hususunda birbirlerine ne kadar uzakta ne kadar zıt oldukları görülüyor. Ermeni meselesinde, 6-7 Eylül Olaylarında ve Varlık Vergisi gibi konularda bu iki tip tamamen zıt olarak olaylara yaklaşırlar ve uzlaşmaları da neredeyse imkansızdır. Böylece iki farklı Türkiye tarihçisi orta çıkmış oluyor. Bir tarafta karşılaştırma gibi bir metot ile ilgisi olmayan, Türk tarihine yoğunlaşmış grup varken; öbür tarafta büyük oranda dünya tarihiyle ilgilenen, fakat Türk tarihiyle sınırlı olarak ilgilenen Türk tarihine selforyantalist bir yaklaşım ile yaklaşan Türkçe literatürü önemsemeyen ve hatta küçümseyen bir tarihçi tipi söz konusudur.

Hacettepe Üniversitesi modeli bir üçüncü model olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir tarafı ile dünyaya açıkken, diğer tarafıyla klasik diyebileceğimiz -İstanbul Üniversitesinin de temsil ettiği- yaklaşımla Türkiye ve Türkiye tarihçiliğiyle ilgilenen bir kesim. Burada bu iki modeli araştıran rahmetli Prof. Dr. Ercüment Kuran'ı yad etmek yerinde olacaktır. Sadece bu iki model hakkında çalışmamış, aynı zamanda bünyesindeki pek çok hocayı yurt dışına göndermiş ve oradaki tarihçilik hakkında da bir şekilde bilgi edinen, dünya ve Avrupa tarihçiliğini de bilen ve bir şekilde bunu kendi prog-

[3] İçe kapanık, dünya tarihiyle ilgilenmeyen ve değişime ayak direyenler olarak tabir edilebilir.

ramlarına monte etmeye çalışan bir tarihçiliğinin ortaya çıkmasını arzu etmiştir. 1992'den sonra kurulan üniversiteler de bu üç modeli bir şekilde benimsemişler. Burada da kurucu olan bölüm başkanları doğal olarak geldikleri üniversitenin modelini almış olduğu, kendilerini riske etmeden uygulamaya koymayı tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Atatürk Üniversitesinden olarak Pamukkale Üniversitesi Tarih Bölümünü kurmak için gelen kurucu bölün başkanı Atatürk Üniversitesinin modelini yeni kurduğu bölüme monte etmiş. Benzer durum Ege veya Dokuz Eylül Üniversitesinden yeni kurulan üniversitelerin tarih bölümlerini kurmak adına gelenler için de söz konusudur. Yeni kurulan üniversiteler de yeni ve çağdaş programları yapmak daha kolay iken söz konusu zihniyet yüzünden bu pek mümkün olmamıştır.

2006'da Kocaeli Üniversitesi kurulmadan önce Ercüment hoca ile *Türk Yurdu* dergisinde görüşürdük. Orda tarih bölümünü kurma hususunda sosyoloji, felsefe gibi interdisipliner bir bölüm kurulabilir diye fikirlerini sunuyor, ayrıca ülkenin buna ihtiyacı olduğunu beyan ediyordu. Biz de Ercüment hocamızın söylediklerini dikkate alarak derslerin o şekilde açılmasını sağladık. Bakıldığında hemen hemen Hacettepe ders müfredatına yakın bir ders müfredatı vardı. Dersleri Bologna sürecine kadar bir sezon yürütebildik. Bölümde beş kişiydik, hayli az bir sayıda olduğumuzdan ve bunu bir türlü arttıramadığımızdan dolayı bu müfredatı yürütemedik. Sayıyı arttıramadığımız gibi müfredattaki sosyoloji gibi programlar fakültede yoktu. *Sosyolojiye Giriş* dersi olmasına rağmen fakültede sosyoloji bölümü yoktu. *Felsefeye Giriş* dersi konulmuştu. Felsefeci hocalarla konuştuk, tarih bölümü için felsefeye giriş dersi anlatılmasını istedik. Ancak bu isteğimiz yerine getirilmedi. Biz bir tarih bölümü öğrencisinin felsefeden nasıl ve ne şekilde yararlanabileceğinin öğretilmesini arzu etmiştik. Fakat olmadı. Öğrenciler bu derslerden kaldılar ve şikayetlerde bulundular.

Mesele derslerin programlarda olması değil, o derslerden en faydalı şekilde istifade edilmesidir. Bunu İstanbul, Ankara gibi üniversiteler sayı ve yapıları bakımından kolaylıkla yapabilirler. Özellikle Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesinde interdisipliner bir bölüm kurulabilir. Tarih bölümlerin üç tane öğretim üyesi ile açılması müfredat programını doğrudan etkiliyor. Dolayısıyla fakülte bünyesinde bir bölüme interdisipliner bir boyut kazandıracak diğer disiplinlerin olmaması en büyük problemlerden biridir. Ardından interdisipliner olarak yayınladığımız bölüm müfredatını Bologna'ya göre değiştirmek zorunda kaldık. Tüm bunlar çerçevesinde Türkiye'de interdisipliner bir tarih bölümü olmak istesek de üniversitelerin yapı ve sosyolojisi buna pek imkân vermedi.

İkinci bir konu Türkiye'nin sosyolojisi ile ilgili bir durum söz konusu. Biz tarih bölümleri olarak gerek *Metot* dersi gerekse diğer dersler olarak öğrencilere tarih bilgisi öğretiyoruz, fakat bizim asli görevimiz tarih bilgisi öğretmek değil, tarihçiliği öğretmektir. Metot kitapları bize bilgi toplamayla tarih bilgisine ulaşmayla ilgili bir teknikten bahsediyor. Oysa metot bu değil, metot bu topladığın bilgiden bir tarih bilgisi nasıl üretebileceğidir. Burada Ludwig Wittgenstein'in "teori bir alet kutusudur" sözü aklımıza geliyor. Metot tarihçinin alet kutusudur. Bu kutuda akademik bir tarih araştırmasının nasıl yapılacağı kadar tarih bilgisinin nasıl üretileceğine dair tarihçinin edindiği teknik ve yöntem vardır. Tarih aynı zamanda bir bilim, zanaat ve sanattır. Ders programlarında tarihçiye yani zanaat erbabına dair çok az ders yer almaktadır. Metot dediğimiz mesele işte tam da bu zanaatçı ile ilgilidir. Türkiye'de yayınlanan metot kitaplarının kahir ekseriyetinde işte bunun karıştırıldığı görülmektedir. TÜBİTAK'a tarihçiler tarafından sunulan pek çok projede yöntem kısmında büyük bir problem olduğunu gözlemledim. Basit bir şekilde aşılacak bir problem olmadığını ve bu sorunun Türkiye sosyolojisinden kaynaklandığını söylemek yerinde olacaktır. "Ne ders olsa veririm"[4] diyen akademisyen kadar "kitabı olan her dersi" verebilirim diyen hocaların olduğu bilinmektedir. Tarih bölümlerinde öğrencilere tarihçiliği değil, tarih bilgisi öğretiyoruz. Türkiye'de tarih bölümlerinde tarihçilik zanaatının öğretilmek yerine tarih kronolojisinin öğretiliyor olmasının sebebi Türkiye'nin toplumsal yapısı ile ilgilidir. Tarih bölümü mezunlarının öğretmen olarak istihdam edilmesi tarih bölümlerinin öğretmen yetiştirmeye yönelik bir ders programına zorlamıştır. Tarih bilgisi yerine örneğin Yakın Çağ döneminde bir araştırmanın nasıl yapılacağını, kaynakların neler olduğunu, kaynakların problemlerini, konu ile ilgili paradigmaları, bu paradigmaların o konu ile yazı yazarken ne tür sıkıntılar çıkaracağını anlatmamız ve tarihçilik zanaatını öğretmemiz gerekmektedir.

Sözünü ettiğim sorunlardan daha büyük bir sorun ile karşı karşıyayız. Barry Sander, Öküzün A'sı kitabında Dünya yazılı kültürünün can çekişine dikkat çeker. Yazılı kültür görsel kültürün karşısında can çelişmektedir. Yazılı kültürü nasıl kurtarabiliriz? Bizim kuşak daktilo ve dijital kuşak arasında yer almaktadır. Yazılı kültürün hakim olduğu son kuşakta denilebilir. Bizim kuşak için yazılı kültür önemli. Yeni kuşak ki onlara yerli dijital kuşak denilmektedir; onlar için yazılı kültür değil görsel kültür önemlidir. Düşünüyorum öyleyse varımdan (cogito ergo sum) görünüyorum öyleyse varı-

---

[4] Bkz Aslı Vatansever, Meral Gezici Yalçın, *Ne Ders Olsa Veririz, Akademisyenin Vasıfsız İşçiye Dönüşümü*, İletişim Yay. İstanbul 2014.

ma evrilen yeni bir varoluş biçimiyle karşı karşıyayız. Tarih bu yeni varoluş biçiminde öldüren eğlence tembelvizyonun gösterisinin, şovunun bir parçasına dönüşmüştür. Sosyal medya ya da youtuber tarihçiliği ortaya çıkmıştır. Youtuber kuşağın taleplerine cevap vermeye çalışan tarihçi kuşak ortaya çıktı ve bunu iyi yapan veya yapamayanlar vardır. Tarihin bir gösteri ve şovun parçası eğlence dünyasının bir aracı olmaktan çıkarılıp insanı iyileştiren bir araca dönüşmesi önümüzdeki en önemli meselelerden birisi olacaktır. Tarihin övmek ya da sövmek değil asıl vazifesinin toplumun kendine tuttuğu bir ayna olduğu ve toplumu iyileştirmeye yaradığı noktasına gelmek için çok uğraş vermemiz gerektiği ortadadır.

İçinde bulunduğumuz pandemi süreci ile birlikte yeni bir döneme, yani online eğitime adım atmış bulunuyoruz. Bu doğrultuda dünya çapında teorik olarak *Metot* derslerini, içeriklerini kendine dert edinmiş Türkiye'deki en iyi hocanın tespit edilip bu *Metot* derslerinin ortak platformda tüm tarihçi olacak öğrencilere öğretilmesi gerekiyor. Ardından da tüm üniversitelerin tarih bölümleri her çağın *Seminer* dersini yapmalı, hatta her akademisyenin bir *Seminer* dersi olmalı ve bu öğretilen metot bu şekilde öğrenci tarafından uygulamaya geçirilmeli. Bir diğer uygulamaya geçirilecek zemin ise tez ödevleridir. Özellikle tarih bölümü öğrencilerine zanaat olarak tarihçiliğin öğretilmesinde usta tarihçilerin hatıraları, röportaj ve nehir söyleşilerini içeren metinler okutulmalıdır. Halil İnalcık, Kemal Karpat, İlber Ortaylı Orhan Koloğlu, Salih Özbaran, Şerafettin Turan, Oktay Özel gibi yerli tarihçiler yanında Bernard Lewis, Eric Hobsbawn, William McNeill, Edward Sait gibi tarihçilerin mesleğe yönelik metinleri üzerinden tarihçinin ve sosyal bilimcinin nasıl çalıştığı, konuları nasıl belirlediği, karşılaştığı sorunları nasıl aştığı anlatılmaktadır. Bu metinlerin yer aldığı tarihçilik zanaatı başlıklı bir ders programa dahil edilmelidir. "Tarihçinin Mutfağı" başlıklı Tarih bölümlerinde konferans ve seminerler düzenlenmelidir. Tarih bölümlerinde yapılan konferanslar günün anlam ve öneminden öteye gitmeyen etkinlerdir. Alanında ustalaşmış tarihçiler söz konusu konferanslarda çalıştıkları alana dair sorunları tarihçi adayları ile paylaşması çok daha verimli olacaktır.

Teşekkürler!

Moderatör

Prof. Dr. Mehmet Öz

İbrahim hocamızın söyledikleriyle ilgili bir iki hususu ifade edeyim. Bu Bologna süreci doğrultusunda programlarda esaslı bir şekilde değişiklikler oldu. Bazı arkadaşlar bunu tam anlayamadılar. Dolayısıyla bizim programda da Bologna sonrası bahsetmiş olduğu sosyoloji, psikoloji gibi dersler aslında varlar, ama görünmüyorlar. Zira üniversiteler bu dersleri seçmeli ders olarak koydu. Bu durumda biz de bu dersleri seçen öğrencileri aramak durumdan kalıyoruz. Eski usul olan zorunlu olmaları belki daha iyiydi. Mesela ben Hacettepe Tarih Bölümünde lisans öğrencisi olarak (1977-81) iki dönem Sosyoloji, iki dönem Felsefe, iki dönem Antropoloji ve iki dönem de ekonomi dersi aldım. 1995 yılında, şartların da değişmesiyle bu dersler gruplara ayrılarak seçmeli ders haline getirilmiştir. Böylece işin içine kamu yönetimi gibi farklı dersleri de kattık. Her bir dönem mesela seçmeli üç dersten ikisinin alınmasını şart koştuk. Bunu interdisipliner yaklaşım çok önemli olduğu için yaptık. Fakat Bologna süreci gelince ister istemez programları buna uydurduk. Hacettepe Üniversitesi gibi büyük üniversitelerde pek çok bölüm giriş mahiyetinde sosyoloji, felsefe, psikoloji gibi dersleri almasını istiyor ama Sosyoloji, Felsefe, Psikoloji vb. bölümlerin kadrolarının durumu ve ders yükleri yüzünden bu ihtiyacı karşılayamıyor. İbrahim hocamızın sözlerine katkılarımızdan sonra yöntem konusunda işin kuramı, araştırması, inşası vs. ilgili "Tarihçi" adlı kitabı yazmış olan Bozok Üniversitesinde görev yapan meslektaşımız Prof. Dr. Taha Niyazi Karaca'ya sözü bırakıyorum.

Konuşmacı
Prof. Dr. Taha Niyazi Karaca
Bozok Üniversitesi

Metodoloji birkaç açıdan değerlendirilebilir. Her mesleğin kendine göre ilkeleri vardır ve insanlar da o ilkelere bağlı olarak o mesleği icra ederler. Yani ilke olmadığı zaman meslek de olmaz. Bu durumda tarihçiliği biz nasıl değerlendiriyoruz? Aslında bizim temel sorunlarımızdan biri budur. Yazdığım esere *Tarihçi* adını verdim. Neden böyle bir isim verdiğime gelince cevabı çok basit. *Tarihçi olmadan tarih bilgisi olmaz. Tarih bilgisi tarihçiye aittir. Yani o üretmeden tarihsel bir bilgi ortaya çıkmaz. O zaman tarihçinin özelliği, dünyaya bakışı, yetişmesi ve kimliği aslında bir bilgi ortaya çıkartıyor. Bizim bunu tanımlamamız gerekiyor. Buradan hareketle biz öncelikle yapısal problemlerimizi çözmek zorundayız. Eğer bu problemleri çözmezsek bu tarz toplantılar çok yaparız ama o problemleri aşmamızda hep bir engel olarak devam eder.* Yapısal sorunlarımız nedir? İlk olarak diploma bireye verdiğimiz bir ehliyettir. Bu ehliyette iki tür kimlik vardır. Bir, araştırma yapan tarihçi vardır. İki, hiç araştırma yapmayan tarihsel bilgiyi bir şekilde topluma yayan tarihçi vardır. Biz ikisine de tarihçi diyoruz. Bizim burada temel kastımız bir tarihçiyi tanımlarken belirli sorunları ele alan, bunları sorgulayan, bunları belirli kontekstler içerisinde değerlendiren ve bunu görünür yapan insana biz tarihçi diyoruz. Dolayısıyla Türkiye'de karışmış olan bir yapısal sorun var. Fen-Edebiyat fakültelerinde yetiştirilen öğrenciler her ne kadar tarihçi olsalar da burada bir sınıfta öğrenim gören öğrencilerin sayılarının fazla olması sebebiyle yetersiz ilgiden dolayı o ehliyetin layıkıyla verilmemesi sorunu ortaya çıkıyor. Mehmet Öz hocamızın bahsettiği gibi günümüzde de sınıfta 15-16 öğrenci ile karşı karşıya kalsaydık yapısal sorunlar belki de ortadan kalkardı.

Yapısal sorunlarımızdan bir tanesi öğretmenlik formasyonun ve tarihçilik alanlarının ayrılmasıdır. Biz tarihçi yetiştirirken aynı zamanda tarihi bilgiyi yayan bir öğretmen yetiştirme zorunluluğunda kalmayalım. Fakat şu anda çoğunlukla ezber bilgi vererek bunu yapıyoruz. Bu durumda yöntem bilgisi %10'un altında kalan bir bilgi durumuna geliyor. Bir diğer

sorun yaratan konu ise öğrenci sayısıdır. Her yıl bölüm başkanı olarak ben sınıfların 40 kişi olması için talepte bulunuyorum, fakat YÖK'ten gelen sayı 85 ila 90 oluyor. Son zamanlarda az da olsa azalma görülse de ortalama kontenjan 80'lerde kalıyor. Dolayısıyla bu kadar kalabalık öğrenciyi yetiştirme imkânımız olmadığında bu yapısal bir sorun olarak karşımıza çıkıyor.

Öğrenciler tarih bölümüne gelirken ilgisini çektiği için gelmiyor. Bu nedenle ne kadar uğraşırsak uğraşalım o öğrencinin ilgisini çekemiyoruz. Yine yapısal bir problemle karşı karşıya kalmış oluyoruz. O yüzden bizim bu sorunları çözemediğimiz taktirde yöntem bilgisini oraya koymamız ve o ilkeye bağlı hale getirmemiz zor gibi görünmektedir. Dünyada tarihte yöntem ne zaman ortaya çıktı? Ne zaman dert edinildi? Tarih eserleri yazılıyordu, ama M.S. 2. yüzyılda Samsatlı Lukianos adlı şahıs biz bunun ilkelerini ortaya koyalım, herkesin yaptığı gibi tarihçiliği rastgele bir şekilde yapmayalım dedi ve *Tarih Nasıl Yazılır*? diye bir eser kaleme aldı. M.S. 2. yüzyıldan başlamak suretiyle 20. yüzyıla kadar Batı'da her yüzyılda onlarca yüzlerce eser üretildi. Çünkü Batı toplumu bu eserleri üretmeye ihtiyaç duydu. Batı toplumu düşünsel anlamda toplumun gelişimiyle ilgili olarak sosyal bilgi alanlarının üretimini bir ilkeler bütününe bağlamaya çalıştı. Sosyoloji, felsefe hatta tarihin de kendi içerisinde bir ilkeler bütünü var. Fakat bizim temel sorunumuz ve bu kitabı vücuda getirmemdeki temel sebebim 1950'de yazılmış bir kitabı biz hala ders kitabı olarak okutuyoruz. Aslında o eser içerisinde pek çok hatalı ve yanlış bilgiler de vardır. Ve böylece o çocukları hiç sorgulamadan bu bilgiler ile karşı karşıya getiriyoruz. Dijital çağda yaşamamıza rağmen bunları yenileyememişiz.

Tarihçi geçmişle ilgileniyor diye geçmişin insanı değil geleceğe şekillendirecek insandır. Geçmişi daha iyi bilmemiz nedeniyle teknolojiye ve geleceğe hayranlıkla bakmamız gerekiyor, çünkü biz teknolojilerin gelişim sürecini iyi biliyoruz. Öğrencilerle lisans, yüksek lisans gibi programlarda hangi üniversitede olursa olsun karşılaştığımda "siz dersinizde herhangi bir kütüphane programı gördünüz mü? Hocanız size tanıttı mı?" diye sorduğumda cevap genellikle olumsuz oluyor. Not alma programlarından örnek vererek sorduğum ve bunlardan da bihaber olan öğrencilerimizle karşılaşıyorum. Dolayısıyla bu programları öğrenmeye yönelik olarak metot dersine olan gerekli ilgi ve alakanın genel anlamda gösterilmediği ortaya çıkıyor. Yani hoca kendi metodunun önemine inanmamasından dolayı kendini bu hususta geliştirmek için çaba göstermiyor. Tarihçiliğin alet çantası içerisinde dört yahut beş dil olması gerekiyor. Bu çanta içerisinde

bu aletler olmadığı zaman tarihçiliğin bir anlamı olmuyor. Dolayısıyla ilk olarak tarihçinin kim olduğuna karar verip, oradaki kalifikasyonları ve ilkeleri belirlemek için buna yönelmek gerektiği kanaatindeyim. Önce bunun üzerinde tarihçi kimdir sorusunu aşmamız gerekiyor. Daha sonra da yapısal sorunları çözmemiz gerekiyor. Sonrasında da Batı'da yüzyıllardır tartışılan o ilkeleri bizim iki aşamada tartışmamız gerekiyor.

Tarihçilik ilk olarak bir araştırma kısmına sahiptir ki bu bir süreçtir ve en son kısmı da bir sanat olan yazımdır. Büyük üniversitelerde yapılmış bir doktora tezine bakıyorum %90'ı alıntı yapılarak yazılmış olarak karşıma çıkıyor. Böyle bir şeyi tezi yazan öğrenci de yapamaz ve danışmanı da izin veremez. Bu tezde ilk olarak yazım yoktur. Cümleler arasında tutarlılık yoktur. Çoğu bilgi yukarda da belirtildiği üzere kitaplardan parça parça alınarak yazılanlardan ibaret. Bu da metot eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Hangi hocamız yazım teknikleri, dil, üslup, bir cümlenin inşası, konu ve metnin tasarımı ve metnin inşasını detaylı şekilde anlatıyor. Batı ile Türkiye'yi kıyasladığımızda Batı'da *Seminer* gibi *Metot* derslerini uygulayacak dersler yerine, her bir hoca metot ilkeleri dahilinde belirli ödevler yaptırarak o yazma becerisini geliştirmek istiyor. Bu doğrultuda bu iş tek bir hocanın üzerine yük olmaktan çıkıyor. Tek bir hoca olarak öğrenciye vermiş olduğumuz araştırmayı tekrar alıp okuyup, yanlışları ortaya koyup ve bunu tekrar öğrenciye dönütte bulunarak bir farkındalık oluşturarak öğretmek çok zordur. Benim tavsiyem metot öğrenimi olarak birinci sınıfta olmasa bile iki ve üçüncü sınıflarda her bir derste bu metotlarının zamansal ve yapısal olarak paralellik içerisinde, dördüncü sınıfa kadar iç tahlil, dış tahlil, belge tahlili, makale tahlili gibi metotların verilmesi kanaatindeyim. Tarihçi bir şeyi ezberleyip, bunları sürekli tekrar eden bir motif olmamalıdır. Tarihçilik düşünsel bir ürün ortaya koyma sürecidir. Öğrencilere bunları fark ettirmemiz gerekiyor ki bunun için -doğal olarak- yapısal sorunları en evvel çözmemiz şart...

Moderatör
Prof. Dr. Mehmet Öz

Tarih Metodu dersleri öğrenciye sadece *Metot* dersleri ile kazandırılmaz. Bu aslında bir tarihe giriş gibidir. *Seminer* veya diğer dersler aslında bunun uygulama sahasıdır. Tarih bölümleri açısından derslerin bir kısmı araştırma, diğerleri öğretim dersi olsun, ben buna katılmıyorum. Elbette orada öğrenciye bilgi veriyorsunuz, bu kaçınılmaz bir gerçektir. Fakat bu

bilgiye hangi sağlıklı kaynaklardan ulaşıldığını anlattıktan sonra o bilgilerin yorumunu da yapmanız lazım. Bazı hocalar eskiden 15-20 yıllık notu eline alır okurdu ki, bu tarih öğretimi değildir. Öğrenciyle bilgileri müzakere edip öğrenciyi işin içine sokmak lazım. Bu sebeple *Metot* dersini diğer derslere yedirmemiz lazım. İşin esası yöntemdir. Öğrenci yöntemi bilecek ve araştırmayı nasıl yapması gerektiğini bilecek, o verilerin toplanması yani İbrahim Şirin hocamızın belirttiği gibi zanaat kısmı da çok önemlidir. Çünkü zanaat olmadan bu iş sanata gitmez. Önce verilerin toplanması, tahlil, terkip gibi aşamaların hepsi iç içe ve birbirinin devamı olan bir süreçtir. Dolayısıyla *Metot* ve *Seminer* derslerinde öğrenilenler diğer derslerde de uygulandığı zaman daha iyi verim elde edilecektir. Bunlar olmazsa üniversiteden değil yüksek liseden bahsedebiliriz. Şimdi de Siirt Üniversitesinden Doç. Dr. Şerif Demir hocamıza sözü bırakıyorum...

Konuşmacı
Doç. Dr. Şerif Demir
Siirt Üniversitesi

Değerli meslektaşlarımı ve bizleri dinleyen sevgili izleyicileri saygı ve sevgiyle selamlıyorum. Son zamanlarda Ahmet Şimşek gibi değerli pek çok hocamızın öncülüğünde tarih ve tarihçilik hakkında yapılan ciddi çalışmaları ve Sivas Cumhuriyet Üniversitesinin gerçekleştirdiği bu etkinliği büyük memnuniyetle karşılayarak emeği geçenlere şükranlarımı sunuyorum.

6-7 yıldır lisans ve yüksek lisans düzeylerinde *Tarih Metodolojisi* derslerine giriyorum. Bu dersi birinci sınıflara iki kredilik *Tarih Metodolojisi* ve üçüncü sınıflara da üç kredilik *Tarih Araştırmalarında Usul ve Yöntem* ismiyle veriyoruz. Ayrıca bu konuda yüksek lisansta da *Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve Yayın Etiği* dersiyle daha ileri düzeyde bir eğitim yapmaya çalışıyoruz.

Gün boyu izlediğim oturumlarda benden önceki konuşan meslektaşlarımı ilgiyle dinledim. Genel olarak sorunların ortak olduğunu gördüm. Şüphesiz öğrencilerin lise eğitimi ardından üniversite seçme sınavından tarih bölümünü tercih edip okulda alacağı eğitime kadar pek çok sorunda mutabıkız. Öne çıkan en önemli sorun bu bölüm mezunu öğrencilerin kendi alanlarında istihdam sorunu yaşamalarından dolayı her geçen gün bu bölüme olan ilginin daha da azalmasıdır. Bu sorunu aşabilmek için kapsamlı çalışmalarla sistemin yeniden yapılandırılmasına ihtiyaç vardır. Çünkü tarih öğretimi sadece tarih öğretmenliği ve sınırlı sayıda istihdam edilen akademisyenler için değil sosyal bilimlerin diğer branşlarında da son derece önemli ve gerekli bir eğitimdir.

İzlediğimiz iki günlük programda değerli meslektaşlarımız Amerika ve Almanya'da bulunan saygın üniversitelerin tarih eğitiminin önemi ve özelliklerinden söz ettiler. Oldukça faydalı ve bilgilendirici sunumlar oldu. Ben daha farklı bir noktadan hareket ederek tarih öğretimi ve metodolojiye taşra üniversitelerinden bakacağım. Öncelikle Türkiye'deki 81 vilayette üniversite kurulması doğru mu? Yanlış mı? Bu sonu gelmez tartışmaları bir kenara bırakmak zorundayız. Yıllardır eğitim yapan ve milyarlarca lira

yatırım yapılan bu kurumları kapatmak mümkün değildir. Bu okulları yok saymak bizi mevcut yükseköğrenim problemlerimizden kurtarmıyor. Önemli olan mevcut süreçte ne yapılması lazım? Ülkemizin genelinde eğitim kalitesi ve tarih öğretiminin niteliğini artırmak için nasıl bir yol izlenmesi gerekir bunları konuşmak gerekir diye düşünüyorum.

Ankara'da AB destekli bir projenin paydaşı olarak Meslek Yüksek Okulu Müdürü sıfatıyla bir toplantıya katıldım. YÖK Yönetim Kurulu üyesi bir hocamız kürsüye çıkarak YÖK'ün başarılarını ve bu projenin önemini anlattı. Ardından Hacettepe Üniversitesine bağlı bir MYO Müdürü meslektaşımız kendi okulundaki eğitim kalitesini ve mesleki başarılarından söz etti. Her şey çok güzeldi. Eğitim güzel, proje harika, çalışmalar mükemmeldi. Müdürlüğünü yaptığım Meslek Yüksek Okulunda okuma yazma bilmeyen öğrenciler vardı. Ben okuma yazma bilmeyen bu öğrencilerle nasıl eğitim yapabileceğimi düşünürken, YÖK Hacettepe Üniversitesi üzerinden eğitimdeki başarılar anlatılıyordu. Söz hakkı istedim. Söz verilmedi. Toplantıda taşra üniversiteleri göz ardı edildi. Sesimizi duyuramadık. Bu nedenle Avrupa ve Amerika örnekleri çok önemli ama bu ülkenin her tarafı ve bütün üniversiteleri de çok kıymetli diye düşünüyorum.

Son yıllarda üniversiteler arasındaki rekabetten dolayı üniversitelerde nitelik değil nicelik hızla artmaya başladı. Buna göre bir üniversitenin ne kadar çok öğrencisi olursa ne kadar fazla programında eğitim yapılıyorsa o üniversite diğer üniversitelerin önüne geçiyor. Üniversitenin alt yapısı ne kadar elverişli veyahut öğretim elemanı kadrosunun sayısı ve niteliğinin ne kadar kaliteli olduğu fazla umursanmıyor. YÖK, doktorasını tamamlamış üç öğretim üyesi şartını sağladıktan sonra her bölümün öğrenci talebine olumlu yanıt veriyor. Alınan bu öğrencilere verilecek eğitimin niteliği pek sorgulanmıyor. Üç hoca ile normal öğretim programı devam ederken ardından ikinci öğretim programı açılıyor. Bu iki programa 30'ar kişilik kontenjan talep ediliyor fakat bu kontenjan YÖK tarafından 70'er kişiye kadar çıkarılıyor. Bu arada bölümün gündemine yüksek lisans programı geliyor. Normal şartlarda bu program için gerekli hoca sayısına sahip olunmadan yüksek lisans açılamaz. Fakat YÖK bu soruna da bir çözüm yolu bulmuş. Ortak yüksek lisans programı diye bir çözüm vardı. Bölgedeki iki üniversite kendi akademik kadrolarını birleştirerek ortak bir programa birlikte müracaat edebileceklerdi. Müracaat ortaktı fakat eğitim tek taraflıydı. Birçok bölüm bu şekilde yüksek lisans eğitimine başladı. Yeterli akademik kadro olmadan, fiziki altyapı sağlanmadan, tecrübe ve kalite aranmadan verilen

eğitimler. Bu şartlarda yapılan eğitim ne kadar verimli ve nitelikli olabilirdi. Bugün bir öğrenci tarih bölümüne iki üç net yaparak yerleşebiliyor. Öğrenciye tarih bölümünü neden seçtin diye sorulduğunda puanım buraya yettiği için geldim diyor. Öğrenciye diğer sosyal bölümleri mesela sosyolojiyi niçin seçmiyorsun? O bölümün de puanı düşük denildiğinde sosyoloji bölümü için matematik gerekiyor fakat tarih bölümü matematik istemiyor şeklinde cevaplar veriliyor. Oysa tarihi metinleri anlayabilme, olgu ve olaylar üzerinde sağlıklı analizler yaparak analitik düşünebilmek için tarih öğrencilerinin belirli düzeyde matematik bilmesi gerekir. Tarih bölümüne gelen öğrenciler düne kadar akademisyen ve öğretmen olmayı düşünüyorlardı. Artık öğrenciler gardiyan ya da polis olacağım diyorlar. Bütün memurlar başımızın tacıdır. Fakat alınan eğitimle yapılan işin birbirini karşılaması gerekir. Aksi takdirde bu eğitimin fazla bir anlamı olamaz. Bu koşullarda *Tarih Metodolojisi* dersini zorunlu olarak alan öğrenciler, bu derse odaklanmıyorlar, çaba göstermiyorlar ve dersin hakkını gereğince yerine getirmiyorlar. Böylece nitelik iyice düşüyor.

Aslında tarih metodolojisi sadece tarih bölümünü değil sosyal bilimlerin bütün alanlarını ilgilendiriyor. Dersin içeriğinde yapılacak küçük düzenlemelerle sosyal hayatı sağlıklı okuyabilmek, toplumsal hayata yönelik çözümlemeler yapabilmek ya da okuduğumuz herhangi bir kitabın niteliğini ve niceliğini anlayabilmek bakımından çok faydalı bir ders olacaktır. Bu derste tarih metni nasıl inşa edilir? Atıf ve dipnot nasıl yapılır bilgilerinin verilmesi önemlidir. Fakat okuduğumuzu anlamaya çalıştığımız bütün eserleri, her yönüyle sağlıklı değerlendirebilmemiz için bu ders bize çok önemli, kıymetli bir yol ve yöntem gösteriyor.

Üniversiteleri yarıştırılması doğru mudur? Konumuna, şartlarına, sosyal çevresine ve imkânlarına bakılmaksızın bu okulların çeşitli istatistikler üzerinden rekabete zorlanması tartışmaya açık bir durumdur. Oysa üniversitelerin genelinde kütüphanelere daha fazla değer ve önem verilmelidir. Süreli yayınlara ve dijital kaynaklara erişim imkânı geliştirilmelidir. Taşra şehirlerindeki özellikle İstanbul ve Ankara'ya uzak olan üniversitelerde birinci el kaynaklara ulaşmak çok daha zordur. Hatta bu şehirlerde ciddi manada çalışan kitapevleri de yoktur. Son yıllarda online alışveriş yapan kitapevlerinin açılması, bu eksikliğin giderilmesine yönelik önemli bir gelişme oldu. Aksi durumda güncel literatürü takip etmekte mümkün değildi. Pandemiyle birlikte Devlet Arşivleri ve pek çok üniversite kütüphanesinin internet üzerinden kaynaklarını cömertçe açması takdir edil-

mesi gereken bir gelişmedir. Çünkü kitaba ulaşmak sadece öğrenciler için değil akademisyenler içinde de ciddi bir problem olabiliyor.

Tarih araştırma ve geliştirmelerinde uygulama çok önemlidir. Öğrencilere verilen teorik bilgilerin nasıl kullanılacağı uygulama yaptırılarak kalıcı hale getirilebilir. Bu amaçla öğrencilere akademik yazı yazma eğitimleri verilmelidir. Okumadan yazma olmaz. Fakat dijital ve sanal dünyanın bu çocuklarını belirli bir metodolojik altyapı kazandırıldıktan sonra yazmaya yönlendirmeliyiz. Böylece öğrenciler kendileriyle yüzleşme, teorik bilgileri pratiğe dökme ve kendi eksikliklerini daha iyi fark edebilme imkânı bulabileceklerdir. Okullarda araştırma ve yazma eksenli uygulamaları ne kadar fazla teşvik edilirse öğrencilere bu ders o kadar faydalı olacaktır.

Öğrencileri okuma, yazma ve üretmeye teşvik edici etkinlikleri artırmalıyız. Bu hususta Türk Tarih Kurumu ve Atatürk Araştırma Merkezi gibi güzide kurumların öncülüğünde öğrencileri araştırma ve yazmaya teşvik edici ulusal çapta çalışmalar, yarışmalar ve etkinliklerin yapılması faydalı olacaktır. Gençleri daha çok motive edecek bu etkinliklerin akademik dünyaya da orta vadede büyük katkılar sağlayacaktır. Öncelikle son yıllarda sınırlı da olsa yapılmaya başlanan gençlere yönelik sempozyumların belirli bir disiplin içerisinde genişletilmesi çok daha iyi olur. Lisans ve lisansüstü öğrencilere yönelik akademik dergiler, gençlere hitap edecek alanlarda çalıştaylar ve danışman hocalarıyla birlikte çeşitli projelere destekler verilebilir. Böylece öğrencilerin üretmesi ve kendisini daha da geliştirmesi sağlanacaktır. Ulusal bazda teşvik edilen bu öğrenciler, sistematik bir şekilde kendi üniversitesinde ve hatta kendi bölümünde motive edilerek araştırma ve üretmeye yönlendirilmelidir.

Moderatör

Prof. Dr. Mehmet Öz

Burada pek çok konu farklı açılardan ele alındı. Fakat en nihayetinde konumuz yöntem ve araştırma dersleridir. İster istemez konuyu ilgilendiren genel meselelere de kapı aralandı.

Hayatın her alanında metot ve yöntem önemlidir. Hukukta da usul esastan önce gelir derler. Sizin yöntem nosyonunuz yoksa, metodu içselleştirmemişseniz yaptığınız şey çok da verimli olmayacaktır. Üniversiteler de *Metot* derslerinin ciddi olarak ele alınması gerekiyor. O yüzden giriş dersleri her bölüm için çok önemlidir. Talebe yeni olduğundan ağır bir *Metodoloji* dersini kaldıramayabilir, fakat *Tarihe Giriş* şeklinde bir ders uyar-

lanırsa yerinde olacaktır. Sonrasında *Seminer* ve diğer derslerde öğrenciye ödevler vererek araştırma uygulama pekiştirilebilir. Dijital çağın imkanlarıyla öğrencileri sanal olarak, dahası imkân dahilinde reel olarak gezdirmek faydadan uzak olmayacaktır.

Dijital çağın imkanları insanın önüne büyük ufuklar açıyor. Teknolojik birtakım gelişmeler insanoğlunun bazı değerleri ile çelişmiştir. O yüzden teknolojinin önüne geçemememiz dolayısıyla teknolojinin olumlu yanlarını bizim bu sahaya da yansıtmamız gerekiyor. Bir alanda en yetkin hocalar dersi veya konuyu ele alıp online dersler yapmalı ve herkes de bu hocaları takip etmeli. Bu sadece tarih alanında da olmayabilir. Klasik üniversite formatından çıkıp kendimizi geliştirmemiz gerekiyor. Dolayısıyla yöntem meselesi üzerinde çalışırken önümüzdeki süreçle ilgili bize getireceği artı ve eksi yönleri de ele almamız lazım. Yeni nesil dijital çağın adeta içine doğuyor. Bu sebeple yeni nesle hitap edecek şekilde gelişim ve dönüşüm içerisine girmemiz gerekiyor. Yazı dilimiz bu çağ ile birlikte felakete doğru gitse de konuşma olarak daha iyi yerlere gidiliyor.

Tarih tezleri önümüze geliyor ve bakınca çok ciddi sıkıntılar olduğunu gözlemliyoruz. Bu hemen hemen her zaman vardı, ama bunu aza indirgeyebilmek için diğer sosyal ve beşerî bilimleri en önemlisi edebiyatı ihmal etmememiz gerekiyor. Bazı edebi eserler bize zorunlu koşuluyordu. *İyi bir yazabilme kabiliyetini kazanabilmek için önce okumak gerekir*. Okumadan bu işin olmayacağını bilmek gerekiyorsa da yazma işini de hocalarımızın doğru bir şekilde öğretmesi gerekiyor. Ödev bu durumda çok önemli yer tutmaktadır. Örneğin bir makaleyi bile ayrıntılı bir şekilde tahlil ettirebilirsiniz. Dil ve yazma konusu da bir dönüşüm içerisinde olduğu için bunun geleceğe nasıl yansıyacağını hesap etmemiz gerekiyor. Doktora tezlerinde bile yapılan metot yanlışlarını görünce insan lisansla kıyaslama bile yapmak istemiyor. Bu sebepledir ki *Metot* dersleri üzerinde hassasiyetle durmamız gerekiyor.

SORU-CEVAP

Soru

Prof. Dr. Ahmet Şimşek

Metodoloji dersinin birinci sınıfta verilmesi konusunda hocalarımız ne düşünüyor?

Konuşmacı

Prof. Dr. Taha Niyazi Karaca

Metot dersini birinci sınıfa çekmiştik, fakat yaptığımız gözlemlerle öğrenciye ağır geldiğini gördük. O nedenle ikinci sınıf dersi yaptık. *Birbirini destekleyen* suretle bir *Tarihe Giriş* dersi olması gerekiyor. Burada çalıştığı alanı anlama, kavrama, nelerle karşılaşacağı konuları ele alınmalıdır. Yöntem hayatımızda her şeyi etkiliyor. Okuduğumuz kitabı anlamlandırmadan tutun da herhangi bir sorunla karşılaştığımızda takınacağımız tavra kadar hemen her şeyi ilgilendiriyor. Birinci sınıfta giriş dersi formatında bir ders olmalıdır. Ek olarak *Dünya Tarihi* dersi olmalıdır. FEDEK doğrultusunda açılan alanlarda öğrenci çalışmaya teşvik edilmek isteniyor, ama maalesef öğrenci sınıf ortamında bile çalışmazken ayrı bir alanda çalışması pek de mümkün görünmüyor. Öğrenciyi bir kütüphanede, bir araştırma yaparken göremiyoruz. Dolayısıyla bunların yapısal sorunlarımız olduğunu düşünüyorum. Bütün bu yapısal sorunlar sadece YÖK ile alakalı değil; siyaset, eğitim politikaları hepsiyle bütünleşmiş bir sorundur. Bunları öğretim üyelerinden ziyade üst yapı olarak birilerinin konuşup, ilke olarak yerleştirip, o ilkelerden taviz vermeden uygulamak gerekiyor. Yeni nesilden ümitli olmalı mıyız olmamalı mıyız? Böyle tartışılan noktalar var. Öğrenci kes kopyala yaparak bir şey yazmaya çalışıyor, etik ihlal kavramını bilmeden yetişiyor maalesef.

Konuşmacı

Prof. Dr. İbrahim Şirin

Biz metodoloji ile ilgili dersleri dört yıla ayırmıştık. Birinci sınıfta veriyorsunuz unutuyorlar ve dördüncü sınıfa geldiğinde dersle alakalı çok bir

bilgi olmuyor. Denetleme yapıldı ve *Metodoloj*i dersini parçalara ayırarak farklı dersmiş gibi ders koymuşsunuz dediler. Bu durumu izah etmeye çalışsam da pek mümkün olmadı. İkinci ve üçüncü sınıfta araştırma ve yazmayla ilgili derslerin işlenmesi gerekiyor. Ayrıca bunların ayrı ayrı ders olarak görülmesi gerekiyor. "Araştırmada kullanılan teknik, bilgi nasıl toplanır, bunlar nasıl tahlil edilir, iç tenkit, dış tenkit nasıl yapılır" burada bunlar gösterilebilir. Yazım meselesinde ise Howard S. Becker, *"Sosyal Bilimcinin Yazma Çilesi"* kitabında yazmanın zorluklarını anlatmaktadır. Bu tür metinlerin devreye sokularak ve dört yıl boyunca da *Metodoloji* derslerini düzenli bir şekilde vermemiz ve göstermemiz gerekiyor. Asıl mesele tarihçilik kısmı, tarihçilik zanaatını öğretmemiz gerekirken maalesef pek çok üniversitede tarih öğretmenliği eğitimi vermektedir. İncelediğimden biliyorum, tarih yazıcılığı ile alakalı ders yok, tarihçilik ile ilgili ders yok, olanları da kaldırmışlar. *Metot dersi bir yılda bırakılmaması dört yıllık öğretim dönemine yayılması gereken* önemli bir derstir. Çok büyük yapısal sorunlarımız var. Bizim ve bizim dışımızdaki ilgili kişilerin bunu dert edinmesi ve gerekli hassasiyeti göstermesi gerekiyor. Teşekkürler.

Konuşmacı
Doç. Dr. Şerif Demir

Tarih Metodolojisi dersinin mutlak surette birinci sınıf müfredatında yer alması gerektiğini düşünüyorum. Bizim bölümde *Metot* dersi birinci ve üçüncü sınıfta şahsım tarafından verilmektedir. Bu sınıfta öğrencilerin aidiyet sorunlarını çözmek, bölümü sahiplenmelerini sağlamak ve tarihçilik hakkında genel bilgi vermeyi amaçlıyorum. Ayrıca genel bir bibliyografya bilgisi de veriliyor. Ara sınavı teorik bilgi üzerinden yapıyorum. Böylece belirli bir alt yapı kazandırarak dönem ortasında final sınavı için ödevler veriyorum. Birinci sınıfta konu seçimini öğrencilere bırakıyorum. Böylece bir öğrenci konu seçiminde hangi hususlara dikkat edilmeli, o konuda yapılmış çalışmalar var mıdır? Birinci el kaynak olarak hangi eserlerden faydalanabilirim diye düşünsün istiyorum. Kısacası bir araştırma nasıl yapılmalı onu kendilerine dert edinmelerini amaçlıyorum. Dönem sonunda topladığım bütün ödevleri saklıyorum. Üçüncü sınıf öğrencilerine tarihçilik üzerine felsefi bilgiler ve farklı tarihçilik anlayışları etrafında kapsamlı teknik bilgiler veriliyor. Ara sınav bu bilgiler dâhilinde gerçekleştiriliyor. Final sınavı için konuları ben dağıtıyorum. Sene sonunda aynı öğrencinin birinci sınıfta hazırladığı ödevlerle üçüncü sınıfta yaptıkları ödevleri kıyaslayıp ilgili öğrenciye bilgi

veriyorum. Böylece birinci sınıftan üçüncü sınıfa kadar o öğrencinin kendi okuma, anlama ve kavrama düzeyindeki gelişimini bizzat görmesine yardımcı oluyorum. Bu dersin özellikle üçüncü sınıfta verilme amacı dördüncü sınıfta hazırlayacakları mezuniyet tezi öncesi belirli bir bilgi ve beceri kazandırmaktır. Ancak son yıllarda mezuniyet tezleri büyük oranda Osmanlıca metinlerin transkript edilmesi şeklinde yaygınlaşmaktadır. Ben bu uygulamanın doğru olduğunu düşünmüyorum. Çünkü bu tarz çalışmaların, *Metot* derslerinin uygulama sahasını öğrencinin elinde alırken bir de transkripsiyonla yapılan tezler öğrenciye araştırma ve yazma bağlamında fazla bir bilgi kazandırmıyor. Mezuniyet tezlerinin belirli bir format ve disiplin içerisinde öğrenciyi araştırma ve yazmaya sevk edecek şekilde gerçekleştirilmesi gerektiğine inanıyorum.

Moderatör
Prof. Dr. Mehmet Öz

FEDEK'in kendine göre kriterleri var, fakat bir tarafta da Bologna var. Bologna ile FEDEK bazı bakımlardan çelişiyorlar. YÖK mevzuatı var, YÖK mevzuatına göre meşru ve makul olan şeyleri FEDEK eleştiriyor. Örneğin bir bölümde Arş. Gör. Dr.'lar ders veriyor, bu yüzden "kaygı bildirimi" yaptık diyor. FEDEK'in "Dr." unvanını alan Arş. Görevlilerinin ders veremez gibi yanlış kriterleri vardır. Bunları incelemelerim sonucunda gördüm, fakat doğru şeyleri de var, sizi bir iç disipline sokuyor. Devlet "Dr." unvanını alan biri için ders verebilir derken FEDEK'in kaygı ile karşılamasını doğru bulmuyorum. Hatta doktora yeterlilikten sonra bile bu kişilerin ders anlatmaları gerekiyor. Danışmalık konusunda öğrenci yoğunluğu ve bu işi öğrenebilmeleri açısından tabi ki danışmanlık yapacaklardır. FEDEK'in bu hususu "kaygı" ile karşılamasını da doğru bulmuyorum. FEDEK'in olumlu yanları var, evet bizleri bir disiplin çerçevesine alıyor. Ama Türkiye'nin gerçeklerini görerek bazı şeyleri yapması lazım. Üniversitelere gelip yaptığı doğru tespitler de var tabi ki, ancak yukarıda da bahsettiğimiz gibi bazı hususlarda yanlışları da bulunmaktadır.

Soru

Prof. Dr. Ahmet Şimşek

Açık Öğretim bölümlerinde uygulamaya dönük ders yok? Ayrıca İstanbul Açık Öğretim Tarih Bölümü ders programında *Metodoloji* dersi yok? Bunları tarihçilik eğitimi açısında nasıl değerlendiriyorsunuz?

Moderatör

Prof. Dr. Mehmet Öz

İstanbul Açık Öğretim Tarih Bölümünde metodoloji dersinin olmaması büyük bir eksikliktir, bunun acilen giderilmesini diliyorum. Açık Öğretimde uygulamaya yönelik dersler en azından çevrim içi şekilde toplantı yapılarak ve sonrasında tam metinleri de eposta yoluyla incelenerek yapılması gerekir, düşüncesindeyim.

Tüm konuşmacı, müzakereci hocalarıma, dinleyicilere, ayrıca kadim dostum Cumhuriyet Üniversitesi Tarih Bölüm Başkanı Prof. Dr. Ömer Demirel'e, bu organizasyondaki emeklerinden dolayı Prof. Dr. Ahmet Yüksel'e ve Arş. Gör. Okan Güven'e teşekkür ediyorum

IV. OTURUM

TÜRKİYE'DE
TARİH LİSANS PROGRAMLARINDA
İNTERDİSİPLİNER DERSLERİN DURUMU

Moderatör
Prof. Dr. Haldun Eroğlu
Ankara Üniversitesi

Değerli katılımcılar,

Bugün burada Üniversitelerimizin Tarih Bölümleri Ders Programları Çalıştayı (TADEP) Farklılıklar, Problemler ve Çözüm Önerileri adlı çalıştayın dördüncü oturumunu gerçekleştireceğiz. Hepiniz hoş geldiniz.

Oturumumuz, "İnterdisipliner Derslerin Durumuna" ilişkin olacaktır. Sayın Prof. Dr. Yunus Koç hocamız sunum yapacak. Daha sonra Ayşe Atıcı Arayancan, Özlem Çaykent ve Olcay Özkaya hocalarla konuyu tartışacağız. Çalıştayda ele alınan metodoloji, interdisipliner tarih öğretimi, tarih yöntem ve tekniği gibi konuların hepsi çok önemli. Böylesine önemli bir konunun ele alınmasını çok önemsiyorum. Takip edebildiğim kadarıyla çalıştayın diğer oturumları çok faydalı geçiyor. Burada ele alacağımız interdisipliner derslerin durumu oturumunun da çok yararlı sonuçlar doğuracağını düşünüyorum. Önce Yunus hocam sunumunu dinleyelim, sonrasında yeterli zamanımız var. Tartışacağımız ya da katkı yapacağımız konuları da ekleriz.

Konuşmacı
Prof. Dr. Yunus Koç
Hacettepe Üniversitesi

Günaydın arkadaşlar ve sevgili dinleyiciler.

Öncelikli olarak, bu tarih müfredatı ya da ders programları konusunda böyle geniş çaplı bir çalıştay düzenledikleri için Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Tarih Bölümü yetkililerine, Hasan Yüksel hocaya katkı veren Ahmet Şimşek hocaya, teknik ekipte yer alan Okan ve diğer arkadaşlara teşekkür ediyorum. Böyle bir çalıştayda disiplinlerarasılık konusunu gündeme getirmek de önemliydi. Bunun için de ayrıca teşekkür ediyorum. Bir üçüncü teşekkür de müzakere ve sorularıyla bize katılacak ve oturumu dinleyecek olan arkadaşlara olacaktır.

Şimdi problemi şöyle bir çerçevede giriş yaparak ele almak mümkündür; Türkiye'de üniversite düzeyindeki tarih eğitim ve öğretim süreci, Darülfünundan bu tarafa baktığımız zaman, İstanbul'da 20. yüzyılın başlarından beri; Ankara'da ise Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi üzerinden bazen 1940'lı yıllardan beri, devam eden bir gelenek var iken, 1960 ve 70'li yıllardan itibaren de lisans eğitimini her iki gelenekte tamamlamış olarak Ankara ve İstanbul başta olmak üzere yeni kurulan üniversiteler üzerinden diğer şehirlere yayılan; buna bağlı olarak da yurtdışı ile temas ve etkileşimi gittikçe artan, o dönemdeki uluslararası konsepte göre şekillenen tarih bölümlerinde kadro ve müfredat profili oluştu. İstanbul odaklı gelişen tarih müfredatında daha geleneksel yapı söz konusu iken, Osmanlı tarihçiliği üzerinde devam eden bir tarih anlayışı gelişti. DTCF'de ise 40'lı yıllarda, kısmen Avrupa'da meydana gelen olaylara bağlı olarak kısmen de devlet politikası icabı daha evrensel nitelikte tarihçilik ve buna bağlı müfredata doğru bir yöneliş söz konusu oldu. 1960 ve 70'li yıllardan itibaren de yine Avrupa ve Amerika'daki üniversiteler örnek alınarak oluşturulan ders programları konsepti oluştu. Çalıştayın dünkü kısmında konuşmacılardan dinlediğim kadarıyla -hem Ahmet Şimşek'ten, hem İbrahim Şirin'den- özellikle 90'lı yıllardan itibaren başka bir eğilim olarak, çok sayıda üniversitenin açılması, biraz daha farklı bir konsepte uygun olarak da kadroların genişlemesi ile beraber 2004 ve 2005'ten itibaren kurulan üniversitelerle, müfredat başka bir yöne doğru

evrilmiş vaziyettedir. Onun için programları değerlendirirken hem Türkiye'de üniversitelerin kuruluş takvimleri ve dünya ile bağlantılarını hem de bölümlerin müfredatını, kendi içerisinde geçirdiği süreçleri dikkate almakta fayda var. Hem programın bütünlüğü açısından hem de bizim konumuz olan interdisiplinerlik açısından tarih müfredatı, tarih ders programları, elbette bu aşamaları, bu tarihsel tecrübeyi dikkate almadan masaya yatırılamayacaktır. Üniversitelerin kendi iç dinamikleri üzerinden yaşanan tecrübe önemli. 2000'li yıllara kadar tarih bölümlerinin, İstanbul Üniversitesi, Ankara Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi ve ondan sonra, onun belki dışında ODTÜ, Boğaziçi ve daha sonra 70'li yıllarda Hacettepe olmak üzere, bir taraftan geleneği sürdüren, diğer taraftan moderniteyi temsil ederek ikisini birlikte yürüten, Batıdaki gelişmelere paralel olarak programlarına ve ders içeriklerine disiplinlerarasılık konusunu taşıyan ve müfredatında bazen az veya çok, bazen zorunlu şekilde bazen de seçmeli statüde yer veren bir tablo sergilediği görülmüştür. 2004-2005'ten sonra çok sayıda üniversitenin açılması ve yeterli öğretim üyesi konusunda yaşanan sorunlardan dolayı ders programlarının biraz daha tekdüze hale geldiği, bölümde çalışan az sayıdaki hocaların verebileceği dersler çerçevesine evrildiği görülüyordu. Tarih bölümlerinin ders katalogları genel ve tarihsel olarak böyle bir çerçeve çiziyor. Burada bazı bilgiler de ben eklemek istiyorum. Mesela dün Ahmet Bey (Prof. Dr. Ahmet Şimşek) 124 civarında program olduğunu söyledi, ama YÖK resmi web sitesindeki YÖK-atlas katalog bilgilerinde yer alan (15 Mayıs 2021) tablolarda görüldüğü kadarıyla, Türkiye'de lisans eğitimi veren tarih bölümü sayısı 115'tir. Bu 115 bölümden 100 tanesi devlet üniversitesinde, 15 tanesi vakıf üniversitesinde yer almaktadır. Buna ilaveten eğitim fakülteleri bünyesinde tarih eğitimi veren bölüm sayısı da 7'dir. Ben bu sunum sebebiyle genel hatlarıyla 115 bölüm odaklı bir tarama yaptım. Bu çerçevede hem programları taradım hem de müfredatın interdisipliner yönünü karşılaştırmak amacıyla yurtdışından bazı örnekler üzerinde durmaya çalıştım.

Devlet üniversitelerine bağlı tarih bölümlerinden dördünde (ODTÜ, Boğaziçi, Ankara Sosyal Bilimler ve İstanbul Medeniyet) eğitim dili İngilizce, birisinde de (Mardin Artuklu Üniversitesi) de Arapça gözüküyor. Vakıf üniversitelerinde de eğitim dili hem İngilizce hem Türkçe olanlar, ya da karma olanlar var. Öğrenci kabulünde burs verenler var burslu olmayanlar var. Bir de diğer bir alan olarak açık öğretim fakültelerine bağlı tarih bölümleri var. Anadolu Üniversitesinde, İstanbul Üniversitesinde ve Erzurum Atatürk Üniversitesinde ciddi manada bir açık öğretim potansiyeli söz konusu. Mesela birinin kontenjanı 3.000 iken diğerlerinin ki yaklaşık 1.000 civarıdır. Ba-

zıları kontenjanlarını doluyorken kimisi de dolduramıyor. Türkiye'de örgün lisans eğitimi veren 115 tarih bölümüne yine YÖK-atlas'a göre her yıl 10.500 civarında (Mayıs 2021 verisi) öğrenci yerleşmektedir. Bu burslu ve burssuz olmak üzere 10.500 civarında öğrenci tarih bölümlerine muhtelif sıralardaki tercihlerine göre yerleşiyor. Ortalama kontenjan 80 civarındadır. Büyük bölümlerde ve ikinci öğretimde de buna benzer bir sayı ile karşılaşılmaktadır. Yeni kurulan vakıf üniversiteleri daha az sayıda öğrenci almakta. Tarih eğitimi programları da daha az sayıda -20 kadar- öğrenci alıyor. Lisans tarih bölümleri dört yılda sekiz dönem olarak eğitim vermektedir. Sekiz dönem boyunca her dönemde beş ila sekiz civarında ders alınıyor; ilk dört dönemde daha yoğun ders sayısı varken (7-8 ders) son iki dönemde bitirme tezleri ve daha az sayıda ders bulunuyor. Toplam ders sayısına bakacak olur isek, dört yılın sonunda mezuniyet için başarılı olunması gereken toplam ders sayısı 45 ila 55 arasında değişiyor. Mezuniyet için kredi hesabı yerel veya AKTS üzerinden yapıldığı için ders sayısında değişim gözlemlenebiliyor. Alınan her bir dersin iki, üç veya daha fazla olması durumuna göre toplamda 120-130 krediye kadar çıkabiliyor. Bu da genel tablo içerisinde alınan ders sayısı da ortalama 45- 55 ders olarak gözüküyor.

Tarih ders programlarında genel olarak *Osmanlı Tarihi, Türk Tarihi, İslam Tarihi, Selçuklu Tarihi, Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, *Avrupa Tarihi gibi* dersler yoğun bir şekilde gözükürken *İlk Çağ Tarihi, Orta Çağ Tarihi, Yeni Çağ Tarihi, Yakın Çağ Tarihi* gibi dönem eksenli dersler de diğer grubu oluşturuyor. Tarih metodolojisi ve tarih yazımına dair dersler hemen her bölümde görülüyor. Bu derslere ilaveten *Balkanlar, Kafkasya, Orta Doğu, Orta Asya* gibi bölge odaklı dersler de dikkati çekiyor. Devlet ve vakıf üniversitelerinde uygulanan Bölüm ders programı ve müfredatın yüzde 95'ten fazlasını "olaylar ve dönemler tarihi" denebilecek bir içerikte olmak üzere TAR kodlu ve doğrudan tarih odaklı dersler oluşturuyor. Boğaziçi, Koç ve Sabancı üniversitelerinde, "çekirdek" sistem uygulandığından bu üniversitelerin tarih bölümleri söz konusu genel tablonun dışındadırlar. Bu bölümler Avrupa ve Amerika'daki benzerleri ile aynı eksende olarak programlarında interdisiplinerliği ana ilke olarak benimsemiş gözükmektedirler.

Genel tabloyu oluşturan tarih bölümlerine, konumuz olan interdisiplinerlik açısından bakıldığında ise mevzu biraz karmaşık ve değişkendir. Halihazırda bazı bölümlerin ders programları ve müfredatında eskiden beri interdisiplinerliği gözeten ve bu özelliği barındıran temel dersler var. Mesela *Sosyolojiye Giriş*, *Tarih Felsefesi* gibi... Ancak bunların sayısı ve statüsü konusunda bölümler arasında ciddi farklılıklar bulunuyor. Az sayı-

da bölümün programında göze çarpan bu dersler de genellikle seçmeli statüde. Dahası sosyal bilimlerin diğer disiplinlerinden alınan ders sayısı ise son derece yetersiz ve istisnaî durumda; var olan birkaç ders de seçmeli statüde gözüküyor. Bunların dışında bazı bölümlerde Arapçadan modern Batı dillerine kadar dil dersleri yine seçmeli statüde yer alıyor. Dolayısıyla profil bu şekilde kendi içerisinde daralabiliyor ya da zenginleşebiliyor. Programlardaki "zorunlu" dersler arasında bu türden farklı disiplinlerden derslere yer vermiş bölüm sayısı yüzde 10'u geçmiyor. Farklı bölümlerden seçmeli statüde alınanların sayısı biraz daha fazla.

Programlarda sosyal ve beşeri bilimlerin temel bölümlerinden (sosyoloji, psikoloji, antropoloji, arkeoloji, felsefe, iktisat, siyaset bilimi ve dil-edebiyat bölümleri) ders almanın ve bunu programdaki "zorunlu" dersler arasında yer vermenin neden önemli olduğu konusuna gelince; bu konuda dünyadaki örneklere bakmak gerekir, sanırım. Ben Cambridge'e baktım ve bölüm ve interdisipliner yönü hakkında şöyle bir ifade var: *"Cambridge'de tarih eğitimi, uzman tarihçilerimizin kalitesini ve ilgi alanlarının genişliğini yansıtır ve bölümümüz birkaç yıldır dünyanın en iyi üçü arasında yer almaktadır. Tarih derecesi size geçmişi birçok farklı açıdan keşfetme fırsatı verir ve ayrıca tarih ile siyaset, antropoloji, sosyoloji, ekonomi ve arkeoloji dahil diğer disiplinler arasındaki etkileşimi de sunar."*

Aynı şekilde Strazburg Üniversitesi Tarih Bölümü için şu şekilde bir tanıtım var: "*Öğretim dört ana dönemde genel bir kültür aktarır: Antik Çağ Tarihi, Orta Çağ, Modern ve Çağdaş dönemler. Program diğer disiplinlerle yakından ilişkilidir: Arkeoloji, Sanat Tarihi, Coğrafya ve Sosyal Bilimler. İlk dört yarıyıl boyunca, öğrenciler kronolojinin ana hatlarını özümsemeli ve tarih disiplinin yöntemlerini ve çağdaş tarih yazımının konularını öğrenmelidir. 3. yılda okul, öğrencilere genel bir eğitim vermeye devam ederken, daha özel seçenekleri çalışma imkânı sunar ve daha çok kaynakların eleştirisine, tarih yazımı bilgisine ve kişisel araştırmanın gerçekleştirilmesine dayanır.*

Bu eğitimin amacı, öğrencilerin tarihsel disipline özgü yöntemlere hâkim olmalarını sağlamaktır: kaynakların eleştirisi ve belgesel araştırma teknikleri. Daha genel olarak, öğrencide çapraz beceriler geliştirmeyi amaçlar: durum analizi, genel, sosyolojik, ekonomik ve tarihsel kültür, sorunsallaştırma, eleştirel anlam, sentez ve analiz ruhu, aynı zamanda yazılı ve sözlü formlarda ustalık ve araçlarla bir analiz.."

İnterdisiplinerlik konusunda çağdaş üniversiteler kendilerini bu şekilde konumluyor. Bunun üzerinde bizim tarih bölümlerimizin tanıtım sayfalarını inceledim ve interdisiplinerlik konusuna dair bir ifadeye hiç birisinde

rastlamadım. Tarih bölümlerimizin sayfalarında interdisiplinerliğe dair bir tanımlama olmadığı gibi bunun neden olmadığına ya da programın niteliğine dair açıklayıcı bir cümle de yok. Çünkü öyle bir endişemiz yok. Boğaziçi, Koç, Sabancı Tarih Bölümlerini ayrı tutmuştuk zaten. Hacettepe Tarihte ise başlangıç dönemi olan 1980'li yıllarda cari programda yer alan bu türden farklı disipilinlerden zorunlu statüde alınan ders sayısı ilk iki yıldaki toplam derslerin 1/3'ine tekabül etmekteydi. Öğrenci ilk iki yılda çağlara göre bir tasnifle İlk, Orta ve Yeni Çağaların genel dersleri yanında metodoloji ve diğer bölümlerden "giriş" derslerini zorunlu statüde almaktaydı. Bu dersler arasında *Sosyolojiye Girişi, Felsefeye Girişi Psikolojiye Giriş, Antropolojiye Giriş, İktisada Girişi* gibi zorunlu dersler yanında *Tarih Felsefesi, Felsefe Tarihi, Kamu Yönetimine Giriş, Arkeolojiye Giriş, Türk Edebiyat Tarihi, İktisat Tarihi, İktisadi Sistemler, Kent Sosyolojisi* gibi derslerden de en az ikisini seçmeli olarak almak zorundaydı. Bu türden programın "zorunlu" dersleri arasında diğer bölümlerden "giriş" derslerinin bulunması ve bu dersleri alan uzmanı hocaların vermesi, öğrenciye farklı bakış açısı kazandırdığı gibi alanın temel problem ve kavramlarını da öğrenme imkânı vermekteydi. Daha sonra üzerinden durulacak olan bazı sebeplerden dolayı program revizyonlarında bu derslerin çoğu seçmeli statüye çevrildiği gibi bazı dersler de programdan tamamen kaldırıldı. O dönemlerde kurulan kimi üniversitelerde Hacettepe Tarih Bölümünün programından etkilendiler ya da esinlendiler ve farklı disiplinlerden bazı derslere programlarında yer verdiler ama bu durum onlarda da fazla uzun sürmedi. Bu sürecin ve etkinin belki de bir sonucu olarak halen bazı bölümlerin programlarında *Sosyolojiye Giriş, Felsefe Tarihi, Tarih Felsefesi* gibi derslere zorunlu statüde rastlayabiliyoruz. Aslında tüm bölümlerimizde bunun bir **ihtiyaç** olduğunun herkes farkında. Ama iş biraz daha programa yerleştirme, programın zorunlu yeterlilikleri arasında bu derslere yer vermeye geldiğinde, muhtelif sebepler yüzünden bu interdisiplinerlik ya da disiplinlerarasılık konusu biraz kenara itilebiliyor. Bunun gerekçeleri var ve bu doğrultuda hepimizin içinde yaşadığı olaylara dair fikirlerimiz olabilir. Dolayısıyla ben bu genel çerçeve içerisinde biraz daha özele inerek tarih ders programlarının neden interdisipliner olması gerektiği konusuna devam edeceğim. Ders programları hazırlanırken yaklaşık 10 dersin yani programdaki toplam ders sayısının %20 kadarı farklı disiplinlerden alınmalı ve bu dersler o disiplinlerin hocaları tarafından verilmelidir. Dersler TAR kodlu değil de SOS, ARK ya da ANT kodlu olsun diyorum. Bu türden derslerin bölüm içinden verilmesi de sıkıntı yaratır. Benim vereceğim sosyoloji ile *Sosyoloji* bölümünün hocasının vereceği *Sosyoloji* elbette

farklı olacaktır. Ders içeriğini ve dersin veriliş şeklini tarihin ihtiyaçlarına göre, tarih disiplinin ihtiyaçları dikkate alınarak yapılması konusu, içeriğin bun göre düzenlemesi konusu, ilgili bölümler ve hocaları ile konuşulmalıdır.

Diğer taraftan, interdisiplinerlik çok konuşuluyor ama nedir bu konu? Bundan ne anlıyoruz? Bu soruların biraz tartışılması gerektiği kanaatindeyim. Burada özellikle konuya bütüncül olarak bakmak gerekiyor ve konu aslından tarih dediğimiz disiplinden ne anladığımızla da yakından alakalıdır. Tarih, bize ulaşan kanıtları olduğu gibi bugünkü dile çevirerek anlatma değildir. Şimdi çoğunlukla böyle anlaşılsa da bize ulaşan kanıtlar, belgeler ve bu belgelerde geçen olayları bugünkü dilimizle yeniden anlatma işi değildir. Bunun böyle olmadığının çoğumuz farkındayız, ama yapılan işe, ortaya çıkan ürünlere geldiğimizde meselenin biraz ona doğru evrildiğini görüyoruz. Ben kendimi de potaya koyarak ifade ediyorum. Tarihçiliğimiz, belgelerin çeşidi fark etmeksizin, hangi dönemle alakalı olursa olsun, genel olarak böyle bir eğilimi sergiliyor. Yani doğrudan belgelerin içerikleri sorgulanmadan ve bilgi çıkarmaya yönelmeden toparlanıp bugünkü dilimiz ile yeniden bir sıralama yapılarak bugüne aktarılıyor. Bu da tarihçilik olmuyor. Bunu biraz değiştirmek gerektiği için, bu gidişattan endişe ettiğimiz için ve bu endişeyi taşıdığımız için söylüyoruz. Bu arada bir parantez açarak söyleyeyim, bu az önce bahsettiğim dersler yani *Sosyoloji, Psikolojiye Giriş, Antropolojiye Giriş, Arkeolojiye Giriş, İktisattan* üç tane ders (*İktisada Giriş, İktisadi Sistemler, İktisat Tarihi*), sanat tarihi, türk dili ve edebiyatı ve dil derslerinin çoğunu biz Hacettepe Tarih Bölümü'nde aldık. Yani ben bunların katkılarının ne olduğunu biliyorum.

Şimdi analiz ve kavrama yeteneğinde iktisat bilgisinin önemine dair bir örnek vereceğim. Mesela arz-talep-fiyat dengesi temel iktisatta neden önemli? Bunun tarihsel evrelerde paradaki tağşiş konusunu, kıtlık dönemlerindeki fiyat dalgalanmasını anlamak açısından son derece önemi var. Mesela tahrir kıymetli diyoruz, tahrir kıymetinin ne olduğunu anlamak için biraz iktisadın temel kavramlarından, temel anlama biçimlerinden haberdar olmamız lazım. Nominal değer dedir? Reel değer nedir? Yatırım maliyeti nedir, bir işletme maliyeti nedir, maliyet hesaplaması nasıl yapılır? Sonuçta tarih dediğimiz şey insan hayatının tüm evrelerini kapsıyor. Sadece savaşları, barışları, kahramanlık hikayelerini ya da devletlerin hayatını ele alan tarih, artık 19. yüzyılda kaldı. Onun için tarih; bir bütün olarak iktisattan toplumsal ilişkilere, sosyal statü değiştirme eğilimlerine ve sultanların ya da sarayın psikolojisine kadar büyük bir çerçevede ele alınmalıdır. Psikoloji bilmeden, Freud'dan haberdar olmadan psikolojik değerlendirme, psikana-

liz ya da psikotarih yapmak mümkün mü? Ya da tarih yaparken bu konuyu göz ardı etmek mümkün müdür? İnsanların psikolojisini dikkate almadan kitleleri peşinden sürükleyen kahramanları yazmak mümkün müdür? Yahut benzer türde felsefe ve temel ilkelerinden haberdar olmadan yani düşünce tarihi yapmamız mümkün müdür? Elbette hayır!

Düşünce tarihini ele alırken felsefenin temel ilkelerinden habersiz olarak bir zihniyet tarihini, insanların zihniyetlerinin yansıması olan kültürü anlamamız mümkün mü? Tabii ki değil. Onun için interdisipliner yani disiplinlerarası programlar sayesinde bizim sosyal bilimlerin diğer disiplinlerinden temel kavramları, temel argümanları, tartışma notlarını, çağdaş eğilimleri ve bakış açılarını bizim edinmek mecburiyetimiz var. O sebeple eksik kalmaması için altını sürekli çiziyoruz. Yoksa dünyadaki tarih bölümlerinin tersine doğru gitmeye başlıyoruz. Tarihsel bilgi olarak ürettiğimiz de sadece yerelin yeni bir dil ile, bazen kaynaktaki ya da defterdeki üsluptan daha kötü bir üslupla, bugüne aktarılmasının ötesine geçemeyecek noktaya geliyoruz. Bu sebeple müfredatta farklı disiplinlerden temel/giriş derslerine zorunlu bir şekilde yer vermek gerekiyor. İkinci husus Strazburg'da vardı. Strazburg'un tanıtım sayfasında öğrenci kronolojik kademelendirmeyi yani *İlk Çağ, Orta Çağ, Yeni Çağ, Yakın Çağ* kademelendirmesini ve buna bağlı olarak da perspektifi lisansta alıyor. Lisans döneminde buna çok dikkat etmek gerekiyor. Birinci yılda Metodoloji, diğer derslerle beraber ilk iki yılda *İlk Çağ, Orta Çağ ve Temel Yeni Çağların* öncesine kadar ya da Yeni Çağların yarısına kadar bitmesi gerekiyor. Kronolojik kademelendirme ve tarihteki devamlılık bu şekilde öğrencinin kafasında yerini alsın, ana perspektifi bu şekilde oturtabilsin. Çünkü öğrencinin, 18 yaşına gelmiş çocuğun, kafasına o zamana kadar tarih ile ilgili düzgün bilgisi olmayan bir insanın kafasına perspektifi yerleştirmenin yolu, kademelendirmeyi daha erken seviyeden itibaren ve sırasıyla yapmaktır, yoksa birbirine karışıyor.

Şimdi yeniden interdisiplinerlik konusuna gelecek olursak; madem böyle tarihin bizatihi kendisindeki çok yönlülük ve bütünlük sebebiyle onu yeniden inşa ederken de zorunlu bir şekilde bu bütünlük ve interdisplinerliğin gerekli olduğunun farkındayız, programa yerleştirme konusunda neden sıkıntı yaşıyoruz ya da neden ihmalkarlık gösteriyoruz? Bunun çok değişik sebepleri var. Dün İbrahim hoca (Prof. Dr. İbrahim Şirin) söyledi, ben de dinledim. Kendisi, "...Ben bunları Ercüment hocadan (Prof. Dr. Ercüment Kuran) vasiyet gibi almıştım, ders programlarını hazırlarken Sosyoloji, Felsefe, Psikoloji gibi diğer disiplinlerden mutlaka ders olsun istemiştim... ama bölümü kurarken ne felsefe bölümü vardı ne sosyoloji bölümü vardı ne de

bunlardan anlayan insan vardı. Elimizde olduğu kadarıyla haklı olarak biz kendimiz kurduk. Ama diğer büyük üniversiteler bunu yapabilir" dedi. Bunları büyük üniversiteler de bazen yapıyor bazen de yapamıyor, yaptığını da geriye giderek bazen bozuyor. Bunun muhtelif sebepleri olduğunu söyledim, bunlardan bir tanesi de Ahmet Şimşek tarafından düzenlenen bir çalıştayda[5] dile getirdiğim gibi, üniversitelerin Bologna süreciydi. Bu sistem hocalarımızın kendi yaptıkları işin şeffaf ve ölçülebilir olması konusunda bir veri sağlıyor, ve dahası bizleri ders içerikleri hazırlama işine de mecbur bırakıyor. Yoksa eskiden olduğu gibi bir cümlelik ders/kur tanımı vardı, onunla tüm dersi tanımlamış oluyorduk. Ona "kur tanımı" diyorduk, ne olduğu belli değildi. Syllabus hazırlama çok önemli, dersin tüm dönem boyunca hafta hafta konu dağılımı ve beceri kazandırma süreçleri birlikte düşünülmelidir. Onun için bu ders içeriklerini hazırlama işine önem vermemiz gerekiyor. Bunun veriliş şekli de ayrı bir problem, yani ders içeriklerini çok güzel hazırlayabilirsin, ama onu veren hoca kendi kafasına göre verebilir, bunun da ölçülmesi lazım. FEDEK'te bu bakımdan olumlu. Ama bu Bologna süreci bizi bazı hatalar yapmaya da sevk etti. Şöyle ki, Bologna sürecinde temel prensip, programdaki derslerin yüzde ellisi seçmeli olacak diyor. Şimdi derslerin yüzde ellisi seçmeli olduğu o zaman ne yapacağız? Programı komple revize etmek gerekecek; bazı zorunlu dersleri seçmeli hale getirmek gerekecek. İçeride bazı dersleri seçmeli hale getirmek daha zorlaşabiliyor, bölümdeki öğretim elemanı sayısı ve dağılımına göre belirli alanlarda büyüme yaşandığı için problemler çıkıyor, işler karmaşıklaşıyor. Mesela bizim başımıza geldi. İktisat, Kamu Yönetimi sonra Antropoloji gibi bölümlerle oturup hem bunların Syllabus'unu hem İngilizcesini hazırlatmak mecburiyeti doğdu. Bunu yaparken bir de onu zorunlu derslerde muhafaza edeceksin, bu üçü birden olmuyor.

Öte taraftan bölümde insan sayısının artmasıyla herkes ders istiyor ve benim dersim zorunlu statüde kalsın diye düşünüyor. Sonuçta Bologna tercihi sebebiyle bazı dersler zorunlu statünden alınıp seçmeliye kaydırılıyor. Seçmeliye kaydırılınca da haftalık ders programında yer alması mümkün olmuyor, bazen de programın zorunlu dersleri ile o seçmeli dersin diğer bölümlerle ortak verilmesi halinde program çakışıyor. Yani senin seçmeli olarak alınmasını düşündüğün dersi, öğrencinin zorunlu dersi ile aynı saate koyuyor, ya da bir öğrenci gidip de başka bölümden ders almak istemiyor. Çünkü falanca hocanın dersi kolay geçiliyor veya yüksek not veriyor, şu ho-

[5] *Tarihçilikte Disiplinlerarasılık: Fırsat mı Sınırlılık mı*? Editör: Ahmet Şimşek, İstanbul, 2021, Yeni İnsan yay. s. 105-124.

ca ile aramız iyi, şu hocayı hassaten tanıyoruz gibi sebeplerden ötürü farklı farklı hocalar tercih ediliyor. Bundan dolayı bahsedilen hususların öğrencinin ders seçiminde etkili veya çeldirici olduğu görülüyor.

Bologna sürecinde, programda zorunlu interdisipliner dersler ile başka sosyal bilimlerden olan derslerin zorunlu statüsünü değiştirdiğimiz zaman böyle komplikasyonlar yaşıyoruz. Bu sorunlardan kaçmak için de en kolayını tercih ediyor ve programda diğer bölümlerden olan zorunlu dersleri ya programdan çıkarıyoruz ya da ehvenişer bir görüntü ile seçmeli hale getiriyoruz. Her ikisi de bölüm programlarının interdisipliner yapısını tamamen bozuyor, ortadan kaldırıyor. Bölüm dışı dersler seçmeli hale geldiğinde bile çakışma, terci etmeme, edemememe gibi sebeplerle farklı bölümlerden olan derslere yönelim ortadan kalkıyor. Buna da güya Bologna süreci sebep olmuş oluyor. Bana göre Bologna gerekçesini ya da bahanesini elimize alıp da buradaki interdisipliner zorunlu derslerin statüsünü değiştirmek gerekmiyordu. Değiştireceksek bölümün TAR kodlu kendi derslerinden daha fazlasını seçmeliye dönüştürmek mümkündü. Orada her dönem üç veya dört ders zorunlu, artı iki veya üç tane de seçmeli olabiliyor. İçeride ilk iki yılda interdisipliner dersleri muhafaza ederek bunları çeşitlendirip kalıcı hale getirebilirdik. Şimdi bir parantez açayım, bu ve buna benzer bir sunumu bundan iki yıl önce *Tarihçilikte Disiplerarasılık: Fırsat mı Sınırlılık mı?* konusunda, Ahmet Şimşek hocanın önderliğindeki bu tarih disiplini tartışmalarının yapıldığı konuşmalar serisinde gündeme getirmiştim. Hacettepe Tarih bölümünde 20 yıl çalışmış, programlarına emek vermiş bir hoca olarak, orada bazı eleştiriler yaptım. İğneyi kendimize batırmamız lazım diye, sonra bugün fark ettim ki tarih kendimize ve bölüme haksızlık yapmışım. Diğer bölümlerde interdisiplinerlik adına hiçbir şey yok, iğneyi kendimize batırıyoruz, ama diğer bölümler tamamen göçmüş durumda. Bu vesileyle gördüm ki böyle bir sıkıntı var, kendimizi eleştirelim ama etrafa da bakalım. Maalesef durum vahamet noktasında.

Diğer taraftan, Bologna veya diğer bölümler ile irtibatın eksikliği sebebiyle ya da içerideki büyüme sebebiyle var olan farklı bölüm derslerini programdan kaldırıp ya da seçmelilere dönüştürüp sonra da teknik olarak seçim imkanlarını yok ederek interdisiplinerlik olmaz. Buna gerekçe yaratmak üzere "efendim biz çift anadal, yandal yaptık" demek de doğru bir savunma değildir. Çift anadal veya yandal'da programın konsepti farklıdır ve gelen giden öğrenci sayısı yılda üç beşi geçmez Çift anadal, yandal oluşturulması programda disiplinlerarasılığın alternatifi değildir. Bölüm programında zorunlu interdisipliner dersleri koymak gerektiğini vurgulamaya çalışıyorum,

yani bu yapının bölüm programının temel yeterlilikleri arasında olması gerekiyor. Onun için böyle bir tespiti yaptığımda ben biraz eleştiri almıştım, bunu söylemekte de fayda var, ama güncel olarak bölümlere baktığımda diğer bölümler daha da dökülüyor. Boğaziçi, Koç ve Sabancı gibi Core (çekirdek) sistemini uygulayan bölümlerin dışında, diğerlerinin hiçbirinde interdisiplinerlik diye bir endişe yok. ODTÜ ve son güncelleme ile Hacettepe de dahil buna. Yani bakıyorsun birinci sınıftan itibaren *İlk Çağ, İslam Tarihi, Türk Tarihi...* tamam. Ondan sonra, ben bir dönem eşdeğerlik yapıyordum, baktım ki başka üniversiteden gelen bir öğrencinin transkriptinde *Timurlular Zamanı* diye dört dönemlik bir ders var. **Timurlular Zamanı** adlı 4 dönemlik dersin neye eşdeğer sayılacağı gibi problemler yaşanıyor. Şu andaki programlarda çok az sayıda, Felsefe, Psikoloji, Sosyoloji kodlu derslere tesadüf olunmakla beraber genel eğilim programı hem seçmeli hem de zorunlusunu içeriden yani TAR kodlu derslerle doldurmak, öğrenciye sadece tarih derslerini dayatarak mezun etmek şeklindedir. Bölümler geniş çaplı bir içe kapanmaya doğru evrilmiş vaziyettedir. Bunun iyi tarafı kötü tarafı tartışması ayrı bir konu olduğu gibi öğrenciye mezuniyet sonrası için faydalı bir tarafı var mı tartışılabilir. Dünkü konuşmalarda herkes, mezunlar polis ve memur olacak ya da KPSS'ye çalışılacak diye dile getirdi. Öğrencilerimizi tarih bölümlerinden daha çok tarih dersi ve ile muhatap ederek "çok tarih bilen" bir konuma getirmeyi hedeflemek daha iyi olabilir, ama dünya böyle değil. Dünya başka bir yere doğru gidiyor. Bunu görmemiz lazım. Bunu tercihen böyle yapıyorsak mesele yok. Ama bir imkansızlıktan, keyfiyetten ya da mecburiyetten böyle yapıyorsak ya da farkında olmadan yapıyorsak o zaman sorun var demektir. Bunun altını çizmekte fayda var. Onun için bölüm seçmelileriyle bölüm dışı seçmelilerin dengesini iyi kurmak lazım. Öğrenciyi gerekirse teşvik etmek, zorlamak gerekiyor. Program yeterliliklerinde, çerçeve yeterliliklerinde bu disiplinlerarasılığı temel bir argüman olarak kabul ettiğimiz takdirde bunu yapabiliyoruz. Yoksa tarih bölümünde *Çin Tarihi, Rus Tarihi, Hint Tarihi* ya da *Arjantin Tarihi* anlat dur... Osmanlı Tarihi hakeza. Beş dönem, altı dönem anlat. Bir kuruluş dönemi dersi var, beylikler dönemi dersi, sosyo-ekonomi var efendim, klasik dönem var, yenileşme dönemi ayrı ayrı dersler. Tamam Osmanlı tarihiyse İnalcık hoca (Prof. Dr. Halil İnalcık) yazmış ya da Haldun hoca yazmış, alır okursun. Ama burada lisans öğrencisine temel eleştirel yaklaşımı, sosyal bilimlerin ana yaklaşımlarını ve tarihsel bütünlüğü, temel formasyon içerisinde vermeye çalıştığımız için de diğer disiplinleri dikkate alma zorunluluğu var.

Şimdi displinlerarasılığın iç kısmı da var, tarih dersleri arasında da var. Programlarda ana eğilim bazı alanlara yığılma şeklinde. Çağlara göre *İlk çağ*, *Orta çağ* ve *Yeni çağ* şeklinde; *Türk Tarihi*, *İslam Tarihi*, *Osmanlı Tarihi* dersleri de muhtelif dönemlere serpiştirilmiş çok sayıda ders şeklinde olunca diğer derslerin bazıları neredeyse yok. Mesela bir Bizans Tarihi, Balkan Tarihi, Roma Tarihi tek tük karşımıza çıkıyor. Halbuki bunlar birbirinin devamı kurumsal olarak da mekânsal olarak da tarihsel bütünlüğün önemli parçaları. Ciddi manada bir tecrübe var, bir sosyo-ekonomik ve toplumsal aktarım var; medeniyet tarihi, kültür tarihi açısından bakılınca sürekliliği takip etmek de kolay. *Hukuk Tarihi*, aynı şekilde. Ondan sonra *Akdeniz Tarihi*, dünyanın değişik yerlerine dair tarih çalışmalarını da dikkate alan bir bütünlüğü sağlayacak şekilde derslerin eksikliği zaten ciddi manada göze çarpıyor.

Kısacası, Tarih içinde de bir eksen var, o eksende dersler çok sayıda ve çeşitlilik içerisinde veriliyor. Eksende son zamanlarda bir *Ortadoğu* ve *İslam Tarihinin* değişik dönem ve evrelerine dair sayıca artışlar var, ama bu da biraz sıkıntılı ve tartışmalı. Mesela hiçbir yerde ben farketmedim ya da göremedim bir *Hristiyanlık Tarihi* dersi yok, *Bizans Tarihi* dersinde yeri geldikçe ve orantılı bir şekilde ben anlatıyordum. Konsül kararları şöyle oldu, ekümenik tartışmalar şunu yaşattı ve buna dönüştü diye... Bizans tarihinin önemli bir kısmı siyasal ve sosyal, ekonomik bir tarih, ama bir taraftan da Hristiyanlığın da yayıldığı ve kurumsallaştığı dönemler var. Bunları da göz ardı etmemek gerekiyor. Tabi yeri geldikçe söylüyorsun, dünyanın her tarafında İslam Tarihi ve İslam kurumlarına dair dersler varken, biz *Hristiyanlık Tarihini* anlatınca Hristiyan mı oluyoruz? Böyle garip bir durum var. Dinler tarihi belki ilahiyat fakültelerinde var, ama onlar başka bir konseptte bakıyor, tarih konsepti ile bakmıyor. Böyle hiç var olmayan dersler ve durumlar da dikkatimi çekti, tarih programlarındaki eksiklikler arasında. Buna siz teknoloji tarihi ekleyebilirsiniz, askeri tarih diyebilirsiniz, tek tük bazı bölümlerde var, bilim tarihi dersi mesela Hacettepe'de çok iyi yapılıyor. Hem üniversiteye veriyorlar hem kendi bölümlerine... Strateji ve tarih konusu mesela, seçmeli olarak yüksek lisansta var, ama tarihin işe yararlılığı konusu metodoloji dışında bu tür dersler üzerinden de verilmeli, bu da önemli. Bence çok daha önemli konu olarak iktisat tarihi var. Osmanlı iktisadını anlamak için genel iktisat tarihini bilmek gerekiyor, konuyu ondan bağımsız anlayamazsınız. Dünya iktisat tarihi ya da Yeni Çağlardan beri iktisadi parametreleri anlatan ve son yüzyılı da 1929 krizlerinden itibaren ya da ondan sonraki krizlere kadar anlatan iktisat tarihi dersleri olması lazım.

Anayasal hareketler ve demokrasi konusu da çok eksik. Hemen hiçbir bölüm programında yok. Bu gibi farklı konular da tarih alanındaki eksiklikler gibi görünüyor. Tarih bölümlerimizde farklı beşerî bilimlerin ders sayısı gittikçe azalıyor ya da baştan beri eksik, bu ciddi bir problem ve ciddi bir daralma ve kapanma yaşanıyor. İster, buna gerekçe olarak, bölümdeki hoca sayısının artması diyelim, ister Bologna süreci diyelim ister başka sebep diyelim, ama durum böyle.

Öğrencinin tercihine bırakılacak konular var bırakılmayacak konular var. Dünyada tarihçilik nereye doğru gidiyorsa bizim ondan bağımsız olmamız mümkün değil. Ders programlarımızda hemen hemen herkesin ittifakla "bunlar eksik kalıyor" demesine rağmen, atalet yüzünden, inisiyatif alma eksikliği ile programları interdisipliner çerçevede ele almaya yönelik bir isteksizlik var. Her ne kadar bazı konularda son zamanlardaki Bologna sürecinden dolayı bir değişim yaşamış olsak da diğer programlara baktığımızda, buna ODTÜ de dahil, hiçbirisinde disiplinlerarasılık diye bir çerçeve, endişe yok. Bu anlamda ciddi manada bir eksiklik var. Bunu bizim telafi etmemiz lazım. Tabi her şeyden önce bunun farkına varmamız lazım. Ondan sonra da telafisi için oturup, takkeyi önümüze alıp düşünmemiz, çalışmamız ve girişimde bulunmamız lazım. Üniversitelerdeki yönetimler buna çözüm bulmak zorunda. İktisattan hoca bulamadım, sosyolojinin hocası gelmedi gibi şeyler olamaz, üniversite burası. Onların da işine gelir, çünkü bu kadar servis dersi veriyor olmak kadrolarının genişlemesine de imkân verecektir. Ben Hukuk Fakültesine *Türk Hukuk Tarihi* dersi veriyorum. Başka bölümlere birtakım destek sunmak, hocaların alanları ile ilgili derslerden farklı olarak, antropolojiden sanat tarihine kadar, iktisattan kamu yönetimine kadar diğer bölümlerle ilişki kurup bunu ete kemiğe büründürüp programlara dahil etmenin çabası içerisinde olmamız lazım.

Geçmişte bir şey daha yaşanmıştı, bunu da söyleyerek kapatayım. Mesela Bologna'nın olumlu taraflarından bir tanesi bu oldu. Bizim üniversitemizde bile öğrencilerimizin Tarih bölümü programında zorunlu olan sosyal bilimler dersleri var, onların dışında başka bölümlerden istediği dersi alabilmesinin önünde engel vardı. Ben kulaklarımla kaç defa şahit oldum, geçmişte dekan yardımcısı olan bir zat "sempati kanallarını kapatacağız" diye, "diğer bölümlerle teması kapatıyoruz" diye başka bölümlerden ders almasının önüne geçmişti, bundan 12 sene öncesine kadar böyle bir anlayış da vardı. Bologna bunu yıktı, ama başka arızaları getirdi. Bizim bunların farkına varıp sistemi dönüştürmemiz lazım. Disiplinlerarasılık derin ve önemli bir konu. Üzerinde çokça düşünmemiz lazım ve çalışmalarla

da ortaya koyduğumuz örnekler üzerinden hareket ederek programlardaki çeşitliliği, hareketliliği mümkün olduğu kadar genişletmeye çalışmamız lazım ve bunu öğrencinin inisiyatifine bırakmadan zorlamamız lazım.

Teşekkür ediyorum.

Moderatör

Prof. Dr. Haldun Eroğlu

Hocam çok teşekkür ediyorum. Aydınlatıcı bir sunum yaptınız. Sizden, daha önce de benzer konularda sunumlar dinlemiştim. Dile getirdiğiniz konularda benim de eklemek istediklerim var. Sizin sunumunuza katkı niteliğinde, müsaade ederseniz onlardan bahsetmek istiyorum. Mustarip olduğum bir konu var, paylaşmak istiyorum. Bölüm programlarındaki derslerin, hocaların çalışma alanlarıyla ilgili olması öteden beri hep eleştiri konusudur. Nerede bununla ilgili bir tartışma olsa, bu konu muhakkak dillendirilir. Ben şöyle bir dipnot düşmek istiyorum. Zaten olması gereken bu değil mi? Bu durum, bölüm ve fakültelerde bir ekol oluşmasına katkı sağlamıyor mu? Bunu göz ardı etmememiz gerekiyor. Söz gelimi Dil ve Tarih Coğrafya ekolü denilen şey böyle ortaya çıkmıyor mu? Bölümlerde hocaların çalışma alanlarına uygun programların hazırlanması ve bu çerçevede derslerin yürütülmesi gerektiğini düşünüyorum. Bu durumun çok sakıncalı olduğunu ileri sürmek ne kadar doğrudur tartışmak gerekir. Bizim asıl üzerinde durmamız gereken konu, tarih yazımına dair sorunlar olduğunu düşünüyorum. Ancak bu arada hemen eklemeliyim ki, bilimsel, özgün, alanına katkı yapan oldukça fazla sayıda çalışmaların yapıldığını, buna yönelik özel çabaların olduğunu da göz ardı etmemek gerekiyor.

İnterdisipliner derslerin durumuna gelecek olursak, Yunus hocam söyledi, belgeyi aktarmayı tarihçilik zanneden anlayışa, interdisipliner dersler vermek sorunu çözer mi? Tarihçilik açısından meselenin bu yönüne dikkat etmek gerektiğinin de altını çizmek istiyorum.

Tarihçilik açısından interdisipliner çalışma yöntemi şüphesiz çok önemli. Ancak netice itibariyle tarihçi olduğumuzu ve tarih yazdığımızı unutmamalıyız. Tarih öğrenecek olan bir öğrenciye kapasitesinden fazla yüklenmemek gerekir. Lisans öğrenimindeki bir öğrenciden sosyoloji, felsefeyi, psikoloji, arkeoloji, ekonomi, kaynak dil, yabancı dil bilmesini istiyoruz. Bunları bilmesini istediğimiz henüz bir öğrenci. Bunu ne kadar

başarabilir. Ayrıca tarih öğretmenliği bölümleri için interdisipliner öğrenimin gerekliliğini de yeniden düşünmek gerekir.

Öte yandan her yıl yaklaşık on bin öğrenci tarih bölümlerine geliyor. Bu kadar çok tarih öğrencisinin olduğu bir ülkede interdisipliner dersler, bölüm programlarına nasıl konulur o da tartışmalı, Ayrıca, bölümlerde açılan interdisipliner dersleri verecek olan ilgili disiplinin hocalarının, dersleri başka bölümün birinci sınıfındaki öğrencinin seviyesine inerek vermesi de kolay değil. Bu bakımdan başka disiplinden gelip ders veren hocanın anlatacağı konuları, tarih öğrencinin kavraması zor olabilir. Aynı şekilde diğer disiplinlerin yöntem ve teknikleri birbirinden farklı. Söz gelimi, naçizane roman yazıyorum. İki farklı disiplinin farklı yöntem ve teknikleri olduğunu ve buna dair sorunu bizatihi yaşıyorum. Edebiyat ile tarihin metodolojisi birbirinden farklı.

Yapılması gerekenlere dair de şunları söylemek istiyorum. İki farklı yol takip edilebilir. Birincisi, tarih bölüm programlarında fazla sayıda interdisipliner dersler açmak yerine, öğrencilerinin ilgilerine göre diğer bölümlerden ders alabilmelerinin önündeki engelleri ve zorlayıcı faktörleri ortadan kaldırmak daha uygun olabilir. Öğrenci ilgi duyduğu ve uzmanlaşmak istediği alanlarda ihtiyaç duyulan diğer disiplinlerin derslerini üç veya dördüncü sınıfta almalı. İkincisi, eğer ilk teklifte yine zorlukla karşılaşılıyor ise bu dersleri lisansüstünde alınması olabilir. Ben ikincisinin daha uygun olduğu düşüncesindeyim. Çünkü öğrenci, yüksek lisans ve doktorada uzmanlaşma aşamasında olduğu için alanına ve konusuna göre gerekli yan dersleri alarak eksikliğini giderebilir. Eklemek istediklerim bu kadar. Teşekkür ederim. Olcay hocam sözü size bırakıyorum.

Müzakereci
Doç. Dr. Olcay Özkaya
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

İnterdisipliner derslere dayalı program konusunda kendimi de örnek vererek şu konuya vurgu yapmak isterim. Ben Lisans temel eğitimim itibarı ile Hacettepe ekolünde yetiştim, interdisipliner programa dayalı bir eğitim aldım. Bu çeşitliliğin faydasını mesleki hayatımda yaşadım ve olumlu anlamda katkısını gördüğümü ifade edebilirim. Esasında bu katkı bireyi sadece akademik yaşamında değil gündelik hayatında da geliştirmekte ve desteklemektedir. Kanaatimce interdisipliner derslerin tarih programında birinci sınıf düzeyinde verilmesinde de bir sakınca yok. Bu süreçte öğrenci sosyolojiyi külliyenin öğrenmiyor, sosyolojinin temel kavramlarını, temel düzeyde öğreniyor ilaveten örneğin felsefe, iktisat, antropoloji ve psikolojiyi de giriş dersi niteliğinde temel düzeyde öğreniyor. Esasında tarihsel olayların her zaman tek bir cevabı olamaz. Tarihsel olayların farklı cevaplarını görebilmemiz için analitik bir düşünceye ve sentez yapabilme yetisine ihtiyaç vardır. Kısaca resmi bir bütün olarak görebilmeye ihtiyaç vardır. Bu bağlamda birinci sınıflarda verilen interdisipliner dersler temel düzeydeki öğrenimi geliştirecek, kişinin bakış açısını besleyerek zenginleştirecek dolayısıyla tarihsel olayları çok yönlü anlama ve değerlendirebilme yetisi kazandırabilecektir. İlaveten lisans birinci sınıfta eğitim gören bir öğrencinin bu türden dersleri gayet rahat bir şekilde alabileceğini düşünüyorum. Ben bunu bir yüklenme olarak değerlendirmiyorum, tam tersine o süreçte temelden yetişmede, temel kurguyu yapabilme kabiliyetini en başından kazandırabilmek açısından faydalı görüyorum. Öyle ki farklı disiplinlerin, temel düzeyde öğrenilen çeşitli disiplinlere ait kavramların katkısıyla tarihsel olayların örüntüsünü kurabilmede fayda sağlayabildiğini düşünüyorum. O yüzden bu türden dersler bireyin zihninde entelektüel bir birikim yaratıyor. Bu durum düşünme yetisini zenginleştirerek, anlamayı kolaylaştırmanın yanı sıra yazımı da destekliyor ve geliştiriyor. İlaveten bana göre interdisipliner derslerin tarih lisans programlarındaki durumu göz önüne alındığında son sınıfta bir ko-

puş var. Benim kanaatim; birinci sınıftaki bu temel düzeyde verilen interdisipliner derslerin son sınıfta da onlara bağlantılı ve onları geliştirecek, kişisel farklılıklarımızı ve yönelimlerimizi zenginleştirecek seçmeli derslerle güçlendirilmesi gereğidir. Bu şekilde söz konusu programda interdisiplinerlik açısından bir devamlılık sağlanmış olunacaktır. Bu kopuşun engellenmesi için o derslerin son sınıfta ya da kimi ara sınıflarda programın içeriği ve durumuna uygun bir şekilde yerleştirilerek adayın ihtiyacına, yani kişisel tercih ve kendini geliştirebileceği yöne doğru çeşitli seçmeli derslerle pekiştirilmesinin, desteklenmesinin faydalı olacağını düşünüyorum. Dediğim gibi bu dersler öğrenciye üst düzey bir bilişsel düşünme yetisi kazandırabilecektir.

Günümüz küreselleşmenin yaşamın neredeyse her alanında etkilerini inanılmaz boyutlarda yaşadığımız bir dönemdeyiz. Bu bağlamda tarihsel olayların değerlendirilmesinde çok yönlü, çok etkili, çok değişkenli birçok bakış açısına ihtiyacımız var. Bu çoklu düşünmeyi elbette interdisipliner bir programla interdisiplinerlikle edinebiliriz. Olaylara çok yönlü bakabilmek ve geleceğe dair stratejiler geliştirebilmek gelişkin bir düşünme becerisi ve görüşü gerektirmektedir. Bu bağlamda tek yönlü değil artık çok yönlü ve çeşitli disiplinler ile zenginleştirilmiş Tarih programları bu ihtiyaca cevap verebilecektir. Ayrıca bu durum dünya insanı olmaya da katkı sağlayabilecektir. Geleceğin bu türden yetişmiş bireylere ihtiyaç duyduğunu düşünüyorum.

Söz konusu bakış açısı sadece akademide görev alabilecek öğrenci adaylarımız için değil Milli Eğitimde farklı kademelerde görev yapacaklar için de böyle olmalıdır. Öğretmenlerin de interdisipliner bir programla yetişmesinde fayda var. Temel sorunlarımızdan biri analitik ve interdisipliner düşünme becerisinden yoksun bir yaklaşımla sadece bilgi aktarımını yapmak değil mi. Bu çerçevede bilgiyi öğrenciye olduğu gibi aktaran bir öğretmen profili yerine bilgiyi aktarırken düşündürebilen, yorumlatabilen ve tarihsel olaylar ile günümüz ve gelecek arasında ilişki kurabilen bireyler yetiştirilmelidir. Bu ancak çok yönlü, interdisipliner programlarla yani interdisiplinerlikle mümkün olabilecektir. Genel olarak bakıldığında İnterdisipliner dersler tarih programlarının gelişebilmesi için önemli ve gereklidir. Bu bağlamda Yunus hocamın da ifade ettiği gibi bence tarih programlarının temel yeterliklerinin bu şekilde kurgulanabileceğine inanmak gerekir. Burada kısmen bir bakış açısı problemi olduğunu düşünüyorum. Yani bu konuda kaygılarımızdan sıyrılmamız ve buna inanmamız gerek-

mektedir. Öyle bir program oluşturulmalı ki bireysel kaygılarımızı saf dışı bırakmalı. Sistemleşebilsek bunlardan kendimizi kurtarabileceğiz. Dolayısıyla kurumsallaşabilmek için önce bunun gereğine inanmak gerekmektedir. Tabii bu hususta imkânlar çok önemli. Programların yeterlilikleri, yetişmiş hocaların varlığı ve gerekli koşullar sağlanabilmelidir. İlaveten o dersi verecek olan kişinin de kesinlikle farklı bir disiplinden farklı bir ifadeyle ilgili dersin disiplininden olması fayda sağlayacaktır. *Sosyolojiye Giriş* dersi temel düzeyde veriliyor ve o dersin hocası sosyolojiden gelmeli. Aynı şekilde *Psikolojiye Giriş* dersini veren de kesinlikle psikoloji bölümünden gelmeli diye düşünüyorum. Öğrencinin farklı bir disiplinin hocasının, anlatım biçiminden tutun da anlatış tarzına kadar onu görebilmesi bir zenginlik ve vizyon katacaktır. Bunu tarih bölümünden bir hocanın vermesinden çok o disiplinden birinin vermesinin birçok açıdan zenginlik katacağına inanıyorum.

Hibrit çalışma konusu da önemli bir diğer husus. Bizler akademide de bunu yani ortak çalışmaları yapmak için çaba sarf ediyoruz. Bu konuda TÜBİTAK öncü çalışmaları teşvik edici girişimlerde bulunuyor. Özellikle Sosyal Bilimler alanında ortak çalışma yapma konusunda teşviklerde bulunuyor. Ortak çalışma, disiplinlerin birbirine katkısını görebilmek ve bunun pratiğini yapmak bir kültürdür. Ancak biz bunu bahsettiğimiz interdisipliner derslerin varlığı ile kazandırabiliriz. Bunu erken dönemlerde lisans düzeyinde öğrenciye verebilirsek bu kabiliyeti ileride kendisi de kazanabilir. Ortak çalışma kültürünün de böyle bir şeyin gerekliliğine inanmanın da temel düzeyde, en erken süreçte yani lisans düzeyinde verilebileceğini düşünüyorum.

Teşekkür ediyorum.

Moderatör

Prof. Dr. Haldun Eroğlu

Biz teşekkür ederiz sayın hocam. Özlem hocam buyurun.

Müzakereci
Doç. Dr. Özlem Çaykent
İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

Sayın hocalarım merhabalar.

Bu çerçevede gerçekten çok önemli noktalara parmak bastığını düşündüğüm için Yunus hocama çok teşekkür ediyorum. Benim de konuyla bağlantılı olarak söylemek istediklerim var elbette. Öncelikle bahsetmek istediğim nokta şudur: Bugün üniversite eğitimi ve bir kurum olarak aldığı hal sadece Türkiye'de değil, tüm dünyada tartışılıyor. Bu kurumda reforma ihtiyaç duyduğu dile getiriliyor. Yani bütün dünyada üniversite nereye gidiyor sorusu soruluyor. Bence tarih bölümlerinde interdisipliner derslerin durumu burada okuyan öğrencilerin ihtiyaçları ve dolayısıyla da üniversitenin kurum olarak işlevi ile de ilgili. 19. yüzyılda üniversitelerdeki disiplinlerin ortaya çıkması bir yönüyle de sanayileşme ve teknolojinin gelişmesi ve bunların ihtiyaçları çerçevesinde oldu. Üniversite; toplumun, devletin ve askerin ihtiyaçlarını giderecek şekilde programların ortaya çıktığı bir kurum olarak yükseldi. Peki bugün neredeyiz? Elbette 21. yüzyılda toplumun, iş dünyasının ve entelektüel dünyanın ihtiyaçları bambaşka yerlere geldi. Özellikle bilgisayar ve internet gibi unsurların gelişmiş olması öğrencileri de bambaşka yerlere getirdi. Yani şu an ki ile 20 yıl önceki öğrenci aynı değil. Üniversitenin reforma ihtiyaç duyuşunun kesinliği de zaten öğrencinin düşünce yapı ve biçimlerinin farklılığından ileri geliyor.

Bu çerçevede disiplinlerarası bir eğitimin çözüm olabileceğine dair fikirler ortaya çıktı. Mesela *Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisinin* editörü Oscar Gruenwald, *"disiplinlerarası çalışmaların yükseköğretimi yeniden keşfedecek bir yenilik olduğunu"* düşündüğünü söylüyor. Yani bu disiplinlerin ötesine geçebilir miyiz, disiplinleşmenin ötesine geçebilir miyiz ve bu da bize üniversitelerde yeni bir soluk getirebilir mi, üniversiteyi dönüştürmede yardımcı olabilir mi? Elbette bizler bilimi, entelektüel ve akademik çerçevede düşünüyoruz. Ancak kurumsal olarak üniversitenin bu dünyada artık hantal bir kuruma dönüştüğünü de görmek gerekiyor.

Hocalarımızın da belirttiği üzere bunun nasıl yapılacağı en büyük sorun. Tabii yine herkesin ortak olarak söylediği çözüm önerisi ise çok önemli, yani iş birliğinin gerçekleştirilmesi. Buna hibrit çalışma mı diyeceğiz, ortak çalışmalar mı diyeceğiz veya bölümler arasındaki geçişkenliği arttırma olarak mı düşüneceğiz türünden soruların ön plana çıktığı görülüyor. Problemlerden biri elbette kadroya göre ders programı oluşturulması. Haldun hoca da aslında haklı bir şekilde, "peki benim bir ihtisaslaşma alanım var, ben bunu aktaramayacak mıyım?" dedi. Tabii ki hocaların ihtisas alanlarında ders vermesi çok önemli. Fakat yine de bir ayrım yapılması gerekiyor. Lisans ve lisansüstü programlarda o ihtisaslaşmanın sadece lisansüstünde olması veya lisansın ileri sınıflarında bulunması mantıklı olabilir mi? İhtisaslaşmayı lisansüstüne ve üst sınıflardaki seçmeli derslere bırakabiliriz.

Disiplinlerarası eğitim sadece kurum veya hoca açısından değil, aynı zamanda öğrencinin bakış açısından da çok önemli bir hale gelmiştir. Bugün geldiğimiz noktada gördüğümüz artık mezun öğrencinin tek bir ihtisas üzerinden diploma ile iş bulmakta zorlanması. O yüzden de öğrencilere hem yan dal hem de çift ana dal imkanlarını tanıyoruz. Tarih bölümlerine 10 bin küsur öğrencinin geldiği söylendi. Bunların her sene hepsinin ihtisaslaşması ve akademik kariyere yönelmesi mümkün değil. Her ne kadar gönlümüz aksini istese de ve öğrencilerimiz akademik çalışma yapsın dileğimiz olsa da bu mümkün değil. Hatta tamamı tarih öğretmeni bile olamayabiliyorlar. Piyasaya baktığımızda da aslında çok daha interdisipliner, farklı şekillerde düşünebilecek ve farklı bilgileri entegre edebilecek insan arayışı içerisinde. Bu çerçevede de öğrencilerimize ileriki hayatlarında yollarını açabilecek temel bir eğitimi vermek bence önemli. Burada muhtemelen kafalarda hemen sorular ve eleştiriler oluşacaktır.

Yani üniversite bir meslek okulu mu? Üniversite bir meslek okulu değil tabii ki. Meslek okulu değil ama interdisipliner derler bir bakıma bir taşla iki kuş avlanmasına yardımcı olabilir. Yani hem öğrencilerin bilimsel akıllarının şekillenmesinde önemli hem de öğrencimizi hayata hazırlamak açısından önemli. Bu da üniversite için bir nefes almak anlamına geliyor. En azından kendi öğrencimiz başta olmak üzere ben öğrencilerde, bugünün gençlerinde, tek disiplin içerisine hapsolmuş bir eğitimde bir boğulma hali görüyorum. Yani farklı sorular sormak istiyorlar, derslerin yapısı ve içeriğinden sıkılıyorlar. Ama bu farklı soruyu sorabilmek, eleştirel bir şekilde konuya yaklaşabilmek için altyapılarının yeterli olmadığını düşü-

nüyorum. Neden? Çünkü bu durum biraz da *spoon feeding* dediğimiz kaşıkla aynı şekilde aynı disiplin içerisinden besleniyor olmaktan kaynaklanıyor. Bir konfor alanı yaratıyoruz. Başka disiplinlerden ders almak, başka hocalardan ders almak bu alanın dışında kalıyor. Elbette ortaöğretime kadar geri gidebiliriz bu sürecin nasıl başladığına bakmak için. Sonuçta, interdisipliner bir programın bir de böyle bir avantajı olduğunu düşünüyorum. 18 yaşında öğrenci üniversiteye geliyor. Onun için yapılandırılmış bir program önüne konuyor ve öğrenci gene oradaki dersleri alıp, iki üç tane seçmeli ders — ki bunlar da genelde aynı disiplinden alınıyor — çerçevesinde eğitimini bitiriyor ve gidiyor. Halbuki interdisipliner bir program geliştirebilsek, kurumsallaştırabilsek, öğrenci kendi ilgi alanları çerçevesinde bir programı kendi oluşturacak, ilgi alanı geliştirecek ve çok daha farklı düşünme metotlarıyla karşılaşacak. Ya da ilk sene bocalayacak, iki sene bocalayacak ama üç ve dördüncü senelerinde kendi yolunu bulacak ve istediği dersleri de almış olacak. Hemen belirtmem gerekir ki, aslında bu benim söylediğim bir şey değil, yani 19. yüzyıldan beri belirtilen önemli unsurlardan biri.

Yunus hoca bu konudaki fikirlerini açık ve güzel bir biçimde belirtti ve Bologna sürecine deyindi. Gerçekten de bölümler arası ders alışverişi, bölümler arası ya da interdisipliner iş birliği Türkiye'deki üniversitelerde Bologna dayatması olarak görülmekte. Halbuki dün de konuşulduğu ve bugün Yunus hoca'nın da hatırlattığı gibi aslında Türkiye'de çok daha öncesinden beri interdisipliner ders programlarına yönelik girişimler var. Bunun örnekleri Hacettepe, ODTÜ ve Boğaziçi'nde görülebilir. Bu örnekler, öğrencilerin dersleri daha interdisipliner olsun, daha farklı bölümlerden ders alsınlar uğraşısı içerisindeler.

Bir başka mesele, kronoloji meselesi. Bence bizim interdisipliner olabilmemizi engelleyen unsurlardan biri, tarih bölümlerinin hep kronolojik olarak gitmesi gerektiğini düşünmemiz. Bunu hem eğitim hem de metot açısından düşünüyoruz. Ama, derslerin dağılımını tematik olarak yaparak bu kısıtlayıcı unsurdan kaçınabiliriz. Dersin içeriği yine kronolojik doğruluk sağlayabilir. Zaten interdisipliner perspektiflere ve yaklaşımlara tematik dersler daha uygun. Bunu şahsi deneyimlemelerimle görmüş bulunmaktayım. Olcay hocanın da değindiği üzere ders içeriklerinin düzenlenmesine ve ders programlarının çeşitlendirilmesi gerektiğine ben de katılıyorum. Yani ders içeriklerinin daha interdisipliner olabilmesi için hocaların dönüşmesi gerekiyor. Yani biz tarihçilerin kendimizi değiştirip dö-

nüştürmesi gerektiğini düşünüyorum. Yunus ve Haldun hocalar da aynı şeyi söylediler: interdisipliner çalışmalara açık olmamız lazım, yani belge tarihçiliğini bırakıp onun ötesine geçmek için bir eğitim alarak kendimizi de değiştirmemiz, eğitmemiz gerekiyor. Kendimizi geliştirmemizin gerekliliği problemi 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarından itibaren tarihçilerin hissettiği bir sorun zaten. Mesela March Bloch, Strasbourg Üniversitesi'nde çalışmaya başladıktan sonra, 1918 yılında Üniversite Alman mülkiyetinden Fransız mülkiyetine devrolunuyor ve üniversitede kadro çeşitleniyor; Bloch'un birlikte çalıştığı arkadaşlarının arasına arkeologlar, psikologlar ve sosyologlar var. Durkheim sürekli olarak sosyoloji ile tarih arasındaki bağlantının önemini vurguluyor. Bu çeşitlilik bu insanları ortak çalışmaya ve beraber interdisipliner bir seminer başlatmaya itiyor. Bloch'u Bloch yapan unsurlardan bir tanesinin de bu seminerden geçmek, bu çoklu disiplinlerden insanlarla beraber çalışmak olduğunu da hatırlatmak istiyorum. Yani Olcay hocanın dediği gibi *o hibrit çalışmaları biz sadece projelere bırakmayalım, fakülte içinde de bunu gündelik hayatımızın bir parçası haline getirebilelim.*

Son olarak değinmek istediğin konu ise kâğıt üzerinde yani teoride programlarımızı yenileyebiliriz elbette. Çok da güzel programlar inşa edebiliriz, fakat bunlar uygulamada farklılık gösteriyor. Dediğimiz gibi interdisipliner bir dersi tarihçi vermeye başladığı zaman tarihî perspektiften ders işliyor ve üzerinde durmuyor. Yani dersin başlığını içeriğini interdisipliner yapmak kâğıt üzerinde yetmiyor, dersin işlenişinin de bu interdisipliner prensibinin bütüne oranla uygunluğu olmasının gözetilmesi gerekiyor. Bu sebeple ben doktora öğrencilerimizi buna daha iyi hazırlamamız gerektiğini düşünüyorum. Doktora öğrencilerimizin yeterliliklerini ne kadar çoğaltırsak, ihtisaslaşmanın yanı sıra bu unsurları gözeterek zorlarsak ve interdisipliner derslere hazırlayabilirsek bence bu interdisipliner program ve çalışmaların gerçekleştirilmesinin önünü de o derece açmış oluruz. Çok teşekkür ederim.

Moderatör
Prof. Dr. Haldun Eroğlu

Evet sayın hocam haklısınız esasında söylenecek çok şey var, çok teşekkür ederiz. Ayşe hocam söz sizde buyurun.

Müzakereci
Doç. Dr. Ayşe Atıcı Arayancan
Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi

Hocalarımız, disiplinlerarası tarih eğitimiyle ilgili sorunlarımızı tek tek sıraladılar. Benim tekrar yeniden sıralamak gibi bir niyetim yok, fakat ne yapılabilir sorusu üzerine eğilmek istiyorum. Farklı disiplinlerden tarih eğitiminde ders alma uygulamalarını arttırmak ve yaygınlaştırmak için nasıl bir yöntem bulmalıyız? Bence burası çok önemli, mesela bir çözüm olarak çift ana dal programından bahsetti hocamız, yine yan ana dal programları da var tabii. Öğrenciler her iki ana dalda da uzmanlık sahibi olmakla birlikte bu dalların bilgi ve metotlarını bir arada nasıl kullanabileceklerini bilmiyorlar. Bu nedenle de her iki uzmanlık alanını da ele alan çapraz derslerin olmayışı, yani disiplinlerarası uygulamaların bulunmaması büyük bir sorun. Aslında çok fazla disipliner alt yapı olmasına rağmen, böylesi bir çalışmanın yürütülmemesinden dolayı doğal olarak ortaya bir sonuçta çıkmıyor.

Yine başka bir çözüm de şu olabilir: YÖK 2020 yılında yükseköğretim kurumlarının bünyesinde özellikle ön lisans ve lisans programlarında ortak dersler yürütmek üzere bölüm açılmasına dair kararlar aldı ve bütün üniversitelere de yolladı. Üniversiteler bünyesinde uzaktan eğitimi ilgilendirir bir alt yapı mevcut olduğu için YÖK'ün söylemiş olduğu sistemin bu yolla işlenebilmesi de mümkün, kaldı ki pandemi ile birlikte bizler de eğitimin uzaktan işlenmesine hızlı bir şekilde entegre olabildik.

Kronolojik ders sistemimiz başta olmak üzere kredi problemi, bu dersleri verecek hoca bulunmaması veya öğrencinin isteksiz motivasyonu da sorunlarımız arasında. Türk Dili ve İngilizce gibi zorunlu ortak ve uzaktan dersler oluştursak bile müfredatımıza disiplinlerarası dersler ekleyemiyoruz. O nedenle üniversiteler bünyesinde kurulabilecek olan YÖK'ün önermiş olduğu Ortak Dersler Bölümü, bence bu konuda bize bir kapı açabilir ya da umut verebilir. Mesela Samsun Üniversitesi, Atılım Üniversitesi ve Bursa Teknik Üniversitesi'ndeki örneklere baktım. Buralarda Ortak Dersler Bölümü kurulmuş. Bölümde üniversite çerçevesinde *Bilim Tarihi de var, Türk Müzik Tarihi de anlatılıyor, hatta Fotoğraf Tarihi, Savaş Fotoğrafçılığı, Satranç, Senaryo, Tiyatro Tarihi, Dramatoloji, Psikoloji, Kent Ve Kültür, Halk Oyunları, Güreş, Su Temininin Tarihçesi, Dünya Liderleri Tarihi, Stratejik Yönetim, Ebru, Filoloji, Şehirler ve Tarihi Şahsiyet-*

ler, Kuş Gözlemciliği, İslam Dönemi İran Mimarisi, Mühendislik Tarihi gibi dersleri içeren yelpaze uzayıp gidiyor. Biz bu ortak dersler programında ya da bölümünde her disiplinden dersler açarak sadece tarih bölümünü değil, diğer tüm öğrencileri entegre edebiliriz. Mesela, Atılım Üniversitesi'ndeki Tarih Bölümü öğrencileri için ortak sosyal bilimler dersleri bölümü kurulmuş. Bilmiyorum başka üniversitelerde var mı ?. Tabi ayrı bir uzmanlık ve beceri de gerektiriyor bu durum. Yani biz kronolojik olarak tarih müfredatını vücuda getirmiş olabiliriz, klasik tarih derslerimize devam ediyor olabiliriz, fakat *Sosyal Bilimler Ortak Dersler Bölümü* diye bir bölüm geliştirilebilirse öğrenci oradan da yine seçmeli derslerini alabilir diye düşünüyorum. Tabi bunların hepsini öneri olarak sunuyorum. Disiplinlerarası müfredat hazırlanması, ders verecek farklı disiplinler konusunda uzman bulunması gerekiyor. Ayrıca disiplinlerarası çalışmalarda bulunmuş akademik kadro da yok. Büyük bir zorlukla karşılaştığımız bu durumun da aşılması gerekiyor.

İnterdisipliner çalışmalarla ilgili bir grafik içerisinde tarih bölümleri %5 gibi bir oran ile en altta bulunuyordu. Yine bazı üniversiteler tarafından uygulanan ilk sene ortak ders programları verilmesi ve belli konularda ihtisaslaşmasının tasarlanması gibi gelişmeler de var. Bunlar yeni disiplinlerarası lisans programlarının oluşturulması açısından, yine üniversiteler, enstitüler, araştırma merkezleri gibi kurumlar arasında da eğitim imkânı sağlayabilecek ve YÖK'ün ilgili konu hakkında yapacağı düzenlemelerle umut vaat edecek girişimler olabilir. Aynı şekilde Erasmus'u ve Mevlana'yı da kullanıyoruz, yine benzer öğrenci değişim programlarımız var. Bunların disiplinlerarası sosyal, fen, insan ve uygulamalı bilimler alanında da eğitime katkı sağladığını düşünüyoruz. Fakat biz, bunu da özellikle taşra üniversitelerinde çok fazla uygulayamıyoruz. Hem Erasmus koordinatörlükleri hem de öğrenci kaynaklı olarak bu gelişmeleri uygulama sahasına dökemiyoruz. Bu sistem belki büyük üniversitelerde daha iyi işliyordur.

Başka bir çözüm önerisi, lisans eğitiminden itibaren disiplinlerarası projelerin geliştirilmesi olabilir. Sadece derslere girip, dersi işleyip çıkıyoruz ve öğrencilere şu dersleri seç diyoruz ama neredeyse hiç proje üretmiyoruz. Buradaki en önemli etken hocalarımızın belki de vakti olmamasıdır. Hocaların vaktinin olmayışı ise yine ders yüklerinin – özellikle de taşra üniversitelerinde – çok fazla olmasıdır. Bir taraftan akademik çalışmalarımız var, bir taraftan idari görevlerimiz çok fazla. Dolayısıyla projeler ve tabii öğrenci odaklı proje üretebilmek için elbette çalıştığınız üniversite-

nin yönetiminin sizi desteklemesi de gerekiyor. Ödenek bulmak, imkân yaratmak çok zor, özellikle sosyal bilimlerde ve tarih eğitiminde.

Fakat ben interdisiplinler açısından bunun önemini anlatabilmek adına kendi yetişme tarzımdan örnek vermek istiyorum. Yunus hocam da anımsayacaktır. 2002-2008 yılları arasında Türk Tarih Kurumu ve Devlet Planlama Teşkilatının desteğiyle yürütülen TÜSOKTAR projesi vardı. *Türkiye'nin Sosyal Ve Kültürel Değerlerinin Araştırılması Projesiydi* ve ben yüksek lisans öğrencisiyken o projeye dahil olmuştum. Belki Ramazun Acun hocamız da kendi konuşmasında bahsedecektir, ben orada iken bir veri tabanı kurulmuştu. Oraya yüksek lisans ve doktora öğrencileri de geliyor, vakıf ve temettuatla alakalı kendi doktora tezleri kapsamında okudukları belgeleri o sisteme geçiyorlardı. Ben de meslek kültür varlıkları ile alakalı veri tabanları ile ilgili bilgileri giriyordum. Sanat tarihi hocalarımız vardı, farklı farklı disiplinlerden hocalarımız vardı ve bizim her hafta toplantılarımız oluyordu, orada farklı konular konuşabiliyorduk, kitaplar okuyorduk, sempozyumlar yapıyorduk. Farklı disiplinlerden hocalarımız gelip bize seminerler sunuyordu ve oldukça da verimli oluyordu ve benim tarihçilik altyapım yani filolojiden tarihçiliğe geçme nedenim de biraz bu projeydi aslında.

Diğer taraftan yine baktığımızda BAP projelerimiz var. BAP projeleriyle lisans öğrencileri için disiplinlerarası proje geliştirme imkanları sunabiliriz diye düşünüyorum. Ayrıca bu projeler ikinci üniversite programlarını da kapsamak suretiyle başka bir disiplin veya meslek tecrübesi olan öğrencilerin yaratıcı proje önerileri getirmesini teşvik edebilir. Buna rağmen yine de özellikle de taşra üniversitelerindeki BAP hakkında değinmek istediğim hususlar var. Aldığımız ödenekler az. Dolayısıyla öğrenciyi de işin içine çok fazla katamıyoruz.

Yine üniversitelerde araştırma merkezleri kuruluyor ki bunlar içerisinde Türk Tarihi Araştırma, Türk Dünyası Araştırma, Kadın Çalışmaları gibi bir sürü tarihle ilgili araştırma merkezi de var; disiplinlerarası çalışmaları buralarda yapabiliriz. Fakat bu araştırma merkezlerinin birlikte çalıştıklarını çok fazla göremiyorum. Ortak bir şey ürettiklerini de göremiyorum. Öğrencilerin entegre edildiğini de çok fazla görmüyorum. Mesela tarih bölümü öğrencileri için bu araştırma merkezlerinde staj, proje, iş imkanları da sağlanabilir. Sadece müfredatımıza eklemekle değil, projeler vasıtasıyla da bu husustaki desteğimizi ön plana çıkarabiliriz. Özetle birden fazla disiplinin yöntem ve bilgisinden yararlanmak gerekiyor. Programa alma işini de bizim değiştirmemiz gerekiyor. Klasik anlayışın da değişmesi gerekiyor.

Bir de zihniyet konusuna değinmek istiyorum. Zihniyetimizi gerçekten değiştirmemiz gerekiyor. Eğer lisans eğitimi almamışsanız yüksek lisans ve doktorada tarih eğitimini devam ettirdiyseniz sizi tarihçi saymıyorlar. Bunun en iyi örneğini de kendimde görüyorum. Doktora tezimi savunurken bana hocalarım tarafından şöyle bir şey söylenmişti, -benim tarih alanında ilerleme konusundaki bütün motivasyonum da buydu aslında- jüride filolojiden gelen bir hocamız başta olmak üzere, cübbemi giydirirken hiçbir zaman tarih doktoru unvanı alamayacaksın sen filolog olarak kalacaksın denilmişti. Şimdi eski hocalarımızda biraz böyle kalıplaşmış bir zihniyet de var. Biraz da akademisyenlerimizin geçmişten gelen klasik zihniyetini de değiştirmemiz gerekiyor. Evet dil önemli dedik, Farsça, Latince Yunanca, sosyoloji bilmek lazım, hukuk bilmek lazım. Lisans öğrencisine belki bunlar biraz ağır ama teknoloji de çok hızlı ilerliyor son zamanlarda, yer yer yetişemediğimiz de oluyor. Ancak gençlerin ilgi alanları da farklılaşıyor. Burada öğrencilerimizin ilgi alanlarına göre seçmeli dersleri düzenleyebilirsek daha verimli bir ilerleme kaydedeceğimizi düşünüyorum. Çünkü öğrencilerimizin motivasyonu çok düşük. Her yıl, alttan aldıkları eğitim ile yani ezberci bir sistemle karşımıza çıkan birinci sınıf öğrencisinde okuduğunu anlama ve anladığını anlatma düşüncesi gitmiş. Hepimiz bu gerçekle yüzleşiyoruz. Diyoruz ki tarihi anlamalı, yorumlamalı, eleştirmeli, farklı açılardan bakmalı ama son yıllarda gelen öğrenci daha okuduğunu anlamıyor, anladığını anlatamıyor. Bu durumdaki öğrencilere çift dal, yan dal açalım diyoruz. Evet büyük üniversitelerde öğrenciler daha yüksek puanlarla geliyor, fakat öğrenci açısından taşra üniversitelerine baktığımızda her yıl kontenjanların arttırılması, puanların düşürülmesiyle zaten iyi bir eğitim alamamış öğrenciler üniversite sıralarını dolduruyorlar. Bu durum, var olan eğitimin daha vasat hale gelmesine de neden oluyor. Öğrenci bilgiyle ontolojik bir ilişkiyi okuduğu dört yıl boyunca kuramıyor. Zaten genel olarak da hayata baktıklarında aldıkları eğitimin anlamlı olmadığını düşünmeye alıştırılmış bir öğrenci profilimiz var. Sadece diplomayı alalım, sıraları işgal edelim, zaten bir tarihçi olmayacağız zihniyetindeler. Biz istediğimiz kadar disiplinlerarası dersleri koyalım, nasılsa öğrenciye seçtiremiyoruz. Çünkü öğrenci, tanıdığı hocasından ayrılmak istemiyor. Yine kendi kurumumdan bir örnek vermek gerekirse; Rusça dersi için Rusya'dan bir hocamız geldi Türk Dili Edebiyatına ve Rusça dersi, Rus tarihi ile ilgili ders açmak istedim. Hocamız Türkçe de biliyordu. Danışmanları öğrencilerimizi tek tek aramasına rağmen sadece iki kişiyi

ikna edebildi ve biz dersi açamadık. Motivasyon da yok, istek de yok, bilinç de yok ve alttan gelen her öğrencimiz her yıl maalesef daha da umutsuz geliyor.

Konuşmacı

Prof. Dr. Yunus Koç

Üç nokta var. İnterdisiplinerliği biz ancak lisansta bazı dersleri vererek kazandırabiliyoruz. Sosyoloji, psikoloji, felsefe, iktisat, antropoloji, sanat ve edebiyat derslerinin temel kavramlarını vereceğiz. İkincisi uzmanlık alanlarında hocalar elbette ders veriyorlar, vermeliler, lisansta da veriyorlar. Bunun bir değil, üçe çıkarılmasına itiraz ediyoruz. Bir de ilgili dersleri sosyolojinin psikolojinin hocaları versin diyoruz. Çünkü jargon önemli, bakış açısı da önemli. Son olarak da biz tarihçiyiz, bunları almak zorundayız. Çünkü tarih hepsini kapsıyor. Önce kendimizi, sonra toplumu tanımak adına gerekli. Bugün biz parayı da konuşuyoruz, bilişimi de konuşuyoruz. Geçmişte de insanlar üretiyorlardı, tüketiyorlardı, savaşıyorlardı, barış yapıyorlardı. Bunların hepsinin bir bütünlüğü vardı. Bu bütünlüğe biz, diğer disiplinlerdeki temel yaklaşım ve parametreleri görerek vakıf olabiliriz. Onun için müfredatımızın en azından %20'si kadarının, farklı bölümlerden verilen bu derslerin zorunlu olarak programda yerini alması gerektiğini söylüyorum.

Moderatör

Prof. Dr. Haldun Eroğlu

Başta Yunus hocama sunumu, tartışmacı hocalarımıza da katkıları için teşekkür ediyorum. Faydalı bir oturum oldu. Son olarak çalıştaya ev sahipliği yapan Sivas Cumhuriyet Üniversitesi ile emeği geçen herkese de teşekkür ediyorum.

V. OTURUM

TÜRKİYE'DE
TARİH LİSANS PROGRAMLARINDA
ORTAK STANDARTLAR
NELER OLABİLİR?

Moderatör
Prof. Dr. Arif Bilgin
Sakarya Üniversitesi

Merhabalar, tarih bölümleri programları ile ilgili çalıştayın beşinci oturumuna hoş geldiniz. Bugün dünyada çok köklü değişmeler meydana geliyor. Bu değişimlere bağlı olarak bütün tarih bölümlerinin programlarının gözden geçirilmesi, sadece tarih bölümlerini değil bütün disiplin alanlarının programlarının gözden geçirilmesini de bir zorunluluk haline getiriyor. Bu öncelik sıralamasında belki de tarih bölümlerini başa almamız gerekiyor. Bu durumu, bir girizgâh şeklinde kısaca anlatmaya çalışacağım. Ayrıca böyle bir programı gerçekleştirdikleri için öncelikle Sivas Cumhuriyet Üniversitesi'ne ve bu çalıştayın düzenlenmesine katkı sağlayan bütün arkadaşlara teşekkür ediyorum.

1990'lı yıllarda tarih bölümlerinin müfredatı ya da programları gözden geçirilsin denildiğinde böylesine topyekûn bir ihtiyaç hissedilmemişti. Fakat günümüzde bu bir zorunluluk haline gelmiştir. Çünkü dünyada hakikaten 1990'lı yıllardan sonra çok köklü değişmeler meydana gelmiştir. Bunlardan en önemlisi internet ve onunla birlikte gelen dijitalleşmedir. Ayrıca bu durum bütün dünyayı etkileyen bir süreçtir. Bunun yanı sıra Türkiye'ye özel gelişmeler de yaşanmıştır. Bildiğiniz gibi Türkiye'de üniversite sayısı ciddi düzeyde artmıştır. 15-20'si haricinde neredeyse her bir üniversitede tarih bölümü vardır. Tarih bölümlerinin artışı tarih öğrencilerinin de artışı anlamına gelmektedir. Özellikle, yerel bir gelişme olarak bu, istihdam konusu başta olmak üzere bir sürü problemin de doğmasına neden olmuştur. Hakikaten devrimsel nitelikli bütün bu gelişmelerin bize dayattığı tarih bölümü programlarını kapsamlı bir şekilde gözden geçirme ihtiyacından önce, çok ciddi bir biçimde çalıştayların arka arkaya yapılması gerekmektedir. Çünkü bu ihtiyaç hemen karşılanabilecek bir durum değildir. Ondan sonra bütün bölümlere belki bu tür önerilerde bulunulabilir. Fakat bunun öncesinde tarih bölümlerinde, programlarda birtakım revizyonlar yapılması gerektiğini de düşünüyorum.

Daha önceden yaptığım bir araştırmada tarih bölümlerinin programlarında birtakım sıkıntılar olduğunu görmüştüm. Bunu, yani bu tür sıkıntıların varlığını özellikle bulunduğum Sakarya Üniversitesi Tarih Bölümü'ndeki kendi tecrübelerimizden hareketle görmüştük. Bir defa çok mükerrer ders var. Bunların gözden geçirilmesi gerekiyor. İkincisi lisansta olmaması gereken derslerin lisansta, lisans üstünde olmaması gereken derslerin de lisans üstünde olduğunu görüyoruz. Üçüncüsü, dönemlik ders sayısı yüksek. Bizim bölümümüzde de öyleydi, çok yüksekti. Yani bir dönemde 12 tane dersin olduğu bir öğretim süreci geçirildiğini düşünün. 2012'ye kadar böyle devam etti, 2012'den sonraysa ciddi düzenlemeler yapıldı. Bir de seçmeli ders portföyünün biraz dar olduğunu görüyoruz. Buradaki sıkıntılar büyük oranda hoca bazlı ders programı hazırlama gayretlerinden kaynaklanıyor. Bunların bir şekilde düzenlenmesi gerekiyor. Evvelemirde bu işi tarih bölümleri yapabilir. Ondan sonraki süreçte de bölümler, değişen dünyaya uygun bir program üretme gayreti içerisine girebilirler. Biraz önce internet ve dijitalleşme ve bir de yerel gelişmelere bağlı olarak tarih bölümlerinin sorunlarına dayalı yeni programlar üretebiliriz demiştim. İnternet ve dijitalleşme hayatın her alanını etkiliyor. Bu zaten artık yenileyin kendinizi diye yüzümüze vuruyor, bunu görmemiz lazım. Çünkü yeni eğilimler doğuyor, yeni meslekler doğuyor. Eski meslekler bir kısmı devre dışı kalıyor, yeni yaklaşımlar ortaya çıkıyor, yeni yöntemler devreye giriyor. Ayrıca dijital tarihçilik diye ortaya çıkmış olan yeni bir kavram daha var. Bu nedenle beşerî bilimlerin farklı alanlarında dijital tarihçilikle ilişkili olarak sayılabilecek başka başka yöntemler devreye girmeye başladı. Yeni alanlar, yeni disiplinler ortaya çıktı. Öğretimde yeni araçlar kullanılmaya başlandı ve yeni konuları konuşmaya başladık. Bunların her birisi bize programlarda bir değişiklik yapmamız gerektiğini dayatıyor aslına bakarsınız.

İkinci nokta ise yerel gelişmelerle alakalı. Çok fazla sayıda üniversite açtık ve çok fazla sayıda tarih bölümü kurduk. Tarih bölümünde okuyan öğrencilerin her birisini tarihle ilgili bir alanda istihdam etmemiz neredeyse imkânsız. İstihdam edebileceğimiz mezunların sayısı genele oranla %10'u. Bu dahi pek mümkün değil, ancak maksimum olan bu sayıya iyimser bir şekilde biz de 5 puanlık bir ekleme yapacak olursak, tarih bölümlerinden mezun olup alanıyla ilişkilendirebileceğimiz herhangi bir meslek dalında istihdam edilenler %15'i geçmiyor. Bu dilime arşiv ve kütüphaneler de dahil. Fakat %85'lik büyük bir dilim tarih alanı ile ilişkili olmayan çok

farklı alanlarda istihdam ediliyor. Tamamen birbirinden farklı meslek dallarından söz ediyorum. Dolayısıyla bu yeni dönem, bizlerin de farklı mesleklere gidebilecek bir mezun kitlesi üretmemizi zorunlu kılıyor. Bunu salt tarih müfredatıyla, tarih derslerinden oluşan bir programla yürütmek imkânı da gözükmüyor. O yüzden de bunun üzerinde durmak gerekiyor. Tabii uzun vadeli programlamada tek tip bir program üretip bütün tarih bölümlerine empoze etmek imkânı yoktur. O yüzden de bu oturumun başlığı "Bir Ortak Standartlar Belirlenebilir mi?" üzerinedir.

Gerçekten de ortak standartların belirlenmesi lazım. Belki zaruri derslerden söz edilebilir. Birçok değişkene bağlı olarak da zaten onun dışındaki dersleri empoze yerine öneri olarak sunmakta yarar var. Bu bağlamda 5. oturumu gerçekleştireceğiz. Çok kıymetli hocalarımız var. İlk konuşmayı Mustafa Alican hocama vereceğim. Kendisi Muş Alparslan Üniversitesi mensubu olup, Orta Çağ Tarihi alanında çalışmaktadır. Sonra Hayri Çapraz hocamız konuşacak. Daha sonra müzakereci hocalarımız değerlendirmelerini yapacaklar. Hayri hocam da Süleyman Demirel Üniversitesi Yakın Çağ Tarihi Ana Bilim Dalında, Ramazan Acun hocam Hacettepe Üniversitesi'nde, Mehmet Ali Karaman, Mehmet Akif Üniversite'sinde ve Zafer Atar hocamız da Celal Bayar Üniversitesi'nde akademik hayatını sürdürmektedir. Mustafa hocamla başlayabiliriz, buyurun.

Konuşmacı
Doç. Dr. Mustafa Alican
Muş Alparslan Üniversitesi

Çok teşekkür ediyorum sayın başkanım, kıymetli hocalarım. Hepinize saygılarımı sevgilerimi sunuyorum. Bütün izleyicilere de teşekkür ediyorum. Herkes hoş geldi. Bunun dışında böyle kaliteli, saygın bir etkinlikte bana konuşma imkânı veren etkinliği düzenleyenleri de böyle bir organizasyon tertip ettikleri ve beni de davet ettikleri için kendilerini evvela tebrik ediyor ve onlara teşekkür ediyorum. Tabi özellikle Prof. Dr. Ahmet Şimşek hocama da teşekkürlerimi arz etmek isterim.

Öncelikle standart kavramı hakkında terimsel bir değini yaparak sözlerime başlamak istiyorum. Şahsen benim standart kavramı ile bir sorunum var. Bunu söyleyerek başlayayım. Çünkü standartlaştırma girişimlerinin ya da eğilimlerinin çok tehlikeli olduğunu veya daha doğru bir sözle olabileceğini, son derece beklenmedik olumsuz sonuçlara yol açabileceğini düşünüyorum. Bundan dolayı da standart kavramı ile ilgili kısa bir tanımlama yapmak istiyorum. Uluslararası Standardizasyon Kurulu diye bir kurum var. Bu kurum standardı şöyle tarif ediyor: Standart; üretimde, anlayışta ölçme ve deneyde bir örnekliktir. Tabii bu temelde ekonomik bir tanımlamadır. Bunun altını özellikle çizmek lazım. Ben de bunun farkındayım, ama bu tanımlamada yer alan bir örneklik ifadesine hem dikkatinizi çekmek hem de bunun bizim konumuz açısından bir anahtar kavram olduğunu düşündüğümü belirtmek istiyorum. Biraz daha detaya inmek gerekirse şöyle diyebiliriz: *Standart maksimum fayda elde edebilmek amacıyla süreçleri belli kurallara bağlamaktır.* Bu aslında insanın doğal bir eğilimi. Düzen tesis etmek, organize etmek, belli birtakım ilkeler oluşturmak, takip etmek, takip edebilmek, kontrol altında tutabilmek. Şunu da unutmamak lazım ki bu, insan aklının kategorik çalışma biçimi ile de alakalıdır. Tabii bunun, özellikle aydınlanmacı aklın umutla birlikte inşa olunması noktasında da bir ilişkisi olduğunu düşünüyorum. Yani bizim anlamak için kategorilere ihtiyacımız var. Dolayısıyla bir şeyleri daha iyi anlamak için birtakım mevzuları kategoriler altına alarak üretmekten daha

doğal bir şey yok. Kategori dediğimiz şeyse aynı zamanda bir referans. Hatta belki bir çeşit de meşruiyet kaynağı.

Standardizasyon eğilimleri ya da standardizasyon çalışmaları benim gözüme açıkçası yeni kategoriler üretme çabası olarak görünüyor ve her ikisinin de belli ölçüde aydınlanmacı akıl dediğim şeyle biraz irtibatı var. Çünkü hepimizin bildiği üzere, özellikle 19 ve 20. yüzyıllarda fen bilimlerinde "mutlak hakikat" buluşunda ve arayışında olan aydınlanmacı akım birtakım kategoriler üzerinde çalışıyor ve sosyal bilimlerin de kendi sistemlerine uyarlanabileceğine dair kabaca bir akletme eğilimindeydi. Bunun sonucunda sosyal bilimler ile fen bilimleri arasında mutlak manada bir özdeşlik ya da paralellik varsayılabileceği düşünüldü. Dolayısıyla da nasıl fen bilimlerinde birtakım ilkeler ve kanunlar tespit edilebilmişse, bunların üzerinden nasıl geleceğe ilişkin tanımlama yapılıp ya da geleceğin bir şekilde anlamını yitirdiği yeni bir düşünce biçimine erişilebilmişse, aynı şekilde sosyal bilimlerde de birtakım kural ve kaidelerin olduğu ve bunların tespit edilebilmesi durumunda meselenin bir şekilde çözülebileceğine dair bir akletme yaklaşımının yolu tutuldu. Aslında tabii daha felsefi manada bu standardizasyonun temelinde biraz da olsa bu akletme yaklaşımı bulunuyor. 19 ve 20. yüzyılın başındaki başat düşünme biçimi buydu. Nihayetinde ise çok ciddi problemlere de sebep oldu. Toplum mühendisliği olarak söylediğimiz şeyin bir anlamda bilimsel "kisvesini" ya da mantıksal altyapısını oluşturan bir şeye dönüşmesiyle sosyal bilimler de bu şekilde kavranmaya başlamıştı veyahut istenilen buydu. Tabi son derece tuhaf olmasına karşın bu aydınlanmacı pozitivist düşünme biçimi dekonstrüktif sonuçlar ortaya koydu. Yani normal şartlar altında dünyayı total olarak bütüncül manada kavrama iddiası içerisinde olan bu türden bir aklın en nihayetinde daha parçalayıcı bir şeye dönüştüğü görüldü. İmparatorluklar küçüldü, devletler parçalandı, sosyolojiler çözüldü ve bir şekilde bütünü ile kavramak gibi bir iddia pratikte aslında tastamam buharlaştı. Bunu bir kenara koyalım. Buradan hareketle şunu söyleyebiliriz:

Biz standart derken aslında neyi kastediyoruz? Çünkü standart dediğimiz şeyi özellikle pozitif anlamda bilimsel bir şey olarak görmek istiyorsak eğer, bunun çok ciddi sorunları ve sonuçları olduğunu hep birlikte görüp yaşadığımız için hesaba katarken dikkat etmeliyiz. Dolayısıyla bu tarz ya da bu türden bir standartlaştırma eğiliminin açıkçası faydalı olmadığını, bilakis zararlı olabileceğini düşünüyorum. Mesela birkaç zamandır hepimiz çok üzüntüyle, bazen de çok öfkeyle İsrail ve Filistin arasında şu son gün-

lerde yaşanan meseleleri takip ediyoruz. Örnek veriyorum hem İsrailliler için hem Filistinliler için standart bir tarih ortaya koyabilmek mümkün değil. Böyle bir şey asla mümkün olmayacaktır. Bu bağlamda standart dediğimiz şey aslında biraz da o standardı belirleyenlerin amacıyla ilgili bir şey. Biz birtakım standartlar belirlemek istiyoruz ama bu belirlemeyi yaparken neyi hedefliyoruz neyi amaçlıyoruz? Biz derken kastettiğim şey şu; tarih bölümlerinde çalışan öğretim üyeleri ya da tarihçiler, Türk tarihçileri, Türkiye'nin çeşitli üniversitelerinde eğitim gören Türk tarihçileri ve 200'ün üzerinde üniversitede bulunan tarih bölümleri arasında halihazırda bulunan bu uçurumu bir şekilde kapatmak, bu bölümleri birbirlerine yaklaştırabilmek. Örneğin Muş Üniversitesi'ndeki ya da Hakkari Üniversitesi'ndeki tarih bölümü ile Sivas Cumhuriyet Üniversitesi'ndeki ya da İstanbul Üniversitesi'ndeki tarih bölümü arasındaki makası daha daraltmak noktasında nasıl standartlar belirleyebiliriz. Bizim temel amacımız bu olmalıdır. Yaklaşık 13-14 yıl önce araştırma görevlisi iken Bologna paketleri hazırlıyorduk. Bu hazırlıklar bir iki yıl sürdü. Daha sonra Adıyaman Üniversitesi'ne geçtim ve orada da bunu yaptık. Muş'a geldim yine hazırladık.

Bologna paketleri bizim burada konuştuğumuz şey açısından çok güzel bir örnek. Temel anlamda müfredatları belirli bir standarda oturtma girişiminin bir parçası. Tabi bu Türkiye'den ziyade daha küresel bir standart oluşturma girişimidir. Fakat aradan hemen hemen 15 yıl geçmiş olmasına rağmen biz bu girişimin herhangi bir başarı ürettiğini açıkça söyleyemeyiz. Yani ne oradaki içerikler doğru dürüst hazırlanıyor, ne oradaki içeriklere göre hocaların çok büyük bir kısmı ders yapıyor, ne de müfredat ve dersler o şekilde işleniyor. Böylece yukarıdan herkesin uygulanmasını istediğimiz ya da arzu ettiğiniz birtakım standartları bizim oluşturmamız ya da oluşturma iddiasında olmamız, bana sorarsanız, biraz da kendimizi kandırmak gibi gözüküyor. Şunu söylemek lazım. Standart dediğimiz şey temel anlamda standardize edeceğimiz şeyler arasında bir türdeşlik varsayar. Aralarında pozitif birtakım ortaklıklar, birtakım müşterek noktalar olduğunu varsayar. Fakat bugün hepimizin de çok iyi bildiği gibi Türkiye'deki tarih bölümlerinin biriyle diğeri arasında isim ya da birtakım ders adları dışında türdeşlik olduğunu düşünmek o kadar da kolay değil. Üniversitelerin bulunduğu şehirlerde çok fazla farklılıklar var: Üniversitelerin bulunduğu şehirler, bu üniversitelerde çalışan hocaların akademik profilleri ya da sosyal profilleri, bu üniversitelerdeki öğrencilerin profilleri gibi çoğaltılabilir. Hepimiz şunu da iyi biliyoruz, üniversite sınavında belli bir

puan alıp ona göre öğrenciler üniversitelere yerleştiriliyor. Dolayısıyla üniversitelerin akademik profilleri arasında da çok ciddi farklar var. Bu bakımdan akademik profilleri arasında çok ciddi farklar olan öğrencileri aynı standart müfredata tabii tutmanın aynı noktada ne kadar başarılı olacağının açıkçası ben bir soru işareti olduğunu düşünüyorum. Bunun dışında, yine eğitim imkânı olarak tanımlayabileceğimiz unsur da bir sorun teşkil ediyor.

Son iki yılda pandemi sürecinde hepimiz yakından yaşayarak gördük, bazı önemli, büyük, etkili, güçlü ve paralı üniversiteler kısa süre içerisinde kendi programlarını oluşturdular, çok güzel ders otomasyonları inşa ettiler ve kısa süre içerisinde bu süreçlere adapte oldular. Fakat birçok üniversitenin halen Google Meet ya da Teams gibi daha kamusal, kontrol edilmesi mümkün olmayan bir takım açık kaynaklar üzerinden derslerini yaptıklarını biliyoruz. Sadece bu bile, yani bilgiye ulaşma araçlarının bile farklı olması bize standartlaşma noktasındaki eğilimlerimizi daha farklı bir biçimde değerlendirmemiz gerektiğini söylüyor.

Müfredat hazırlarken hemen mezun olduğum okulda ders aldığım hocalardan, oralarda aldığım eğitimde nasıl programlar var onları göz önünde bulundurdum. Büyük üniversitelerin mesela Bilkent'inden Sakarya'sına İstanbul'undan Marmara'sına kadar bütün tarih bölümlerinin müfredatlarını toplayıp onlardan nasıl bir ideal müfredat oluşturabilirim diye düşünüp arkadaşlarımla tartışıp o şekilde bu müfredatları oluşturdum. Fakat bu ne kadar doğru açıkçası bu da bir soru işareti. Özellikle son yıllarda YÖK'ün takip ettiği çok güzel bir politika var. Pilot üniversite uygulamaları: hayvancılık, tarım ya da başka birtakım sektörlerle ilgili olarak pilot üniversiteler belirlenip oralara özel yatırımlar yapılması, özel kadrolar tahsis edilmesi, bütçeler verilmesi şeklinde işleyen bir politika. Yalnız bu politikanın temelinde ne var? O üniversitenin bulunduğu bölgenin sahip olduğu özelliklerle neler yapabiliriz sorusu var. Bu bence çok makul, belki de yüksek öğretim sistemimizin son yıllarda yaptığı en iyi şeylerden bir tanesi olarak görüyorum. Tabii arzu edildiği şekilde yürürse... Ben açıkçası sosyal bilimlerde de benzer bir politikanın takip edilebileceğini, hatta edilmesi gerektiğini düşünüyorum. Yani tarih bölümleri ile ilgili bir standartlaştırma girişiminde bulunmak istiyorsak, esas olarak başlangıç noktamız burası olmalıdır. Yani derslerin isimleri içerikleri üzerinden bir standartlaştırma değil de ilkesel birtakım standartlar belirlenmeli. İlkesel standartlar derken, örnek veriyorum, birinci standardımız şu olabilir, her

üniversitenin bulunduğu bölgeyi merkeze alan bir müfredat oluşturması. Yanlış anlaşılmasın lütfen, temel ana dersler olmasın ya da *Türk Tarihi, İslam Tarihi* ile ilgili birtakım dersler olmasın demiyorum. Bilakis bazı dersler sadece bir ders veya bilimsel bir faaliyet değildir. Dolayısıyla vatandaşlık, aidiyet duygusu, kültür, vatan ve coğrafya gibi birtakım temel içeriğe sahip merkezi derslerin dışında kalanların özellikle üniversitelerin bulunduğu bölgelerin özelliklerinden faydalanılarak belirlenebileceğini düşünüyorum. Tabii bunun birçok problemi de olacaktır. Özellikle merkezi seçme sınavı dolayısıyla tarih bölümlerine gelen öğrencilerle de ilgili bir problemimiz var. Eskiden üniversitelerin az olduğu dönemlerde bizim hocalarımız anlatırlardı, Allah selamet versin hepsine, üniversiteler kendileri sınav yaparak öğrencilerini alırlardı. Örneğin Hacettepe Üniversitesi diyelim ki tıp konusunda çok öne çıkmış bir üniversite, bu bakımdan tıp okumak isteyen biri gidiyor ve Hacettepe'nin sınavına giriyor. Ya da tarih olarak öne çıkmış başka bir yer var, o alanda ihtisas yapmak isteyen biri gidip oranın sınavına giriyor. Bu şekilde bir sistem mümkün müdür ne kadar mümkündür açıkçası bunları tartışmıyorum. Ama en nihayetinde standartlaştırma arayışının nasıl daha sağlıklı olabileceğine ilişkin teorik birtakım mülahazalarda bulunuyorum.

Ben yaklaşık üç buçuk yıldır Muş Alparslan Üniversitesi'ndeyim ve Malazgirt Savaşı üzerine çalışıyorum. Daha önce başka yerlerde de çalıştım ve yine oralarda da Malazgirt üzerine çalıştım. Fakat buraya geldikten sonra Malazgirt'e defalarca gittim, kaleyi, surları, şehri, ovayı her tarafı gezdim, adım adım değerlendirdim, bir araştırma merkezi kurduk, sonra enstitü kurmaya çalıştık olmadı. Benim hayalimde şu vardı: burada öyle bir enstitü kuralım ki, Selçuklu Araştırmaları Enstitüsü, bundan sonra Selçuklu çalışmak isteyen, Malazgirt çalışmak isteyen, Doğu Anadolu Tarihi çalışmak isteyen insanlar özellikle buraya gelsinler, burayı tercih etsinler. Çünkü bugün biz çok iyi biliyoruz ki tarih bölümlerine gelen öğrencilerin %90'ı tamamen varsayımsal, rastlantısal birtakım tercihlerle geliyor. Sıralama yapıyor, orası tutmazsa başka yer. Dolayısıyla böyle bir profilde standartlaştırmanın çok kolay olmadığını düşünüyorum. Ama ilkesel standartlaştırma dediğim şey üzerinde eğer düşünecek olursak o zaman tıpkı tarım, hayvancılık gibi alanlarda nasıl pilot üniversiteler, bölümler, enstitüler kurulabiliyorsa bizim bölgelerimizde de, Akdeniz'de, Ege'de, Doğu Anadolu'da, Güneydoğu Anadolu'da vesaire buraların tarih bölümlerinin belki bulundukları yerden hareketle bir müfredat, bir eğitim havuzu

oluşturmaları mümkün değil, ama en nihayetinde bulundukları bölgeyi göz ardı etmeden bir program oluşturulmalıdır. Birkaç yıldır bu bölgede çalışıyoruz. Muş'un Malazgirt ilçesinde Asurlular döneminden kalma eski antik bir kale var. Şu anda orası ahır gibi kullanılıyor. Biz orada dolaşırken Hollanda'dan gelmiş adam görüyoruz. Hollanda'dan, Norveç'ten, Amerika'dan kaleyi göremeye gelmiş. Öbür taraftan bakıyorsunuz, Doğu Anadolu bölgesinde Van, Erzurum başta olmak üzere bazı üniversitelerde arkeoloji var, sanat tarihleri var, fakat buradaki kale dünyada herkesin çok iyi bildiği kale, ama çalışılmamış. Buralarda 30 yıllık 40 yıllık bilimsel birikim olmasına rağmen herhangi bir çalışma yapılmamış, o yüzden de mirası tamamen yok olmak üzere. Fakat şöyle düşünelim, eğer burada bu bölgenin bütün değerlerini çalışabilecek, ortaya koyabilecek bir bölüm olsaydı, ya da buradaki bölüm bu bölgeye değerlerini ortaya çıkarabilecek bir biçimde yapılandırılabilmiş olsaydı o zaman belki daha farklı sonuçlara ulaşılabilirdi. Tabii ben bununla ilgili olarak: bir sorun var ve şu şekilde çözebiliriz önermesinde bulunmuyorum. Sadece söylemek istediğim şey şu, standartları oluşturmaya çalışırken bizim o bölgenin üniversitesine, kendi öğretim üyesinin profiline bakılması gerekiyor. Öyle üniversiteler var ki tarih bölümündeki hocaların çoğu büyük yerlerde doktoralar yapmışlar, birkaç dil biliyorlar, çok iyi hocalar, yazmaları okumaları düşünmeleri ve üretimleri iyi. Bazı üniversitelerimize bakıyorsunuz, bölgedeki birtakım küçük üniversitelerde doktoralarını yapmış kimseler, her ne kadar çok iyi, çok kaliteli insanlar olsalar bile birtakım şeylere ulaşamadıkları, erişemedikleri için dil sorunları veya ilişki sorunları var. Bu nedenle de ortada iki farklı profil bulunuyor. Bu iki farklılık varken müfredatta nasıl bir standart oluşturabiliriz? Açıkçası ben bunların biraz zor olduğunu düşünüyorum.

Bir şeyleri ortak kılmak, standartlaştırmak istediğimiz şeylerin arasındaki birtakım pozitif unsurların var sayımıdır. Fakat maalesef bugün Türkiye'deki tarih bölümleri arasında bu türden pozitif ortaklıklar olduğunu söylemek mümkün değil. Dolayısıyla bu türden bir standartlaştırma imkânsız. Tabi ilkesel standartlaştırma uyarınca hoca profiline göre, bölgenin özelliklerine göre, üniversitenin bulunduğu coğrafyaya göre bütün hususların göz önünde bulundurularak sağlanacak bir ortaklığın açıkçası iyi bir ilk adım olabileceğini düşünüyorum. Son cümle olarak ortak belirli dersler dışında hocalara olabildiğince özgürlük alanının sağlanması da lazım. Mesela ben 4-5 yıl önce Isparta'da yaptığımız çalıştay esnasında yüksek lisans ders müfredatlarını değerlendirirken Doğu, Güneydoğu Anado-

lu bölgesinde ya da başka bölgelerdeki tarih bölümlerinde hocaların kendi doktora ve yüksek lisans alanlarında özel dersler koymalarını çok eleştirmiştim. Bunun doğru olmadığını düşündüğümü söylemiştim. Fakat bugün gelinen noktada bilakis doktora yapılan alanlarda konulacak derslerin çok daha faydalı ve önemli olabileceğini düşünmeye başladım. Yani mümkün mertebe spesifize olmak ya da mikrolaşmak gerekiyor çünkü tarih, tarihçilik buraya doğru evriliyor. Artık çok ciddi ölçüde mikrolaşan bir dünyadayız, araştırma alanlarımız dahi çok ciddi ölçüde mikrolaşıyor. Dolayısıyla bizim özellikle genel belirlenim, belirleyiş anlamında standartları olabildiğince az tutup olabildiğince özgürlük alanları açmamız gerektiğini düşünüyorum. Umarım söylemek istediklerimi anlatabilmişimdir. Beni dinlediğiniz için çok teşekkür ediyorum.

Moderatör
Prof. Dr. Arif Bilgin

Mustafa hocam çok teşekkür ederiz. Yani standart koymanın resimleri üzerinde durdunuz. Bende başlık tamlamasında ilkesel standartlar belirlenmesini anlıyorum. Muhtemelen arkadaşlar bu başlığı koyarken onu kast ettiler. Bu tür şeyler bence de belirlenebilir. Mesela biraz önce benim vurgu yaptığım tarih bölümleri mezunlarının genellikle tarih alanıyla ilgili işlerde istihdam edilmediğini ve bunun oranının çoğunlukla %85, belki de %90 miktarında olduğunu söyledim. Burada, baskın standartlar var diye düşünmemek gerekir. Mesela salt tarih derslerinin %60'a yayıldığı bir müfredat oluşturulması önerilebilir, tartışılabilir veya sizin söylediğiniz gibi ortak dersler neler olabilir? Örneğin vazgeçilemeyecek bazı dersler vardır, Osmanlıca onlardan birisidir. Tarih Bölümü mezunları da dahil olmak üzere mezunlarımızın çok önemli bir kısmı son 20 yılda, yani 21. yüzyılda diyelim çok ciddi düzeyde meslek değiştiriyorlar. Dolayısıyla meslekler arası geçişi mümkün kılan bir altyapıya ihtiyaçları var aslında. Bu altyapıyı kuracak hangi dersler vardır bunları önerebiliriz. Bu da bizim disiplinlerarası bir hale geleceğiz söylemimizi etkili kılabilecektir.

Konuşmacı
Doç. Dr. Mustafa Alican

Hocam söylediğiniz şu bakımdan da çok önemli: Bizim maalesef tarih algısıyla ilgili bir problemimiz var. Tarihçi dediğimiz zaman, daha ziyade bir meslek için kullanılabilecek ya da başka alanlara kapı aralayabile-

cek bir şey olarak görülmüyor. Tarihe ideolojik bir bakış açımız var. İdeolojik derken bunun içerisine sadece siyasal ve dinsel ideolojik anlamını koymuyorum. Bütün standardize edici bakışlar, bütün çerçeveleyici, sınırlandırıcı bakışların tamamı ideolojiktir. Ama en nihayetinde bugünkü bu bakış açımızın inşasında bizim daha önce belirlediğiniz standartların etkili olduğunu unutmamamız lazım. Dolayısıyla yarına ilişkin standartları koyarken buradan ders alarak o standartları belirlememiz lazım diye düşünüyorum. Teşekkür ediyorum.

Moderatör
Prof. Dr. Arif Bilgin

Evet çok teşekkür ederim, çok sağ olun. Gayet verimli bir sunum oldu, teşekkür ediyoruz. Şimdi Hayri Çapraz hocama söz verelim.

Konuşmacı
Prof. Dr. Hayri Çapraz
Süleyman Demirel Üniversitesi

Sayın hocalarım merhabalar, hepinizi selamlıyorum. Bu etkinliği düzenleyen, fikri alt yapısını hazırlayan, teknik kısmında çaba sarf eden ve bürokratik kısmında emek harcayan herkese teşekkür ediyorum. Dünkü oturumların da konuşmalarının önemli bir kısmını dinleme imkânım oldu. Onlarla ve benden önce konuşan Mustafa hoca ile de örtüşen paylaşımlarım olacak. Ama ben bugünkü konuşmam içerisinde kendi öznelliğimi ne kadar koruyabilirim veya ne kadar katkı sağlayabilirim bunun da mücadelesini vermeye çalışacağım. Çünkü, halihazırda düşündüğüm genel sorunların birçoğunun meslektaşlarım ve arkadaşlarım tarafından da dile getirilmeye başladığını duydum. Ele alınan konulardan anladığım kadarıyla, ders müfredatı konusu sadece bizim sorunumuz değilmiş, aslında herkesin içten içe hissettiği bir sorunla karşı karşıyaymışız. Ancak, benim bugün burada müfredat konusunda yapacağım öneriler veya konuşmalar kendi içinde öznelliği olan şeyler olmakla birlikte, mutlak doğru önerisi gibi algılanmamalıdır. Aksine, yeni bir kapı aralama mahiyetinde düşüncelerdir. Alternatiflerin tartışmaya açılma çabasıdır.

Öncelikle standart meselesini teorik olarak değerlendirmekle başlayacağım. Daha sonra bu standardı belirleyen zemin niteliğindeki alt koşullar nedir sorusunu soracağım. Zaten öncelikli problem teorik kısımdadır. Hatta yer yer halihazırdaki zihniyete de dokunmaya çalışacağım. Teorik zemin ve standardı belirleyen alt koşullardan sonra, bunlar üzerinden önerilerim olacak. İşte bu kısım tartışmaya çok açık olabilir. Ama biz tartışmaya ve mantıki temelde, tarih biliminin değerleri temelinde değişime açığız.

Oturum başlığında yer alan standart kelimesini gördüğümde, ben de biraz biraz kelimeye temkinli yaklaştım. Ama bu başlık altında yapacağım öneriler, üniversite özerkliğini, öğretim üyesi özerkliğini her bölümün kendi dokusuna müdahale veya evrenselliği kendimize göre şekillendirme mantığında değildir. Daha çok temel ilkelerde buluşma olabilir, ortak bir akla ulaşma olabilir. Bu kapsamda standart belirlemede alt zemin olarak önerebileceğim noktalardan *bir tanesi bu doku uyuşmazlığı meselesinin*

çözüme ulaştırılmasının gerekliliğidir. Yani biz bir müfredat belirlerken, uygulayacak kişi ve uygulanacak kişinin ortaya konulanı iyi anlayıp, karşılıklı doku uyuşmazlığına yol açmamalıdır. Özelik öğretim üyesinin meseleyi özümseyip, sindirmesi gereklidir. Aksi takdirde, uygulayıcı tarafından bilinçsiz dikte edici boyuta dönüşebilir. Bu koşul ise, adına ne derseniz deyin bambaşka bir yere gidebilir. Örneğin, karşı taraf, yani uygulanan kesim boyun eğebilir, ama uygun bir ortamda tepkiler gelir ve sonuç alınamaz. Dolayısıyla müfredatı ve öğretim üyesi, müfredat ve öğrenci arasındaki ilişkinin nasıl olacağı konusu mutlaka iyi bir analizden geçmelidir.

Buna şöyle bir popüler ek yapayım: Şu an müfredatı uygulayan bizler ise X kuşağı olarak tabir ediliyoruz ve uygulayıcıların içinde bunlarda az sayıda bir kesim olmayacak. Bu X kuşağı olarak nitelenen grup gelenekçi, sadakat duygusu üst seviyede, otoriteyle uyumlu olabilecek, uzlaşmacı kültürden gelen bir kuşaktır. Müfredatın uygulanacağı Z ya da Alfa denilen kuşak ise, daha değişkenlikli, belli hususları ve sabırları daha fazla zorlayan, hız çağına uyum sağlamış, anlık tepkiler verebilecek, içlerinde dijital gelişmeyle beslenmişlerin olduğu bir nesil. Dolayısıyla X ve Alfa'nın yan yana olduğu bir sistem içinde program uygulanacak. Belki de bu durum standardı uygulayacak ve uygulanacak arasında dikkatten kaçmaması gereken bir durum. Dolayısıyla, hangi teorik tabanı oluştururursak oluşturalım, uygulayıcı çok önemli ve belirlenin teorik alt yapının uygulanabilirliği göz önüne alınmalı.

Doku uyumu-uyumsuzluğu konusunda değineceğim bir başka nokta, ithal müfredat programı konusu. Gönül ister ki kendi özgünlüğümüzde bir program yapalım. Biz özgün program yapabilecek yetkinlikte olduğumuzu düşünüyoruz. Tabi, diğer hocalarımızın ele aldıkları gibi, uygulayacağımız yöntem-metot bir başka üniversiteden esinlenilerek örnek de alınabilir elbette. Bunda bir sakınca yoktur. Bu bir Japon Üniversitesi de olabilir, Madagaskar da bir üniversite de olabilir, Amerika Birleşik Devletleri'nin üniversitesi de olabilir. Ama buralardan alınan müfredatın-yöntemin uygulanabilirliği veya karşılık bulması çok değerlidir. Bir başka konudan örnekle meseleye şöyle açıklık getireyim. Mesela Mustafa Reşit Paşa 1839'da Tanzimat Fermanı'nı okuyarak yenileşme-Batılılışma çabasına ivme kazandırdı, biz hala Avrupa Birliği'nin kriterlerini konuşuyoruz. Dolayısıyla 200 yıldır yenileşme olduğu gibi, hiç durmadan program değiştirmek de uygun olmaz. Dolayısıyla uyuşmayan ya da uygulamasında doğabilecek uyumsuzluklar dikkate alınmalı. Bunların çözümü de aynı anda düşünülmeli. Yenileşmenin 200 yıldır sürdüğü örneğini, bir şeye karşı ve taraf ol-

duğum anlamında söylemediğimi de belirtmek isterim. Hangi iş yapılacaksa, düzgün yapılmalıdır, anlamında.

Standart belirlemede alt zemin diyebileceğim yani öncelikli dikkate alacağımız ikinci bir konu, bize önerilen küresel veya içinde bulunduğumuz dünyanın önerisi nedir, üniversiteye yüklenen işlevsellik nedir, sorularının cevabında bulunabilir. Biz kendi dünyamızı kurabiliyoruz ama idarî, bürokratik veya dış koşulların dayatmaları da var. Söz konusu dayatma elbette bilinçli yapılan bir şey değildir. Yani siz isteyin veya istemeyin bulunduğunuz ortamdaki kitle de bundan etkilenir. Bu koşullarda biz üniversitenin işlevini tanımalıyız. Bildiğiniz gibi, üniversiteler, ya da ilim kurumları şeklindeki yerler, ortaya çıktıkları zamanlarda bir şeyleri araştırdılar, metodolojik bir biçimde keşfettiler. Bu onların ilk safhası olan araştırma ve keşfetme safhasıydı. Bir medeniyet ya da belirli bir coğrafya, yani Avrupa, bu bilgileri bir dönem toplayıp biriktirdi. Sonrasında ise, halihazırda bilgiyi edinen üniversiteler (başta Avrupadakiler), onları aşama aşama toplumun belirli kesimlerine imkanlara göre aktardılar. Zannediyorum bu aktarım safhası bugün yavaşlamış veya bitmiş gibi refleksler var. Bu durum, özellikle 1990'lardan sonra olmuştur. Başka bir ifade ile şöyle söyleyeyim, Bazı Üniversite ya da ilim kurumu diyor ki, ben bunu araştırdım, bitirdim ve sana aktardım bu yüzden sen de şimdi belirli bir olgunluğa ulaştın, kendi ihtiyaçlarını kendin tespit edebilecek durumdasın. O nedenle de artık sen kendin bize ne istediğini, ihtiyaçlarını söyleyebilirsin. Biz de buna göre gelişmemizi şekillendirme imkanına kavuşuruz gibi bir yaklaşım ortaya çıktı. Yani, yıllarca bilgi aktarımına maruz kalan toplumun kendi inisiyatifiyle belirlediği ihtiyaçları nelerdir üzerinden gelişmeyi yönlendirme gibi bir durum var.

Biz müfredatın belirli bir standardını belirlerken, ilim kurumlarının bilgi aktarımı tamamlandığını kabul edip, toplumun yeni ihtiyaçları ve talepleri neler, bize yapılan geri bildirimler nedir diyerek mi bölümlerimize bir çeki-düzen vereceğiz? Bu sorudan hareketle, eğer ki müfredat üzerinde standart belirlemesi için bir oynama olacaksa, bizim aslında öncelikli olarak üniversitenin işlevi tablosunun neresinde olduğumuza bakmamız gerekiyor. Bilgi birikimini, ulaşılan ilmi sonuçlarının topluma, kitlelere aktarımını tamamladık mı? Tamamladıysak, toplumdan kendini geliştirmesine yönelik talepler, ihtiyaçlar geliyor mu? Avrupa örneğinde düşünüp Avrupa merkezli düşünceyle hareket edilmesi, bu sorunu çözmemiz noktasında fayda sağlayacak mıdır? Koşullarımız bunun için ne kadar uygundur? Üniversiteler artık, toplumun taleplerine göre mi yönlendirilme-

lidir veya yönlendirilemezler mi? Bunların tartışılması gerekiyor ki, biz buna uygun olarak standart belirlemede alt zemini oluşturalım. Biz hangi konumdayız, kendi bulunduğumuz konum tam olarak neresidir? Bunun kesinlikle tespit edilmesi gerekmektedir. Eğer konumumuza bakıp geç kaldıysak, müfredatta oynama yapıp, çağa uyma amaçlı bir hız mı kazandırılacaktır? Evrim mantığı içinde mi, yoksa devrim mantığı içinde mi yenileyeceğiz, ya da mevcut halimiz iyi mi? Yoksa köklü bir değişime mi gidilecektir, tüm bunları kendi bölümümüz içinde ve diğer Tarih bölümleriyle bu hedefe yönelik tartışmaları yapmamızı gerektirmektedir.

Standardı belirleme ile doğrudan ilgili değil, ancak güncelle ilgili araya bir şey söylemek istiyorum. Kuşakların müfredatı uygulama veya uygulananların bunu algılama meselesi. Tarihe olan ilgi günümüzde halk içinde daha da arttı. Belki bu akademik seviyede olmayabilir. Gazete de okusanız, televizyona da baksanız, bir siyasetçiyi de dinleseniz veya bir kişiyle sohbet de etseniz tarih bir ilgi odağı olarak hep önümüzdedir. Böylesi bir ortam iyi değerlendirilebilir. Bizlerin müfredatta yapacağı yeniliklerde bu ilgide dikkate alınabilir.

Standardı belirlenirken, alt zemin, koşul olarak dikkat edilmesi gereken bir başka konu ise öğrencinin ve sistemin kendine yeterliliğini sağlayacak bir müfredat oluşturulmasıdır. Yani, bireyin mesleki anlamda kendi ayakları üzerinde durabileceği bir standart belirlenebilir. Öyle ki bireyin tarih bilgisi olarak yeterliliğini sağlamak için ne kadar bilgi yüklemek, bilgiyi ne derece aktarmak ya da ne derece yönlendirmede etkin olmak tartışılabilir. Ancak, tarihi bilgi hafızasını oluşturacak mesleki bilgi yeterliliği meselesi müfredatta çözülmelidir. Gücüne kendinden alan bireylere ulaşmalıyız. Bunu da standardın hedefi içine koymamız gerekiyor. Tarih bölümünde öğretim yapan bir öğrenci için öncelikli olarak aranması gereken budur. Yani mesleki yeterliliği oluşturmalıyız.

Mesleki yeterlilik oluştuktan sonra, standardı belirlemede bir başka koşul olan, ürün oluşturma safhasını dikkate almalıyız. Yani yüklediğimiz tarihi bilgi birikiminin, geri bildirimi olarak mutlaka ürün oluşturulmasını sağlamak, yani çıktısını görmemiz gereklidir. Çıktısını görmeden, öğrenciyi göndermememiz gerekiyor. Çünkü bilim yaptığının ispatı bunun gözlemlenebilirliğinde ve sonrasında ise metodolojiye hakimiyeti açısından tekrarlanabilirliğinde vardır. Tekrarlanabilirliği yoksa ya başarıya ulaşmamıştır ya da tek olarak çok özgündür, o zaman da sanat olur ki o da ayrı bir mesele.

Buraya kadar standardı belirlemede alt zemin ve koşullar olarak başlıca üç unsur belirttim. Bunlardan birincisi doku meselesi, söylemek istediğim zihniyet, zihni yaklaşımda uyum, ikincisi bölüm hangi konumda olarak (yani üniversitelerin artık fonksiyonu nedir temelinde) standardını belirleyecek, üçüncüsü ise standardın temelinde ürün oluşturma hedefi olacak. Bu ilkeler temelinde nasıl bir müfredat hazırlayabiliriz? Belirttiğim alt koşulların müfredata yansıması nasıl olabilir? Buradan itibaren bu teorik altyapının somutlaştırması adına benim, kendi öznelliğimde önerim olacak.

Standartların müfredata yansıması konusunda birinci önerim, müfredatta *Tarih Semineri* mantığında dersleri etkin olmayan bölümlerin, bu dersleri etkinleştirilmesi ve bu dersleri ezberci mantığa yol açmayacak şekilde yönetmesidir. Kendi odağımızdan, yani bizim Süleyman Demirel Üniversitesi Tarih Bölümü merkezli, hareket ederek söyleyecek olursam, bizim bölümümüzde yıllardır verilen *Tarih Semineri* isimli bir dersimiz var. Bu ders haftada sekiz saat ve birçok dönem çok verim aldık. Ayrıca bende iki yıl yürüttüm. Geri bildirimi had safhada olumlu oldu. Ben o zaman, mesleki anlamda acaba bölümün en önemli dersi bu mu diye düşündüm. Bu uygulama diyebileceğim derse destek ve zirve mahiyetinde bir de bitirme tezimiz var. Bunlar çağdaş müfredatta olmalı ve saatleri artmalı. Dolayısıyla bizlerin müfredatta artık bilgiyi alanın mesleki metodolojik bilgisini ve tarihi birikimini analiz ve sentez yapabileceğimiz bir sahaya geçmemiz gerekiyor. Sizler de biliyorsunuz ki, Fen bilimlerinin laboratuvarları var, Kimyanın eczacılığı var, mühendisin atölyesi var, yani herkesin bir uygulama, ya da birikimini somutlaştırma sahası var. Tarihin de kendine uygun birikimlerini somutlaştıracakları sahaları var ve bunların işlevselleştirilmesi gerekmektedir. Böylece bütün bilimlerdeki tekrar edilebilirlik, bizim bölümlerimizde de, defalarca gerçekleştirilmiş olacak.

Seminer mantığındaki derslerin artırılması, bilginin artık kolay ulaşılabilir olması, dijital imkanlar vs. doğal olarak öğretim üyesinin pozisyon ve rolü nasıl olmalı sorusunu da beraberinde getirecektir. Öğretim üyesi, bilgi verebildiği gibi şef olabilmeli, yönlendirici olmalı. Bunları göz önüne alarak müfredata müdahale gerekiyor. Öğrencinin etkin olarak katıldığı derslerin sayıları artırılmalı. Ancak, derslerin teorik verilmesi yanında, öğrenci çalışmalarının yönlendirilmesi, tüm öğrencinin ders içi etkinleştirilmesi öğretim üyesine ciddi bir yük getirecektir. Sınıf öğrenci sayısı yüksek yerlerde bunun uygulanması sorun olacaktır. Dolayısıyla müfreda-

tın oynanması sırasında derslerin seminer tarzı hale getirilmesinin oranı, her bölümün kadrosuna göre değişebilecek bir mesele gibi görünüyor. Ama, en azından kadrosu yeterli bölümlerde, toplam 4 yıllık ders müfredatı içinde %30-50 arasında bir tercih yapılabilir. Her bölüm kendisine göre oranı belirleyebilir. Tabi seminer mantığındaki derslerde sadece hazırlayan öğrenir, diğerleri pasif kalır gibi bir sorun ortaya çıkabilir. Bu sorun çözülebilir. Diğerleri, ölçme değerlendirme sisteminde yapılacak değişikliklerle etkinleştirilebilir. Malumunuz üzere, artık bilgi yükleme kısmını mümkün olduğu kadar mesleki seviyede bırakmamız gerekiyor gibi. Bunu müfredata yansıtıp sonra bunu uygulamaya dökebilir miyiz bilmiyorum. Ancak bu tür yaklaşımı artık etkin bir şekilde değerlendirmemiz gerekiyor galiba. Bu yaklaşım birçok şeyi çözecek, bireyin özgüvenini artıracak, karşınızdaki kişinin kendi ayakları üzerinde durmasına kadar bambaşka bir sürece kadar gidecek. Bu biraz da olsa, bireyin tarihi bilgi birikiminde kendine özgü güçlenmesine katkıda bulunacaktır. Çünkü kendi emeğiyle kazanılan başka bir şey. Gücünü kendinden alan birey, yani kendi çabasıyla öğrenme yapıp, bunu sunan birey, sonuçta emeklerini de sahiplenecektir. Duruş sahibi olacaktır.

İkinci olarak seminerler dışında da her dersin müzakeresi veya semineri olmalı. Bu arada daha önceki oturumlarda sorulduğu için şu soruya cevap vermek istiyorum. Metodoloji dersi hangi sınıfta okutulmalı sorusu. Birinci sınıfta Metodoloji olmalı, ikinci ve üçüncü sınıf yoğun bir seminerle geçirilmeli, dördüncü sınıfta bitirme teziyle süreç devam ettirilerek sonlandırılmalı. Tabi ki seminer dersleri yapılırken, öğrenciye ders anlattırma dersi gibi bakılmamalı. Bu önerim, öğrenciye ders anlattırılsın şeklinde bir teklif değil. Eğer öğrenciye ders anlattırma gibi yapılırsa, facia olur. O zaman mevcutta kalalım daha iyi derim. Mevcutta kalmak ne demek? Tamamına yakını neredeyse teorik bilgi aktarımı dersler olsun, her yıl 100-200 kişi mezun edelim, herkes aktarılan bilgi temelinde mevcut kapasitesine göre doğal ayıklanma ortamında iş bulsun gibi durumdur. İşte ezbere eğilimli, üretim kapasitesini düşürecek bu yaklaşımdan uzaklaşmanın yolu, önerdiğim seminer mantığında, öğretim üyesi ve öğrencinin sürekli etkileşim ve etkin olduğu çalışmalar-dersler olabilir.

Öğrencinin etkinleştirildiği tüm derslerde öğretim üyesinin çok aktif ve odaklanmış olması gerekiyor. Şefliği çok iyi üstlenmesi gerekiyor. Araştırma yöntemi üzerinden öğrencideki bilgiden daha çok analitik düşünceyi geliştirmesi gerekiyor. Bunun için de tabi ki öğretim üyesinin ay-

rıca sorgulanması gerekiyor. Şöyle yapısal bir sorun da var: Bu taşrada mevcut 3 ile 12 kişi arasında değişen kadrolara sahip bölümlerle yapılacak iş değil gibi. Ayrıca verim alınacaksa dört yıllık müfredat süresi gözden geçirilebilir. Bu da konuşulabilir.

Üçüncüsü, yani standartların alt zemini temelinde müfredatı somutlaştırma adına üçüncü konum, müfredatın odağında, hedefinde hangi bilgi temeli, hangi yönlendirme olacağı meselesi. Burada herkes hedefinin ne olduğu konusunu iyi bir ilmi zemine oturtmalı. Anadolu merkezli müfredat yapılabilir veya birisi Türkistan ile Anadolu'yu kaynaştırabilir, başka birisi Mezopotamya ile Anadolu'yu kaynaştırabilir. Başkası Balkan-Anadolu eksenli gidebilir, Dünya tarihi merkezli kurgulayabilir. Ya da başka şekilde. Bunların birini veya sentezini müfredatın ana gövdesine oturabilir. Bilim başlangıcı itibariyle özneldir, dolayısıyla en azından bir yerden başlayabilir. Belirlediği yapıya, ekleme, çıkarma ve onarma yapabilir. Müfredatının mantığı olması için, hedefi belirleyip ona uygun kendi standardizasyonu oluşturulabilir. Zaten bütün bilimler ötekileştirme üzerinden kendi standardizasyonunu ve metodolojisini kuruyor. Dolayısıyla öznellik bilimin kendi doğasında da var. Bizim bölümümüzde Hacettepe'yi andıran, İstanbul ile kaynaştıran bir müfredat var. Anadolu'yu, Türkistan'ı ve buna eklemleşmiş Avrupa'yı, Roma'sından Hiroşima'ya atom bombası atan Avrupa'sını ortaya koyan bir programımız var. Kâğıt üzerinde iyi gibi görünür, ama uygulama bambaşka bir şey.

Burada müfredatı somutlaştırırken şu konuya da değinmek istiyorum. Belli ki dijital çağ veya dışarıdan gelen suçlayıcı ithamlar bir şeyleri tetikliyor. Elbette ki dışarından gelen ithamlarla kendimizi araştıracak değiliz, ya da arkadaş çevrem illaki dış tetiklemeyle kendini tanımaz. Kendi özgünlüğümüzde kendimizi tanımaya çalışıyoruz. Müfredatta kendimizin kim olduğu sorusunu cevaplamayı ihmal etmemiz gerekiyor. Ben kimim? Ben kendimi tanımadan *sene* gidersem, yani karşının talebiyle veya yönlendirmesiyle ilerlersem ciddi sorun yaşayabilirim. Bugünkü çalıştayın sonucunda, merkezden veya başka yerden desteklerle bu müfredatı gözden geçirip değiştirebiliriz. Ancak, öğretim üyesi ve öğrencinin sisteme uygunluğu konusunun da dikkate alınması veya öğretim üyesinin, eğer bir yenilenme olacaksa, zihniyet olarak yeniye uyum sağlayacak hale gelmesi gerekir. Çünkü öğretim üyesi, yeniyi uygulayacak olandır.

Dördüncü olarak, standardı belirlerken başka bir başlık olarak, Hali hazırda siyasi tarih ağırlıklı öğretim belli ölçülerde korunabilir. Ancak, An-

nales veya Frankfurt ekolleri, 1920'lerdeydi demeden, ya da yeni yaklaşımları dikkate alarak, yani nereden destek alınacaksa, müfredatın güçlendirilmesi gerekmektedir. Buna uygun öğretim üyesi profilinin de zenginleştirilmesi gerekiyor. Hali hazırda var, ancak yetersiz olduğu kanaatindeyim. Müfredatın kültür ekonomi kısmının, özellikle ekonomi kısmının göz ardı edilmemesi gerekiyor. Bunun mutlaka tarih yazımına girmesi ve müfredata eklenmesi gerekiyor. Toplum tarihi, sıradan insanların tarihi, ekonomik tarih, kültür tarihi gibi konular siyasi tarihin ağırlığı altında ezilmemeli. Müfredatın güncellenmesi ve diğer derslerin zenginleştirilmesi için tarih bölümlerimizde, öncelikli olarak üniversite ve YÖK kapsamında yapısal sorunların ve kadro sorunları var bunların da çözülmesi gerekli. Bu konuya diğer oturumlarda değinildiği için burada ele almıyorum. Bazı yapısal sorunları çözmeden yukarıdaki önerilerimin gerçeklemesi zor.

Müfredatta standartlık konusunu belirlerken beşinci olarak sunacağım, ele alacağım bir başka konu, interdisiplinerlik meselesidir. Bir bölümde başka bir bölümden destek alarak bir dersin okutulması ayrı bir konu, başka bir bölümden öğrencinin ders alması başka bir konu. Bizim bölümümüzde, yanılmıyorsam 1990'ların sonunda bilgisayar öğretimi, sosyolojiye giriş, iktisada giriş dersleri vardı. Sonra ya biz bütündeki hedeften nihai hedefi göremedik ya da yapısal bir şeyler oldu, bu dersleri kaldırmak zorunda kaldık. Sosyolojiye giriş veya matematik dersi tarih bölümünde neden okutulmalı ki? eğer ders veren sorumlu kişi matematik dersinin düşünce yapısını, algoritmik düşünceyi, sistematiğini anlatarak tarih bilimine, araştırmasına katkı sağlayacak yeni yöntemler kazandıracaksa ufuk açacaksa okutulabilir. Yani bir anlamda kök oluşturacaksa. Aynı şey Sosyoloji için de, Psikoloji dersi için de vd. için de geçerlidir. Eğer başka bölümündeki herhangi bir dersin tarih bölümünde okutulması meselesi ise interdisiplinlik, bölümlerimizde öğrencimiz zaten yan dal, ana dal yapıyor. Bu durumda, interdisiplinlikten ne anlıyoruz, bölümde başka bir dersin belirttiğim mantıkla okutulması mı? Elbette burada interdisiplinlik konusunun teorik tanımını tartışmıyorum, uygulamadaki duruma dikkat çekiyorum. Kanaatim, bölümde düşünceyi geliştirecek şekilde, Tarih biliminin metodolojik düşüncesine katkı sağlayacak şekilde diğer disiplinlerin dersi bölümde okutulabilir. Ancak belirttiğim temelde, mantıkta diğer disiplinlerden öğretim üyeleri bulunması zor olabilir. Dolayısıyla çözüm önerim, Yüksek lisans ve doktora programlarında öğrenci

alınırken bu odağa yönlendirilecek kişiler üzerinden hedef gerçekleştirilebilir.

Standartları belirlemede müfredata yansıtılmasını düşündüğüm altıncı önerim ise bilimsel gezilerin yapılması, ya da tarih bilimine destek tarihi bilgi birikimini geliştirecek gezilerinin yapılmasıdır. Bunun için mutlaka tarih bölümlerine finansal destek gereklidir. Finansal desteği Fen bilimlerindeki laboratuvara verilirken, mühendisliğin atölyesine verilirken, tıpa hastane üzerinden verilirken tarih öğrencisi de bu temelde hedeflere yönelik desteklenebilir. Yoksa tarih bölümü öğrencisi diğer bilimlerdeki gibi gereken öğrenci profilini yakalayamayacaktır. Görmesi ve sahaya inmesi lazım.

Son olarak konu dışı bir konuda tecrübe aktararak bitireceğim. Ben uzun yıllardır ders verirken şunu gözlemledim: Her sınıfta mutlaka en az iki üç, bazen dört öğrenci çok iyi oluyor. Uzun yıllara bağlı tecrübemle her sınıfta bu oran %5-10 arasında Bunu her dönem için söyleyebilirim. 80 kişilik sınıfın içerisinde bir dönem üç, bir dönem 7 kişi çok iyi oluyor. Yani siz ortamı sağlarsanız, onlar kendini gösteriyor. Eminim bu oranlar Hakkari'de de var, Çorum Karatekin'de de var. Tabi ki Hacettepe'de, Sakarya'da veya İstanbul'da bu oranlar daha yüksek olabilir. Ama ben elimdeki iyileri kaçırmamak derdindeyim. Zaten bu oranda bana yetiyor. Ayrıca, diyelim ki her bölümde 80 kişilik öğrencinin %5'inin iyi olduğunu düşünürsek yani 4 kişinin ve ülkede en az 100 tarih bölümünün bulunduğuna göre, her yıl 400 tane iyi öğrenci mezun oluyor demektir. Bu da gözden kaçmasın.

Öğrencilerin bir kısmı, belki ezberci bir zihniyetten gelseler de bunu çözebilecek yöntemlerimiz var. Öğrencilerin içerisinde iyiler var. Ben kendi adıma var olduğunu biliyorum ve her yıl da onlara etkin olmaları için arkadaşlarımızla imkân sağlıyoruz. Bu iyileri dikkate alınmalı. Aksi takdirde biz kötü üzerinden sistemi algılarsak, daha başka bir yere gideriz. Ortadaki çoğunluğu dikkate alın derseniz eğer, bu da değerlendirilebilir.

Sonuç itibariyle, standardı belirleyen alt koşulları veya zemini kendi öznelliğimde belirttim. Bunun üzerinden öneriler yaptım. Kendi önerilerimizi ve gelecek önerileri ortaya koyup tartışabiliriz.

Teşekkür ediyorum.

Moderatör

Prof. Dr. Arif Bilgin

Şimdi kalan vakit içerisinde müzakereci hocalarımızı dinleyeceğiz ve soruları alacağız. Ama öncesinde Prof. Dr. Ahmet Şimşek hocamızın oturum başlığıyla ilgili bir açıklamasına yer vermek istiyorum: Kendisi standartla alakalı olarak şöyle söylüyor, "Standart çabasını bölümler arasında bir değerlendirme olarak görmek doğru olmaz diye düşünüyorum. Tarih lisans programlarında standarttan kastedilen her bir tarih alanına ilişkin öğrenciye kazandırılması öngörülen, bilgi ve beceri alanları açısından bir ortaklığa ulaşılmasıdır. Örneğin Eski Çağlar Eğitimi çerçevesinde ana hatlarıyla öğrenciye neler sorulmalıdır? Ya da bu bağlamda Metodoloji öğretiminin kazanımları bağlamında standartları konuşabilmeliyiz diye düşünüyorum."

Demek ki bu tür programlarda oturum başkanını da sıkıntılı olabilecek ya da yanlış anlamaya mahal vermeyecek şekilde bir başlık altına, belki kısa açıklamalar koymak faydalı olabilir. Müzakereci hocalarımızla devam edelim. Ramazan hocam buyurun.

Müzakereci
Prof. Dr. Ramazan Acun
Hacettepe Üniversitesi

Öncelikle konuşmacılarımıza, katılımcılara, dinleyicilere ve tabi ki programı organize eden emeği geçen arkadaşlara başta Ahmet Şimşek olmak üzere hepsine teşekkür ediyorum. Aslında çok önemli bir konu. Standartlaşmadan ne anlayacağız? Ahmet hoca *kastedilen her bir tarih alanına ilişkin öğrenciye kazandırılması öngörülen, bilgi ve beceri alanları açısından bir ortaklığa ulaşılmasıdır* diyerek biraz açıklığa kavuşturmuş. Ancak standart kavramı konusunda kafaların genel olarak karışık olduğunu gözlemledim. Bu oturumda da durum böyledir. Bir süre önce TÜBİTAK'a Yapay Zekânın bir kolu olan metin madenciliği metodunun Türkiye'de tarih alanında ilk defa kullanılmasını öngören bir araştırma projesi sunmuştum. Projeyi değerlendiren hakem heyeti, projenin özgün değeri kısmına şu ifadeyi yazıp projeyi reddetmişler: "Bu projenin örneği yok, standart, sabit bir yazılım ile bu iş nasıl olacak?" Bu raporu yazan arkadaşlar ne yazık ki ne standardın ne de yazılımın ne demek olduğunu biliyor. Doğrudur yazılımın bir standardı vardır, ama o standart belli bir kaliteyi tutturabilmek içindir. Standart bir kurallar bütünüdür. İhtiyaçlara göre değiştirilip geliştirilir: ve yazılım dünyada en kolay değiştirilebilen teknolojidir. Bilgisayarının donanımını çok hızlı değiştiremezsiniz, ama yazılımını her zaman ve çok kolaylıkla değiştirebilirsiniz. Üstelik yapay zeka sistemlerinde yazılım kendi kendini değiştirir. Yani dediğim gibi yazılımda da donanımda da standartlar vardır. İste bu standartlar sayesindedir ki Türkiye'nin çok farklı yerlerinden, çok farklı donanım ve yazılım platformları üzerinden biz şu anda bu oturumu gerçekleştirebiliyoruz. Yani konu bu kadar önemlidir. Peki, nedir buradaki standartlar? Bunlar bilgisayarların birbirleri ile konuşmasını sağlayan protokollerdir. Yani ağdaki iki bilgisayar birbirleriyle nasıl konuşacak? Ama bunlar da yeni ihtiyaçlara göre, değiştirilip geliştiriliyor. Daha önce biliyorsunuz, Türkçe alfabede olan ama Latin temelli diğer Avrupa alfabelerinde olmayan bazı karakterler yüzünden problem yaşıyorduk. Bazı programları kullanırken Türkçe karakterler bozuk çıkıyordu. Niye böyle oluyordu? Çünkü ASCII karakter

standardını bilgisayarı ilk icat edenler kendi ihtiyaçlarına o zamanın teknolojik seviyesini göz önüne alarak belirlemişti. Ama bilgisayarlar geliştikçe ve kullanımı yaygınlaştıkça, bu karakter seti yetersiz kaldı. Uluslararası kabul gören karakter standardı oluşturuldu Türkçe karakterler de bu standarda dahil edildi. Şu anda böyle bir problemimiz yok çünkü yazılım üreticileri, yeni yazılımları artık söz konusu bu uluslararası standarda göre üretiyor. *Yani standartlaştırma bir sistemleştirmedir. Bir kaosu, bir gelişigüzelliği düzene sokma uğraşıdır.* Bu demek değil ki *"standart sabittir."* Tam aksine biraz önce söylediğim gibi, standartlar yeni ihtiyaçlar çerçevesinde gözden geçirilip değiştirilebilir.

Bu çerçevede bir başka anlaşılmayan konu da *Bologna* süreci. Buna göre Bologna bir standart getiriyor, tek tipleştiriyor. Bu berbat bir şey, bir dayatma, biz bunu istemiyoruz. Peki Bologna'nın aslında nasıl bir standart getirdiğini biliyor muyuz? Bologna'nın getirdiği standart çok özet olarak şu: *"Sizin programınızın yeterlilikleri ne olacak? Yani bu programdan mezun olan bir öğrenci hangi yeterliliklere sahip olacak."* Sonra bunu ders bazına uyguluyor: Bir derste, diyelim *İlk Çağ dersi*, o dersi alan bir öğrenci, dönem sonunda hangi öğrenme kazanımlarına veya çıktılarına sahip olacak? Türkiye'de Bologna uyum sürecinde hazırlanan ders bilgi paketlerini incelediğimde, söz konusu bu program yeterliliği ve öğrenme çıktısı kavramını Eğitim Fakültelerinden bazı hocaların bile anlamadığını gördüm ve şok oldum. Doğrudur, Bologna süreci eğitim için bir standartlaşma. Ama buna tek tipleştirme değil, sistemleştirme demek daha doğrudur. Başka bir ifadeyle, bu sisteme dahil olan üniversitelerin, kurumların ve kişilerin birbiri ile konuşmasını, kredi transferini sağlamasını hedefler. AKTS (ECTS) *Avrupa Kredi Transfer Sistemi (European Credit Transfer System)* bunun bir parçası. Bu içeriğe müdahale değil hiçbir zaman. Yani program yeterliliklerini ve öğrenme kazanımlarını kendin belirliyorsun. Buna bir engel yok. Mesela, İnternet protokolleri ve yazılım standartları sayesinde, bilgisayar ağları üzerinden bu oturumu gerçekleştirebiliyoruz. Ama herkes çalıştay programı çerçevesinde ne söyleyeceğini kendisi belirliyor ve söylüyor. Buna bir engel yok. Tekrar Bologna'ya dönersek, Eğitim Fakültesi lisans programlarının yer alan öğrenme çıktılarına bakıyorum, diyor ki mesela, "müfredat programı geliştirmenin temel ilkelerini kavrar." Burada soru şu: Öğrencinin program geliştirmenin temel ilklerini kavradığını nerden bileceğiz? İşte Bologna standardı bunun ölçülebilir olması gerektiğini söylüyor. Biraz önceki örnekte mesela, "öğrenci müfredat program geliş-

tirmenin temel ilkelerine dayalı olarak örnek bir program tasarlar", denmiş olsaydı, o tasarıma bakıp, öğrenci o derste söz konusu öğrenme kazanımını elde etmiş veya etmemiştir diyebilirdik.

Ben tekrar şu sorunun cevabına geçeyim: *Bizim tarih programlarının ortak standardı olabilir mi? Eğer olabilirse bu nasıl olmalıdır?* Bu çalıştayda konuşmacılar çok önemli konulara temas ettiler. Dünkü oturumda, *tarih metodu* ile ilgili çok önemli şeyler söylendi. Dijitalleşmenin önemi tekrar tekrar vurgulandı. Bu oturumun başlangıcında Arif hoca da öyle yaptı. Biraz önce bahsettiğin TÜBİTAK projesinin değerlendirme raporunu göz önüne aldığımda, dijital tarih konusundaki bu vurgulama bana mucize gibi geliyor. Ancak ne yazık ki dünyada bu alanda gelinen noktayı göz önüne alınca buna İngilizlerin söylediği gibi "too little too late" (çok az ve çok geç) diyorum. Şimdi artık, dijitalleşmenin de ötesinde farklı bir aşamadayız: Yapay zekâ. Çok miktardaki verinin ki buna tarihi veriler de dahildir, güçlü algoritmalarla analiz edilmesi sayesinde, hiçbir bilim insanın tek başına elde edemeyeceği yeni bağlantılar bulunuyor, yeni bilgiler üretiliyor. Ve bu süreç çok hızlanmış durumda. Halbuki Türkiye'de biz ne yapıyoruz? Bir tomar belge bulup odanıza kapanıp ömrümüzü bununla geçiriyoruz, Mehmet Genç Türkiye'de tarihçiliğin böyle yapıldığını söylüyor - rahmetli Mehmet Genç hocamızı bu arada saygıyla anıyorum. Halbuki gelişmiş ülkelerde tarihçiler sadece çok ileri teknolojileri kullanmakla kalmıyor iş birliği de yapıyorlar, beraber çalışıyorlar. Beraber çalışmanın önemini de bundan önceki oturumda Olcay Özkaya hoca ve diğer hocalar vurguladılar.

Demek ki bazı şeyler bizde eksik. O zaman ne yapabiliriz? Bu soruya gelmeden önce bir şey daha söyleyeceğim. Deniliyor ki taşra üniversitelerinde eksiklikler var. Dolayısıyla bunlar uygulanamaz. Önceden şöyle bir şey vardı; popüler bilimde bilimi halka sevdirmek için halkın düzeyine inmek gerekir. Bu tamamen yanlıştır. Bilimi halkın düzeyine indiremezsiniz. Halkı bilimin seviyesine yükseltmeniz gerekir. Bunun da yolları vardır. Şimdi deniyor ki taşra üniversitelerinde altyapı ve kadro eksiklikleri gibi yapısal sorunlar var. O yüzden biz standart belirleyemeyiz ve uygulamayız. Bu şu demek: bütün standartları kaldıralım, herkes kafasına göre iş yapsın. Kaosa davetiye yani. Halbuki Avrupa ve Amerika gibi örnekler var. Biz onlardan daha iyisini de yapabiliriz. Ben buna samimiyetle inanıyorum. O zaman biz standartları belirleyip, herkesi bu standart seviyesine çıkarmamız lazım. Çıkamıyorsa, baskı oluşturacaksın. Sen iktidara yüksek ses-

le, altyapım yok, kadrom eksik diye bağıra bağıra söyledin de duymadılar mı? YÖK'e anlattın da dinlemediler mi? Bir kişinin söylemesi ile bu iş olmaz. Herkes söylesin bakalım ne oluyor. Ama bunu önce bizim kendimizin anlaması ve içselleştirmesi lazım. Sonra da bunu karar alıcılara, eğitim alanındaki politika yapıcılara kararlı bir şekilde iletmemiz gerekiyor. Ben bunun başka bir yolunu görmüyorum.

Peki standardı nasıl oluşturacağız? Bu işi metodolojiyle ilgili oturumda da konuşulduğu üzere bunu örnek bir öğretim programında hareketle yapabiliriz. Yani oturur bir program nasıl olmalı, program yeterlilikleri ne olmalı? Bunlar üzerine kafa yorarız. Sonra bu program yeterlikleri ile derslerin bağlantısını kurarız, her bir dersin öğrenme çıktısı ve kazanımı ne olmalı şeklinde. Bologna bunu istiyor. Bu bir yol olabilir. Ama tarihçiliğin biraz özel bir durumu var. Tarih, diğer bilimlerden biraz farklı olarak, "tarihçinin yaptığı iştir" deniyor. Yani tarihçinin kimliği burada çok öne çıkıyor. Dolayısıyla, yine dünkü oturumda Prof. Dr. Fatma Acun hoca söyledi. *"Biz nasıl bir tarihçi istiyoruz? Hedefimiz ne olmalı?"* ilk olarak bunu belirlememiz lazım. Peki, bunu nasıl belirleyeceğiz? Bu noktada "Tarihçi kimdir" diye sormamız lazım: Tarihçi kimliği nedir, nasıl olmalıdır? Burada şunu söyleyebilirim: Tarihçi de diğer insanlar gibi bir takım ortak değerleri ve beklentileri olan insandır. İlave olarak mesleğe ilişkin anlam ve beklentileri de vardır. Peki, bu kimlik nasıl oluşuyor? Kimlik teorisi diye bir şey var. Sosyal psikologlar bunu ortaya koymuşlar. Diyorlar ki *bir bireyin kimliği organize sosyal ilişkiler bütünüdür. Yani sizin etkileşimde olduğunuz bütün sosyal ilişkiler sizin kimliğinizi belirliyor.* Bunlar da roller bazında gerçekleşiyor. Roller deyince de sinemadaki roller gibi anlaşılmasın, bizim gerçek hayatta oynadığımız roller. Meslek hayatında tarihçi kimliğimiz, ailede aile üyesi olarak bir kimliğimiz, eş olarak bir kimliğimiz, çocuklarımız varsa anne baba olarak birer kimliğimiz var. Sosyal ortamda dernek üyesi veya yönetici olarak bir kimliğimiz olabilir. Siyasal bir parti içinde görevliysek orada siyasi bir kimliğimiz vardır Ticari faaliyetimiz varsa orada da başka rollerimiz olabilir vs. Bütün bu rollere dayalı kimlikler bizim kafamızda ve bunların her birinin bir standardı var; o role ilişkin ortak anlam ve beklentiler. Buna role dayalı kimlik deniyor. Role dayalı kimlikler birbirlerinin standardını etkiliyor. Mesela ben bunu bir çalışmamda anlatmıştım. Afet İnan, Atatürk'ün manevi kızı, öyle bir kimliği var. Öbür taraftan da tarihçi olarak bir kimliği var. Tarih kurumu başkan yardımcısı olarak bürokrat bir kimliği var. İnan'ın Atatürk döneminde Belleten'de bir *"Atatürk'ü*

Dinlerken" isminde köşesi var ve burada Atatürk'ten dinlediklerini yazıyor. Sonra İsmet İnönü geliyor ve bu Belleten'deki köşesini kaldırılıyor. Neden? Çünkü İsmet İnönü döneminde, -bu tartışılabilir ben siyasi bir konuya girmek istemiyorum ama- Atatürk geri plana itiliyor. Yani bütün veriler bunu gösteriyor. Çünkü burada yeni bir liderlik var. Atatürk gibi güçlü bir liderden sonra, yeni bir liderin, Milli Şefin kendisini kabul ettirme çabası var. Afet İnan'ın Belleten'deki yazıları da bu çerçevede kaldırılıyor. 10 sene, İsmet İnönü döneminde, yani 1938'den 1947'ye kadar, Belleten'de Atatürk ile ilgili bir yazı yok. Çünkü İnan'ın Kurumdaki bürokrat kimliği ile Atatürk'ün manevi kızı olması kimliği veya Tarihçi kimliği birbiriyle çelişiyor. Yazıların kaldırılması ile bu çelişki geçici olarak çözüme kavuşturulmuş oluyor. Ne zaman Demokrat Parti geliyor iki tane yazı birden yazıyor Afet İnan ve ondan sonra bu yazılarına devam ediyor.

Moderatör
Prof. Dr. Arif Bilgin

Ramazan Hocam, çok özür dilerim, vaktimiz çok daraldı. Prof. Dr. Ahmet Şimşek hocamın şu sorusuna cevap vererek isterseniz tamamlayabiliriz. Ahmet hocam diyor ki; dijital imkanlar ve zorunluluklar bağlamında Tarih Lisans programlarına hangi dersler ya da standartlar önerirsiniz?

Konuşmacı
Prof. Dr. Ramazan Acun

Aslında ben de o konuya gelmek üzereydim. Şimdi bizim tarihçi rolümüz yanında birçok başka rollerimiz de var ve bunlar bir bütün olarak bireysel kimliğimiz belirliyor. Söz bu rollere dayalı kimlikleri şekillendiren faktörler var. Mesela yeni bir olgu ile karşı karşıyayız. Hem öğrencilerimizin hem de bizim kimliğimizi etkileyen bir olgu: Sosyal ağlar. Bunlar bireysel kimlikleri şekillendirmede son derece etkili. Araştırmalar bunu gösteriyor. Bu durumu göz önüne almadan oluşturacağımız bir tarih lisans programı, tarihçi kimliği oluşturmada başarısız olacaktır. Biz lisans programı hazırlarken ortak değerler vermek, ortak anlamlar kazandırmak istiyorsak, tarihçi kimliğin etkiyen diğer roller bazında gerçekleştirilen etkileşimleri de göz önünde bulundurmamız gerekir. Yani bireysel kimlikten ve bu kimliği şekillendiren rollerden yola çıkmamız gerekir. Şimdi eğer biz dijital dünyayı sosyal ağları göz önüne almadan bir program yapısı belir-

lersek olayı yine ıskalamış oluruz. Görüyoruz, en önemli sosyalleşme alanı olan kampüsler pandemi yüzünden son iki yıldır boşaldı. Tam olarak eskiye dönüş de mümkün olmayacak gibi görünüyor. Şimdi hem biz hem de öğrencilerimiz İnternet üzerinden eğitim vermeye ve erişmeye çalışıyoruz. Eksi usul ve metotlar bardak oldu. Ama İnternet bir yönüyle kaotik bir dünya. Bizim öyle bir dünyada önce kendimizi rahat yol alabilecek kapasiteye yükseltmemiz sonra da bu kapasiteyi yepyeni dersler yoluyla öğrencilerimize kazandırmamız gerekiyor. Yani daha önce "dijital tarih" karamı çerçevesinde verilen, bazı tarihçilerce "olmasa da olur" diye nitelendirilen dersler artık bir gereklilik oldu. Bunun için güçlü yazılım uygulamaları gerekiyor. Sosyal medya uygulamalarımızın, iş birliği platformlarımız olması gerekiyor. Bu çerçevede, mesela, lisans ve lisansüstü programlara *Sosyal Medya Okur-Yazarlığı* dersi konulabilir. Ama bana göre önemli olan anlatmak değil, uygulama yaptırmaktır. En etkili öğrenme yolu budur. Başka bir ifadeyle Öğrencileri bir araştırma ve beraber çalışma ortamında yetiştirmemiz gerekiyor. Bunun için de bilgisayara dayalı uygulamalar geliştirmemiz lazım. Konuşmamın başında bahsettiğim o projede işte ben bunu yapmak istemiştim. Sadece bir bölüme değil herekse açık olacaktı. Bu hedefimden vazgeçmiş değilim. Uygulamanın ağırlıkta olduğu bir *Yapay Zekâ Veya Metin Madenciliği* dersi koymamız lazım. Çok uçuk gibi görünüyor ama bu yapılabilir bir şey. Bütün üniversiteler bunu koyamayabilir ama bir üniversitede bu yapılır. Bir hocaya iyi bir proje desteği verilir ve bu bütün üniversitelere açılabilir.

Kısaca, tarihçi kimlik standardının (ortak anlam ve değerlerinin) nasıl oluştuğundan ve geleceğe dair beklentilerden (hedeflerden) hareketle standart bir tarih lisans programı ortaya konabilir görüşündeyim.

Moderatör
Prof. Dr. Arif Bilgin

Sunumunuz için teşekkür ederiz hocam. Müzakere bahsine geçiyoruz, şimdi. Zafer hocam buyurun.

Müzakereci
Doç. Dr. Zafer Atar
Manisa Celal Bayar Üniversitesi

Öncelikle sizlere ve bu çalıştayı düzenleyen hocalarımıza teşekkürlerimi sunmak istiyorum. Ben de çok vaktinizi almadan o zaman üç dört dakika ile görüşlerimi paylaşayım. Hocalarıma bazı noktalarda katılıyorum bazı noktalarda katılmıyorum. Ama aslında çok güzel bir çalıştay, genel bağlamda olumlu buluyorum. Tabi bizim burada aslında Türk Tarih Kurumu gibi bir avantajımız var. Vakti zamanında ismi lazım değil TTK Başkanı Manisa'ya geldiğinde ben ona böyle bir şey teklif etmiştim. Hocam dedim, Aydın'dan Manisa'ya öğrencilerimiz yatay geçiş yapıyor ve çocuklar alttan üstten o kadar çok ders almak zorunda kalıyorlar ki, Aydın-Manisa arası 100 km, ya da ne bileyim Afyon'dan öğrenci yatay geçiş yapıyor, bir türlü derslerini uyduramıyoruz. Alttan ve üstten onlarca ders almak zorunda kalıyor. Dördüncü sınıftaki öğrenci ya da üçüncü sınıftaki öğrenci birinci ikinci sınıftan ders alıyor, okul otomatikman uzuyor. En azından bir çalıştay yapsanız da bütün tarih bölümü başkanlarını toplasanız, -seçmeli derslerde tabi ki bölgenin ihtiyaçlarına göre veya o bölgeye mahsus özel dersler olabilir yani bizde olan *Manisa Tarihi* veya *Milli Mücadele Döneminde Manisa Tarihi* gibi- ortak bir ders programı müfredatı hazırlasak... Müfredatlara baktığımızda derslerimizin %60 veya 70'i ana derslerin benzerliğinden oluşup, geriye kalan kısmı da seçmeli derslerden oluşuyorsa üniversitelerdeki öğrencilerin karşılıklı sorunlarına cevap verebilme olanağımız artacaktır. Aslında olabilir dedi ama bir ses çıkmadı. Bana kalırsa bu işi, TTK öncülüğünde yapmalıyız. Bu çalıştayı düzenleyen hocaların TTK'yı bu işe ikna etmeleri lazım, benim böyle bir görüşüm var. Onların öncülüğünde bölüm başkanlarının ve bu işe kafa yoranların toplanıp standart önemli mi, standart gelmesi gerekir mi gerekmez mi? gibi bazı noktalarda tartışmaları lazım. Bir standart getirmediğiniz zaman bu sefer rektörlerin baskısına maruz kalabiliyoruz. Mesela burada akreditasyon kurumları devreye giriyor. Sizi bir kalıba sokmak istiyorlar. Sınavı şöyle yapacaksın, sınav değerlendirmesini bu şekilde yapacaksın, öğrenciye anket dolduracaksın, sen de anket dolduracaksın, bu evrakları üç ila beş yıl saklayacak-

sın. Örneğin FEDEK gibi... Bunun için para ödeyeceksin. Bize böyle bir dayatma geldi, fakat bölümdeki hocalar bunu kabul etmedi. Bakın, burada bizi bir kalıba sokmaya çalışıyorlar, diyorlar ki bu kurallara uyacaksın. Binanın yangın merdiveninden tutun, kâğıdı nasıl değerlendireceğinize kadar karışıyorlar ve bunun üstüne bir de siz bunlara para ödüyorsunuz. Velhasılıkelam, benim söylemek istediğim şey şu: en azından, -Mustafa hocam da söyledi- yeni açılan üniversitelerde buna şahit de olduk, biz de bu tür müfredat çalışmalarında bulunduk- beş altı tane iyi üniversitenin müfredatları açılıyor, ders programları açılıyor, bak şu ders güzelmiş, bu ders güzelmiş şeklinde değerlendirilerek müfredatlar üniversitelerde böyle oluşturuluyor.

Ben Almanya'da doğdum, orada büyüdüm, oradaki üniversitelerin Heidelberg, Freiburg Üniversiteleri gibi örneklerine bakıldığında bizim ders içeriklerimiz tamamen siyasi tarihle alakalı dersler. Yani yurt dışında bu işler hiç de böyle değil. Aslında şu anda üniversitedeki tarih bölümlerinde yurt dışı ile çok sayıda bağlantısı olan hocamız var. Onlar da bunu aslında gözlemliyorlar. Yani yurt dışında bu işler nasıl oluyor? Türkiye'de nasıl oluyor? Müfredatlar 1960'lardan, 70'lerden ve 80'lerden gelen programlar üzerinden hiçbir güncellemeye gitmeden devam ettirilmeye çalışılıyor. Bu manada Ramazan hocamın dediklerine katılıyorum. Tabi ki buralara ders müfredatlarına bir güncelleme getirmek lazım. Batıyı, 300 yıldan beri biz bu adamları yakalamaya çalışıyoruz, o zaman Batıyı biraz incelemek gerekiyor ki oradaki tarihçilik anlayışıyla onların tarihçilik yaklaşımlarından doğru çıkarım elde edelim. O yüzden bunu göz önünde bulundurmamız gerekiyor. Öğrencilerimizi buna göre yetiştirmek için programları bir kere baştan sona güncellemek zorundayız. Ama standart yakalamamız gerekiyor mu? Bana göre en azından ana derslerde, TTK öncülüğünde bir toplantı düzenlenerek, -Türk Tarih Kurumundan biz bunu beklersek onların harekete geçeceği yok, kimseyi de böyle itham etmiyorum ama- bir standart çizgisi belirlemek hususunda orayla irtibat kurmamız gerekiyor. Tarih bölümlerinin böyle bir avantajı var; TTK gibi, parası da var, bütçesi de... Ama üniversitelerle bir kopukluk var. Kimi zamanlar iyi işler yapıldı, kimi zamanlar Tarih Kurumu geride kaldı. Biraz daha böyle haşir neşir olmak, onu devreye sokmak, taleplerimizi onların üzerinden gündeme getirebilmek gibi bir şansımız aslında var. Bence bunu değerlendirmemiz gerekiyor ve Tarih Kurumu üniversitelerden, bölüm başkanlarından gelecek böyle toplu bir teklife hayır demeyecektir. Son söz olarak, ana derslerde

%60, %70 oranda bir birlik sağlayıp o dersleri güncellersek öğrencilerimizin faydasına olacağını düşünüyorum. Taşra üniversitelerinde durum artık eskisi gibi değil, en uzak taşra üniversitesinde bile en az öğretim üyesi sayısı 10, 10'un altında öğretim üyesi tarih bölümlerinde yok gibi. Malum talep de var, öğrenci de geliyor, 10-15'in altında hocası olan taşra üniversitesi de artık kalmadı. İletişim de çok kolay. Gerektiği yerde farklı üniversitelerden, farklı tarih bölümlerinden destek ve yardım almak da artık çok kolay. Bir yıldan beri bütün derslerimizi uzaktan eğitim yapmak suretiyle bunu çok iyi tecrübe ettik. Dolayısıyla Ramazan hocamın söylediği gibi, bir standart belirlenmeli, ben de ona katılıyorum. Bu standarda uymaya çalışılmalı, uymayanlar bu standarda erişme noktasında olmalı. Onlar üzerinde baskı da kurmalıyız. Yani baskı demeyelim de ona bir çıta ya da hedef belirleyip, o hedefe yürüme noktasında bir iş birliği yapmamız bence bu bölümlerimiz için faydalı olur.

Tekrar teşekkür ediyorum.

Moderatör

Prof. Dr. Arif Bilgin

Çok teşekkür ederiz Zafer hocam. Ben de TTK'nın bu işlere aracılık etmesi meselesini çok çok önemsiyorum. Yaklaşık sekiz yıldır da bununla ilgili konuşuyorum. Üç ay önce de bizim kurumumuzda, TTK'nın böyle bir sorumluluğu olduğunu dile getirdim. Fakat Sivas Cumhuriyet Üniversitesi TTK'dan daha erken davrandı. Tebrik ediyoruz. Ama bu işin masrafları karşılaması ve sorumluluğu alması noktasında TTK'nın bu işi üstlenip çalıştaylar serisi halinde gerçekleştirmesi ve YÖK ile ilişkili bir halde sunması gerekiyor. Yani YÖK ile birlikte birtakım standartlar belirlemek suretiyle, bütün tarih bölümlerine birtakım önerilerde bulunulabilir. Tabi ki ortak bir program üretmek ya da müfredat oluşturmak doğru olmaz. Bölümlere göre, bölümlerin asgari olarak neleri yapabileceklerine dair birtakım yönlendirmeler de yapılabilir dedikten sonra Mehmet Ali hocam buyurun söz sizde.

Müzakereci
Doç. Dr. Mehmet Ali Karaman
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Öncelikle kıymetli hocalarımı ve değerli dinleyenlerimizi saygıyla selamlıyorum ve böylesi bir programın düzenlenmesinde öncülük eden Sivas Cumhuriyet Üniversitesi'nin değerli hocalarına ve iki günden beri katkı sağlayan, konuşmacı olarak değerli görüşlerini paylaşan hocalarıma da teşekkür ediyorum.

Tarih programlarında ortak standartların neler olabileceğine dair yapılan bu oturumda çok kıymetli görüşler ifade edildi. Ortak standartların neler olabileceği sualine cevap aranırken konuya biraz daha farklı bir pencereden bakmak istiyorum. Konuyu bir konuşmacı kimliğiyle değil, yapılan değerlendirmeleri bu oturumun son müzakerecisi olmanın verdiği avantajla ele almak istiyorum. Bir müzakereci olarak, aklıma "kime göre standart, neye göre standart?" sorusu geldi.

Üniversitenin bulunduğu şehrin altyapısına ya da üniversitenin kendi altyapısına göre mi standartlar belirlenmeli yoksa üniversitede görev yapan akademisyenlerin donanımlarına göre mi standart belirlenmeli? Tarih programlarının hazırlanmasında akademisyen sayılarına göre mi standartların belirlenmeli yoksa gelecek olan öğrencilerin altyapılarına ve kapasitelerine göre mi standart belirlenmeli? Daha da önemlisi devletin belirlemiş olduğu ihtiyaçlara göre mi standartlar belirlenmeli? Bunların hepsi aslında içinden çıkılmaz sualler gibi görünse de özele inildiği zaman aslında çözülmeyecek meseleler değil. Ama kim ne derse desin en son söylediğim şey aslında genellikle belirleyici oluyor. Devletin ihtiyaçlarına göre mi standart? Şimdi ben bunu niye söyledim, bunu niye ekledim?

Biz tarih bölümünü Burdur Mehmet Akif Üniversitesi'nde kurduğumuz zaman, -buraya üç arkadaş kurucu olarak geldik- kontenjanı 40 kişi olarak belirttik, ama 50 kişi geldi. Bir yıl sonra YÖK kontenjanı 60'a, sonraki yıl 70'e şu an geldiğimiz noktada da 80 kişiye çıkardı. Bu artışta hiçbir şekilde fikrimiz alınmadı. Bu ortamda buyurun standart belirleyin! Az önce Hayri hocam çok ince bir şeye dikkat çekti. 80 kişilik sınıftaki derse aktif olarak katılan 3 kişi olduğunu söyledi. Ancak bayram veya sınav dönüşleri gibi özel

zaman dilimlerinde toplamı 15-20 kişiden ibaret olan sınıflardaki katılımın neredeyse 10 kişi olduğuna, bu yüzden de aktif katılımın ikinci önermede daha yüksek olduğuna dikkat çekti. Bu durum çok önemli

Türkiye'de standartları belirlerken çok dikkat etmek gerekiyor. Yani aslında bir yerde bölümdeki hocaların ne istediği ya da taleplerinin ne olduğu çok önemli olmuyor. Az önce Zafer hocam, "15'in altında ya da 10'un altında bölümlerde hoca yok gibi" bir yorum yaptı. Keşke öyle olsa. Biz, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'nde 2014 yılında kurulan bir bölüm olmamıza, lisans, yüksek lisans ve doktora programları açık olduğu halde öğretim üyesi sayımız yedi kişiden ibaretti. Bu yıl yani 2021'de sekize çıktı, bundan iki yıl evvel altıydı. Kendim Yakın Çağ alanında çalışmama rağmen Orta Çağdan derslere girmek zorundaydım. O kuşak öylece mezun oldu gitti. Bu kalitede, Türkiye'de kervan yolda dizilir mantığıyla hareket edildiği müddetçe aslında standartları belirlemek çok fazla mümkün olmuyor. Malumunuz üzere eğitim kavramı, eğitimin tanımında da olduğu gibi: kişiye istendik davranışları kazandırma sürecidir ve bunun geri dönüşünü ancak yıllar sonra görülebilir. Bu ilke tarih bölümleri için de, diğer disiplinler için de geçerlidir. Mevcut durum Türkiye'de malumunuz hep konuşulan bir sorundur. Ortaöğretim müfredatları yıllarca sürekli değişime uğramıştır. Acaba bu uygulanan programları ne kadar iyi diye görmemiz için belki 15 sene geçmesi gerekirken zaten 15 senelik süre içerisinde dört beş kez değişime uğraması vaziyeti içinden çıkılmaz bir hale getiriyor. Şimdi bu durumda standart getirme ya da belli bir şeyleri kalıba oturtma işi -kalıba oturtmadan kasıt ortak ve genel şartları oluşturmak- belli çerçeveye oturtma anlamında söylemek gerekirse biraz risk taşımaktadır. En net şekilde zamana yayılarak dikkatli gözlemler yapılmak kaydıyla Türkiye'nin her yerinde eğitim alan tarih bölümlerindeki öğrencilere belli alanlarda en azından temel derslerde ortak standartları getirtmek esastır. Ama diğer konularda farklı derslerin, seçmeli derslerin konulmasında, bölümün kendi özelliklerine göre, ihtiyaç ya da donanımsal olarak kapasitesine göre standartların belirlenmesi gerekiyor.

TTK'nın bu konuda yapılacak çalışmalara öncülük etmesi ile ilgili fikirler beyan edildi. Bu konuda da düşüncem yapılacak çalışmalarda -hatta Ahmet hocamın ilk katkısında da böyle bir yorum vardı- Tarih Kurumu ilk başlarda bir şeyleri belirleyecekse Türkiye'de mevcut Tarih Bölüm başkanları nezdinde çalışma başlatmalı ve genel tespitleri ilk aşamada belirlemeli. İkinci ve önemli aşamasında ise belli standartlar oturtulması açı-

sından ana bilim dalları çerçevesinde alan hocalarının görüşleri alınarak belli standartların oturtulması için çalıştaylar yapılmalı. Ancak, bunun için de öncelikle ülke ihtiyaçları dahilinde donanım olarak üniversite, öğrenci kontenjanları ve öğretim üyesi sayı ve niteliklerine göre üniversitelerin birbirine yakın bir altyapıya sahip olması gerekiyor.

Yine yanılmıyorsam dijital ağlarla ilgili olarak bunun derslerle nasıl bağdaştırılabileceğine dair bir soru vardı. Şimdi biz birinci sınıflara *Tarih Araştırmalarında Teknoloji Kullanımı* adlı bir ders ekledik ve yaklaşık üç yıldır bu dersi veriyoruz. Buna da niye ihtiyaç duyduk? Normalde *Temel Bilgisayar* dersine dışardan hoca geliyordu. Derste word, excel programları anlatılıyordu. Ama zaman içerisinde öğrencilerle problemler yaşandığını gördük. Öğrenciye faydası açısından hızlıca bir gözlem yaptık. Ne yapabiliriz?

Yüksek lisans tezim Tarih Öğretiminde Teknoloji Kullanımı ile alakalı olduğu için "böyle bir şey koyabilir miyiz?" diye sonunu düşünmeden bu dersi açtık. Çok da iyi olduğunu gözlemledik. Mesela birinci sınıflarda tam olarak *Metot* dersi olmamakla beraber Tarih Metodolojisinin bilgisayar üzerinde anlatıldığı ve seminer ne şekilde hazırlanır, bilimsel araştırma ne şekilde yapılır, kütüphane veri tabanlarına nasıl girilir sorularına cevap arıyor, eldeki bulguları ders müfredatı dahilinde öğrencilere aktarıyoruz. Pandemiden dolayı bu dersi bu yıl online yaptık, normalde fiziki ortamda Bilgisayar laboratuvarında yapıyoruz. Öğrencilerin tamamını devlet arşivlerine üye yapmak kaydıyla, belge tarama, belge indirme, belgeyi çalışmanın içerisinde yorumlama gibi bilgiler yine bu ders içerisinde uygulamalı olarak aktarılıyor. İSAM başta olmak üzere Milli kütüphane gibi diğer kütüphane ağları hatta yabancı ülkelerin kütüphane veri tabanlarına girip oradan çalışmaların ne şekilde değerlendirileceğine dair bir uygulama gerçekleştirdik. Çok da faydalı olduğuna inanıyorum. Bu bir öneri ve konuşulması tartışılması gereken bir konu. Benzer alanlarda -aslında eminim birçok üniversitelerde çok daha farlı spesifik dersler vardır, uygulanmıştır- Bu uygulamaların karşılıklı olarak paylaşılması ve yapılan müzakerelerle belirli bir seviyeye ulaşılır. Ancak bu sayede ülke genelinde mezun öğrenciler arasında bütünlük sağlanır.

Bölümden mezun olan öğrencilerimizde iş ve gelecek kaygısı var. Öğrencilerimizin -bir önceki sene mezunların büyük bir çoğunluğu- şu an Türk Silahlı Kuvvetlerinin bir üyesi. Birçoğu emniyet teşkilatının bir üyesi olarak hayatını idame ettiriyor. Yani standartları belirlerken çok daha geniş pencerelerden bakarak hem istihdam merkezli hem de alanın ihtiyaç-

larına cevap verecek düzeyde bireylerin yetişmesi, öğrencilerin en üst düzeyde donanıma sahip olacak şekilde mezun olabilmelerinin esas olduğunu düşünüyorum.

Teşekkür ediyorum.

Moderatör
Prof. Dr. Arif Bilgin

Biz teşekkür ediyoruz hocam. Böylece konuşmaları bitirmiş olduk. Olcay Özkaya hocanın, standart oluşturma bağlamında FEDEK ile ilgili neler söylenebileceğine dair bir sorusu var.

Müzakereci
Doç. Dr. Mehmet Ali Karaman

Bürokrasisinin çok olduğu bir uygulama diyelim.

Konuşmacı
Prof. Dr. Hayri Çapraz

Hocam tabi ben olaya çok hâkim değilim. Biz bununla bir ara uğraştık. Akredite meselesini gündeme almıştık. Ancak bana kâğıt işinden daha çok zihniyet meselesi gibi gelmeye başladı. Yoksa biz evrakları tamamlayıp FEDEK'e de uyum sağlayabiliriz. Ama sorun burası değil. Sorun zihniyet ve bunu uygulayacak öğretim üyesi sorunu. Yani nasıl olacak meselesi. FEDEK veya diğer akredite kurumlarıyla ilgili düşüncem, zihniyet meselesini çözmeden buraya gelmek ne derece çözüm olur bilemiyorum.

Konuşmacı
Doç. Dr. Mustafa Alican

Bu sohbetimizin sonunda şöyle bir endişeye kapıldım. Sanırım hedef ile standart arasında bir ayrım yapmamız lazım. Hedef başka bir şey, standart başka bir şey. Mevcut olan standart üzerinden birtakım müşterek haklar, bağlantılar ve ağlar oluşturma girişimi... Fakat hedef çok başka bir şey. Standart meselesini hedeflerle karıştırmamız lazım.

Müzakereci
Prof. Dr. Ramazan Acun

Bologna yerelde ne olup bittiğini bilmiyor. Bunu FEDEK yapıyor. O yüzden FEDEK'in çalışmalarında Bologna ile uyumlu olması lazım. FEDEK

yerelde eksiklikleri tespit ediyor. Bence sadece tespit yeterli değil. FEDEK'in eksikliklerin giderilmesi ve kalitenin yükseltilmesi konusunda bölümler (ve bağlı olduğu kurumlar) ve YÖK arasında köprü görevi üstlenmesi gerekir diye düşünüyorum. Bir de ilave etmek isterim, her standardın bir hedefi vardır. Hedef olmadan standart olmaz. Hedefsizlik şaşkınlık ve kaos demektir.

Moderatör
Prof. Dr. Arif Bilgin

FEDEK'le ilgili olarak Sakarya Üniversitesi de değerlendirme komisyonlarından geçtiği için benim de bir tecrübem var. Kırtasiyesi biraz fazla. Öze yönelik değerlendirmeleri olmuyor, daha çok şekilsel kalıyor. Bir de bölümleri bu kadar zahmete soktunuz, ne avantajı var dediğinizde ortada avantajı da yok. FEDEK değerlendirme süreçlerini başarıyla tamamlamış bölümler, diğerlerine göre bir avantaj elde ediyorlar mı? Böyle bir durum ne yazık ki oluşmuyor o nedenle de bunun sıkıntıları olduğunu belirtmeliyim. Gözden geçirilmesi gerekiyor. Bir de Türkiye'deki kalite süreçlerinin çok büyük bir kısmı problemli. Avrupa birliğinin bir kalite birimi var, o kalite birimi çok sağlıklı değerlendirmeler yapıyor. Onun dışındaki bütün firmalar ortalama değerlendirmeler yaptılar. O yüzden Türkiye'deki kalite süreçlerinin güçlendirilmesi gerekiyor.

Bütün konuşmacılarımıza ve izleyicilerimize sabırlarından ötürü çok teşekkür ediyor, oturumu burada kapatıyorum.

VI. OTURUM

TÜRKİYE'DE
TARİH LİSANS PROGRAMLARINDA
TARİH ALAN DERSLERİNİN DAĞILIMI

Moderatör
Prof. Dr. Pınar Ülgen
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Değerli izleyicilerimiz ve katılımcılarımız;

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi tarafından düzenlenen Üniversitelerimiz Tarih Bölümleri Ders Programları Çalıştayına öncelikle hoş geldiniz. Bugünkü altıncı oturumumuzun konusu tarih alan derslerinin dağılımı üzerine olacaktır. Bilindiği üzere üniversitelerimizin her birinde farklı farklı tarih dersleri dağılımı yapılmaktadır. Bu durumda bazen memnuniyetsizlikler ortaya çıkmaktadır. Biz de bugün altıncı oturumumuzda değerli hocalarımız ile birlikte çözüm önerileri aramaya ve bunları sunmaya çalışacağız. İlk olarak değerli Alaaddin hocamla birlikte başlayalım. Buyurun Alaaddin hocam.

Konuşmacı
Prof. Dr. Mehmet Alaaddin Yalçınkaya
Karadeniz Teknik Üniversitesi

Teşekkür ederim sayın başkanım. Öncelikle bu çalıştayı düzenleyen Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlüğünü ve tarih bölümündeki kıymetli meslektaşlarımızı ve diğer üniversitelerden katkıda bulunan arkadaşlarımızı gerçekten canı gönülden tebrik ederim. Bundan yaklaşık üç buçuk dört yıl önce Kasım 2017'de Ankara'da Türk Tarih Kurumu'nun farklı bir çalıştayına da katılmıştım. Bu çalıştay ders programları ile doğrudan alakalı olmamakla birlikte Türkiye programlarını başta Avrupa olmak üzere dünya ile karşılaştırmalı yapmıştı.

Vaktim oldukça çalıştayda sunulan diğer sunumları dinlemeye çalıştım. Gerçekten ufuk açıcı çok güzel bilgiler verildi. Tabi bir kısmı aşağı yukarı benzer bilgilerdi. Fakat daha önce söylenen bilgiler olsa bile arada gözden kaçan şeyler de tekrarlanmış oldu. Böylelikle bu çalıştay ilerde tarih bölümlerinde belli bir standart ve hedefi yakalamak amacıyla da bir

birliktelik sağlayacaktır. Tabi bu birlikteliği ders programlarında her şeyin aynı olacağı anlamında değil, bölüm odaklı belli bir standart ve hedef olarak düşünebiliriz. Şimdi Türkiye'deki tarih bölümlerinin sorunları çok büyük. Bazen birkaç noktada özeleştiri yapmak lazım. Bazen öğrenciye kabahat buluyoruz. Öncelikli olarak, ben 1981 yılında 18 yaşında üniversiteye başladığım sıralarda üniversite sayısı az, YÖK kurulmamış ve tarih bölümleri de üniversiteler kalabalık olmamasına rağmen sıralamaların altındaydı. Yani günümüzden bir iki derece iyiydi diyebilirim. Fakat daha sonra Türkiye'de bir kaos oldu. Her yere tarih bölümleri açıldı. Açılması lazım mı? Lazım, açılabilir ama hem fiziki hem akademik alt yapılar oluşturulmadan iki üç kişi bularak derme çatma bölümler açıldı. 1993'te göreve başladığım Karadeniz Teknik Üniversitesi o zamanlar bir eyalet üniversitesi gibiydi. Ordu Ünye'den başlayarak Batum'a kadar tüm Doğu Karadeniz'e, güneyde ise Gümüşhane'ye kadar uzanan bir etki alanı mevcuttu. Yani şu an neredeyse altı üniversitenin bulunduğu bir coğrafyaya yayılımı vardı. Sonrasında tabi Trabzon'da hem devlet hem de özel olarak farklı üniversiteler teşkil edildi. Bunların göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

Ben bu çalıştaydan önce FEDEK'e akreditasyon için başvurduğumuzda diğer üniversitelerin tarih bölümü puanlarına baktığımda bölümlerin puanlarında özellikle 2010 yılından itibaren belirgin derecede bir düşüş olduğunu gözlemledim. Diğer bölümlerde de var ama bu bizde daha belirgin. Tabi bunların birkaç nedeni var. Birincisi, hoca profilinin standardı. Tabii kendimizi küçültmek anlamında belirtmeyeyim ama şöyle anlatayım, umut tacirliği yapan bölümler durumuna geldik. İkinci öğretimler, bir de merkezi üniversitelerin birkaçı hariç olmak üzere genel şekliyle bu durumda. İkinci bir eksiklik ise, açık öğretimler yüzlerce öğrenciyle falan değil, binleri bulan sayılarla kuruldu. Anadolu Üniversitesi 5000 öğrenci ile başladı. İlk başladığında 5000 sonra 3000 ve sonrasında daha da azaldı. Yetmedi buna paralel olarak Atatürk Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi Açık Öğretim Tarih Bölümleri açıldı. İkinci öğretimler derken böyle kadrolaşmayla devam etti bu durum. Şimdi dün ki konuşmalarda da belirtildiği gibi bu bölümleri biz istemedik, YÖK istedi denildi. Arkadaşlar, bildiğim örnekler üzerinden konuşayım bunu YÖK değil, bölümler istediler. Bölümlerdeki öğrenci kontenjanları önceleri hep azdı. Bu zamanla hem ikinci öğretim hem de yaz okulu bazlı olarak, tabi herkes tarafından bir nevi ek kazanç gibi de görüldüğü için giderek arttırıldı. Tabi bu aynı zamanda bir öz eleştiridir.

Kontenjan sayıları şartları her daim farklı olmakla birlikte KDV'nin artması gibi git gide çoğaltıldı. Tabi burada şunu da sorgulamalıyız. Demek ki akademisyenler ya da öğretim elemanları bu işi ticarete ve umut tacirliğine dökmüştür. Çok kalabalık bir ortamda özellikle sözel alanda derslerin verimli olmadığını görüyoruz. Özellikle bölümlerde şunu da görmeliyiz. Her ana bilim dalına eşit ya da bölümde hangi ana bilim dalında çok hoca varsa ona göre ders dağılımı yapılsın deniliyor. Bu yanlış arkadaşlar; ya da hocalarımızın bölümlerdeki dersleri standart olmalı. Bazı dersler temel ders olmalı, yani alan dersleri olmazsa olmaz. Şimdi biz Eski Çağ Tarihini ya da Orta Çağ Tarihini diyelim ki en sona koyuyoruz, Cumhuriyet Tarihini ya da Yakın Çağ Osmanlı Tarihini ilk dönemlere koyuyoruz veya ikinci sınıfa, *Osmanlı Kuruluş* dersini dördüncü sınıfa koyuyoruz. Her yerde değil ama bazı programlarda böyle enteresan örnekler de var. Bunları ne yapmalıyız? Bir de tabi her şey kronolojik olarak verilmemeli, ona katılıyorum. Fakat tarih bölümlerinin olmazsa olmaz birkaç tane önemli dersi var. Birincisi *Metot* dersi; ya da *Tarihte Usul*, ismine ne dersen de. Bir kere Türkiye'de tarih programlarına şöyle baktığımda, *Tarihte Usul ve Araştırma Yöntemleri* ismindeki dersin nerdeyse yazılış şekli bile standart değil. Bölüm başkanı değişiyor, *Tarihte Metot* ise *Tarih Araştırmalarında Yöntem* gibi isim değişikliğine gidiliyor. *Osmanlıca* konusunda dün de konuşmalar oldu, onlar için de bir standart yok. Bazen hala Osmanlıca dili biliyorum şeklinde özgeçmiş ve referanslar geliyor önümüze. Arkadaşlar, *Osmanlıca* Türkçe olan bir derstir. İçerisinde Arapçası ve Farsçası olabilir ama temeli Türkçedir. Öğrencilerimiz bırakın Osmanlı dönemini, 1960'ların sonunda hatta 1970'ler ve 1980'lerde Latin alfabesi ile dili de hafiften ağır olarak yazılmış bazı metinleri dahi anlayamıyor. Bunlarda mı Osmanlıca? Bırakın Atatürk dönemini, İnönü dönemini de demiyorum, Menderes dönemini de belirtmiyorum, 1960 sonrası metinlerden bahsediyorum. Bunun sonu yok, onun için şimdi *Osmanlıca* dersleri üniversitelerde peyderpey var. Bir kısmında ağırlıklı olarak yoğunluğu güzel, fakat bir kısmı alanlarına göre seçmeli ders olarak konuluyor.

*Eski Çağ*dan tutalım *Cumhuriyet Tarihi*ne kadar dersler üst seviyelerde olabilir ama *Osmanlıca* dersi bir anlamda Türkçe dersidir. 30 yıl evvel biz öğrenci iken bize tanımlaması olarak kısaca Arap alfabesiyle yazılmış Türkçe derlerdi. Doğuda Uygurca olabilir, kuzeyde Kazan Türkçesi ama aşağı yukarı ister Balkanlar olsun ister İran, Türklerin kullandığı dil aynıdır. Bazı kelimeleri farklı olabilir ama bu gramer olarak tamamıyla Türkçedir.

Biliyorsunuz ki II. Abdülhamid zamanında ilk anayasada da devletin lisanı Türkçeydi. Şimdi burada sorunlar çok. Yani tarih ders programlarını bir kere *Metot* dersini birinci sınıfta koymayalım, üçüncü ve dördüncü sınıfta koyalım deniliyor, olabilir mi olabilir. O ayrı.

Türkiye'de eski dönemlerin programlarına bakınca genelde birinci sınıfta bazen *Tarihe Giriş* gibi önden bir ders olur ve arkadan bir üst sınıfta da *Tarih Metodu* ya da *Araştırma Yöntemleri* olarak daha detaylı bir şekilde verilirdi. Diğer bir husus, seçmeli derslerimiz çok olsun, tamam güzel. Fakat bu sefer ders sayısı da azaltılmaya başlanacak. Ana dersler olan zorunlu dersler azalacak, bu da kısmen makul diyelim. Fakat burada da seminer derslerini sıkı tutmak gerekiyor. Seminer dersleri kırpılmaya başlayınca öğrencinin kalitesi düşmeye başladı. Seminer dersinin öncülü ilk dönemlerde diğer şeylerle birlikte verilir, ama öğrenci artık belli seviyede olduğundan da esasen üçüncü sınıfta verilmesi ideal olanıdır. Örnek veriyorum, en az tarih bölümlerinde minimum iki olmak üzere, üç dört gerekirse beş altı seminer dersi olmalıdır.

Bir de bizim bazı üniversitelerde bir furya başladı, buna biz uymadık Teknik Üniversitesi ya da sosyal bir bölüm olduğumuz için uymadık, ama bitirme ödevleri mimarlar, resim ve sanat tarihi bölümleri gibi resimli, görselli sözel olarak sunulduğundan ona benzer yapalım önerisini getirmek istiyorum. Benim gördüğüm; seminer dersleri, özellikle bitirme ödevleri dediğimiz tez, öğrencinin hayatında bir dönüm noktasıdır. Semineri bir hoca *Metot* dersi gibi ilgili alanda veriyor ve ödev konularını dağıtıyor. Öğrenci bilahare dönem sonuna kadar üçer beşer haftada ilgili hocanın nezdinde veyahut burada bizim yaptığımız gibi dönem sonunda iki veya üç gün ayırarak seminerleri sempozyum havasında bu sunumları dinledik. Eksiklikleri olabilir ama seminer ve bitirme tezlerini bu şekilde yaptık ve gerçekten büyük bir başarı sağladı. Tez ödevinde, ayrıyeten tezde YÖK tez yazılım kurallarına göre belli formatta yaptırdık.

Bir de tarih bölümlerinin şöyle bir sorunu var: Ben şunu anlamadım *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi*, zaten tarih bölümlerinde tekrar ediyorum bununla ilgili onlarca ders var. *Osmanlı Yenileşme* son dönem tarihi başta olmak üzere *Yenileşme ve Fikir Hareketlerinden* tutalım *Milli Mücadele'den, Türk Dış Politikasından, Cumhuriyet Tarihi Kaynaklarına* kadar. Karşılaştırma açısından sadece tarih bölümlerini değil diğer bölümleri de inceledim. Biz ilk bölümü açtığımızda *Türk Dili, Yabancı Dil, Bilgisayar* dersi vardı. Şimdiki diğer bölümler nezdinde *Türk Dili* programına baktığımda rektörlüğe bağlı

Türk Dili dersi yok, koymamışlar. Bizim çoğu tarih bölümünde bu zorunlu ders diye koyulmuş durumdadır ki bu yanlışı belirtmeliyim. Hem tarihi hem de onu öğretmeye çalışmakla bir kere tezimizle çelişiyoruz. Bazen arkadaşlar diyor ki, biz bunu koyuyoruz çünkü öğrenci *Cumhuriyet Tarihini* bilmiyor ya da ilerde öğrenemiyor. Arkadaşlar, biz bunu zaten öğretmek zorunda değiliz. Bir kişi ana okulundan tutun da ilkokul, ortaokul ve lise programlarında bu dersi öğrenemediyse, bizim bu dersi iki ya da üç ayda veyahut iki dönemde öğretebilmemiz pek mümkün görülmüyor. Örneklerle gördüğümüz üzere bunlara çeki düzen vermek gerekiyor.

Diğer bir husus olarak kısaca şunu da belirteyim: Tarih bölümlerine farklı yöneticilerin de gelmesiyle programlarda artık *Ormancılık Tarihi*, *Sağlık Tarihi*, *Coğrafya ve Tarih*, *Felsefe ve Tarih* gibi dersleri görebiliyoruz. Diğer bir unsur olarak unutmayalım ki tarih bölümlerinde büyük ölçüde özellikle Bologna sistemi ve FEDEK kapsamında dış bölümlerden alınan ders sayısı azaltıldı. Mesela ben kendi öğrenciliğimden biliyorum seçmeli derslerin büyük bir çoğunluğu diğer bölümlerden alınırdı. Bunlar *İktisat*, *Sosyoloji*, *Psikoloji ve Arapça*, *Farsça*, *Rusça* gibi dersler olabilir. Bunlara da dikkat etmek lazım. Hep alan dersi koyarak öğrenci yetiştirilmez. Farklı birim ve bilimlerden öğrencilerle aynı sırada ders almalı. Bu farklı dersler için sadece hocayı transfer etmek de yetmiyor. Dışarıdan gelip aynı zamanda o öğrencilerle mümkün mertebe aynı sıralarda ders işlenmesinin başarıyı arttıracağı kanaatindeyim. Sabrınız için teşekkür ederim.

Moderatör
Prof. Dr. Pınar Ülgen

Bu değerli sunumunuz için biz teşekkür ederiz Alaaddin hocam. Evet şimdi Gürsoy hocam sizi dinleyelim, buyurun, lütfen.

Konuşmacı
Prof. Dr. Gürsoy Şahin
Afyon Kocatepe Üniversitesi

Teşekkür ederim Pınar hocam. Alaaddin hocama da çok teşekkür ederim. Gayet ufuk açıcı bir konuşma yaptı. Ben de öncelikle programı, yani çalıştayı düzenleyen Sivas Cumhuriyet Üniversitesi çalışanlarına, emeği geçenlere ve tüm katılımcılara teşekkür ederek başlamak istiyorum.

Sevgili hocalarımız ve izleyicilerimiz... Ben Afyon Kocatepe Üniversitesi'nde çalışıyorum. 1998'den beri Afyon'dayım. Yani araştırma görevliliği, yardımcı doçentlik burada başladım ve devam ettim. Şu anda hasbelkader bölüm başkanıyım. Bölümün yaklaşık 20 küsur yıllık gidişatında, programların değişmesi, güncellenmesi gibi bütün bu süreç içerisinde yer almış bulunmaktayım. Ben tabi kendi bölümümüz ve farklı üniversitelerin programlarının öncesini sonrasını ve şimdiki FEDEK kapsamında çeki düzen vermek amacıyla yaptığımız değişimleri inceleme fırsatı buldum. Yaptığımız/yapamadığımız bazı hususlardan örnekler vermek istiyorum. Tabi iki gündür devam eden çalışmalarda tarih bölümlerinin birçok sorunu gündeme getirildi. Üniversitelerin sayısının artması ve kontenjanların artmasına bağlı olarak problemlerimizin olduğunu hepimiz kabul ediyoruz. Fakat burada belki somut olarak çözüme dair ya da programların güncellenmesi ile ilgili nelere dikkat etmek lazım, bunun üzerinde ben bazı şeyler söylemek istiyorum.

Program güncellemek zorunlu dersleri, seçmeli dersleri ve alan dışı dersleri dört yılda sekiz döneme uygun bir şekilde konumlandırmak ciddi bir emek isteyen, tartışmaların sonucunda şekil verilmesi gereken bir konudur. Güler misiniz ağlar mısınız bilmiyorum ama Afyon Kocatepe Üniversitesi özelinde yaşadığımız bir durumu aktaracağım. Bir dönemde üç farklı müfredat uygulanıyordu. Yani birinci sınıflar için uygulanan müfredat programı ayrıydı, ikinci sınıflar için uygulanan müfredat programı ayrıydı ve üçüncü ve dördüncü sınıflar için uygulanan müfredat programı da ayrıydı. Fakültenin Öğrenci İşleri "hocam lütfen program değiştirmeyin, ne olur şöyle beş yıl falan hiçbir şey yapmayın" şeklinde bir serzenişte bulunuyordu. Programı toptan değiştirelim diyoruz o da olmuyor. Kademeli

olarak geçelim diyoruz ama o da olmuyor. Öğrenciler de hocalar da ne yapacağını şaşırmıştı.

Hocalar ve öğrencilerle iyice müzakere edip, tartışıp ondan sonra o müfredat değişikliklerini yapmak gerektiğini çok yakinen gördüm. Biz kendi bölümümüz için müzakerelerle konuştuk, en son 2016 yılında yani dört beş yıl önce bölümdeki anabilim dalı başkanlarının ortak kanaatiyle bir noktada anlaşmaya varıldı. Şöyle bir şey öngörüldü: Zorunlu derslerde birinci sınıfta *İlk Çağ Tarihi I-II, İslam Tarihi I-II, İslam Öncesi Türk Tarihi* ya da *Türk Kültür Tarihi* gibi kronolojik bir programa öncelik verildi. *Türk Dili*, *Bilgisayar* ve *İngilizce* gibi zorunlu derslerin yanı sıra seçmelileri arttırmaya çalıştık ve arttırdık. Seçmeli derslerde *Arkeolojiye Giriş* gibi *Müzecilik* gibi daha çok *İlkçağ Tarihi* ve *Orta Çağ Tarihi* ile ilgili seçmelileri arttırdık. Böylece birinci sınıflarda yedi-sekiz tane zorunlu ders, iki tane seçmeli ders, ikinci sınıfta dört tane zorunlu, üç tane seçmeli ders, üçüncü sınıfta dört zorunlu üç seçmeli ders, dördüncü sınıfta da dört zorunlu dört seçmeli ders gibi bir görüntü ortaya çıktı. Fakat şöyle bir sorun yaşamaya başladık. Konuşurken veyahut da planlarken mantıklı görünüyor ama uygulamaya geçince başka gerçekleri görüyorsunuz. Şimdi birinci sınıfa gelen öğrenciler yedi-sekiz tane zorunlu dersle karşılaşıyorlar. *Türk Dili* var, hocamın değindiği *Atatürk İlkeleri İnkılap Tarihi* dersini bir süre önce, yani dört beş yıl, belki daha uzun süre önce *Türk İnkılabı Tarihi, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I-II* gibi dersler olduğu için o dönemde bu ders yani *Atatürk İlkeleri İnkılap Tarihi* dersi kalsın mı kalmasın mı tartışması sonucunda değiştirildi. Denildi ki; *Türk İnkılabı Tarihi, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi* farklı dönemlere ait dersler olduğu için bunu kaldırabiliriz. Nitekim o yönde bir karar verildi.

Şu hususa döneyim; Birinci sınıf öğrencilerinin aslında özellikle ilk dönem yedi tane zorunlu dersi kaldıramadıklarını görmeye başladık. Bu ikinci dönem de çok fark etmedi. Burada şunu da belki gündeme getirmek lazım, ilköğretim veya lise düzeyinde, *Osmanlı Tarihi, İslam Öncesi Türk Tarihi* ile ilgili dersler var. Bize gelen öğrencilerin önemli bir kısmı da liselerin daha çok sosyal bölümleri ağırlıklı, buna rağmen çocuklar zorlanmaya başladı. İşte *İlk Çağ, İslam Öncesi Türk Tarihi, Tarih Metodolojisi* gibi dersler bizim de kendi bölümümüz için söylüyorum, birinci sınıfın birinci döneminde başlıyordu. Sonra öğrenciler zorlanıyor diye *Tarih Metodolojisi*'ni ikinci döneme aldık. Fakat orada da yine istediğimiz verimi alamadık. Şu anda programımızda halen *Tarih Metodolojisi* dersi birinci sınıfın ikinci döneminde yani bahar yarıyılında zorunlu ders ve konuşmalarda

da takip ettiğim kadarıyla buna dikkat çekildiği gibi benden önceki konuşmacı olan Alaaddin hocam da bunu belirtti. Bende kişisel olarak şöyle bir kanaat oluştu: Şu anda onu uygulamıyoruz, ama derslerin ideal sayısı bana göre birinci sınıfta zorunlu derslerin az, seçmeli derslerin de çok olması gerekiyor. Yani yedi-sekiz tane zorunlu ders yerine belki dört tane zorunlu ders, beş veya altı tane seçmeli ders olmalı gibi bir kanaat oluşmaya başladı. Tarih Metodolojisi dersini bizim bölümde ben veriyorum ve bu dersin ikinci sınıfta başlatılması kanaatindeyim. Benim kanaatim her dönem zorunlu olarak *Tarih Metodolojisi* ile ilgili ya da *Araştırma Teknikleri* ile ilgili bunun adı *İhtisas Semineri* olur ya da bu doğrultuda diğer dersler olur mutlaka verilmesi taraftarıyım. Bence tarih bölümleri lisans programlarının birinci sınıfında *Tarih Araştırmalarına Giriş*, ikinci sınıfta *Tarih Metodolojisi*, üçüncü sınıfta *Tarih Semineri*, dördüncü sınıfta da *Bitirme Tezi* zorunlu olarak bulunmalıdır.

Biz zorunlu dersler için bir kronoloji takip etmeye çalıştık ama seçmeliler de öğrencilerimize daha geniş bir perspektif sunduk. Bir de diğer oturumlarda Yılmaz hocamızın sunumunu dinlerken *Osmanlıca* ile ilgili şu an uygulamasak da şu an birinci sınıfların ilk döneminde okutulan *Osmanlı Paleografyası I* zorunlu dersi ve yine birinci sınıfın ikinci döneminde okutulan *Osmanlı Paleografyası II* zorunlu dersi eskiden ikinci sınıfta da zorunlu olarak devam ediyordu. Fakat şöyle bir şey oluştu, öğrencilerden "*Osmanlıca*dan geçemiyoruz, yapamıyoruz, bu sebeple okulu bitiremiyoruz, biz *Osmanlıca* uzmanı mı olacağız, hepimiz araştırma görevlisi mi olacağız?" gibi serzenişler üzerine *Osmanlı Paleografyası* ve bu içerikli dersler zorunludan seçmeli statüsüne kaydırıldı ve sadece birinci sınıfta zorunlu olarak kaldı.

Osmanlı Paleografyası ve Tarih Metodolojisi derslerini zorunlu ve daha fazla müfredata eklemek istesek de gerek çeşitli etkenler gerek öğrencilerin serzenişleri olsun bu gibi bazı engellerden ötürü sadece bizim inisiyatifimize kalan bir karar olmuyor. Toparlamak gerekirse bu iki ders hususunda birinci sınıfta daha fazla seçmeli ve daha az zorunlu olarak programa dahil edilmesiyle birlikte ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıflarda da bu derslerin daha çok zorunlu olması kanaatindeyim. Bir de bence seçmeli derslerimiz açısından *Rusya Tarihi, Amerika Tarihi, Balkanlar* ile ilgili hatta *Çin Tarihi* gibi farklı derslerimiz var, ama derslerimizin adı var. Bütün derslerin pratikte açılabilmesi için doğal olarak hocaya ihtiyaç var. *Farsça, Arapça* gibi dersler aynı şekilde seçmeli dersler arasında mevcut.

Farsça dersi açılıyor ancak *Arapça* dersi açılamıyor. Yeterince hocamız olmadığı için gerek saat bakımından gerekse müsait olabilme açısından pek de mümkün olmuyor.

Sonuç olarak baktığımızda biz farklı düşünüyoruz, fakat müfredat farklı ilerliyor. Sürekli olarak zorunlu derslerin değiştirilmesi hususunun bize problemler oluşturduğu kanaatindeyim. Yine derslerin işlenmesinde proje ve etkinlik yaparak öğrencilerin kendi kendilerine öğrenmeleri doğrultusunda yönlendirilmeleri gerektiğini düşünüyorum. Örneğin kendi tecrübelerimden hareketle zorunlu *Osmanlı Tarihi IV* veya farklı dersler olsun sadece hocaların anlatımı üzerinden işlenen derslerin öğrenciler tarafından daha az ilgi çektiğini görüyoruz. Öğrencileri bu doğrultuda daha çok etkin kılabilmek amacıyla harekete geçirmek ve günlerini daha çok kütüphanede geçirmeleri için yönlendirmede bulunulması taraftarıyım.

Özet olarak bu müfredattaki zorunlu derslerin iyice tartışılması ve sonrasında bir süre sonuçlarını görene kadar dokunulmaması gerektiğini söylemek isterim. Tabi yarın işlerin iyi gitmemesi ya da öğrenciden, derslerden umulan fayda alınamıyor olması durumunda ne yapsak şimdi, müdahale etsek mi, değiştirsek mi, değiştirmesek mi gibi bir tereddüt yaşamadan yeri geldiğinde o düzenlemeleri yapmak gerektiği kanaatindeyim. Son olarak *Tarih Metodolojisi ve Osmanlı Paleografyası* dersleri zorunlu olsun, gerisini öğrencimiz telafi eder, öğrenebilir diye düşünüyorum.

Teşekkür ederim hocam.

Moderatör

Prof. Dr. Pınar Ülgen

Bu güzel sunumunuz için biz teşekkür ediyoruz. Birazdan yine konuşacağız, şimdi de sözü Serkan Yazıcı hocama bırakalım. Buyurun hocam.

Konuşmacı
Prof. Dr. Serkan Yazıcı
Sinop Üniversitesi

Merhabalar. Öncelikle hem oturumda bulunan kıymetli hocalarımı hem de bizi izleyenleri selamlıyorum. Bu anlamlı etkinliğe ön ayak olan Sivas Cumhuriyet Üniversitesi çalışanlarına, değerli dostlarımıza ve hocalarımıza teşekkür ediyorum. Oturumlarda konular keyifli ve kapsamlı bir şekilde tartışılıyor. Büyük ölçüde de mevcut üzerinden, yani karşı karşıya olduğumuz bölümlerdeki programların ders içerikleri üzerinden konuşuyoruz. Ben de biraz öyle başlayacağım, ama sonrasında bu zorunlu dersler ve seçmeli dersleri oluşturanlar kimler, bunları oluşturan temel dinamik ne? Arkasında ne var? Biraz bunları konuşmak istiyorum. Umarım sürçülisan etmeyiz. Benim akademik yaşamımın bir kısmı Sakarya Üniversitesi'nde geçti. Şimdi de Sinop Üniversitesi'nde mesaiye devam ediyorum. Sakarya Üniversitesi bana önemli deneyimler kazandırdı. Bu anlamda müzakereciler içerisinde bulunan kıymetli arkadaşım Doç. Dr. Tufan Turan hocam ile de benzer bir dönemi yaşadık. Kendisi, bahsedeceğim bu Bologna, EFQM, FEDEK gibi süreçler içerisinde benden daha tecrübeli ve benden etkin bir şekilde yer aldı. Öncelikle Sakarya'da Tarih Bölümü'nde verimlilik arttırıcı dokunuşlar nasıl yapıldı, o gözlemleri ve deneyimleri bir parça aktarmaya gayret edeceğim.

Birincisi Gürsoy ve Alaaddin hocalarımın da aslında altını çizdikleri husus bence çok önemli. Biz tarih bölümünde öğrencileri böyle bir adeta ders bombardımanına tutarak, onlara her şeyi o sınıflar içerisinde öğreteceğimize dair bir temel varsayım içerisindeyiz. Aslında bizim işimiz öğrencilere temel bir tarihçi nosyonu kazandırmak. Bilgi ve ders bombardımanı yaratmak yerine kaynaklara nasıl erişebilecekleri, kendilerini bir tarihçi olarak nasıl geliştirebilecekleri, yani onlara bir el kitabı sunmak aslında bizim temel görevimiz. Benim mesaiye başladığım zamanlar bölümümüzde öğrenciler 10 adet ders alıyorlardı ve hala birçok üniversitede bu şekilde olduğunu görmekteyim. Yani bir dönemde bir öğrencinin 10 tane ders aldığı bir tablo. Bu ne demek? Öğrenci 10 ders alıyor. Hoca dönemde birbirinden farklı beş-altı derse giriyor, araştırma görevlisi vize-

final dönemlerinde 50-60 tane sınava gözetmenlik yapıyor. Herkes açısından müthiş bir mesai ve muazzam bir yorgunluk ve çok düşük bir verimlilik ortaya çıkıyordu. Buna biz, bölümümüzde bahsettiğim Bologna, FEDEK gibi süreçlerle müdahalelerde bulunduk. Gürsoy hocamın da bahsettiği gibi o içerikleri değiştirmek, dersleri eşleştirmek oldukça sancılı süreçler, bu sancıları da yaşayarak elbette, derslerin AKTS'leri yükseltildi ve öğrencilerin her dönemde üç adet zorunlu ve iki adet seçmeli ders alması yani toplamda dönemde dört-beş ders almalarına olanak sunan bir yapı belirlendi.

Türdeş ve içerikleri birbiriyle benzeşen, hatta ders içerikleri bakımından kesişen kümeler olan dersler birleştirildi, tekleştirildi. Zorunlu derslerin dört saat, seçmelilerin üç saat şeklinde olacağı bir yapıya büründürüldü. Bu da öğrencinin 10 ders yerine haftada beş, hocanın da beş altı ders yerine iki üç derse gitmesi sonucunu ortaya çıkardı. Yukarıda bahsi geçen araştırma görevlisinin de o yoğun mesai dönemlerinde daha az mesai sarf etmesi sağlandı. Öğrenci de hoca da daha spesifik alanlara ve okumalara böylelikle erişebileceği bir zaman ferahlığına erişti.

Bununla da yetinmedik, senato kararı ile o dört saatlik zorunlu dersin bir gün içerisinde verilmesinin önüne geçtik ve zorunlu dersler o şekilde ikiye bölündü. Yani bir dersin günde iki saatten fazla veya üç saatten fazla verilmesinin önüne geçildi. Böylelikle öğrencinin derse yoğunlaşma seviyesi ve konsantrasyonu arttı. Hocanın bir günde altı saatten fazla lisans dersi vermemesi senato kararıyla belirlendi ve üniversite bu politikayı sıkı bir şekilde uyguladı. Tırnak içinde günde 10 saat, 12 saat ders veren hocalar vardı ve aslında pratikte vermiyorlardı. Çünkü bu kadar dersin verimli bir şekilde bir günde verilmesi olanaksıza yakın ve zor bir şeydi. Bunu yapan hocaların da günde altı saatle teorik ders, lisans dersi mesaileri sınırlandırılmış oldu. Hocaların okulda bulundukları zamanda böylelikle yayıldı ve bu anlamda bir başka bir verimlilik alanı ortaya çıktı. Dolayısıyla burada bütün bu hocaların programlarının da hoca inisiyatifiyle, yani dersin öğretim üyesinin inisiyatifiyle ders saatinin değiştirilmesi, gününün değiştirilmesi gibi konularda sıkı bir şekilde denetlendi. Bu basit gibi görünen dokunuşlar ders kalitesi anlamında ve verimlilik anlamında çok olumlu müspet sonuçlar yarattı. Ben, maalesef Sakarya'da bu güzel örneğe rağmen bunun halen daha birçok üniversitede düzeltilmediğini üzülerek görüyorum. Bu ders sayısının çokluğu bence yönetilmesi ve sürdürülebilirliği çok zor bir konuyu beraberinde getiriyor.

Bizim zorunlu ve seçmeli ders dediğimiz dersleri kim belirliyor? Aslında burada çok enteresan bir şekilde her bölüm kendi hikayesini yazıyor. Bölümdeki hocaların ilgi alanları, çalışma alanları ve bölümdeki ağırlığa bağlı olarak büyük ölçüde bu derslerin şekillendiğini görüyorsunuz. Ama şimdi bizde 200 tane üniversite var ve her birisinde de farklı yapılar, ekoller var. Örneğin; Boğaziçi, OTDÜ, Hacettepe gibi üniversitelerimizin daha çok yurt dışı doktoralı ve deneyimli hocaları tercih ettiklerini görüyoruz. Buna benzer birçok üniversitemiz daha var. Böyle bir hoca profilinin burada olduğunu görüyorsunuz. Bunların ders içeriklerine baktığınız zaman hocaların biraz daha Euro-centrik yani daha Avrupa merkezli bir anlatım ya da *Annales Ekolü* ya da *Amerikan Sosyal Bilimler* yaklaşımı gibi bir profil oluşturduklarını görüyorsunuz. Bir başka tarafa yüzünüzü çevirdiğiniz zaman devlet üniversitelerinde bir ekole yakın, Dil-Tarih'i görürsünüz, İstanbul Üniversitesi'ni, Fırat Üniversitesi'ni, Gazi, Atatürk Üniversitesi gibi üniversiteleri görürsünüz. Bunlar da çok ciddi sayıda akademisyenin yetiştiği ve kamu üniversitelerinin önemli bir kısmında öğretim üyesi ihtiyacını karşılayan okullar oldu ve dolayısıyla bunlardan neşet eden ve büyüyen bunların içinden çıkan tarih bölümlerimiz ortaya çıktı. Bu yapıdan doğan üniversitelere baktığınız zaman da burada Osmanlı ya da Türk tarihini merkeze alan, böyle bir tanımlama yapmak ne kadar doğru bilemiyorum ama milliyetçi muhafazakâr bir hoca profilinin egemen olduğu ve ona göre de zorunlu ve seçmeli derslerin kurgulandığı bir yapının ortaya çıktığını görüyorsunuz.

Özellikle kamu üniversitelerinin çok önemli bir kısmında -lütfen içinde olduğumuz siyasi iktidar dönemi ile ilgili bir tespit olarak algılamayın- her dönemde devlet, üniversite kadrolarının oluşumuna ve şekillenmesine müdahale ediyor ve yön veriyor. İktidarlar bir şekilde akademisyeni dizayn ediyor, kurguluyor ve kendilerine benzetiyorlar ve bunların içerisinden de en çok benzeyenler herhalde idari vazifelere biraz daha yakın isimler oluyor. Bu hocaların rektöründen dekanına ve bölüm başkanına kadar olan idarecilerin yaptıkları akademisyen tercihleri ve onların temel ilgi alanları, politik eğilimleri hatta inanç dünyaları bu zorunlu ve seçmeli derslerin şekillenmesinde sübjektif bir tabloyu beraberinde getiriyor. Yani temel derslerimiz şunlar olmalı meselesi bile aslında göreceli. Yani kime göre temel sayılacak dersler meselesi var. Burada da bizim bu tür çalıştaylarda, Alaaddin hocamın söz ettiği Tarih Kurumu'nun yaptığı çalışmalarla aslında 'biz ne yapıyoruz' meselesini gözden geçirmemiz lazım.

Kalite süreçleri bize şu soruları sordurmuştu; ben bu dersi nasıl veriyorum, bu dersteki hedefler nelerdir, dersler nelerdir, öğrencinin ulaşması gereken temel bilgi seviyesi ve yeterlikler nelerdir, ben bu dersi nasıl ölçüyorum, nasıl değerlendiriyorum? Kalite süreçleri tüm bu hikâyeyi gözden geçirmemizi sağladı. Bu kalite sürecinin içinde olduğunuz zaman, çok bürokrasi yarattığı için yoruluyorsunuz ama iki yılda bir sınav kağıtlarınızın içinden birkaç tanesini seçip bir zarfa koyup gönderiyorsunuz ve sizin dışınızda sizin değerlendirdiğiniz sınav kağıtları birileri tarafından da incelenebilir bunu biliyorsunuz ve bütün bunlar sizde kendine çekidüzen verme duygusu yaratıyor. Zorunlu ve seçmeli derslerin oluşumu bölümlerimizin işleyişi ve yapısı ile ilgili. Böyle zaman zaman bir araya gelip konuşmamız lazım. Biz akademisyeni nasıl seçiyoruz, sonra da bu dersleri bu insanlar nasıl kurguluyorlar, nasıl belirliyorlar? Bunun üzerine bir kafa yormamız lazım. Çünkü bütün bu hikâyenin etkilediği bir son kullanıcı var. O da bizim öğretim üyeleri olarak ürettiğimiz mamul madde tarih bölümünün bizzat kendisi ve bunun alıcısı da tarih bölümü öğrencileri.

Karadeniz Teknik Üniversitesi'ne gelen tarih bölümü öğrencisi ile Bilgi Üniversitesi'ne gelen tarih bölümü öğrencisi aslında aynı bölümü arzu edip gelen iki çocuk, bir araya gelseler oturup konuşacakları bir şeyler bulmayabilirler. Çünkü bambaşka ders içerikleri ile yoğruluyorlar. Bunu ODTÜ'lü çocukla Sakarya Üniversitesi'ne giden bir çocuk arasında da görebilirsiniz. Çocuk bu bölümleri seçerken kafasındaki şey de ilköğretimde, ortaöğretimde gördüğü tarih bilgisine yakın bir şeyin derinleşeceğini ve detaylanacağını beklerken hangi coğrafyaya giderse orada bambaşka bir tarih yaklaşımı ve hikayesi ile karşılaşabiliyor. Bir oturumda Osman Köksal Hocamı dinliyordum, örneğin onlarda *Osmanlı Türkçesi* dersi sekiz dönemde verilen çok temel bir dersmiş. Birçok bölüme bakın, iki dönemle sınırlayan bölümlerde görürsünüz dört dönem veren bölümler de. Buna benzer birçok derste bu tablo ile karşılaşılabilir. Bir *Avrupa Tarihi, Afrika Tarihi, Güney Amerika* diye kocaman bir kıta var, bunun hikâyesine dair hiçbir şey bilmeden, konuşmadan mezun ettiğimiz çocuklar var. Tamam gerçekten her şeyi anlatamayız, ama söylediğim gibi o temel bilgi çerçevesini de öğrencilere sunmak hepimizin görevi diye düşünüyorum. Dolayısıyla bu üniversitelerde, akademik kadroların oluşumunda bence politik müdahaleyi en aza indirgeyecek yapılar kurmamız lazım ve buradan sonra lokal ihtiyaçları, yani bölgesel olarak bizim sosyal bilimciler açısından ihtiyaçlarımızı ancak o zaman görebileceğiz. O zaman belki de evrensel ma-

nada sorunlara da çözümler üretebiliriz diye düşünüyorum. Biraz karmaşık bir çerçeve oldu ama genel hatlarıyla böyle bir tablo olduğunu düşünüyorum.

Moderatör
Prof. Dr. Pınar Ülgen

Serkan hocamıza da sunumu ve önerileri için teşekkür ederiz. Konuşmacı olan hocalarımız sunumlarını yaptılar. Eyüp ve Tufan hocalarımız ne düşünüyorlar? Bu konularda müzakere edelim isterseniz... Eyüp hocam, sizi dinliyoruz.

Müzakereci
Doç. Dr. Eyüp Kul
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

Bütün hocalarımızı saygı ve sevgiyle selamlıyorum. Aynı zamanda böyle bir etkinliği yaptıkları için Sivas Cumhuriyet Üniversitesi'ne, emeği geçen tüm arkadaşlara teşekkür ediyorum. Serkan hocam güzel bir şekilde bahsetti. Ben de iki yıldır FEDEK ve üniversitemiz akreditasyon sürecini beraber götürüyorum. Bu süreçte üniversitemizde gerçekten yoğun çalışmalar yaptık. Bunların içerisinde FEDEK kısmı için özellikle yaşadıklarımla ilgili biraz bilgi vermek istiyorum. Bu noktada Serkan hocama gerçekten katılıyorum. Yani bu bir zihniyet dönüşümü olduğu kadar aynı zamanda gerçekten kendi içerisinde çok farklı zorlukları barındıran bir süreç. Çünkü şükür bizim arkadaşlarımızla sohbetimiz, tartışmalarımız güzel bir yere geldi. Bütün bölümün üzerinde odaklanmış olduğu bir müfredat ortaya çıkarmış olduk. Tabi burada hocanın durumu, YÖK'ün vermiş olduğu hoca sayısından tutun da hocaların almış oldukları eğitimlere kadar, Serkan hocamın da söylemiş olduğu gibi, bulunmuş oldukları veya gelmiş oldukları üniversitelere kadar pek çok noktada aslında problemlerin olduğunu, ama yine de netice itibariyle 50-40-30 seneden beri müfredatları hiç değişmeyen tarih bölümlerinin var olduğunu düşündüğümüz de, bu süreçlerin gerçekten bir değişimi, dönüşümünü sağlamak açısından çok önemli olduğunu düşünüyorum.

Hocaya göre ders mi, derse göre hocamı, öğrenciye göre ders mi, bunlar tabii kendi başlarına ayrı ayrı cevaplanması gerekli olan sorular. Çalıştayın bazı oturumları takip edebildim. En azından Ahmet hocanın açış konuşmasını dinledim. Akabinde de yanlış hatırlamıyorsam Zahit Atçıl hocamızdı, onun konuşmasından hareketle bir şeyler söylemek istiyorum. Hocamız dedi ki; Amerika'da üniversite öğrencilerine birinci sınıftan itibaren bir temel verilip akabinde genel kültür dersleri veriliyor, asıl eğitim ise yüksek lisansa bırakılıyor. Bence de FEDEK sürecinde, şu ana kadar karşı karşıya kalmış olduğumuz durum ya da bölümdeki hocalarımızın karşı karşıya kalmış olduğu durum sanki biraz ona doğru gidiyor. Yani biz bölümlerimizde öğrencilerimize seçmeli dersleri artırıp aynı Amerika'daki olduğu gibi bu sistemde ikinci sınıftan itibaren daha genel kültür derslerini mi vereceğiz? Yoksa birinci sınıftan itibaren seçmeli ve aynı zamanda

zorunlu dersler ile beraber öğrenciyi tam dolu bir şekilde, onu biraz yıpratarak mı üniversiteden mezun edeceğiz?

Bence şimdi bu müfredatlar hazırlanırken böyle bir problem oluşuyor ya da böyle bir yola doğru gitmiş oluyoruz. Ama özellikle Gürsoy hocam da ifade etti, ben o konuya da değinmek istiyorum. Kronoloji, FEDEK kapsamında olmazsa olmazlardan bir tanesi olarak değerlendiriliyor. Sözel tarih çalışmaları olmazsa olmaz olarak değerlendirilen kısımlardan bir diğeridir. Seçmeli derslere ağırlık verilmesi hususiyeti ön plana çıkıyor. Ama bu noktada bizim denetlememiz 7 Haziran'da olacağından, bölümümüze has bir dersten bahsetmek istiyorum. Bu noktada bizim bölüme has, takip ettiğimiz kadarıyla da başka üniversitelerde olmadığını gördüğümüz ve arkadaşlarla yapmış olduğumuz toplantıda -tabi ki dekanlığımızın da yönlendirmesiyle- Bireysel Etkinlik adı altında zorunlu bir ders koyduk. Bu dersimiz de dördüncü sınıfta tamamlanacak. Bitirme tezi gibi bir içeriğe sahip diyebileceğimiz, ama aslında öğrencinin dört yıl boyunca yapmış olduğu çalışmaları içeren bir ders. Bu dersimizde ne var? Tabii çok fazla şey var içerisinde ama öğrencilerimizden esasen 11 farklı alternatif sunuyoruz. Bu dersi koymaktaki gayemiz; öğrencilerimizin daha sosyal bir hayata atılmaları, kendilerini daha sosyal bir çevreye yönlendirmeleridir. Zorunlu olarak mesela 10 tane müze ziyareti koyduk, bir değil, on tane müze! Gittikleri yerlerde bunları ispat etmelerini ve çok uzun olmaması şartıyla bir rapor hazırlamalarını istiyoruz. Veyahut da en az 10 tane konferansa katılmalarını istiyoruz. Bu süreç içerisinde uzaktan eğitimlerimiz var, bunları da koyduk. Yani öğrenci uzaktan bir şekilde konferansa katılabilir, akabinde bunu da kanıtlayıp bize ne düşündüğünü ve bu düşündüğü şeylerle konferansın kendisine ne kattığını ya da müze ziyaretinin kendisine ne kattığıyla ilgili bir rapor hazırlamasını istiyoruz. Bunlar her bir danışman hocanın denetiminde olacak, hocalarımız ve asistanlarımızdan oluşan özel bir komisyon tarafından kontrol edilecek. Yani müfredatımızı hazırlarken daha sosyal bir hayata onları yönlendirebilir miyiz? Dışarıda toplumda haşir neşir olabilecekleri bir sistem kurabilir miyiz? Bunlara dikkat ettik. Ama şöyle bir durumla karşı karşıyayız.

Ben buraya [Rize'ye] 2015 yılında geldim, daha önce Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi'nde çalışıyordum. Geldiğimde bölümde Osmanlı tarihçisi ve Yeni Çağ tarihçisi yoktu. Ben tektim ve şunu fark ettim ki buradaki müfredat hazırlanırken Rektör hocamız fizikçi olmasına rağmen o şunlar şunlar olsun bunlar olmasın diye söylemiş. Bölüme geldiğimde, 20 ve 21. yüzyılın tarih felsefesine aykırı bir şekilde *Osmanlı Tarihi* dersinin siyasi tarih odaklı oldu-

ğunu gördüm. Dersler üç saatti ve çok zorlandım. Acaba öğrenciye bunları, en azından eksik kalan kısımları, anlatabilir miyim diye dersleri böldüm ve bir dersimi iki ders yaptım. Bunu değiştirmek de burada çok zor. Arkadaşlarıma söyledim, geldikten sonra hocalarım eksik kaldı, bu kısım eksik kalıyor diye ama dediler ki, bunu değiştirdiğimiz zaman bütün müfredat değiştirmiş olacağız. Bu FEDEK süreçleri ve kalite süreçlerinin böyle bir artısı oluyor. Değişmek zorunda olduğumuzu birileri söylediği zaman değiştirmek zorunda kalıyoruz. Ben gerçekten de faydalı olduğunu düşünüyorum. Evet, ciddi manada çok iş yükü getiren bir hadisenin olduğunu görebiliriz. Bu süreçte, bir de maalesef kervan yolda dizilir anlayışı oluşuyor. Gerçekten bizi yönlendiren kişiler maalesef yok veyahut standart dediğimiz olgu konusunda da ciddi sıkıntı bulunuyor, işte falan üniversitede var bizde de olsun, o yapmış biz de yapalım yaklaşımı ile hareket ettiğimiz için de bazı problemlerle karşı karşıya kalıyoruz. Ama netice itibarıyla müfredatların değişmesi gerektiğini veyahut da en azından içeriklerin değişmesi gerektiğini düşünüyorum.

Bizim üniversitemizde uygulanan Üniversite Seçmeli Ders adlı bir ders var. İlk çıktığı zaman ben vermeye başladım, üç senedir verdiğim bu dersin öğrencileri farklı bölümlerden Tıp Fakültesi'nden tutun da İlahiyat Fakültesi'ne, İktisad'a, Spor Bilimleri'ne kadar farklı bölümlerden öğrencilerimiz dersimi alıyor. Hem kendi adıma geliştiğimi düşünüyorum hem de öğrencilerin daha üniversal bir felsefe ile üniversiteden mezun oldukları kanaatindeyim. Bu konuda da bizim gerçekten üniversite yönetiminin kalite süreçlerine farklı bir noktada yaklaştıklarını ve öğrencileri daha sosyal bir hayata hazırlamak adına büyük gayretleri olduğunu görüyorum. 120 küsur tane kulübümüz var. Ciddi manada kurslar veriliyor. Maalesef pandemi dolayısıyla bunlar engellendi. Öğrencilerimizi buraya yönlendirdiğimiz zaman onların daha hayata adapte olacaklarını düşünüyorum.

Bireysel Etkinlik dersini koyarken de biraz kurs alsınlar, işte en azından bir saz çalmayı öğrensinler gibi şeyler amaçlandı. Herkes yapmak zorunda değil, ama bir kursa gitsin, bir ebru kursuna gitsin katılsın şeklinde bir yaklaşımımız oldu. Ama birçok noktada her şeyi düzeltebildiğimizi söyleyemiyorum. Bu noktada benim Gürsoy hocama, Alaaddin hocama ve Serkan hocama bir sorum olacak. Bir üniversite tarih bölümü *Osmanlı Tarihi* dersini I, II, III, IV, V, VI şeklinde ya da *Cumhuriyet Tarihi* dersini I, II, III, IV veya daha az, anlatmak yerine bunların birer saatlik bir dönemde ya da en fazla iki dönemlik şekilde en azından birinci sınıfta ve ikinci sınıfta zorunlu tutup, öğrencileri daha sistematik ve daha genel çerçeve çizebileceğimiz derslere yönlendirebilir miyiz? Bu en azından Türkiye'de yapılabi-

lir mi? Söyleyecek çok şeyim var ama teşekkür ediyorum, diğer hocaların da vaktini almak istemiyorum.

Moderatör
Prof. Dr. Pınar Ülgen
Alaaddin hocam buyurun, cevabınızı alalım.

Konuşmacı
Prof. Dr. Alaaddin Yalçınkaya
Biraz önce de dediğim gibi belki konunun özü şu, hep onu da belirtiyorum. Bizler, sadece tarih bölümlerini örnek veriyoruz, ama bu üniversite camiası olarak hatamızı söylememiz, özeleştiri de yapmamız lazım. Bazen ders programı için görüşmeler yapıyoruz ve çok fazla ders açalım istiyoruz. Hatta her bir hoca için en az bir ders açalım amacını güttüğümüz zamansa yanlış hareket etmiş oluyoruz. Bizim hedefimizde mesela ilk dönemde ders sayısı az olmalı yani bir dönemde bir öğrencinin maksimum ilk yıllar servis dersler fazla olduğu için altı ders olabilir, ama ilerleyen yıllarda bu altı yedi ise *Türk Dili, İnkılap Tarihi* gibi servis derslerin olmamasıyla sayı dördüncü sınıfa gidinceye kadar azalacak. Bizim bölüm ilk açıldığı zaman 220 saatlik ders yükü vardı. Sonra rektörlük 1998 yılında yeniden bir karar aldı, bölümlerde ders saati 140 saate düştü ya da 150'yi geçmeyecek dediler. *Osmanlı Tarihi*'ni dört yıldan yani sekiz dönemden toplam 32 saatten üç döneme yani 12 saate düşürdük. *Osmanlıca* dersi diyelim ki dört dönemdi 16 saati üç döneme 13 saate indirdik. Aynı şekilde birçok dersi de kendi içinde azalttık. O dönemde ben şunu gördüm; ders sayısı az olduğu için, ilk sene çok mümkün olmuyordu ama ikinci ve üçüncü sınıfta dört beş ders olduğu için sınavları bir haftada bitiriyorduk. Bir de seçmeli dersleri şöyle çapraz ders yaptık. Örnek vereyim ya Arapçayı ya da Farsçayı alacak şeklinde düzenliyorduk. Aynı anda öğrenciler sınava toplanıyordu. Muadil ders yaptığımız için sınav saatleri aynı oluyordu ve hocaların sınav yükü azalıyordu. Böylece hem hocaları hem de asistanları sınava boğmadık.

Bunlar olabilir fakat burada en önemli şey derste biz uygulamayı arttırmalıyız. Fenciler gibi deney yapan, mühendisler gibi sahaya inen, ziraat fakülteleri gibi alana sahip ve veterinerlerin hayvanlarla uğraşması gibi bizim de tarih bölümü olarak her bir dersin seminer sayısının arttırılması lazım. Ya da çok saat yerine az saat ders verip öğrenciyi ödevlerle -buna Avrupa'da *essay* diyorlar- desteklemek lazım. Yoksa diğer türlü bizim bu ders

saatlerinin mevcudunu üç katına da çıkarsak, tarih bölümlerini dört değil sekiz yıla da çıkarsak sonuç değişmez. Ders sayısı az ve makul olmalı. Biraz önce Eyüp hocamın dediğine katılıyorum. Yani çok ders verip de öğrenci bilgi bombardımanına tutulmamalı. Her sınıftan 10 öğrenci başarılı oluyor. Bu zamanla piramit gibi genişliyor olsa da geriye kalan öğrenciler polislik gibi farklı alanlara yönelebilmek için bölümü bitirmeye gayret ediyor. Yani böyle bir sosyal gerçeklik de var. Bazen öğrencileri dinlediğimizde bunlara şahit oluyoruz. O bakımdan ders sayısı az, makul olmalı. Mesela dört döneme böldüğümüzde maksimum 150 saati geçmeyecek şekilde planlama yapılması lazım. Yoksa çoğu programları incelediğim zaman 160-170 hatta 190-200 saati bulan programlar gördüm. Öğrenci gerçekten bunalıyor ve yoruluyor. Hem ders sayısı az olmalı hem de saati azaltılmalı.

Öğrenciyi araştırmaya, kütüphaneye gitmeye zorlamalıyız. Bir de alan derslerimiz sırasında, yani alan dediğimiz o dersleri, mesela *Metot* dersinde öğrenciyi kütüphanenin kataloglar sistemini öğrenmesi için gezdirilmeliyiz. Örnek veriyorum müzecilik, arkeoloji ile ilgili herhangi bir konu anlatıldığında müzelere, kütüphanelere gidilmeli. Bölgedeki tarihi alanlar, sit alanları varsa ya da kültürel doku alanları, mimari alanlar varsa bunlar gezdirilerek veya gösterilerek öğrenciye katkı sağlayabiliriz.

Bir de ben şuna genel de katılmıyorum, talep alttan yani hocadan geliyor. Kendim yaşadım gördüm. Alttaki bölümler ikinci öğretimler açılsın diyor. Genelde diyorum, çünkü istisnalar olabilir. Şehir de tüccar zihniyetiyle düşündüğü için bunu zorluyor. Ders sayısını, ek ders ücreti için hocalar arttırıyor. Bunu yukarısı çok istemez, daha ziyade alttan talep geliyor. Yukarıdan geldiği zaman da olur tabi. Çok öğrenci olsun çok ücret alalım, yaz okulu açalım az öğrenciyle açılmıyor, çok öğrenci olsun zihniyetinden de kendimizi kurtarmamız lazım. Kendimizi de sorgulamalıyız. Bu sadece bizim alana mahsus değil. Şimdi tarih alanında konuşuyoruz ama aynısı coğrafya, edebiyat gibi alanlar için de geçerli. Bizim sözel alanlarda diğer alanlara göre bu durum biraz daha farklı. Bunlara başta hoca olarak bir çeki düzen vermeliyiz. Şimdi ben aynı derse hem sabah giriyorum hem akşam giriyorum farz edelim. Tamam veriliyor, bir taşla iki kuş vurmuş oluyorsun, fakat bu metal yorgunluğuna dönüşüyor. Ayrıca çok sayıda öğrenci alıyorsun ve öğrenciler iş bulamıyor. Öğrencilerin heyecanları zamanla kayboluyor. Hatta bazen hep idareci konumunda bulunduğumuz zaman da veliler geliyor, hocam ben kızımı oğlumu tarih bölümüne döndüreceğim diyor, niye diye sorunca, bu tarih programlarından esinlenerek benim kızım ya da oğlum Murat Bardakçı ya da

İlber Ortaylı gibi olacak cevabını veriyor. Tarihi programlarda seyrettikleri gibi düşünüyorlar. Bir iki yıl okula gelince bölümün öyle olmadığını görüyorlar. Bir kısmı hayal dünyasında olanlar var, bunları ayırt etmek lazım. Öğrenciyi alıyorsunuz, kontenjanları çok açıyorsunuz, ama fiziki imkânlar ve yeterli kaynak yok. Öğrenci harçları kalktı, örnek veriyorum kalan öğrenci sayısı arttı. Yüzde yüz etken değil ama kısmen etki etti.

Kontenjan arttı, ama 50 kişilik sınıfa 80 kişiyi nasıl sığdıracaksın? Biraz önce hocalarımız da belirtti, bazı dersleri bölüyorsun sınıflar kalabalık, bu sefer de sınıf bulamıyorsun. Bir *Osmanlıca* dersi 80-100 kişiye aynı anda verilemez. Bu derslerin, öğrenci sayısı 25 ya da 30 geçmeyecek şekilde, ideal bir tarzda verilmesi lazım. Bunlar da yerine getirilemiyor. Çok sorunlarımız var, ama büyük bir kısmı alttan geliyor. Onu da belirteyim, taban ne istiyorsa yukarıya da o yansıyor. Sözü fazla uzatmayayım, diğer arkadaşların da söyleyecekleri vardır.

Moderatör
Prof. Dr. Pınar Ülgen

Hocam ben de katılıyorum açıkçası hem derslerin azaltılması hem seçmeli derslerin azaltılması yani zorunlu derslerin makul bir şekilde olması konusunda haklısınız. Gerçekten kontenjanlarımız çok fazla, bu durum hocalarımız için de zor bir durum. Ayrıca bu tarz ortamlarda öğrencilerin de verimliliği düşmeye başlıyor. Bu sorunun çözülmesini umut ediyoruz.

Konuşmacı
Prof. Dr. Serkan Yazıcı

Alaaddin hocama bu ikinci öğretim meselesinde gönülden katılıyorum. Bu 1990'lı yıllarda Türkiye'de 50 tane üniversite varken ikinci öğretimler gerçekten bir ihtiyacı karşılıyordu. Ama geldiğimiz noktada üniversite sayısı da ortada, bence hiç gerek olmadığını ve kesin kapatılması yönünde aslında daha büyük bir iradenin devreye girmesi gerektiğini düşünüyorum. Kesinlikle verimsiz, yani özellikle akşam saatleri, saat sekizden sonraya geçtiğiniz zaman muazzam bir verimsizlik söz konusu.

Eyüp Kul hocamın yaptığı çalışmayı öncelikle kutluyorum. Öğrenciyi sahaya sürmek bence çok güzel, yani öğrenciyi müzeye yöneltmek çok güzel bir uygulama. Bunun Avrupa'da bazı örneklerini gördüm, bazı derslerin müzede yapıldığına tanıklık ettim. Polonya'da Milli Tarih Müzesi'nde Jan Sobieski'nin dev bir portresi ve arkada Savaş alanını resmeden port-

renin önünde çocuklar geliyorlar, yerlere oturuyorlar ve hoca II. Viyana kuşatmasını anlatıyor. Yani öyle de her yerin de bir sınıfa benzemesi, dönüşmesi de gerekmiyor. Yerlere oturup hocayı dinliyorlardı. Benim açımdan muazzam bir resimdi. Çok eğitici ve bir eğitimciyi de eğiten bir görüntüydü. Birçok tarihsel ve sit alanıyla iç içe yaşayıp öğrenciyi bunlarla hiç buluşturmadığımız bir tarih bilgisi bulutuyla sınıflarda çocukları eğitmeye çalışıyoruz ve hikâyeyi hiç somutlaştırmıyoruz diye düşünüyorum. O yüzden bu yöndeki çabalarından dolayı Eyüp hoca'yı kutluyorum.

Sorduğu soruya yönelik olarak da şunu söyleyeyim: Bu kadar uzun uzun altı dönem *Osmanlı Tarihi*, dört dönem *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi* olmalı mı? Bence bu kadar dönem olmasına gerek yok. Bizim bu derslerde çocuklara, bu işin temel kronolojisini, satır başlarını, dönüm noktalarını verip onları sağlıklı, doğru okumalara yönlendirmeyi başarmamız lazım. Bu sözel anlatımla zaten uçup giden bir bilgi ve her bir terimi, her bir kişiyi ve her bir vakayı birebir anlatacağım hırsıyla sonuç üretmemizin mümkün olmadığını düşünüyorum. Mesela *Osmanlı Tarihi*'nde III. Selim'i, Tanzimat'ı ve Meşrutiyet'i anlatıyor. *İnkılap Tarihi* derslerimize baktığımız zaman onlarda da hikâyeye yeniden III. Selim'den başlanıyor. Biraz bunların ayıklanması kanaatindeyim.

Moderatör
Prof. Dr. Pınar Ülgen

Serkan hocam ben de bu noktada şunu eklemek istiyorum: Bazı alanlara fazla yoğunlaşılması bazı alanların âtıl durumda kalmasına sebep oluyor. Belki de bu durum öğrencilerin ilgisinin dağılmasına da sebep oluyor. Tarihi sadece onlardan ibaret görerek belki de dünya, medeniyet tarihine uzak kaldıklarını hissediyorlar, diye düşünüyorum. Mesela ben *Orta Çağ Avrupa Tarihi* çalışıyorum, bu alanla ilgili dersler çok az, hatta sadece tek bir dersimiz var ve belirli bir süre aralığında vermek durumunda kalıyoruz. Ama halbuki bunun böyle bir iki üç döneme yayılması, bazen dört döneme yayılması gerekiyor. En azından başka medeniyetlere dair olan derslerin de verilmesi, belki de sosyal tarihin de ağırlıkta olmasıyla öğrencilerin, özellikle tarihe ilgi duyan öğrencilerin buna ilgilerinin artmasına sebep olacaktır. Yani en azından kafalarındaki o farklı durumlar yok olabilir, tarihe sadece bir meslek olarak yaklaşmayıp onu bir bilim dalı olarak kabul edip, yaklaşabilirler diye düşünüyorum. Çünkü sosyal tarihin bu-

rada önemli olduğu kanaatindeyim özellikle de bu ders dağılımında farklı alanlara da yer verilmesi gerçekten tarih bölümleri için iyi olacaktır.

Konuşmacı
Prof. Dr. Gürsoy Şahin

Avrupa'da yani Türkiye dışında daha ilkokul çağından itibaren müzelerde, sokakta, iş yerinde, çarşıda ve pazarda belki bazen bir heykelin önünde, kimi zamansa bir tablonun karşısında çocukları görmek mümkün. Yani bence Eyüp Kul ve bölümünün yürüttüğü proje çok önemli. Çok klasik bir söz vardır, yaparak ya da yaşayarak öğrenme diye. Müzeler veyahut da şehrin farklı mekanları bu anlamda çok öğretici ve eğitici bir alana dönüşebilir, hatta dönüşmesi de gerekiyor. Öğrencilerin bu gibi mekanlara gitmeleri teşvik edilmelidir. Bir de *Osmanlı Tarihi* dersi ile ilgili belirtmek istediklerim var. Bizde dört dönem boyunca verilen zorunlu bir ders *Osmanlı Tarihi*. Bu derste hissedilen eksiklik mesela *Meşrutiyet Dönemi*, *Balkan Tarihi* veya *Avrupa Tarihi* gibi seçmeli derslerle giderilebilir. Tamamlanması gereken hususlar için bu şekilde alternatifler sunuyoruz. Bence zorunlu dersler az olsun, öz olsun. Bunun müfredatlarda ideal bir şey olduğunu düşünüyorum. Teşekkür ederim.

Moderatör
Prof. Dr. Pınar Ülgen

Gürsoy hocamıza teşekkür ediyoruz.

Konuşmacı
Doç. Dr. Eyüp Kul

"Aslında biz bunu sahada yapabilir miyiz?" diye düşündük, ama bizim de henüz ciddi manada müzelerimiz yeni yeni oluşturuluyor. O yüzden keşke paramız olsa da öğrencilerimizi İstanbul'a da götürebilsek ve orada Topkapı Sarayı'nı gezdirebilsek. Tabi ki bütün bunlar biraz da maddiyatla alakalı bir durum. İnşallah ileri zamanlarda bu da gerçekleşmiş olur. Teşekkürler.

Moderatör
Prof. Dr. Pınar Ülgen

Ben izninizle sözü son müzakerecimiz Tufan hocama bırakmak istiyorum, buyurun hocam.

Müzakereci
Doç. Dr. Tufan Turan
Sakarya Üniversitesi

Öncelikle değerli hocalarıma ve dinleyenlerin hepsine saygılarımla selamlarımı sunuyorum. Çalıştayı düzenleyenlere de emekleri için teşekkür ediyorum. Şimdi bütün hocalarımızın bahsettikleri temel bazı sorunlar var. Öncelikle öğrenci sayıları ile ilgili sorunlar. Ben de Gürsoy hocam gibi uzun bir süredir aynı üniversitedeyim. 1999 yılından beri öğrenciliğimle başlayan doçentliğimle devam eden bir süreç olarak bu kurumun [Sakarya Üniversitesi] içerisindeyim. 2003 yılında araştırma görevlisi olduğumdan günümüze uzanan süreçte öğrenci kontenjanımız sürekli arttırıldı. Önce bir yıl birinci öğretim kontenjanı 20 arttırılıyor ve ikinci sene ikinci öğretim kontenjanı arttırılarak 40'tan 60'a çıkarılıyor. Biz her sene sınıflarımızın yetersizliğini gerekçe göstererek kontenjanı azaltmak istesek de her seferinde bu talebimiz reddedilip üstüne de sayı arttırılıyordu. Böylece üniversitenin de elinde olmayan sebeplerle bir şekilde bizim öğrenci sayılarımız arttırıldı. İçerisinde bulunduğumuz Eğitim-Öğretim yılında güncel öğrenci sayılarımız aşağı yukarı birinci ve ikinci öğretim 120 iken birde sanırım bunun üzerine yabancı uyruklu öğrencilerimiz geliyor. Dahası Türkiye bursluları geliyor, böylece yaklaşık 1000 kişi ile Sakarya Üniversitesi Tarih Bölümü olarak neredeyse fakülte boyutunda bir bölüm oluyoruz. Bu dönem içerisinde ikinci öğretimimizin kapatılması yönünde bölüm başkanımız Mehmet Yaşar Ertaş hocamızın öncülüğünde bir çalışma başlattık. Ancak bu çalışma da YÖK tarafından reddedildi. Yani elimizde olmayan bir sebeple bu öğrenci yoğunluğuna maruz kalıyoruz. Biz ne kadar azaltmaya çalışsak da Serkan Hocamın da bahsettiği politik sebeplerden ki bir kısmı bu olsa gerek, bu öğrenci sayılarını bir türlü azaltmayı başaramadık. Bununla birlikte Sakarya Üniversitesi olarak yaklaşık 2005 yılından itibaren bu Avrupa Kredi Transfer Sistemi, Bologna süreci, Kalite süreçleri gibi süreçlerin içerisinde yer aldık. Ben de aktif bir şekilde bu çalışmalara katıldım. Her ne kadar verimli bir süreç olsa da ders sayılarını AKTS üzerinden düşürdük. Benim öğrenciliğim sırasında bölümde her dönem 11 tane ders alıyordum. Her dönem bu derslerin sınavlarına çalıştık, ödevlerini hazırladık ve yoğun bir öğrencilik geçirdik. Şimdi

bu çalışmaların sonucunda öğrencilerin iş yoğunluğuna baktığımızda onlar birinci sınıftayken zorunlu ortak dersler de dahil altı ders alıyorlar. Ama aynı zamanda birinci sınıfta bölümden alması gerekenler derslerin de hepsi zorunlu. Bunun nedeni birinci sınıf öğrencilerinin ders seçme sisteminde bir sürü sorun yaşamalarıdır. Neticede *Tarih Bilimine Giriş, Osmanlı Paleografyası, Eski Çağ Tarihi, Orta Asya Türk Kültür Tarihi* gibi temel dersler ve üniversitenin bize sunduğu *İngilizce, Türk Dili* dersleriyle birlikte altı ders alıyorlar. *Yanlış hatırlamıyorsam öğrenciler diğer dönemlerde beşer ders alıyorlar. Son sınıfta öğrencilerimizin hiç zorunlu dersi yok, tamamen seçmeli dersleri var,* ama bu seçmeli dersler arasında mesela üniversite bazında ortak seçmeli dersleri mevcut. Öğrencimiz mezun olabilmek için istediği bir bölümden o bölümün hocalarının üniversite havuzuna atmış olduğu herhangi bir dersi alabiliyor. Farklı alanlara yönlendirme konusunda Eyüp hocaların yaptığı gibi bir uygulama diyelim. Mesela BESYO'da üniversite ortak seçmeli dersi olarak *Halk Dansları* diye bir ders açılmış. Öğrenci bu dersleri alabiliyor yani oraya kadar izin verilebiliyor. Uzun zamandır bitirme ödevi uygulaması bizde de var. Bitirme ödevleri de genellikle dördüncü sınıfta hazırlandığı için öğrencilerden kütüphanelere veya arşive girmek isteyenler oluyor. Oralara rahat bir şekilde girebilsin diye dördüncü sınıfta zorunlu derslere yer verilmedi. Son sınıfta seçmeli derslerle hem kredi olarak hem ders saati olarak daha az derse giriyorlar. Böylelikle kendilerine ayıracak daha fazla zamanları kalıyor. Ama AKTS sisteminin çok açığı var. Bir kere bu sistem Türk sistemi üzerine kurgulanmamış. Türkiye'deki tarih eğitimi üzerine veya Türkiye'deki mühendislik eğitimi üzerine kurgulanmamış bir sistem. Yine de biz bunu bir şekilde adapte etmeye çalıştık ve elimizden geldiğince kendi sistemimize adapte etmeye çalıştık. Mesela AKTS'nin içerisinde bu ders saatlerinin belirlenmesinde neler dikkate alınıyor. Birincisi öğrenciler kaç saat derse giriyor, dersin ödevlerine ve sınavlarına hazırlanmak için kaç saat harcıyor, kısa sınav varsa kısa sınavına çalışmak için kaç saatini harcıyor. Tüm bu sorular birleşiyor ve AKTS'ler ortaya çıkıyor. Ama Alaaddin hoca'nın da söylediği gibi özeleştiri de yapmamız gerekiyor. AKTS sistemi ile ilgili biz de aynı şekilde bir özeleştiri yapalım: Hiçbir öğrenciye "siz bu derse ne kadar zaman harcıyorsunuz?" diye sormadık. Ortalama rakamlar üzerinden hareket ettik. Şimdi bazı derslerin mesela 15 AKTS'si var. AKTS'lerde zorunlu dersler arasında farklılıklar mevcut. Bazı zorunlu derslerin sekiz, bazılarının ise dokuz AKTS'si var. Bu öğrencilere göre değil de o hoca için ne kadar iyi bir şey hazırlanması gerektiğini ifade

ediyor, bunları bölüm olarak biz yaptık, biz hazırladık. Bu, sistemin bizim açımızdan eksiklerinden bir tanesi.

Bizim dönemimizde yine diğer bölümlerden ders alma imkânımız vardı. *Mesela ben istatistik hocalarından İstatistik ve coğrafya bölümü hocalarından Beşerî ve Ekonomik Coğrafya dersi* aldım, yani farklı bölümlerden hocalar da bölümümüzde derslere giriyordu. Bir tarih öğrencisi *Uluslararası İlişkilerden, Kamu Yönetiminden, Coğrafyadan, Sosyolojiden ve Felsefeden* dersler almalı diye düşünmekle birlikte bunu çok önemsiyorum. En azından farklı bilimlerle bir etkileşim içerisine girmeli diye düşünüyorum. Bu dersler eskiden beri üniversitemizde mevcut olmasına rağmen öğrencilerimizin zorunlu ve seçmeli derslerinin yoğunluğu sebebiyle veyahut öğrencilerin ilgisizliğinden dolayı tercih edilmiyor. Aslında öğrencileri bu derslere yönlendirecek sistemler oluşturulmalıdır. Bizde şu anda birinci sınıfta *Osmanlı Paleografyası I* ve *II* diye iki dönemlik ders var. Fakat bizim okuduğumuz dönemde birinci sınıfta *Osmanlı Paleografyası I-II*, üstüne ikinci sınıfta *Tarihi Metinler*, üçüncü sınıfta *Arşiv Belgeleri I-II* bir de üstüne *Osmanlı Diplomatika ve Paleografyası* dersimiz vardı. Mezun olduktan sonra rika yazılı bir arşiv belgesini alıp okuyabiliyorduk. Ama şimdiki öğrenciler okuyamıyor. Alaaddin hocamın bahsettiği gibi Erken Cumhuriyet Dönemi'nde konuşulan, yazılan dil bile anlaşılmıyor. Aslında Alaaddin hocamı da tamamlayacak bir şekilde tarih bölümü müfredatına edebiyat bölümünden hocaların vereceği *Erken Cumhuriyet Dönemi Türkçesi* diye bir ders eklenebilir. Alaaddin hocamın seminer derslerindeki azalma ile birlikte öğrenci kalitesi düşmeye başladığı yorumunu tümüyle destekliyorum. Her alanda Eski Çağ, Yeni Çağ, Orta Çağ veya Yakın Çağ hangi alana ilgi duyuyorsa öğrencinin bu alanda seminer dersi olmalı. Bir de her alanın kaynaklar dersi olması gerektiğini düşünüyorum. Eğitimci olarak öğrenciye biz temeli verelim öğrenci o temelin içerisinde istediği araştırmayı yapabilsin, okuyabilsin veya o alanda uzmanlaşabilsin. Bu *Kaynaklar* dersinin önemini ben şimdi yüksek lisans öğrencilerimde görüyorum. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğunda kaynak bilgisi olmadığını görüyorum. Ama genel olarak şu kaynaklara nasıl ulaşırız sorusunun öğrencilerde cevabı da yok. Lisans son sınıf öğrencileri bitirme ödevi hazırlıyorlar. Mesela son sınıftan bir öğrencim e-mail atarak 10 tane kaynak ismi vermiş ve bu kaynaklardan ödevimi yazabilir miyim diye sormuş. Fakat gönderdiği kaynakların vermiş olduğum konu ile hiçbir alakası yok. Böyle de enteresan bir durum var. Bu kaynaklar meselesini ciddiye almamız gerekiyor diye düşünüyorum.

Hocaların iş yoğunluğu ile ilgili ise bizdeki çalışma bence oldukça verimli oldu. Serkan hocamın bahsettiği gibi bir hoca en fazla bir günde 6 saat örgün derse giriyor. Uzmanlık alanları, bitirme ödevi dersi vs. dışında, toplamda maksimum yanlış hesaplamıyorsam 11 veya 12 saat derse girebiliyor. Birinci öğretim için bir o kadar ve ikinci öğretimle birlikte toplamda 22 veya 24 saat haftalık maksimum derse girebiliyor. Ders tasnifi şu şekilde, eğer hocanın o dönem zorunlu dersi yok ise her biri üç saatlik olan üç tane seçmeli derse girebiliyor. Zorunlu dersi varsa bir zorunlu iki seçmeli veya iki zorunlu dersi varsa iki zorunlu bir seçmeli şeklinde bir düzenleme yapılmış. Genel itibariyle iş yükü indirilmiş durumda. Bu konuda oldukça iyi bir çalışma yapıldı diye düşünüyorum. Çünkü hocalarımızın araştırma yapmaları için zamana ihtiyacı oluyor.

Bütün bölümlerden isteniyordur muhtemelen. TÜBİTAK projelerinde yer alma veya indeksli yayın yapma gibi zorunluluklar getiriliyor. Tabii bunun içinde bir zaman yaratmak gerekiyor. Sadece öğrenciye değil, diğer taraftan hocaya da zaman yaratmak gerekiyor. Son bir şey ekleyeceğim. Temel bir eksiklik bulunuyor. Tarih öğrencileri mezun olduktan sonra alanlara ayrılıyor, yani öğrenci lisans eğitimi boyunca ilgi duyduğu alanda derslere giremiyor. Mesela *Orta Çağ Avrupa Tarihi* ile ilgili dersler yetersiz sadece bir tane ders var. Ben lisans eğitimine başladığım sıralarda *Eski Çağ Tarihi*'ne büyük bir ilgim vardı, ama ikinci sınıftan itibaren *Eski Çağ Tarihi* dersi yoktu.

Moderatör
Prof. Dr. Pınar Ülgen
Evet hocam aynı problem *Orta Çağ Avrupa Tarihi* için de geçerlidir.

Müzakereci
Doç. Dr. Tufan Turan
Avrupa Tarihi veya *Dünya Tarihi* ile ilgili pek çok alan için pek çok dersimiz var, ama verilemiyor çünkü hocaların onu verebilecek zamanı kalmıyor, öyle söyleyeyim. *Uzakdoğu Tarihi* dersimiz, *Balkan Devletleri Tarihi*, *Amerika Tarihi* dersiniz var, dünyanın her yerine ilişkin dersler var, ama bunların bir devamlılığını oluşturamıyorsunuz.

Moderatör
Prof. Dr. Pınar Ülgen
Başka dillerle ilgili derslerin de verilmesi taraftarıyım.

Müzakereci
Doç. Dr. Tufan Turan

Hocam ben aktif olarak *İspanyolca* dersi veriyorum, Serkan hocam ayrılmadan önce iki dönem *Fransızca* dersi vardı. *Arapça, Farsça* derslerimiz var.

Moderatör
Prof. Dr. Pınar Ülgen

Örneğin benim de bildiğim dil sayısı fazla. Ancak ben aşırı yoğunluktan bu dersleri aktif olarak veremiyorum. Bu noktada en sağlıklısı bana göre yabancı dil eğitiminin *Doğu Dilleri Edebiyatı ve Batı Dilleri Edebiyatı* gibi bölümlerden filolog hocalarımızın bu dersleri vermesidir. Biz de tarih hocaları olarak diğer sorumlulukları daha rahat üstlenebiliriz diye düşünüyorum. Bilmek ayrı bir şey, uzmanlık alanının olması ayrı bir konu. Ayrıca öğrencilerin de kendi ilgi alanlarına göre bu dağılım yapılabilir. Yani öğrenci ilgi alanına göre iki tane ders alacaksa birini normal ders olarak diğerini ise dil dersi şeklinde sözgelimi Arapça, Farsça, Fransızca, Latince, İtalyanca vs. olarak seçebilir.

Müzakereci
Doç. Dr. Tufan Turan

Böyle bir çalışma fakültemizde başladı. Bir *Dil Ofisi* kuruldu. Orada şimdi yapılanma devam ediyor. Henüz aktif bir şekilde başlamadı faaliyetlere, ama bu ofisinin içerisinde böyle eğitimler de olacağını düşünüyorum. Amaç zaten oydu, ama henüz aktif çalışmaya başlamadı. Fakülte bünyesinde sadece tarih bölümü olarak değil, diğer bölümlerde bunlardan faydalanacak, isteyen katılabilecek.

Moderatör
Prof. Dr. Pınar Ülgen

Evet tarih bölümleri açısından da çok iyi olur. Özellikle diğer bölümlerden de bu dersleri almak isteyenler olabilir. Belki bu noktada filologlar açısından da yeni bir iş olanağı daha ortaya çıkabilir, sayıları artar diye düşünüyorum. Çünkü bazı öğrencilerimizin *Batı Tarihi*ne bazılarının da *Doğu Tarihi*ne olan ilgileri fazla. Dolayısıyla biraz daha çeşitlilik kazandırılırsa tarih bölümlerinin daha aktif ve güzel olacağı kanaatindeyim. Naçizane

bu, benim kendi düşüncem. Verdiğiniz öneriler doğrultusunda sanırım sizler de aynı düşünceye sahipsiniz.

Konuşmacı
Prof. Dr. Serkan Yazıcı

Dil derslerini iki dönemle sınırladığımız zaman çok güzel bir temel sağlanabilir. Belki de bahsettiğiniz gibi, o dille ilişkili bölümlerden ya da dil merkezlerinin kurgulamasıyla, belki öğrenci dört yıllık eğitimi boyunca bunu sürekli hale de getirebilir. Birinci sınıftan itibaren son sınıfta mezun olana kadar her dönem *İspanyolca* dersi alsa bunu öğrenebileceğini düşünüyorum. Biz sürekli öğrencilerimize her birinden bir kuru öğretip, çocukları dünyaya salıveriyoruz. Bu da çalışmayan bir sistem.

Moderatör
Prof. Dr. Pınar Ülgen

Tabii süreklilik olması gerekiyor Serkan hocam dediğiniz gibi. Öğrenciler de ilgileri doğrultusunda dört yıl boyunca alabilir aslında; eğer des veren hocaların ve derslerin sürekliliği sağlanırsa.

Müzakereci
Doç. Dr. Tufan Turan

Kalanları da Erasmus programı ile gönderiyoruz yurtdışına, orada eğitimlerine devam ediyorlar.

Konuşmacı
Prof. Dr. Serkan Yazıcı

Bölümdeki hocaların dil potansiyelinden kesinlikle yararlanmak lazım diye düşünüyorum.

Müzakereci
Doç. Dr. Tufan Turan

Benim bahsedeceklerim bunlar. Teşekkür ediyorum.

Konuşmacı
Prof. Dr. Serkan Yazıcı

Bir şemsiye örgütümüz var, Türk Tarih Kurumu. İlla hiyerarşik olmak zorunda değil, bir aile reisi gibi bizi bir araya getirip "bir tarih bölümü nasıl

olur, nasıl kurgulanır?", hem yeni kurulacak olan tarih bölümleri için bir el kitabı ortaya çıkartabilir diye düşünüyor ve el birliğiyle yapabileceğimizi ümit ediyorum.

Moderatör
Prof. Dr. Pınar Ülgen

Evet hocam bahsetmiş olduğunuz öneriler kitabı güzel bir düşünce. Umarım bu öneriler doğrultusunda ileride tarih bölümlerimizde daha farklı değişiklikler ve iyileştirmeler yapılabilir ve her şey daha verimli hale getirilebilir diye umut ediyorum. Oturumumuzu tamamlamış bulunuyoruz. Değerli hocalarım öncelikle hepinize hem değerli sunumlarınız hem de önerileriniz için çok teşekkür ediyorum. Aynı zamanda hepimizin adına böyle bir çalıştayı düzenleyen Sivas Cumhuriyet Üniversitesi'ne de teşekkürlerimizi iletiyorum.

VII. OTURUM

TÜRKİYE'DE
TARİH LİSANS PROGRAMLARINDA
İŞ DÜNYASINA YÖNELİK
DERSLERİN DURUMU

Moderatör
Prof. Dr. Hüseyin Muşmal
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

Kıymetli dinleyiciler ve misafirler, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi'nin ev sahipliğinde gerçekleştirilen *"Üniversitelerimizin Tarih Bölümleri Ders Programı Çalıştayı: Farklılıklar Problemler ve Çözüm Önerileri"* adlı çalıştayın yedinci oturumunda birlikteyiz. 20 Mayıs itibariyle başlamış olan çalıştay iki gündür devam ediyor. Çok kıymetli katılımcılarımız, hocalarımız altı oturumda özelde ders programları ve genelde tarih ile ilgili sorunlar üzerine düşüncelerini ifade ettiler. Çok verimli toplantılar gerçekleştirildi. Bugünkü yedinci ve son oturumda da çok kıymetli hocalarımız bizlerle birlikteler. Çerçeve sunumunu kıymetli hocamız Prof. Dr. Tufan Gündüz gerçekleştirecek. Onun dışında da müzakereci olarak burada çok değerli tarihçi hocalarımız aramızdalar. Prof. Dr. Murat Öntuğ, Doç. Dr. Teyfur Erdoğdu ve aynı zamanda Doç. Dr. İbrahim Serbestoğlu, Dr. Polat Safi bizlerle birlikte. Çok vakit kaybetmeden sözü Tufan Gündüz hocaya bırakacağım. Tufan Gündüz hocamız bize iş dünyasına yönelik derslerin durumu ile ilgili bir sunum gerçekleştirecek.

Buyurunuz sayın hocam.

Konuşmacı
Prof. Dr. Tufan Gündüz
Hacettepe Üniversitesi

Teşekkür ederim sayın hocam. Bütün hocalarımız hoş geldiler. Bugün, burada belki de hep birlikte tarih bölümlerinin en çok hassasiyet göstermesi gereken konuyu tartışacağız. Bu zamana kadar belki de üzerinde hiç durmadığımız bir konuyu sanki bir sır perdesini aralarcasına ele alacağız. Aslında sorun hemen hemen tüm bölümlerin sorunu olmasına rağmen bu bildiride sadece Tarih Bölümleri konu edilmiştir. Tarih Öğretmenliği Bölümleri esasında doğrudan bir meslek bölümü olduğu için konuya dahil edilmemiştir.

Ülkemizde 116 üniversitede Tarih Bölümü bulunmakta ve ortalama her yıl 7000 civarında mezun vermektedir. Son yıllarda bu 10.000'e kadar ulaşmış durumda. Bölüm sayısının çokluğu doğal olarak mezun olanların sayısının kontrolsüz bir şekilde artmasına sebep olmaktadır. Bununla birlikte Anayasa'nın 42. maddesini hatırlatmakta fayda görüyorum; "*Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir. Eğitim ve öğretim, Atatürk İlkeleri ve İnkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır*." hükmü bulunmaktadır. Bu çerçevede devletin aslî görevi eğitim öğrenim hakkını temin edecek tedbirleri almaktır. Yani açık bir ifade ile devletin görevi vatandaşın eğitim öğretim bakımından en yüksek seviyeye ulaşmasını sağlamaktır ve esasında merkezi yönetimin görevi de burada bitmektedir. Bu amaçla 12 yıl süren ilk ve ortaöğretim zorunlu hale getirilmiştir. Yükseköğrenim ise isteğe bağlıdır ve sınavla alım yapmaktadır. Son yıllarda üniversite sınavına ortalama 1.750.000 aday müracaat etmekte ve bunun yaklaşık yarısı iki veya dört yıllık lisans programlarına yerleştirilmektedir.

Türkiye'de Yükseköğrenimin bu kadar büyük oranda tercih edilmesinin temel sebebinin iş bulma olanaklarını artırmak olduğu açıktır. Bunun akademik bilgiye ulaşmak olmadığı, mezuniyet sonrası iş bulmak için üniversite diplomasının makul bir araç olarak görülmesinden kaynaklandığı kuvvetle tahmin edilebilir. Bundan dolayı iş olanakları öğretmenlik mesleği ile çakışan Fizik, Kimya, Biyoloji, Matematik, Tarih, Sanat Tarihi, Arkeoloji, Antropoloji gibi bölümlerin ya puanları bölümlerin itibarına yakışmayacak şekilde düşmüş veya bazı üniversiteler de öğrenci bulamaz hale gelmiştir. Bu meselenin her birinin kendi içinde ayrıca tartışılması ve değerlendirilmesi icap etmektedir.

Ülkemizde çeşitli sektörlerin ve iş kollarının ihtiyacına yönelik açılmış olan pek çok bölüm bulunmaktadır. Örneğin Sağlık Bilimlerinin istihdam ihtiyacını karşılamak için açılan tüm bölümler, Mühendislik bölümleri ve bunları destekleyen Yüksekokullar, Hukuk Fakülteleri ve bunları destekleyen Yüksekokullar gibi pek çok branş doğrudan bir mesleğin personel ihtiyacını karşılamak amacıyla eğitim öğretim yapan bölümler olarak düşünülebilir. Bu noktada Yükseköğretim programlarını sektörlerin talebi olan alanlarda personel yetiştiren Fakülteler/Bölümler ile sektörlerin ihtiyaç sahasında olmayan bir mesleğe yönelik personel yetiştiren Fakülte-

ler/Bölümler şeklinde bir tanımlamaya tabi tutabiliriz. Bu tanımın hiçbir bilimsel dayanağı yoktur, ama şartlar bunu ortaya çıkarmıştır.

İlim ehline ve akıl sahiplerine ayrıca izah etmeye gerek yoktur ki Tarih Bölümleri bu tanımda ikinci kategoride yer almaktadır. Çünkü Türkiye'de hiçbir sektör doğrudan "Tarihçi" istihdam etmemektedir. Devlet kurumlarından bazıları ise çeşitli bölümlerle birlikte "Tarih Bölümü Mezunlarını" da sınav listelerine dahil etmektedir. Buna rağmen Tarih Bölümlerinin öğrencilere yönelik istihdam açıklamalarında neredeyse hemen iş bulacakları havası verilmektedir. En önemli vaat ise onların akademisyen olacakları yönündedir. Bazı örnekler için başta İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirlerde yer alan üniversitelerimizin Tarih bölümlerinin tanıtım sayfalarına bir göz atmak gerekiyor.

Hacı Bayram Veli Üniversitesi / Tarih Bölümü

Bölümümüzden mezun olan öğrencilerden gerekli kıstasları sağlayanlar Araştırma Görevlisi, Okutman, Öğretim Görevlisi ve Uzman gibi akademik kadrolarda çalışabilecekleri gibi; TİKA, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Yurt Dışı Türkler Başkanlığı, Türk Tarih Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, TBMM, Dışişleri Bakanlığı, Türk Kızılay'ı gibi birçok kurumda uzman olarak görev alabilirler. Bunların yanı sıra pedagojik formasyon almak suretiyle öğretmen olarak da Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı kurumlarda çalışabilirler. Ayrıca özel sektörde kendilerini geliştirdikleri alanlarda kariyer yapma imkânına da sahiptirler.

Dokuz Eylül Üniversitesi / Tarih Bölümü

Tarih Bölümü mezunları KPSS'den (Kamu Personeli Seçme Sınavı) yeterli puanı almaları durumunda MEB (Millî Eğitim Bakanlığı) tarafından tarih öğretmeni olarak atanmaktadırlar. Ayrıca tercih etmeleri halinde farklı kamu hizmeti veren alanlarda da çalışma imkânına sahiptirler. Mezunlarımız özel eğitimi destekleyici kurumlarda tarih eğitmenliği yapabildikleri gibi, yerel yönetimler, üniversiteler, medya kuruluşları, uluslararası organizasyonlar, vakıflar, turizm sektörü, arşivler, müzeler, kütüphanelerde de istihdam olanağına sahiptirler.

İstanbul Medeniyet Üniversitesi / Tarih Bölümü

İstanbul Medeniyet Üniversitesi Tarih Bölümü'nden mezun olan kişiler "tarihçi" unvanını alır ve ilgili alanda araştırma yapabilirler. Akademisyen

olarak yüksek lisans / doktora programlarına devam ederek çalışmalarını ilerletebilir veya özel eğitim kurumlarında görev alabilirler. Ücretsiz sertifika programları ile öğrencilerimiz arşivlerde, müzelerde veya turizm sektöründe, basın veya görsel medyada tarihi bilgi gerektiren iş imkanları da bulabilirler.

29 Mayıs Üniversitesi / Tarih Bölümü

İş Olanakları Nelerdir?

Tarih Bölümü'nden mezun olan öğrencilerimiz gerek özel sektörde gerekse de kamu hizmetinde iş olanaklarına sahiptirler. Mezunlarımız, pedagojik formasyon derslerini almak koşuluyla, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı tüm resmî ve özel okullarda veya dershanelerde branş öğretmenliği yapabilirler. Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Cumhuriyet Arşivi, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Vakıflar Genel Müdürlüğü, belediyeler vb. kamu kuruluşlarında görev alabilirler. Müzelerde, kütüphanelerde, restorasyon ve restitüsyon çalışmaları yapan kurum ve şirketlerde çalışabilirler. Ayrıca yayıncılık sektöründe ve belediyeler, vakıflar veya özel kişilerce kurulmuş olan kültür ve sanat kurumlarında istihdam edilme imkânına sahiptirler.

Marmara Üniversitesi / Tarih Bölümü

Mezunların İstihdam Profilleri (örneklerle)

Pedagojik formasyon alan öğrencilerimiz resmi ve özel eğitim kurumlarında öğretmen; çeşitli arşivlerde uzman olarak istihdam edilebilmektedirler. Ayrıca bazı öğrencilerimiz Türkiye'nin değişik üniversitelerinde akademisyen olarak çalışma bulabilmektedirler.

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi / Tarih Bölümü

İş Olanakları

ASBÜ Tarih Bölümü lisans programını başarıyla tamamlayan öğrencilerin temel akademik becerilerinin yurt içi ve yurt dışındaki üniversitelerde Osmanlı, Türkiye, Avrupa, Yakın ve Orta Doğu çalışmaları gibi alanlarda özgün yüksek lisans ve doktora çalışmaları yürütebilecek düzeyde olması, tarih alanında edindikleri kuramsal ve uygulamalı bilgileri aktif olarak kullanabilmeleri ve hem tarih alanının hem de bireysel çalışmalarının gerektirdiği bilgi ve araştırma becerilerini edinmiş olmaları beklenmektedir. Tarih Bölümü mezunları farklı dillerle aldıkları eğitim ve edindikleri beceriler sayesinde üniversitelerde, araştırma merkezlerinde ve farklı kurumların arşiv bölümlerinde araştırmacı, uzman, eğitimci ve akademisyen olmanın öte-

sinde Dışişleri Bakanlığı, Kültür Bakanlığı, TİKA, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı ve Avrupa Birliği Bakanlığı gibi kamu kurumlarında farklı görevlerde çalışabilmektedirler.

Bitlis Eren Üniversitesi / Tarih Bölümü

Bölümümüzün temel misyonu Tarih alanında araştırmacılar yetiştirmektir. Bu kapsamda şartları uygun olanlar Araştırma Görevlisi, Okutman, Uzman ve Öğretim Görevlisi olarak çeşitli üniversitelerin ilgili bölümlerine yerleştirilebilmektedir. Akademisyenlik dışında pedagojik formasyon almak suretiyle branş ya da sınıf öğretmeni olabilmektedirler. Osmanlıcaya hâkim olanlar Başbakanlık Osmanlı Arşivi başta olmak üzere, çeşitli arşivlerde, Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü bünyesinde, kütüphane ve dokümantasyon merkezlerinde çalışabilmektedirler.

Hacettepe Üniversitesi / Tarih Bölümü

Mezunların Mesleki Profili

2000'li yıllara kadar mezunların büyük çoğunluğu öğretmen olmaktaydı. Kısmen akademik kariyer ve başka meslekler de söz konusu. Daha sonra öğretmenlik formasyonu alabilenlerin bir kısmı öğretmen olmuştur. Dershaneler ve özel okullarda çalışanlar vardır. Arşiv, Kültür Bakanlığı vb. devlet kurumları da çalıştıkları kurumlar arasındadır. Ancak son yıllarda mezunlarımız giderek artan bir şekilde, polislik, askerlik, gazetecilik gibi meslekler başta olmak üzere diğer mesleklere yönelmektedir.

Sanırım tarih bölümü mezunları için hazırlanan mesleki gelişim ve kariyer planlaması konusunda en yönlendirici olan tanıtım Hacettepe Üniversitesine aittir. Ancak eksik olmuştur, bekçilik, subaylık veya astsubaylık, güvenlik personeli, kuryelik, garsonluk gibi pek çok meslek daha eklenebilirdi.

Görüleceği üzere bölümler öğrencilerinin mezuniyet sonrası gidebilecekleri alanları akademik faaliyetin içinde kalmak, pedagojik formasyon almak yoluyla öğretmen adayları arasına katılmak ve öğretmen olmak, arşivlerde uzman olarak çalışmak ve nihayet bazı devlet kurumlarında memur olmak şeklinde tanımlamışlardır. Çalışma alanını en farklı şekilde tanımlayan Boğaziçi Üniversitesi ise "*Mezunlarımızın bir bölümü sosyal ve beşerî bilimlerde akademik kariyere yönelirken, diğer mezunlarımız saygın yayınevlerinde editörlük, medya ve reklam şirketlerinde yöneticilik, özel ve devlet kurumlarında öğretmenlik görevlerinde bulunmaktadır.*" diye açık-

lama yapmıştır. Ne var ki tarih bölümünün hangi özelliğinden dolayı mezunlarının medya ve reklam şirketlerinde yöneticilik ile saygın yayınevlerinde editörlük yapabileceği hususu belli değildir.

Aslında burada şu soruyu da sormak icap etmektedir. Bölümler öğrencilerinin kariyerini planlamak zorunda mıdır? Yani onları belirli sektörlere yöneltmeli midir? Elbette bu soruya hayır cevabı verilebilir ve bu cevap yanlış olmaz. Fakat evet cevabı verildiğinde de yanlış olmayacağını savunabiliriz.

Yukarıda devletin asli görevinin vatandaşlarının eğitim-öğretim seviyesini en yükseğe çıkarmak için gerekli tedbirleri almak olduğunu ve devletin asli görevinin de orada bittiğini söylemiştik. Bunu devletin yükseköğretimden mezun olan her vatandaşını -ihtiyacın yüksek olmasından dolayı tıp fakültesi mezunları hariç- işe almak mecburiyetinde olmadığı sözü ile tamamlamak gerekmektedir. Böyle bir durum dünyanın hiçbir yerinde görülmez ve esasında hiçbir devletin de böyle bir görevi bulunmamaktadır. Tarih bölümü de diğer bölümler de bu çerçevenin içindedir. Bununla birlikte bölümü meydana getiren öğretim üyelerinin, bölümün iş potansiyelini genişletmesi, öğrencilerin mezuniyet sonrası mesleki faaliyetlerini devam ettirmelerine imkân sağlayıcı tedbirleri alması, farklı sektörlerin ihtiyacını gözetmesi, mezun personelin iş olanaklarını artırıcı tedbirler alması beklenmelidir. Bu bir sorumluluk meselesi olarak ele alınmalıdır. Çünkü devlet öğretim üyelerine sadece bina değil aynı zamanda vatandaşlarını da emanet etmektedir. Bu durumda bölümün ders programını hazırlarken sadece lisans düzeyinde akademik bir faaliyeti yürütmeyi değil öğrencinin mezuniyet sonrası durumunu da göz önüne alması gerekir ki buna öğrenim çıktıları diyoruz.

Tarih bölümünden mezun olan bir öğrencinin öğrenim çıktısı ne olur? Herhangi bir tarih bölümündeki müfredatı tamamlayan öğrencilere verilen diplomanın onları "Tarihçi" yaptığına dair genel kanaat vardır. Bu iddialı unvanın elinde diploması olan öğrenciyi yanılgıya düşürdüğünü söylemek gerekiyor. Çünkü tarihçi kimliğine lisans düzeyinde ulaşılması çok zor görünüyor. Hele hele 110 ayrı bölümde neredeyse 110 ayrı program uygulandığı göz önüne alınırsa hangisinin en tarihçi hangisinin ortalama tarihçi olduğunu ayırt etmek tamamen güçleşiyor. Fakat bununla kalınmıyor, hemen her bölüm öğrencilerinin pedagojik formasyon alması halinde öğretmen olacağını vaat ediyor. Bu da öğretmen adaylarının sayısını artırmaktan başka bir işe yaramıyor.

Bunlara ilave olarak Tarihçi diplomasına sahip olanların maişet kaynakları arşivler, Kültür Bakanlığı, Türk İş birliği ve Kalkınma Ajansı, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı ve diğer kurumlar olarak sıralanıyor. Bu sıralamada tarih bölümlerinde *Osmanlıca* derslerinin ileri seviyede verildiği ve öğrencilerin arşiv belgelerini rahatlıkla okuduğu iddiası da yer alıyor. Halbuki gerçek tam da böyle değil. Bu yanıltmanın da hemen düzeltilmesi gerekiyor, çünkü bu kurumların hiçbiri özel olarak Tarihçi personel almıyor. Bunların personel alım ilanları takip edildiğinde görülecektir ki Türk Dili ve Edebiyatı, Kütüphanecilik, Arşivcilik ya da Bilgi Belge Yönetimi Bölümleri ve İlahiyat Fakültesi mezunları ile aynı havuzun içine konulmaktadırlar. Bu noktada hemen belirtmekte yarar vardır ki Osmanlıca bilmek arşiv uzmanı olmak için yeterli değildir. Arşivlerde belge okuma, özet çıkarma, tamir ve bakım gibi pek çok alanda hizmet içi eğitim kursuna tabi olmaktadırlar. Aynı durum tüm ihtisas gerektiren memuriyetler için de geçerlidir.

Şurası açıkça görülmektedir ki klasik anlamda üniversite-sanayi iş birliği diye şeklini bulan ortak çalışma veya belli bir işkoluna yönelik personel yetiştirme meselesi Tarih ve diğer beşerî bilimlerin kapısından geçmemektedir. Bu kapalı tutumu aşmaya çalışan birkaç bölüm olduğunu, diğerlerinin hiçbir şekilde ve hiçbir surette öğrencilere yeni ufuklar kazandırma eğiliminde olmadıklarını bildirmek istiyorum. Burada ironik bir şekilde öğrencilerin polislik, bekçilik, subaylık gibi mesleklere yönelebilecekleri meselesini de dışarda tutmak istiyorum.

Eğer diplomaların verdiği Tarihçi unvanını sadece tarihçilik mesleği açısından değerlendirirsek -her ne kadar abartılı bulduğumu söylediysem de- durumun biraz iyileştirme ile makul kabul edilebileceğini söyleyebiliriz. Fakat, bu mesleğin tek başına icrasının mümkün olmadığı, sahada akademisyen adaylığından başka karşılığının bulunmadığı gerçeğini de görmezden gelemeyiz.

Tarih bölümlerinin uyguladıkları ders programlarına dair eleştirilerimi yıllar önce Türkiye'de Tarihçilik konulu sempozyumda dile getirmiştim. Burada o konuları yeniden tartışmaya açmaktan kaçınıyorum. Ancak şu kadarını ifade etmeliyim ki öğrencinin kendi kendine öğrenebileceği derslerle bir öğreticinin desteği ile öğrenebileceği derslerin birbirinden ayrılması gerekmektedir. Yani her konu meslek bilgisi değildir. Tarihi bir konudur ve okunur öğrenilir. Oysa tarihi kaynakları okuma, analiz etme, ayrıştırma, tahlil, tenkit, tasvir ve yazma gibi hususlar meslek bilgisi içindedir ve bir öğreticinin rehberliğinde gelişir. Buna kısaca metodoloji de diyebiliriz. Tarih araştırmaları için metot bilgisi gerektiği gibi *Osmanlıca*

bir belgeyi okumak ve anlamak için de metot bilgisine ihtiyaç vardır. Bu bağlamda *Osmanlıca* derslerinin finali diyebileceğimiz *Osmanlı Diplomatikası* dersi muhakkak okutulması gereken bir derstir. Buna tarih kaynaklarında kullanılan üslup, şekil, metafor vs. yine bir öğreticinin desteği olmadan anlaşılamaz. Metoda dair konular kendi haline bırakılamaz ama diyelim ki Osmanlı Tarihi'nin türevi olan pek çok ders pekâlâ sadece kitaptan okunarak öğrenilebilir. Bunun meslekî bilgi ile ilgisi yoktur. Bu açıdan meslek içinde bazı derslerin niçin okutulduğu ile bazı konuların niçin okutulmadığı üzerinde ciddi bir tartışmaya ihtiyaç bulunmaktadır.

Buna bağlı olarak mesleki bilgiyi başka bir alana transfer etme meselesi geliyor ki aslında konumuzun başından beri söylemeye çalıştığımız husus da budur. Bir "Tarihçi'nin" kendi alanının dışında hangi mesleklere yönelmesi gerekir? Öğrendiği bilginin aktarımını nasıl sağlayabilir? O alanda bunu nasıl belirgin bir hale getirebilir? Aslında bizim hep başından beri tenkit ettiğimiz, vizyon- misyon, kariyer başlığı altında yazılan hususlara olan itirazımızın temel noktası buradan kaynaklanmaktadır.

Ülkemizde uygulanan sınav sistemi öğrencilerin kendi kişisel yeteneklerinden ziyade bilgi düzeyi, okuduğunu anlama, sayısal değerlerle düşünme gücü, sosyal bilimlerde temel kavramlar üzerinde düşünme gücü gibi ölçekler kullanmaktadır. Bu aşamayı geçen adaylar Üniversitede ikinci bir körlük dönemine sürüklenmekte ve sadece bölüm dersleri ile boğuşarak mezun olmaya çalışmaktadır. Oysa tam da bu noktada onun temel meslekî bilgilerinin dışında yeni donanımlara ihtiyacı vardır. En azından diplomasını almaya çalıştığı alanın bilgi birikimini aktarabileceği başka alanlara ilgisini yönlendirmek gerekmektedir. Bu alanlar yeni iş kolları demektir. Bu yeni iş kollarının ne olabileceği sorusunun cevabı ise onların tarih eğitimi sırasında edindikleri bilgileri rahatlıkla transfer edebilecekleri sahalar olarak tanımlamak mümkündür. *Yani temelde söylemek istediğimiz şudur: Lisansta tarih eğitimi alan bir kişinin burada edindiği bilgileri sadece tarihçilik mesleği sahasında değerlendirmesi gerekmez. Bu bilgileri transfer edebileceği alanlar da vardır ve eğer başarılabilirse çok değerli işler yapılmış olacaktır. Ancak bu konuda alan tarifi yapmaktan imtina ediyorum. Çünkü -temel ve teknolojik bilimleri ve iş kollarını hariç tutarak- sınırsız bir çalışma sahasının bulunduğunu söylemek istiyorum. Bu yönüyle fotoğrafçılıktan gezi yazarlığına, popüler tarih yazarlığından senaryo ve belgesel metin yazarlığına, musahhihlikten (düzeltmenlikten) editörlüğe, turizm rehberliğinden edebiyat ve tarih eleştirmenliğine varıncaya kadar pek çok iş alanında faaliyet göstermek mümkün görünmektedir. Sadece bunun tetiklenmesi ve bu yolların açılması gerekmektedir.*

Burada şunu üzülerek belirtmek gerekiyor ki 110 bölümden sadece üç veya dördü seçmeli dersler arasına öğrencilerin ufkunu açacak, onlara yeni iş olanakları konusunda fikir verecek dersleri serpiştirmiştir. Diğerlerinin ne böyle bir fikri ne de endişesi olduğu ortadadır.

Son olarak bazı bölümlerin programlarında yer alan derslerin ümit verici olduğunu ilave etmek gerekiyor. Bu dersleri değerlendirmeye alırken önerme şudur.

Örnek: Öğrenci eğer *Osmanlıca* dersi alırsa arşivlere girer. (p → q)

a-Marmara Üniversitesi Örneği:

İstanbul'un Fetihten Önceki Tarihi Mekanları →Turizm Rehberliği

İstanbul'un Osmanlı Dönemi Tarihi Mekanları → Turizm Rehberliği

İstanbul: Mekân ve Kültür→ Turizm Rehberliği

Selçuklu'dan Osmanlı'ya Türk Epigrafisi → Eski Eser Uzmanlığı

Selçuklu'dan Osmanlı'ya Türk Nümizmatiği → Antikacılık ve Para Bilimi Uzmanlığı

Okuma Kültürü →Editörlük / Yayın Danışmanlığı

Yayıncılık ve Editörlük →Editörlük / Yayın Danışmanlığı

Ürün Tasarlama ve Geliştirme / Tasarımcılık

Meslek Folkloru →Popüler yazarlık

Yaratıcı Yazarlık → Popüler yazarlık

Edebiyat ve Müzik → Popüler yazarlık

Mizah Kültürü → Popüler yazarlık

b-Sakarya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

Nümizmatik → Antikacılık ve Para Bilimi Uzmanlığı

Senaryo Yazımı (Üniversite Ortak Dersler Havuzu) →Senaryo Yazarlığı

Tarihsel Filmler (Üniversite Ortak Dersler Havuzu) →Sinema Eleştirmenliği

c-Hacı Bayram veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

Tarih Metin Yazarlığı / Popüler Metin Yazarlığı/Senaryo ve Belgesel Metin Yazarlığı

Türkiye'de Tarihi Yerler Bilgisi →Turizm Rehberliği

Antik Kentler ve Yaşam → Turizm Rehberliği

Popüler Kültür ve Tarih → Metin Yazarlığı

Mitoloji ve Tarih → Tasarım

d-Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

Tarih ve Roman → Yayın Eleştirmenliği

Mitoloji → Tasarım

Tarih Ve Sinema →Sinema eleştirmenliği / Senaryo doktorluğu

Eleştirel Söylem Analizi → Yayın Eleştirmenliği

Reklam ve Dil →Metin Yazarlığı

Edebiyat ve Mitoloji →Tasarım

Sonuç olarak tarih bölümlerinin ders programları incelendiğinde neredeyse tamamının öğrencilerin hayal gücünü genişletecek, onları farklı sektörlere yönlendirecek derslere sahip bulunmadığı görülmüştür. Oysa değişen ülke şartları göz önüne alındığında bölüm programlarının yenilenmesi ve düzenlemeler yapılması gerektiği ortadadır. Burada her bölümün kendi kendisine sorması gereken soru şudur? *Bizim bölümümüzden mezun olan öğrenci hangi alanda rekabetçi olabilir ve hangi sektörlerde kendisine yer açabilir?* Kanaatimce bu soru bölümlere emanet edilmiş olan gençlerin geleceklerini kurtarmak için özel bir anlam taşımaktadır.

Sayın hocam ve değerli müzakereciler sizi böyle didaktik bir anlatımla sıktığımı biliyorum, ama konu çok hassas olduğu için bazı yerleri okumam icap ediyordu o yüzden de ben de hazırlamış olduğum bu bildirinin neredeyse tamamını okudum. Çok teşekkür ediyorum ilginiz ve sabrınız için. Farklı platformlarda bulunan dinleyicilerimize de değerli sabırları için teşekkür ederim.

Moderatör

Prof. Dr. Hüseyin Muşmal

Gayet güzel önemli tespitleri içeren, son derece başarılı, katkı sağlayıcı bir analiz gerçekleştirdiniz. Bilakis biz fazlasıyla memnun olduk. Keşke biraz daha devam edebilseniz, ama müzakerecilerimizle dinleyicilerimizin soru ve katkıları üzerine zaten daha sonra bu mesele ile ilgili de derinlemesine analizler gerçekleştirilecektir. Buna imkân vardır diye düşünüyorum. Özellikle zatıalinize çok teşekkür ediyorum. Müzakerecilerimizden söz almak istediği için Murat Öntuğ hocamız ile devam edeceğiz. Kıymetli hocam buyurunuz.

Müzakereci
Prof. Dr. M. Murat Öntuğ
Uşak Üniversitesi

Teşekkür ediyorum sayın Hüseyin Hocam. Ben öncelikle Tufan hocama teşekkür ediyorum. Bizlere önceden metni göndermesi çok faydalı oldu, çünkü ben dün metni baştan aşağı okudum. Bazı notlar aldım, kendim ne tür bir katkı yapabilirim şeklinde düşünerek bazı çıkarımlar yaptım ve bunları not ettim. Müsaade ederseniz ben bu notlarımı hem Tufan hocama katkı olsun hem de farklı bir bakış açısıyla bazı hususları eklemek için sizlerle paylaşacağım. Öncelikle Tufan hocamız 110 tarih bölümünden bahsetti. Ben biraz tarih bölümünün değersizleştirilmesi durumundan bahsetmek istiyorum. Açık Öğretim fakültelerine tarih bölümleri de dâhil edildi. Herhalde hocam bunu örgün eğitim anlamında 110 tarih bölümü olarak ifade etti. Yaygın eğitim olarak şu anda 110 bölümün dışında Açık Öğretim Fakülteleri, İstanbul Üniversitesi'nin ve Anadolu Üniversitesi'nde olmak üzere 2000'e varan kontenjanla tarih bölümü öğrencisi almaya başladı. Son zamanlarda ise, eleştirel yaklaşımların ardından bu öğrenciler ne olacak düşüncesi ile bu kontenjan 500 civarına düşürüldü. Yani bunun bir de Açık Öğretim Fakültesi boyutu da var. Örgün öğretimin dışında, yüz yüze görüşülmeden, tamamıyla uzaktan eğitim yolluyla bir tarih eğitimine devam edildiğini ifade edeyim.

Yeni gelişmeler olarak da biliyorsunuz çift ana dal, bir de yan dal programlar üzerine kurulu bölümler var. Hocam ona değinmediğiniz için ifade ediyorum ve tabi öğrencilerimizin yeni bir fikir edinebilmeleri ya da biraz daha farklı alanlarda kendilerini geliştirmeleri temennisiyle... Özellikle YÖK'ün de ısrarla üzerinde durduğu ve defaten yazılar gönderdiği konular çift ana dal ve yan daldır. Fakat çift ana dal ya da yan dal da zaten çoğu fakültede yok ve yakın zamanda bunların icra edilmesi bekleniyor. YÖK öğrencilerin çift ana dal veya yan dal ile mezun olmasını istiyor. Buna göre de tabi ki programlarda belli bir değişim yaşanacak. Biz Uşak Üniversitesi Tarih Bölümü'nde özellikle OSD dediğimiz Ortak Seçmeli Dersler havuzu oluşturduk ve Tufan hocamın da az önce ifade ettiği üzere bir havuzda topladığımız bu ortak seçmeli dersleri üçüncü sınıfa yerleştirdik.

Çünkü biliyorsunuz birinci, ikinci sınıfta eğer kredi yetersizliği olursa öğrenci zaten üçüncü sınıfa geçemiyor. Bu anlamda üçüncü sınıfta güz ve bahar dönemlerinde ortak seçmeli havuz oluşturduk ve öğrencileri üniversitemizde bulunan bütün fakültelerin herhangi bir dersini seçmekte de serbest bıraktık. Yani bu mühendislik fakültesinden de olabilir, sağlıktan da olabilir. Mesela *İlk Yardım* gibi derslerin öğrenci tarafından seçilmesine müsaade edildi. Öğrenci belki biraz daha farklı öğrenme ve çalışma alanlarına doğru kayabildi.

Yine burada bir de akreditasyon konusuna değinmemiz gerekir diye düşünüyorum. Çünkü biliyorsunuz YÖKAK yeni oluşturuldu. Herhalde son zamanlarda buraya biraz da YÖK'e alternatif olur düşüncesi ile bakılıyor. Burası yoğun bir şekilde bütün bölümlerin akredite edilmesi konusunda devamlı olarak yazılar gönderiyor. Takip eden arkadaşlarımız da bunu bilir. Bu konuda biz de tarih bölümü olarak 2020 yılında akreditasyon sürecine dahil olduk. En azından altyapısını oluşturmak anlamında. Tabi ki büyük bir tepki oluştu, yani hocalardan büyük bir direnç geldi. Tarih bölümlerinin klasik hoca anlayışını bu yeni düzenlemeyi istemediler. Zaman içinde faydasının anlaşılacağını düşünüyorum. Nitekim, şu anda Tarih bölümümüz akreditasyon sürecine girdi. Hepinizin malumudur üç öğretim üyesi ile oluşturulan tarih bölümleri var. Ben akademide 27. yılın içerisindeyim. Üniversitede asistan, öğretim üyesi ve doçentlik gibi tüm süreçleri yaşadım ve bölümde değişik görevlerde bulundum. Tabii açılması en kolay olan da tarih bölümleri oldu. Hem de ana bilim dalına bakılmaksızın... Burada anlatıldığı üzere bunların içini dolduracak hoca var mı yok mu o da ayrı bir tartışma konusudur. Şu anda Türkiye'deki 110 bölümün pek çoğunun gece bölümü de vardır. Ankara, Hacettepe, İstanbul üniversiteleri gibi büyük üniversiteler hariç hemen hemen taşradaki bütün üniversitelerin ikinci öğretimleri mevcuttur. Geçen sene bölüm başkanı olduğumda ilk yaptığım icraatlardan bir tanesi gece bölümünün kaldırılması oldu. Tabii akabinde de hemen akreditasyon çalışmalarına önem verildi. Biliyoruz ki YÖKAK bunu ileride bir zorunluluk haline getirecek. Yani diyecek ki bu akreditasyon konusunu sağlayamamış bölümlere bir kota uygulayacağız. Bu nasıl olabilir diyorsanız öğrenci alımı ile ilgili olabilir ya da bölüme kadro verilmesi, akademik yükseltmelerle gerçekleştirilebilir. Yani bu durum bölümleri bir şekilde rayına oturtabilmek için yapılacaktır. Şu anda aşırı bir şekilde rektörler üzerinde tavsiye gibi gözüküyorsa da ileride ben bunun artık kaçınılmaz bir gerçeklik ve gereklilik olacağını düşünüyorum. Biz de FEDEK'e dahil olarak bu süreci başlattık.

Tufan hocam size şunu söyleyeyim tamamıyla bir evrak işi, yoğun bir evrak işi. Biz şimdi bunların tamamını öğrenciye uygulamak zorundayız. Öğrencinin aldığı en yüksek not, orta not, en düşük not, bunların kağıtlarını depoluyoruz, notlarını yazıyoruz vs. Yani muazzam bir arşiv odası oluşturduk; sizlerin de dediği gibi bu not seviyelerinin öğrencinin genel başarısındaki durumunun ne olduğunun kayıtlarıdır bunlar. Her dersin bir dosyası var şu anda. Yani mesela ben diyelim ki, *Osmanlı Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi* dersine giriyorum bu nedenle de ilgili ders için bir klasörüm var. Bunda öğrencilerimizin sınavları, devam durumları gibi birçok şeyi kaydediyorum.

Bu çerçevede konferanslar serisi başlattık, sosyal medyamıza ağırlık verdik, Instagram, Facebook, Twitter sayfaları açtık. Hocalarımızın yaptığı yayınları şu anda Tarih Bölümü sayfamızda tek tek yayımlıyoruz. Bunların hepsini katalogladık. Yani muazzam bir değişim ve dönüşüm içerisindeyiz. Bunu bir profesyonelleşme olarak görmek lazım. Bu çerçevede akreditasyon pek çok şeyi de beraberinde getirmiş oldu. Bunlardan bir tanesini size açıkça ifade edeyim. Mesela biz fikir tetikleme olayını çok önemsedik hocam. İki tane önemli ders ilave ettik bölüme. Şimdilik seçmeli yaptık ama zorunlu yapmayı da düşünüyoruz ki bunlar öngörümüzce şehirlerdeki yeni gelişmelere istihdam yaratacak bir alan kapısıdır. Bunu da burada sizlere ifade etmek istiyorum. Türkiye'de biliyorsunuz şu anda her ilde ya da her bölgede kalkınma ajansları oluşturuldu. Mesela bizim Uşak-Afyon bölgesinde Zafer Kalkınma Ajansı kuruldu. Tufan hocamın da belirttiği üzere Organize sanayi ve iş birliği projelerinde tarih bölümleri işlevsiz kalıyor. Fakat bu kalkınma ajansları biraz daha farklı ve bunlar tarih, kültürel, gençlik, aile ve sosyal projelere destek veriyorlar.

Bir şenlik, kültür festivali, bir tarih çalıştayı gibi değişik etkinlikler yapabilirsiniz. Bu çerçevede *Yerel Tarih Araştırmaları* ve *Uşak Tarihi* adında iki ders müfredata eklendi. Uşak Üniversitesinin Tarih Bölümü, öğrencilere öncelikli olarak geldiği şehrin tarihsel arka planını öğrensin ve buralar için proje üretebilecek bir tezi varsa ya da hocası ile bir proje yürütebilecekse buna bir katkı sunsun istedik. Bu dersler sayesinde şu ana kadar bir proje sunamadık belki, ama öğrenciler ve öğretim elemanları ciddi bir gayret içerisindeyiz. Kalkınma ajanslarının açmış oldukları projeler için 50 bin liradan iki milyon liraya varana kadar parasal destek veriyorlar. Yılda iki kez olmak üzere proje duyurusu yapıyorlar ve öğrenciler veya hocalar bir araya gelerek uygun projeleri buraya yazıyorlar. Bunlar sosyal, kültürel, toplumsal ve tarihi konuları barındıran projeler. Sanayiyle

tam bir bağı bulunmasa da sosyal kalkınmanın gerçekleştirilebilmesine odaklanmış durumdalar.

Maalesef tarih bölümleri açıldığı andan itibaren vizyon ve misyonlarında herhangi bir değişime gitmedi. Hacettepe Üniversitesini bunun dışında tutabilirsiniz, çünkü ifade ettiğiniz gibi onlar astsubay, polis ve benzeri mesleklere en azından yer vererek biraz daha gerçekçi bir yaklaşım sergilemişlerdir. Bölümler açılırken biliyorsunuz bunun vizyon ve misyonunu, amacını, yöntemini çok iyi belirlemek gerekiyor. Bunlar ÖSYM tarafından öğrenci yerleşme kılavuzunda yazılıyor. Tabii ki her bölüm altyapısına amacına uygun olsun olmasın bol bol vaatler dolduruyor. Tufan hocanın kastettiği, bu altyapının çok uzun ve biraz abartılı bir şekilde doldurulmasıdır. Biliyorsunuz formasyonlar da kaldırılmış durumda. Millî Eğitim Bakanlığı bunu kendisinin vereceğini ifade ediyor, ama şu ana kadar da bir çabaları olmadı. Bunu tezsiz yüksek lisansla yapacaklarını ifade ettiler, ama onunda nasıl ve kime tarafından yürütüleceği ile ilgili şu anda belirsizlik söz konusu. Şu anda eğitim fakültelerince verilen pedagojik formasyon; Tarih, Edebiyat, Sosyoloji vb. bölüm öğrencilerine artık verilmiyor. İki yıldır hiçbir öğrencimiz pedagojik formasyon almıyor ve böyle bir sertifikaya da sahip değiller. Öğretmenlik imkânı Fen-Edebiyat fakültelerinde okuyan öğrencilerin elinden büyük ölçüde alınmış gözükmektedir. Fakülte sayfalarında yer alan öğretmenlikle ilgili açıklamaların ivedi şekilde kaldırılması gerekiyor. Çünkü öğrenci muhtemelen artık bu fakültelerde formasyon alamayacak ve mezun olduğunda öğretmen olamayacaktır. Tarih bölümüne gelen öğrencilerin büyük çoğunluğu bu durumun farkındalar. Şöyle ki, *Osmanlıca* ve *Tarihi Metinler* gibi dersler tarih bölümlerinin zorunlu temel dersleridir. O nedenle de öğrenci "hocam ben bekçi, polis, asker olacağım gibi sebeplerle bu derslerin gereksizliğini ve neden zorunlu tutulduklarını" açıkça ifade etmektedirler. Mevcut istihdam durumu bu şekilde devam ederse; ileride *Osmanlıca I* ve *II* hariç olmak üzere, *Tarihi Metinler*, *Paleografya* gibi dersleri seçmeli yapmak zorunda kalacağımızı düşünüyorum.

Tarih bölümleri öğrencilerimiz açısından yeni bir gelişme ise son yıllarda kapsamı ve etkinlikleri artan Kent Konseyleridir. Kent konseylerinin şehirlerde her konuda muntazam bir çalışma içinde olduğunu biliyoruz. Yine Kent Müzeleri de yeni şehircilik konseptinde bölgenin tarihi, kültürel, toplumsal değerlerinin sergilenmesi bakımından önemli bir görev gerçekleştirmektedir. Elbette valilik, kaymakamlık, STK'lar ve belediyelerin öncülüğünde yörelere özgü (Milli Mücadele, Kurtuluş, Kuva-yi Milliye vs.)

konseptlerde farklı müzelerde açılmaya devam etmektedir. Kent Konseyleri, Kent Müzeleri, kent konseptine uygun açılan diğer müzeler, tarih bölümü mezunları için yeni bir istihdam alanı oluşturmaya yakın gözüküyor. Özellikle Kent Konseylerinin gençlik kolları, kültür kolları, kadın kolları gibi farklı içeriğe sahip çalışma grupları bulunmaktadır. Belediyeler Kent Konseylerinin masraflarının büyük kısmını karşılıyor; ücret ödemesi yapıyor, yer tahsis ediyor, pek çok projenin gerçekleşmesine imkân sunuyor. Tarih bölümü öğrencileri modern şehircilik anlayışının bir ürünü olarak ortaya çıkan kent konseyleri, kalkınma ajansları, kent müzeleri, yerel tarih içerikli müzeler ve belediyenin diğer kültür altyapılarında iş bulabilirler. Bunun için yerel tarih dersleri ile bitirme projelerinin, *Uşak Tarihi* dersi örneği gibi şehir tarihi dersi konulması ve projeler yaptırılması, tarih öğrencilerine yeni şehirlerin kültür ve tarih alanlarının inşasında yeni istihdam alanları açacaktır diye düşünüyorum.

Sabrınızdan dolayı çok teşekkür ediyorum. Sağ olun.

Moderatör

Prof. Dr. Hüseyin Muşmal

Murat hocamıza çok teşekkür ediyoruz. Tufan hocamızın ifade ettiği hususlarla ilgili tespitlerini beyan etti ve önerilerini ortaya koydu. Bu anlamda bende bu önerilerle ile ilgili birkaç düşüncemi paylaşmak istiyorum. Özellikle kültür varlıklarını koruma kurullarında, illerde veya tarihi kentlerde, belediyelerde özellikle koruma kurullarında tarihçi üyeler yok. Sanat tarihçisi, mimar, arkeolog ve şehir plancısı bulunduğu halde ayrıyeten tarihçilerin de bu koruma kurullarında bulunması ile ilgili hukuksal altyapının düzenlenmesi adına birtakım girişimlerde bulunulabileceğini düşünüyorum. Tufan hocam özellikle söyledi, Türkiye'de tarihçi diye bir kadro yok, öyle bir kadro bulunmuyor ama tarihçilerin istihdam edildiği kadrolar var, belki belediyelerde de, bu koruma kurullarında da tarihçi kadrosu ihdas edilerek tarihçilerin de şehre dokunmalarına fırsat tanınabilir. Bu da şehirle ilgili bir başka veçhe. Bunu paylaşmak istedim. Formasyonla ilgili olarak da hepimiz biliyoruz zaten Millî Eğitim Bakanlığı, adaylar KPSS'ye girdikten ve öğretmen alımını gerçekleştirdikten sonra hizmet içi eğitim olarak formasyonu verecek. Bununla ilgili olarak açıklamalar da yapıldı tabii. Önümüzdeki günlerde bu uygulamayı göreceğiz. Biz de iki senedir formasyonu Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi'nde veremiyoruz.

Çok teşekkür ediyorum. Şimdi Teyfur hocama dönmek isterim.

Konuşmacı
Prof. Dr. Tufan Gündüz

Bu arada bir soru var, hemen kısaca cevap vermek istiyorum. Hacettepe Üniversitesi Tarih Bölüm Başkanı Ramazan Acun diyor ki; "öğrenme sadece derslerle olmaz. En etkili öğrenme biçimi araştırma projeleri yoluyla gerçekleşmektedir. Tufan hoca tarih bölümlerinde yapılan projeleri ve bunlara öğrenci katılımını incelmiş mi?" Diyoruz ki çocuğun kitap olarak okuyup öğrenebileceği konuları ders olarak vermeyin. Gitsin kitaptan okusun, ama bir öğreticinin varlığına ihtiyaç duyulan dersler var ki orada öğretici lazım, orada hoca lazım. Araştırma projelerine gelince... Bir öğrenci araştırma projesinde sadece işçi olarak bulunabilir yani sadece personel olarak veya yardımcı eleman statüsü ile projeyi besleyebilir. Onların tanımları var, öğrenciler projelerde bu şekilde bulunabilirler. Bir öğrencinin bir projede yer alması projeyi yürütenin inisiyatifindedir. Dolayısıyla bir öğretim üyesi projesinde öğrencileri istihdam ediyorsa o onun kendi inisiyatifidir. Ama 115 tarih bölümündeki bütün hocaların aynısını yaptığını söylemek mümkün değil. Zaten bizim konuşmamız neyin üzerine? Tüm bölümlerin ortak problemi üzerine... Tufan hoca tarih bölümlerinde yapılan projelerde bunlara yönelik öğrenci katılımını incelemiş midir? Hayır incelemedim. Bunlarla ilgili bir veri yok, nerede bu veri? Yayınlandı mı? Mesele o değil.

Moderatör
Prof. Dr. Hüseyin Muşmal

Hocam o zaman bir soru daha var yönlendirilmiş arzu ederseniz. Soru şöyle hocam: "Boğaziçi, OTDÜ gibi üniversitelerimizin bazılarında halen yer yer birinci sınıftan, üniversitenin diğer pek çok bölümünde olduğu gibi temelden Matematik gibi ana dersler veriliyor. Bunlar, eğitim sistemi düşünülürse Türkçe-Sosyal, yani TS branşında olan öğrenciler için zaten bir kaçınma unsuru, o derslerin halen bu üniversitelerimizde okutuluyor olmasının tarih bölümü öğrencisinin iş dünyasına yönelik olarak nasıl bir faydası olabilir? Hocamızın bu durumu nasıl değerlendirdiğini öğrenebilir miyiz?"

Konuşmacı
Prof. Dr. Tufan Gündüz

Diğer oturumlarda da en çok konuşulan konulardan biri buydu. Mesela Prof. Dr. Yunus Koç diyor ki *Sosyolojiye Giriş* dersi verelim, şöyle bir itiraz yükseliyor: "bunu kim verecek, öğrenci kaldırabilir mi kaldıramaz

mı?" Öğrencinin hangi profilden geldiği bölümün sorunu değildir, öğrencinin kendi sorunudur. *Matematik* dersinin verilmesi ya da *Uzay Bilimleri* dersinin verilmesi bölümün çıktısına pozitif bir katkı sağlıyorsa bu ders verilmelidir. Öğrenci bunu anlamaz, anlamazsa mezun olmasın. *Osmanlıca,* öğrenci kaldıramadığı için hafif bir içeriğe sahip olarak veriliyormuş. O zaman bölüm tanıtımlarına biz *Osmanlıca*yı iyi bir şekilde okutuyoruz diye yazılmasın. Yani öğrencinin profili öğrencinin kendi sorunudur, bölümün sorunu değildir.

Matematik dersini anlayıp anlamamak gene öğrencinin sorunudur, ama altını tekrar çiziyorum bir bölüm *Matematik* dersini vermekten mesela şöyle bir şey düşünüyorsa; "ben öğrencideki matematiksel düşünme gücünü arttırarak tarih bölümündeki bazı konuların analizinde oradaki güçten istifade etmek istiyorum" diyorsa doğrudur; öğrenci de kuzu kuzu öğrenmelidir. *Burası fabrika değil, diploma fabrikası hiç değil*. Bu yüzden dersleri mantıklı bir yere oturttuğumuzda bir faydası vardır. Oturtmazsak zaten aynı şeyi konuşuyor oluruz.

Diplomatika dersi verildiğinde bakalım kaç kişi sınıfa geliyor? Ama öğrenci kâğıdı gördüğünde yazı stilini tanısın diye bu dersi vermek zorundasınız. Kendimden bir örnek ile anlatayım. *Diplomatika* dersi 10 kişiyle ancak açılabiliyordu, seçen öğrenci sayısı yedi kişiydi. Niye? "Tufan hoca canını çıkarıyor öğrencinin, hocanın dersini geçmek zor, bu yüzden de onun dersini seçmeyelim" diyorlardı. Yedi kişi rüşvetle üç kişi buluyordu ve ders de ancak o zaman açılabiliyordu. Yedi kişinin dersini düzgünce veriyorduk, üç kişiyi de lütfen ve keremen idare ediyorduk (!) Şimdi vermeyelim mi yani bu dersi? O öğrenci anlamıyor, ne yapalım? Mesele bölümünün kendi karakterini nasıl belirlediği meselesidir...

Müzakereci
Doç. Dr. A. Teyfur Erdoğdu
Yıldız Teknik Üniversitesi

Merhabalar, Tufan hocaya özellikle tespitleri için teşekkür ediyoruz. Ben bir sınır dahilinde konuşmam gerektiğini düşünüyorum. O da yedinci oturumun başlığı olan *İş Dünyasına Yönelik Dersler*. Tarih derslerinin, tarih bölümlerinin elbette birçok sorunu var. Fakat bize tahsis edilen konu iş dünyasına yönelik. Tufan hocamın da vurguladığı üzere, belirtmeliyim ki iş dünyası dediğimiz zaman bir talepten bahsediyoruz. Bu talebin oluşturulması, yapay şekilde oluşturulabilir, bir de gerçekten tarihçiye yönelik bir talep var mı? Şöyle diyelim, mesela eczacılar ile mimarlar ve bir de bir iki uzmanlık dersi ile bir diş hekimi mezun olur olmaz hemen kendi işyerlerini açabilirler. Şimdi tarihçiye ihtiyaç, gerçek ve yapay olarak ikiye ayrılabilir. İş dünyası dediğimiz zaman bunun içine iki alan dışındaki her şeyin dahil edilmesi gerektiğini düşünüyorum. Birincisi, öğretmenler. Öğretmenleri ben iş dünyasının dışında tutuyorum. Çünkü onlar bana algı olarak doğal bir uzantı gibi görünüyorlar. İkincisi de akademik kariyer yani bir tarihçinin hakikaten bir akademik kariyer yapması. Bunu da iş dünyası dışında tutuyorum.

İş dünyası içine dahil ettiklerimi de genel olarak Tufan hocam söyledi. Tarihçiler, sanayi olabilir, bunun içinde memuriyet manasında olarak devletin çeşitli alanları olabilir, ya da askeriye olabilir veya işçi sınıfının içine dahil olabilir. Bunları arttırmak mümkün. Şimdi ben burada çok önemli bir hususu hem Tufan hocadan hem de Hüseyin hocadan duydum. O da bence gerçek bir taleptir, yani yapay bir talep değil. Belediyelerde mutlaka mimar gibi, şehir planlamacısı gibi bir tarihçinin istihdam edilme mecburiyeti olduğunu düşünüyorum. Şehirli atölyesi ismi ile yaklaşık olarak 70-80 tane şehri, belediyelerin davetlisi olarak gezdik. Orada mimarların ve şehir planlamacılarının bir de sanat tarihçilerinin ulaşamadığı, idrak edemediği meselelerin tarihçiler tarafından idrak edileceğini düşünüyorum. 700-800 tane ilçe belediyesi olsa yine 700-800 kişilik bir istihdam doğabilir. Okulları ve buralardaki öğretmenleri saydık, üniversite ve akademisyenleri de... Bence bunların içine mutlaka belediyelerin de dahil edilmesi gerekiyor. Bunlar işte gerçek taleplerdir. Yapay talepler neler

olabilir? Yani iş dünyası tarihçiye nasıl ihtiyaç duyuyor ya da duyabilir? Tufan hocam bunları çok güzel izah etti. Mesela bir editörlük, bu iş dünyası için bir araç. Kitap sanayii diye bir sanayi var. Kitapçılık ya da yayınevi, bunlar artık bir sanayidir. Burada buna yönelik dersler tasarlanabilir, doğru. Mesela tekel gibi ya da başka büyük firmalarımız da var; İş Bankası gibi Ziraat Bankası gibi yani yarı özel de olabilir, tamamen serbest de olabilir. Buralarda da tarihçiler istihdam edilebilir. Peki buralardaki istihdam nasıl mümkün olabilir? Bu yapıların tarihlerini bir tarihçi eliyle üretmek yoluyla olabilir. Yani bu bitmeyecek denli geniş bir alandır. Diyelim ki ele alınan Ziraat Bankası olsun, çok rahat 25-30 yıl sürecek ciddi bir çalışma olarak tarihçiler oturup o kurumun geçmişini yazabilir.

İş dünyası denildiği zaman bazı zorlamalara da gerek olmadığını düşünüyorum. Örneğin büyük market zincirleri. Bunlar ticaret erbabı ve tarihçi talepleri de yok. Bunlar Murat hocanın söylediği gibi projeler vasıtasıyla belli platformlarda yani Zafer örneğinde olduğu gibi buluşturulup, bir finans sağlanması yolunda tarihçilerin önünü açabilir. Fakat ben Tufan hocanın önemli bir vurgusu olduğunu düşünüyorum. Dedik ki bizim konumuz iş dünyasına yönelik dersler. Tufan hoca şunu dedi; belki de en doğrusunu söyledi, bu derslere hiçbir şekilde tevessül etmemek, bu derslere yönelmemek. Ve tarihin araçsallaştırılmasından kaçınmaktan bahsetti. Belki bu daha doğru bir tutum olacaktır. İş dünyasına yönelik dersler tasarlamak yerine biz kendi yolumuza bakalım. Arz talep dengesi bakımından bu hususta bir talep olmaz ise öğrencilerin tarih bölümlerine olan rağbeti de azalabilir. Fakat burada iki önemli ayrımın YÖK tarafından bence tespit edilmesi gerekiyor. Bir; bütün tarih lisans programlarını kapatmak ve tarihi lisansüstü programlar için kullanmak ve bunun bazı alanlar için mecbur kılınması. Örneğin sosyoloji lisansı yapmış fakat bir alanda çalışabilmesi için tarih lisansüstünü tamamlamış olmasının gerekli kılınması, yani hukuk lisansını tamamlamış olan birisine tarih yüksek lisansını tamamlamadan hukuk diplomasını vermemek. Tabii bu durumu tam tersi için de düşünebiliriz. Tarih lisans programlarını sosyal bilimlerde mecburi bir eksene oturtmak da gerekmekte. Aynı hususta programı düşündüğünüzde ise tarih okumak zorunda olunması ama müfredatın daha temele indirgenmesi ortaya çıkacaktır.

Bugün bilgiye ulaşmak zor değil, kastedilen tarihçi nasıl olunuru öğretmek, sonra da arkasından iki sene daha sosyoloji okuyunca o kimseyi sosyolog olarak mezun etmek. Çünkü meslek erbabı dediğimiz zaman ben bir eczacı ya da bir mühendis yapabiliyor iken, tarihçinin kendi işyeri-

ni açabilmesi gibi bir olanağı öğrenciye veremiyorum. Böyle bir şey yok. Benim tarihçim olsun, benim eczacım olsun gibi söylenen bir mevzu değildir bu. Yani biz bugün çeşitli mezunlar olarak çeşitli ağları kullanarak, diyelim Sabancı ailesinin tarihini, Koç ailesinin tarihini yazıyoruz, ama bunlar gerçek talepler olmasına rağmen tarih mezunları ile buluşmuyor. Bu tür kanalların açılması da önemli olabilir, yani çeşitli ailelerinin çeşitli şirketlerin tarihlerinin yazılması için de sadece Murat hoca'nın söylediği kalkınma ajansları değil ama, farklı aracı kurumların ortaya çıkmasının gerekli olduğunu düşünüyorum.

Bir katkı olması itibariyle belirtmeliyim ki, lisans düzeyindeki tarih bölümü ya süresi kısaltılarak tıp dahil birçok bölüm de mecburi hale getirilebilir ya da lisans programı tamamen ilga edilerek lisansüstü programı ve bazı bölümler için zorunlu lisansüstü programı olarak konulabilir. Çünkü lisans öğrencileri bu bölümde okudukları zaman ucu olmayan karanlık bir tünele giriyorlar. Sosyologlar ve arkeologlar için de bu geçerli, yani bir sosyoloji dükkânı açamıyorsun. Bunların arasında en şanslıları psikologlar. Psikoloji mezunu olan biri hatta olmayanlar bile psikolojik danışmanlık iş yerini rahatlıkla açabiliyor. Bu bakımdan ben üniversitelere vazife düştüğünü düşünüyorum. Yani üniversitelerin, iş birliği çerçevesinde tarih mezunlarının, arkeoloji, sosyoloji, antropoloji mezunlarının iş bulmalarına yönelik aracı kurumlar gibi bir tutum takınması bana akılcı bir teklif gibi geliyor. Tarih bölümleri olarak değil belki, fakat üniversiteler olarak üniversitelerin iş bulma konusunda aracı olma güçleri olabilir. Tarih bölümlerinin bu gücü tek başına edinmesi bana zor geliyor. Dediğim gibi gerçek ve yapay talebi ayırt edip gerçek talepler konusunda hakkımızı sonuna kadar savunmamız yani Hüseyin ve Tufan hocanın vurguladığı gibi belediyeler hususu ön plana çıkarılabilir. Yapay talep olarak ise üniversiteler aracılığı ile bunları bizim oluşturmamız mümkün. Büyük aileler, büyük şirketler bunların tarihlerinin yazılması üniversitelerin aracılığı ile mümkün olabilir diye düşünüyorum ve fazla uzatmamak adına da sözümü burada kesiyorum.

Teşekkür ediyorum.

Moderatör

Prof. Dr. Hüseyin Muşmal

Çok teşekkür ediyoruz Teyfur hocam, çok sağ olun. 2014 yılında şehir atölyesinde sizi ağırlamıştık Konya'da, benim danışmanı olduğum *Genç*

Tarihçiler Topluluğu vesilesiyle, şimdi orayı da hatırlamış olduk. Çok teşekkürler.

"Hibrit eğitimde eğitim kalitesi düştü ama öğrenciler, öğrenci merkezli olarak kalitesini arttırdı, böyle bir eğitim modelinin gelecekte bizim için iş dünyasına yönelik olarak bir katkısı, faydası olabilir mi?" şeklinde bir sorumuz var.

Konuşmacı
Prof. Dr. Tufan Gündüz

Şimdi ben hibrit eğitimi önermiyorum, önce onu söyleyeyim. Ben seçmeli dersler listesinin çoğaltılarak, düzeltilerek öğrencinin hayal dünyasını açacak, ufkunu açacak derslerin getirilmesinin gerektiğini savunuyorum. Yani siz *Yaratıcı Yazarlık* diye bir ders koyduğunuzda öğrenciniz senaryo yazarı olmuyor, ama içlerinden bir tanesinin olma ihtimali var. Birine ufuk açıyorsunuz, birine *Metin Yazarlığı* diye ders koyduğumuzda hepsi popüler tarih yazarı ya da belgesel yazarı olmuyor, ama birinin ufkunu açmış oluyorsunuz. Benim kastettiğim bu. Ama siz bu çeşidi çoğaltırsanız zaten tarih bilgisi ile yeterince tarihi hayal gücüne ulaşmış olan biri bu bilgisini belki bir hat sanatına, belki bir tezhip sanatına, belki bir tiyatroya, belki bir musahhihliğe/düzeltmenliğe bile yansıtabilir. Benim söylemeye çalıştığım oydu.

Moderatör
Prof. Dr. Hüseyin Muşmal

Çok teşekkürler hocam.

Müzakereci
Doç. Dr. Teyfur Erdoğdu

Bir şey söylemek istiyorum bu konu ile ilgili. Dikkat edelim bizim de rakiplerimiz var, arşivcilik, edebiyat bölümleri bizim rakibimiz. Yani ben bir yayınevi sahibi olduğumda elbette tarihçiyi edebiyatçılarla karşılaştırdığımda eğer bir düzeltmenlik söz konusuysa edebiyatçıda karar kılabilirim.

Konuşmacı
Prof. Dr. Tufan Gündüz

Ama bu böyle. Özellikle "düşünen yayınevleri" de tercüme kitaplarda tarihi kavramların yazılmasını son derece perişan hale getiriyor ve bırakı-

yor. Bir tarihçi olsa mesela siz, kitabı açtığınızda Timur'un adının *Tamerlan* diye yazıldığını gördüğünüzde kitabı hemen atıyorsunuz bir kenara. Neden? Yahu bunu çocuk bile bilir, Tamerlan diye yazılmayacağını, Timur diye yazılacağını... O yüzden orada tarihçinin aslında kendi sektöründe kendi alanında başarılı olma ihtimali var.

Müzakereci
Doç. Dr. Teyfur Erdoğdu

Orada aslında çevirmenlere dikkat edelim. Belki Çeviri bölümlerine yani mütercim tercümanlık bölümlerine bir tarih eğitiminin verilmesi başka bir seçenek olabilir. Fakat burada kritik bir mesele daha var. Tarihin bağımsızlığı meselesi. Bize ayrılan konu iş dünyasına yönelik dersler, eğer tarihin bağımsızlığı meselesine girersek onun araçsallaştırılması gibi bir sorunla da karşı karşıya kalabiliriz. Benim kastettiğim çevirmenlere veya başka bölümlere tarih dersleri verilmesi üzerine. Yoksa diğer türlü bizim istiklalimizi korumamız lazımdır, kaldı ki TTK'nın kuruluş felsefesinde de bu bulunmaktadır. Yani bizim mesleğimiz biraz entelektüel bir meslek, Tufan hocanın ifade ettiği gibi paranın nasıl kazanılacağı ile pek de fazla ilgisi olmayan bir bölüm aslında.

Biz, arşivcinin tersine, entelektüel bir insan yetiştiriyoruz. Çünkü entelektüel yetiştiren bir bölüm olarak o entelektüelin nasıl para kazanacağı ile ilgili derslerin sayısını arttırmaya başladığımız zaman bölümlerimizin araçsallaştırılması söz konusu olacaktır. Evet öyle hocalarımız çeşitli seçmeli dersler açabilirler, problem yok bunda. Fakat bölümün bir omurgası var. O yüzden iş dünyasına yönelik dersler kapsamında kalmaya çalışıyorum ama omurganın da zedelenmemesi söz konusu. O yüzden de şunu söyledim: "eğer hakikaten biz piyasaya yönelik bir bölümleşmeye veya bir evrimleşmeye gireceksek bölümlerimizi kapatalım." Az evvel tamamen kapatalım dememin de sebebi buydu. O zaman sosyologlara, hukukçulara malzeme üreten bir bölüm olacağız ki buna da hiç gerek yok. Oradaki bir ironiydi.

Konuşmacı
Prof. Dr. Tufan Gündüz

Ana fikirden hiçbir zaman vazgeçmiyoruz, yani bir tarih bölümü olduğu fikrinden hiçbir zaman uzaklaşmıyoruz. Fakat diyoruz ki öğrencinin ufkunu açacak dersleri koyduğumuz zaman bunlardan bir tanesi evet tarihi de araçsallaştırarak, yani tarih bölümünden öğrendiği bilgileri ve donanımı gi-

dip orada kullanarak bize çok daha güzel bir netice ortaya çıkarabilir. Bir tasarım da olabilir, bir çizgi film de olabilir, sinema sektöründeki bir danışmanlık da olabilir. Hepimiz bunun farkındayız değil mi? Türkiye'de çekilen dizilerdeki kostümleri düşünün, karakterlerin hepsi neredeyse Viking kıyafetiyle dolaşıyor, İlk Çağ elbiseleri ile dolaşıyor. Yani orada bir tarihçinin dokunuşuna ihtiyaç var mı yok mu? Bunun için o kişinin doğru zamanda doğru yerde bulunmasını sağlayacak argümanlar geliştirmeliyiz. Ama ben demiyorum ki metin yazarlığı asli derstir. Bunun dışında bir şey yok, öyle bir şey yok. Seçmeli dersleri daha dikkatli düzenleyelim diyorum.

Moderatör
Prof. Dr. Hüseyin Muşmal

Biz bir dönem Selçuk Üniversitesi'nde çalışırken *Yaygın Seçmeli Dersler* diye bir uygulama başlatılmış idi ve öğrenciler %20-30 oranında İletişim Fakültesinden, Radyo-Televizyon-Sinemadan, Sanat Tarihinden, Arkeoloji bölümlerinden işte Müzecilik gibi başkaca dersler de alarak, aslında onların alanı ile ilgili belki özel sektöre yakın düzeyde dersler alabilmişlerdi. Bunu tarih bölümlerinde belki bütünüyle vermek mümkün değilse de üniversitelerde sizin de işaret ettiğiniz gibi yaygın seçmeli dersleri, hatta sayısal bölümlerden dahi almak suretiyle belki biraz daha arttırabiliriz.

Müzakereci
Doç. Dr. İbrahim Serbestoğlu
Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Hocalarımı saygıyla selamlıyorum. Şimdi aslında Tufan hocam bizim düşüncelerimizi ifade etti. Murat hocam ve Teyfur hocam da onların üzerlerine katkıda bulundu. Galiba burada tartışacağımız temel şeylerden bir tanesi üniversite bence. Üniversitenin ne olduğunu eğer tanımlayamazsak konuştuklarımız bir duvara toslayıp geri geliyor. Mehmet Akif Darülfünun'da ders verirken sene başında öğrencilere ilk derste şöyle dermiş: "Ne burası üniversitedir ne ben üniversite hocası ne de siz üniversite talebesisiniz; bunu bilerek derse başlayalım." Galiba üniversite kavramı bizim hayalimizdeki gibi değil. Tufan hocamın metnini okudum, birçok insanın hayalini kurduğu tarih bölümlerinin programlarına Hocamın inceliği ve eleştirel gözüyle bakınca "aslında temel itibariyle bu böyle miymiş?" demeye başlıyoruz. "Üniversitenin amacı nedir?" ona bakmamızda fayda var.

Birçok üniversite KPSS'de başarılı oldu diye öğrencilere bunun reklamını yapıyor. Üniversitenin vizyonu devlete memur kazandırmak olmamalı. Hele hele KPSS sınavında öğrencinin başarısı bir üniversitenin içler acısı halini ortaya koyar diye düşünüyorum. Çünkü KPSS başka bir şey. Eğer bir öğrenci üniversitedeki dersinden dolayı burada başarılı olabiliyorsa orada bilimsel düşüncenin, eleştirel yorumların çok kısır olduğunu düşünüyorum ben açıkçası. Bu açıdan tarih bölümünün de amacının ne olduğunu saptamak lazım. Tarihçi kimdir ona bakmak lazım. Mesela dün müzakere eden hocalarım arasında aslında gerçekten tarih çalışmalarıyla ödül almış, ama lisanslarını tarih bölümü dışında yapmış hocalarımız vardı. Gıpta ile okuyoruz çalışmalarını, yani harika bir bakış. O zaman buradaki benim temel bakışım şu; bir defa bilimsel olarak bir bölümü metodoloji üzerine kurmamız lazım. Metodolojinin haricindeki diğer dersleri ikinci basamağa atmak lazım, yani dört yıl boyunca metodolojik olarak, bilimsel olarak bilimsel bilgiye nasıl ulaşacağını, bunu nasıl yorumlayacağını ortaya çıkaracak zihniyette kişiler yetiştirmemiz lazım. Dün Fatma Acun'un kullandığı bir cümle vardı: *"Tarih bilgi yığını değil düşünce biçimidir"* şeklinde... Bence tarih bölümlerinin girişine asılması gereken bir cümle kurdu.

Bu açıdan bakıldığında bilgiden daha önemli olan şey, aslında bir çözüm önerisi de olarak, bölüm derslerinin en fazla %50'sinin zorunlu ders olarak organize edilmesi. Kalan %50 seçmeli dersler içinse %30'u bölüm içi seçmeli dersleri, %20'si ise bölüm dışından alınması gibi bir kota konulabilir. Ama bölüm dışında diyelim ki edebiyat bölümünde bir ders var veya tiyatro bölümünde bir ders var, Tarih Bölümü öğrencisi bu dersi seçsin. Bu dersi seçtiğinde tarih bölümü öğrencisi belki de kendi içerisindeki cevheri ortaya çıkartabilir. Bütün bunları söylerken tabii içinde bulunduğum bölümünde seçmeli dersi zorunlu seçmeli olarak öğrenciye seçtirdiğini de maalesef göz önünde bulunduruyorum. Böyle de bir sıkıntımız var. Herhalde başka bir ülkede zorunlu seçmeli diye bir kavram yoktur. Elimizdeki imkanların ne olduğuna bakmak lazım.

Bir diğer şey burada seçmeli derslerin ne olacağı meselesi. Tabi bu hocalar arasında çokça tartışılabilir. Herkes kendi dersinin olmazsa olmaz olduğunu düşünüyor. Tufan hocanın da belirttiği üzere, bir kitaptan edinilebilecek bilgilerin oluşturduğu konuyu ders haline getirmemeliyiz. Bu bakımdan düşünülürse binlerce kitap üzerinden binlerce ders teşkil edilebilmesi mümkün. Temel teorik bir çerçeve verdikten sonra çok fazla detaya girmek gerekir mi buna bakmak lazım. Bir de ülkemizin şöyle bir sıkıntısı var: Evet tarih bölümleri bulunan üniversiteler çoğaldı ve muhtemelen gelecekte devlet bu kadar üniversiteyi finanse edemeyecek. Sanırım şöyle bir yönteme geçeceğiz. Mesela bir sermaye koyuyorum, bir milyon liranızı veriyorum, hocalarınızı da alın, her yıl 20 tane 30 tane de öğrenci alırsınız; bu öğrencilerle de üretime başlarsınız. Birinci sınıftan itibaren bu öğrencilerle o bölüm dergi mi çıkartır, kitap mı çıkartır, bunları satışa yönelik bir uygulamaya mı geçer veya farklı bir işle mi uğraşır bilinmez ama bu sermayeyi bitirdiği zaman o bölüm belki de kapanacaktır. Hatta sermaye arttırıldıkça bölüm hocaları da bundan teşvik primi alacaktır veya belki de benzeri bir düzenlemeye gidilmek zorunda kalınacaktır. Ben bunun başka türlü olamayacağını düşünüyorum.

Bir de tabii temel unsurlardan bir tanesi sanayi iş birliğiyle ilgili olan madde. Ben hem Amasya Üniversitesi'nde hem de şu an Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde tarih bölümlerinin kurulmasında ve derslerin belirlenmesinde rol aldım, ama hiçbirinde sanayi sektörü bizden nasıl bir ders bekliyor veya ne bekler, bunu hiç düşünmemiştim açıkçası. Benim böyle bir görevim olduğunu da düşünmemiştim. Tufan hocamız da böyle bir görevimiz tırnak içerisinde olmayabilir, yani yoktur dedi. Sağ olsun o görevi de

bize aslında yüklemedi. Ben Tarihçi daha iyi nasıl Tarihçi olur bunun derdindeyim açıkçası. Dolayısıyla da tarih alanı dışında çocuğun kariyerini geliştirecek ve girişimcilik ruhu kazandıracak dersleri kim belirleyecek? Kim koyacak? Galiba burada üst yönetim, üstyapı devreye girmeli diye düşünüyorum.

Bir başka husus ise ister Tarihçi olsun ister başka bir kişi, gelecekte bütün meslekler için artık diplomanın çok etkili olmadığı bir döneme geçeceğiz. Teyfur hocam aktif olarak işin içerisinde, atölye çalışmaları belki de daha fazla kazanç elde ettiriyor çocuğa. Yani çocuklar okulun, binanın dışına çıktıkça daha fazla kazanıyor. Çünkü bu onlara psikolojik olarak da etki eden bir şey. Ama buranın dışına çıktığında, sınıfın dışına çıktığında hocayla daha gayri resmi sohbetler ediyor ve daha farklı bir düşünce tarzı oluşabiliyor. Dolayısıyla üniversitenin, dört duvarın dışına çıkmak herhalde gelecek açısından önemlidir diye düşünüyorum.

Temel soru şu, gelecekte mezun olan bütün çocuklara sorulacak şey, "Senin artın nedir? Bu artıyı ortaya koyan şeyse mesela yan dal olabilir. Fatih Durgun hoca bildiğim kadarıyla lisanstan tarihçi değil, yabancı dilden mezun olmakla birlikte tarih alanında dersler almış, kendini geliştirmiş, gerçekten gıptayla okuduğumuz bir kişi. Dolayısıyla bugün baktığımızda tarih bölümünden mezun olsa bile kişi farklı alanlarda, farklı kimselerden aldığı derslerle herhalde farklı çalışma alanlarını kendisine yaratacaktır diye düşünüyorum.

Söyleyeceklerim bunlardır. Çok teşekkür ediyorum.

Moderatör

Prof. Dr. Hüseyin Muşmal

Teşekkürler sayın hocam. Prof. Dr. Ahmet Şimşek hocamızdan gelen bir soruyu yönlendirmek istiyorum müsaadelerinizle.

"Fransa'da olduğu gibi iş dünyasına ve merak edenlere yönelik çeşitli faaliyetlerde interdisipliner tezsiz yüksek lisans programları açmanın doğru olacağını, bunun da lisansa başvuru yoğunluğunu azaltarak dengeleyeceğini düşünüyorum. Hocalarım bu konuda ne düşünürler?"

Konuşmacı

Prof. Dr. Tufan Gündüz

Şimdi tarih eğlence alanı mı iş alanı mı yoksa bir hobi alanı mı? Bunların düzgünce tanımlanması lazım. Bakın eğer siz yüksek lisansa bir değer

biçmek istiyorsanız tarih bölümünün programını bana göre acil üç yıla indirmeniz lazım. Üç yıl yeter, yani her şeyi öğretirsiniz. İlla 140 kredi falan olması da gerekmiyor. 100 kredi de yeter 80-90 kredi de yeter. Neyi okutacağınızı ve neyi okutmanız gerektiğini belirleyin yeter. Bugünkü gibi abartılı unvan da vermezsiniz, tarihçi diye unvan mı verilir? Yani dört yıl lisansı bitirsen tarihçisin, öbürü bitirsin o da tarihçi, öbürü bitirsin o da tarihçi. Sonra en tarihçi biziz, en kötü tarihçi sizsinize dönüyor bu iş.

Şimdi tezsiz yüksek lisans da bu ülkede denendi, başarısız oldu. İlk çıktığında ben de itiraz etmiştim. Tezsiz yüksek lisans mı olur? Tamam bilimsellik aranmaz yüksek lisansta, ama öğrenci bilimsel metotları kullanarak bir eser meydana getirip getiremeyeceğini yüksek lisansta öğrenir. Derinlik daha hafiftir yani, öğrencinin bütün bilgiye yüksek lisansta iken derinlemesine girmesini bekleyemezsiniz. Her alanda bütün arşiv belgelerini kullanmasını bekleyemezsiniz, ama dersiniz ki "bilimsel ölçütlere uyuyor, kaynak kullanmayı biliyor, ana kaynaklara ulaşabiliyor, ana kaynaklar üzerinde bir doktorant gibi değil de en azından değerlendirmeler yapabiliyor" dersiniz. İşte öğreticiye orada ihtiyaç var. Yüksek lisansta öğreticiye ihtiyaç vardır. "Ben öğreticiden gerekli şeyleri aldım, hadi bana eyvallah! Bundan sonra ben kendim tezsiz yüksek lisans yaptım falan demesi işi sulandırmaktan başka bir şey değildir." Benim görüşüm bu doğrultuda.

Moderatör
Prof. Dr. Hüseyin Muşmal

Teşekkür ederiz hocam. Bu oturumun son müzakerecisi Polat Safi hocayı da dinleyeceğiz. Kıymetli hocam buyurun.

Müzakereci
Dr. Polat Safi

Hüseyin hocam teşekkür ediyorum.

Aslında hocalarımız benim söyleyeceklerimin çoğunun üzerinden geçtiler. Ben burada biraz daha "sektörün ihtiyaç alanında tarihçilerin yeri nedir?" sorusuna, yani istihdam alanlarına odaklanmak istiyorum. Bir kere sivil toplum kuruluşlarında tarihçilerin istihdam edilebildiğini görüyoruz. Kültür-sanat, hak ve savunuculuk gibi derneklerin ötesinde eğitim, geliştirme, araştırma gibi sahalarda aktif olan STK'lar yanında düşünce temelli STK'larda yıldan yıla daha fazla tarihçi istihdam edildiğini görüyoruz.

İkinci bir alan olarak Tayfur hocanın da değindiği gibi özel şirketlerde istihdam söz konusu. Gerçekten de Türkiye'de birinci ligdeki şirketlerin büyük çoğunluğunun vakfı, derneği ve müzesi var. Bu yapıların çekirdek fikrini aslında doğrudan tarihçiler oluşturuyor. Ayrıca bu şirketler hem şirket tarihlerini hem de özel tarihlerinin ötesine geçerek sektörün geçmişini yazacak tarihçiler istihdam ediyorlar veyahut bunlardan hizmet satın alıyorlar. Bunun yanında şirket kurucularının aile tarihleri yazılıyor. Örneğin Sabancı, Koç veya Doğramacı gibi aileler kendi aile tarihlerini yazdırıyor. Mesela ben yüksek lisans öğrencisi iken rahmetli İhsan Doğramacı'nın aile tarihiyle bu şekilde ilgilenme imkânı bulmuştum.

Tufan hocanın çerçeve sunumunda detaylı bir şekilde bahsettiği kamu kurum ve kuruluşlarında danışmanlık ve istihdam meselesine de değinmek isterim. Çünkü düşündüğümüzün ötesinde bir istihdam alanı var burada. Cumhurbaşkanlığından bakanlıklara, büyük genel müdürlüklere, güvenlik ve savunma sanayii ile ilişkili kamu kurum ve kuruluşlarına varana kadar tarihçilerden birçok alanda yararlanıldığı rahatlıkla söylenebilir. Aynı zamanda Türkiye'yi uluslararası kıskaçta bırakan tarihi meselelerle ilgili belirli bakanlıkların tarihçilerle teşrik-i mesai ettiklerini görebiliyoruz.

Yayıncılık dünyasını da biraz açmak gerekebilir. Tarih yayıncılığında, proje editörlüğünde, proje danışmalığında tarihçilerle karşılaşmak gayet doğal. Bunun yanında tarihçilerle kültür yayıncılığında da karşılaşmak mümkün. Elbette bu alanların tamamında bir rekabet söz konusu. Bu alanlar haricinde donanımlarına göre tarihçilerden teknik yayıncılıkta da fayda sağlanabileceği öngörülebilir. Elbette bu kadarla sınırlı değil. Yayın-

cılığın birçok alanında, metin yazarlığından çeviri ve transkripsiyona kadar tarihçiler istihdam edilebiliyorlar.

Son zamanlardaki istihdam alanlarından biri olarak iletişimi de değinmek istiyorum. İletişim alanında da tarihçilere artık ihtiyaç duyulmaya başlanıyor. Bunun temel sebebi, konvansiyonel medyanın taktik unsurlarından bir tanesi olan belgesel yayıncılığında aranabilir. Belgeselcilik, aslında yarı yarıya, belki daha da fazla tarihçilerin işi. Prodüksiyonla tarihçilik arasındaki benzerliği de buraya eklemek gerek. Görsel ve yazılı malzemenin toplanmasından bunun tasnifine, analizine ve nihayetinde ortaya çıkan senaryo ve filme kadar bu dünyanın tarihçilikle benzerliği tarihçilerin de konvansiyonel ve dijital medyada yavaş yavaş kendilerine pozisyon bulmaya başlamalarına imkân tanıyor. Benzer sebeplerle tarihçilik yanında iletişimle de ilgilenen birisi olarak reklam dünyasında da tarihçilere rastladığını söyleyebilirim.

Şimdi burada beş başlık saydım. Müsaadenizle, tarihçilerin hangi kabiliyetlerine nazaran bu alanlarda istihdam edildiğine kısaca değineyim. Aslında doğrudan tarihçilik yaparak yer alabileceğimiz üç alan var burada: STK'lar, özel şirketler ve kamu kurum ve kuruluşları. Tarihçilerin dolaylı yoldan yer alabilecekleri alanlar ise iletişim gibi tarihçiliğin içkin olarak bulunduğu sektörler. Daha önce de söylediğim gibi ben iletişim dünyasında tarihçilerin sayısının zamanla artacağını düşünüyorum. Çünkü özellikle iletişim ve bunun taktik unsurları en temelde bir kimlik inşası meselesi ve kimlik inşasında odakta yer alan kurumun nasıl ortaya çıktığı, doğasının ne olduğu yahut olmadığı, nasıl dönüştüğü ve geliştiği gibi tarihçileri ilgilendiren konular ve sorular var. Elbette tarihçi ilgisini açık tutup iletişim alanında kendini yetiştirmeli. Tarihçiler ayrıca donanımlarından dolayı yayıncılık dünyasında yer alıyorlar. Kaynaklarla olan yakın ilişkileri ve sürekli üretmek zorunda oluşları zaman içinde tarihçileri yayın dünyasında vazgeçilmez kılacaktır diye düşünüyorum.

Bu sebeplerden ötürü tarihçileri iş dünyasında da ön plana çıkaracak en önemli hususun metodoloji olduğunu söyleyebilirim. Yani kaynak okuması, eleştirisi, tasnifi, tahlili, terkibi gibi mesleki bilgiler tarihçiyi aslında hem kendi alanında hem de iş dünyasında ön plana çıkaracaktır. Ben bu yüzden ilk başta *Metodoloji* derslerine biraz daha ağırlık verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Bununla paralel olarak, bir *Okuma Yazma Dersi* ya da *Yaratıcı Yazarlık* dersine ihtiyaç var. Lisans öğrencilerini geçtim, yüksek lisans ve doktora seviyesindeki öğrencilerin dahi meramını anlatabilmek hususunda ciddi sorunlar yaşadığını görüyoruz. Böylesi bir dersin aciliyet kesbettiğini rahatlıkla söyleyebilirim.

İkinci olarak donanıma ağırlık verilmeli. Bu çerçevede Osmanlıcanın ötesinde öğretilecek bir batı, bir de doğu dili tarihçileri hem kendi alanlarında hem de iş dünyasında ön plana çıkaracaktır.

Son olarak iş dünyasına atılmak isteyenlere bir *Proje Geliştirme ve İletişim* dersi verilebilir. Buna bir tür esnaflık dersi de diyebilirsiniz. Buradaki amaç kamu ve özel sektördeki proje örnekleri üzerinden bir nevi sistem mühendisliği yaparak bir projenin tüm süreçlerini; yani hazırlanmasından, planlanmasından ve uygulanmasından kontrol ve bitirilmesine kadar olan tüm aşamaları öğretmek. İkinci olarak, öğrencilerimizi bir alana yönelmeden o alanda yapacakları maddi ve manevi yatırımın fizibilitesini görebilmelerine imkân sağlamak. Üçüncü olarak da yaptığımız işi görünür hale getirebilecek kabiliyetleri kazandırmak. Burada bir projenin ne olduğundan planlamasına, uygulamasından bitirilmesine kadar kapsayıcı bir dersten söz ediyorum. Derste zaman, maliyet ve ekiple ilgili hususlar anlatılabilir, ihtiyaçların belirlenmesinden ihtiyaca uygun muhataba ulaşmanın, muhatapla iletişimin nasıl kurulacağının yolları gösterilebilir. Ayrıca proje yazmak, teklif hazırlamak, projede kullanılacak enstrümanları oluşturmak vb. hususlar derste işlenebilir.

Elbette burada öğrencilerimizin iş dünyasına rekabet çerçevesinde bakmalarını sağlayabilmeliyiz. Çünkü bir tek biz iş aramıyoruz, diğer sosyal ve insani bilimler mezunları da istihdam olanaklarını araştırıyorlar. Dolayısıyla rekabet iletişimi gibi bir modül de bu dersin içerisinde olabilir.

Ben daha fazla sözü uzatıp sabrınızı zorlamak istemiyorum. Hepinize teker teker teşekkür ediyorum.

Moderatör

Prof. Dr. Hüseyin Muşmal

Güzel değerlendirmeleri için Dr. Polat Safi hocamıza da çok teşekkür ediyoruz. Ben de bir yandan YouTube'daki mesajları kontrol ettim. Orada bazı değerlendirmeler de var. Yabancı dil üzerine birkaç hatırlatma da var, onları da zikretmiş olayım.

Böylelikle iki gün devam eden ve çok verimli, faydalı olduğu noktasında muhtemelen hepimizin hemfikir olduğu çalıştayın sonuna gelmiş bulunmaktayız. Ben öncelikle başta Tufan Gündüz hocam olmak üzere müzakerecilerimize çok teşekkür ediyorum. Tabii en büyük teşekkür bu çalıştayı düzenleyen Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlüğü ve yine Sivas Cumhuriyet Üniversitesi'nde sevgili Prof. Dr. Ahmet Yüksel kardeşimiz ile kıymetli Prof. Dr. Ahmet Şimşek hocamıza...

ÜNİVERSİTELERİMİZİN TARİH BÖLÜMLERİ DERS PROGRAMI ÇALIŞTAYI SONUÇ BİLDİRGESİ

1. Türkiye'de tarih bölümlerindeki eğitim-öğretim faaliyetlerinin daha verimli olabilmesi için öğrenci kontenjanlarının makul bir seviyeye düşürülmesi gerekmektedir. Aynı şekilde hem akademisyenler hem de öğrenciler açısından eğitim verimliliğini olumsuz etkilediği hemen herkesçe kabul gören II. öğretim programlarının ve tarihçilik eğitimi anlamında sorunlu bir yapıya sahip olduğu görülen açıköğretim lisans tarih bölümlerinin kapatılmasının faydalı olacağı kanaati hasıl olmuştur. Farklı mesleklerden gelen fakat tarihe ilgi duyan geniş kitlelere yönelik, merak giderici, bilgilendirici, tarihçilik formasyonuna başlangıç oluşturucu mahiyette bazı tezli, tezsiz ya da çevrimiçi yüksek lisans programlarının açılması ya da bazı sertifika kurslarının düzenlenmesi düşünülebilir.
2. Bir tarih bölümünde ders programları yeniden şekillendirilirken öncelikle bölümün tarih anlayışını, nasıl bir tarih algısına sahip olduğunu aksettiren genel bir çerçeve oluşturulması gereklidir. Bu çerçeveyle bağlantılı şekilde "Nasıl bir öğrenci istiyoruz? Buradan mezun olacak öğrenciler hangi becerilere sahip olmalı?" sorularına cevap verecek bir programın tasarlanması önerilir. Böylelikle öğrencilerin tarihçilik becerilerini kazanmaları bakımından daha bütüncül; mezuniyet sonrası iş hayatında karşılığını görmeleri açısından da gerçek hayatla uyumlu bir program ortaya çıkmış olacaktır.
3. Öğrencinin kendi çabasıyla okuyup öğrenebileceği türden bilgileri kapsayan derslerin sayısının mümkün mertebe azaltılması, bunun yerine müfredatta, bir öğreticiye mutlaka ihtiyaç duyulan derslere yer verilmesi önerilir. Diğer yandan eğitim sürecinde öğrenciyi siyasi tarihin ağırlığı altında ezilmekten kurtarmak için müfredatta matematik tarihi, toplum tarihi veya gündelik yaşamın tarihi gibi derslere yer verilmesi ilgiyi arttıracaktır.
4. Tarih Lisans müfredatının, öğrencinin bir dönemde en fazla altı ders alabileceği şekilde düzenlenmesi sağlanabilir. Bu doğrultuda zorunlu derslerin sayısının olabildiğine azaltılması, seçmeli ders yelpazesinin ise başta öğrencinin tarihçilik becerileri ve entelektüel birikimini artıracak şekilde genişletilmesi uygun olabilir. İslam Tarihi veya Os-

manlı Tarihi gibi dersleri dört beş dönem boyunca blok halinde kesintisiz vermek yerine mekânsal bir perspektifle Afrika, Asya yahut Amerika tarihine ilişkin dersler öğrencinin tarihi olaylara daha geniş bir perspektiften bakabilmesine fırsat sunabilir.

5. Türkiye'de tarih bölümlerinin temel derslerinden olan Osmanlıcanın ilk sene dört saat olması ve zorunlu olarak okutulması gerekli görünmektedir. Sonraki yıllarda Osmanlıca dersi ve türevlerinin seçmeli olarak sunulması, bu yapılırken de dersin dönemlere göre dağılımının birbirini tamamlayıcı ve öğrenmeyi daha ileri taşıyıcı bir mahiyette olması önerilebilir. İlk yıl Osmanlıca dersinden geçmemiş bir öğrencinin sonraki dönemin dersini almasına izin verilmemelidir. Zira Temel Osmanlıcayı geçememiş bir öğrenciye Paleografya yahut Diplomatika dersi vermek hiçbir anlam ifade etmeyecektir. Üstelik bu sadece Osmanlıcaya özgü bir durum da değildir. Yeni Çağ Avrupa Tarihi dersini geçememiş bir öğrencinin Yakın Çağ Avrupa Tarihi dersi için gerekli bilgiyi edinemediği anlaşıldığından ders kayıt sistemlerinin ilgili dersin ilgili öğrenci tarafından seçilmesine müsaade etmeyecek şekilde ayarlanması son derece faydalı ve çalışmayı teşvik edici bir tedbir olacaktır.

6. Lisans tarih öğrencilerine tarihçiliği ve inceliklerini kavratmak için verilecek tarihçilik eğitiminin mutlaka bütünsel bir yapıda, aşama aşama birbirini destekleyici biçimde derslerle planlanması gerekir. Metodoloji dersinin Türkiye'de bazı tarih bölümlerinde birinci, bazılarındaysa ikinci sınıfta verildiği tespit edilmiştir. Metodoloji dersinin bilim ve araştırmanın felsefi dayanaklarını anlamayı gerektirmesi ve pek çok teknik terimi bünyesinde barındırıyor olması münasebetiyle birinci sınıf öğrencilerine ağır geldiği katılımcılarca ifade edilmiştir. Bunu da dikkate alarak tarihçilik eğitiminde bütünlüklü bir düşünüşle müfredatın; birinci sınıfta Tarihe Giriş I-II, ikinci sınıfta ise Tarih Metodolojisi I-II, üçüncü sınıfta Seminer I-II ve dördüncü sınıfta ise Bitirme Tezi I-II şeklinde birbirini tamamlayıcı biçimde düzenlenmesi genel kabul görmüştür. Tarihe Giriş dersi, tarih kavramının mahiyeti ve döneme göre değişen epistomolojik yapısına dikkat çekerken, geçmişten günümüze kadar bazı ana tarih düşüncelerini öğrencilere kazandırabilir. Metodoloji dersi, Tarihe Giriş dersinin başlattığı kavramsal yapıyı, araştırma bilgi ve uygulamaları ile devam ettirebilir. Seminer dersi ise öğrencilerin araştırma ve özellikle yazım kabiliyetlerini geliştirme ba-

kımından son derece önemlidir. Böyle olmasına karşın müfredatta maalesef hak ettiği yeri bulamamıştır. Bu nedenle başlangıçta -belki ikinci sınıftan itibaren- öğrencilere pro-seminer tarzında derslerin verilmesi, üçüncü sınıfta Tarih Semineri I-II şeklinde devam ettirilmesi ve nihayet son sınıfta Bitirme Tezi I-II olacak şekilde sürecin tamamlanması son derece faydalı olacaktır. Seminer derslerinin her dönem verilmesi, hatta her kürsü/ana bilim dalı için seçmeli seminer derslerinin müfredata eklenmesi de çalıştay sırasında gündeme gelen hususlardan olmuştur. Ayrıca tarih metoduna ilişkin derslerde "Tarihçinin Mutfağı" türünden bir başlık altında alanda ismi temeyyüz etmiş tarihçilerin yaşam öykülerinin yanında tarihçilik serüven ve yöntemlerinin okutulup tartışılmasının faydalı olacağı da eklenmiştir.

7. Malumdur ki tarihsel olayların her zaman tek bir cevabı olamaz. Bu yüzden disiplinlerarası bir müfredatın varlığına ihtiyaç duyulmaktadır. İktisada Giriş, Genel Sosyoloji, Felsefe Tarihi veya Tarih Felsefesi, Psikolojiye Giriş gibi disiplinlerarası bir bakışa temel teşkil edecek derslere müfredatta yer verilmesi yararlı olacaktır. Müfredatta derslerin en az yarısının seçmeli olması gerektiği yukarıda ifade edilmişti. O seçmeli derslerin yarısının alan derslerine diğer yarısının ise bölüm dışı derslere ayrılması önerilmektedir. Bunun için halihazırda birçok üniversitede görüldüğü üzere bir ortak dersler havuzu oluşturulması, öğrenciye farklı alanlardan ders alabilme olanağı sağlayabilir. Ayrıca disiplinlerarasılığın sağlanabilmesi için öğrencinin, hatta öğretim üyesinin BAP, TÜBİTAK ve TÜSOKTAR gibi projelerde yer almaya yönlendirilmesinin gerekliliğine de vurgu yapılmıştır. Tarih lisans programlarında okuyan öğrencilerin yan dal ve çift ana dal imkanlarının çeşitlendirilmesi, öğrencilerin bu konularda yeterince bilgilendirilmesi ve teşvik edilmesi disiplinlerarasılığı güçlendirecek diğer bir yapı olarak görülmektedir.

8. Çalıştayda müfredatın oluşturulması aşamasında takip edilmesi gereken usulle ilgili olarak bazı katılımcılar programların kronolojik tertibi ihmal etmeden tasarlanması gerektiğine dikkat çekerken bazıları ise disiplinlerarası bir yaklaşım ve perspektife uygun olarak tematik bir tarzda meselenin ele alınmasının daha faydalı olacağını beyan etmişlerdir. Bu noktada tercih ne olursa olsun, tarihçi becerilerini geliştirmeye odaklanan bir müfredat yapısının çok daha önemli olduğunu bir kez daha vurgulamakta yarar vardır.

9. Öğrencilerin yabancı dil öğrenimine müfredatta gereken ağırlığın verilmesi, İngilizce dışında Arapça, Farsça, Rusça, Almanca, Latince, Fransızca veya İspanyolca gibi derslerle de öğrencilerin dil seçeneklerinin arttırılması önerilmiştir. Bu aşamada konuyla ilgili biçimde diğer bölümlerle yapılacak işbirliklerinin sorunun çözümünde yardımcı olacağı düşünülmektedir.

10. Tarih bölümlerinden mezun olacak öğrencilerin Kütüphanecilik, Arşivcilik, Müzecilik, Metin Yazarlığı, Reklamcılık, Belgesel Yapımcılığı yahut Editörlük gibi farklı iş sahalarına yönelebilecekleri planlamaların yapılmasının, öğrencilerin iş dünyasında istihdamını arttırıcı bir rolünün olacağı görülmektedir. Böylelikle geleceğin senaristleri, metin yazarları, sinema ve sanat danışmanları, editör yahut eleştirmenleri tarihçilik eğitimi alanlar arasından çıkabilecektir. Reklam, kalkınma ajansı, belediye, kent konseylerinde kurum veya şehir tarihi araştırmaları yapan mektepli tarihçilerin ortaya çıkması da söz konusu derslerin varlık ve etkinliğine göre mümkün olabilecektir.

11. İçinde yaşadığımız teknoloji ve iletişim çağının getirdiği bir mecburiyet olarak, dijital dünyanın gerekli becerilerini kazandıracak derslere müfredatta yer verilebilir. Şimdiden konuşmaya başlanan "dijital tarihçilik"le ilgili olarak gerek metodolojik gerekse dijital araçların kullanımının öğretimi konusunda bütünlüklü bir planın yapılması ve bunun müfredata yansıtılması sağlanabilir. Bölümler de gerek web sayfaları gerekse diğer dijital vasıtalarla görünürlüklerini arttırabilirler.

12. Öğrencilerin yakın çevreden başlayıp ülke genelini kapsayacak tarzda tarihî mekân ve müzelere yönelik ziyaretleri, alan içi ve alan dışı konferanslara katılımını, sertifikalı kursları teşvik edici ders yahut farklı uygulamalara müfredatta yer verilmesi önerilir. Bu kapsamda üniversitenin bulunduğu şehrin tarihine ve şehirdeki tarihi eserlere ilişkin bir dersin de müfredatta yer almasının yararlı olacağı dile getirilmiştir.

13. Tarihçilik eğitimini ve tarih araştırmalarını destekleyecek işleve sahip yeni araştırma merkezlerinin kurulması veya olanların etkin hale getirilmesi için çalışılması, öğretim ve araştırma alt yapısını güçlendirerek, akademik bir kültürün yaygınlaşmasını sağlayacaktır. Osmanlı Araştırma Merkezinin dışında diğer çalışma odaklarına ilişkin de merkezlerin planlanması, Ortadoğu Araştırma Merkezi gibi yeni çalışma örneklerinin artırılıp işlevsel kılınmaları bugün bir gerekliliğe dönüşmüştür.

14. Her dersin öğrenci kazanımlarını içeren çıktılarının (learning outcomes) ihtiyaca uygun olarak tasarlanması ve belli periyotlarla güncellenmesi önerilir.

15. Türkiye'de tarih lisans programlarında belli başlı ortak standartların oluşturulması, karşılaşılan intibak problemlerini azaltacağı için yatay veya dikey geçiş gibi öğrenci hareketliliğini kolaylaştıracaktır. Bunun için müfredatlarda benzer ders ve içeriklerini belirlemek yerine, öğrencilere kazandırılması hedeflenen bilgi ve beceri gibi yetkinlikleri ortaklaşa belirlemenin kalıcı sonuçlara ulaşılmasını sağlayacak daha doğru bir yol olacağı söylenebilir. Tarih ders programlarında ortak standartların oluşturulabilmesi şüphesiz ki daha genel ilkelerin belirlenebilmesine bağlıdır. Bunun yolu da daha geniş katılımlı ve daha geniş bir zaman dilimine yayılmış etkinlikleri hem gerçekleştirmekten hem de sürekli kılabilmekten geçmektedir. Bu noktada konuyla doğrudan ilgilenebilecek ve çözüm üretebilecek raporları hazırlayacak mesleki birliklere, tarihçi derneklerine çok ihtiyaç vardır. Bir diğer çözüm ortaklığı, tarih bölümlerinin akreditasyonunu sağlayan kuruluşların konuyla ilgili çalışmaları olacaktır. Bütün tarih bölümlerinin standartlar belirleme sürecinde "şemsiye" rolü üstlenebilecek imkanlara sahip olan Türk Tarih Kurumu'na da önemli sorumluluklar düşmektedir. Kurumun liderliğinde Türkiye'deki tüm tarih bölüm başkanlarının katılımıyla tertip edilecek uzman katılımcılarla iyi planlanmış bir çalıştay, tarih müfredatlarının daha geniş bir katılım ve daha farklı yaklaşımlarla tartışılmasını ve bu bağlamda güncellenmesini sağlayabilir. Dolayısıyla ders programlarının düzenlenmesi ve iyileştirilmesi noktasında tarihçilerin ortak beklentisi Türk Tarih Kurumunun daha etkin ve sorumlu bir rol üstlenmesi gerektiği yönündedir.

ÇALIŞTAYDAN KARELER

Açış Oturumu

I. Oturum

II. Oturum

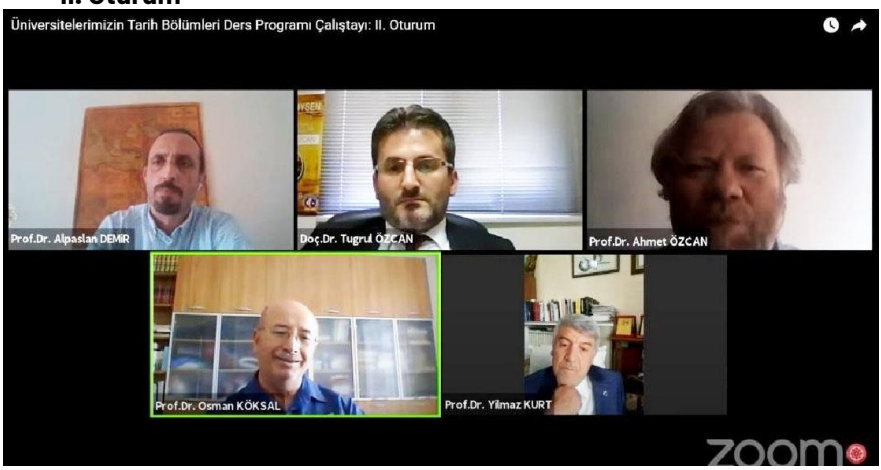

III. Oturum

IV. Oturum

V. Oturum

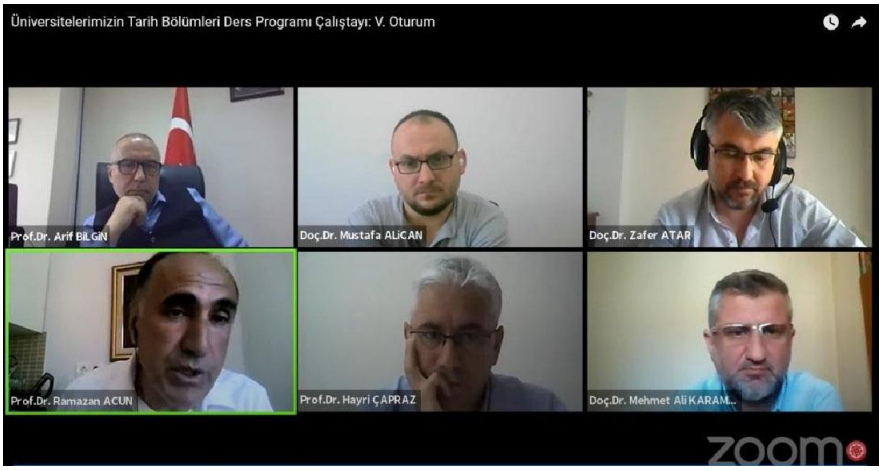

VI. Oturum

VII. Oturum

Prof. Dr. Yılmaz KURT'un Kaleminden Çalıştayımız...

Ana Sayfa › Yazarlar › Üniversitelerimizin Tarih Bölümleri Ders Programı Çalıştayı (TADEP) Ardından

Yazarlar

Üniversitelerimizin Tarih Bölümleri Ders Programı Çalıştayı (TADEP) Ardından

Yazar **Prof. Dr. Yılmaz Kurt** - 25 Mayıs 2021 134 2

Facebook Twitter Pinterest Linkedin WhatsApp

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, yaşamakta olduğumuz şu salgın günlerinde büyük bir başarıya imza attı. 20- 21 Mayıs 2021 tarihlerinde ZOOM ve Youtube üzerinden canlı olarak gerçekleştirilen "Üniversitelerimizin Tarih Bölümleri Ders Programı Çalıştayı"na birçok üniversiteden çok sayıda akademisyen katıldı.

Çalıştayın açış konuşmasını Sivas Üniversitesi Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Hakan Yekbaş ve ilk konuşmayı da bu konunun uzmanlarından Prof. Dr. Ahmet Şimşek yaptı. Açılış oturumunu Sivas Üniversitesi Tarih Bölümü Başkanı Prof. Dr. Ömer Demirel kardeşimiz yönetti. Çalıştayın fikir babalarından olan Ahmet Şimşek yanında Prof. Dr. Ahmet Yüksel de çalıştayın başarılı geçmesi büyük çaba harcadılar. Ahmedeyn'in çabaları yanında Tarih Bölümü araştırma görevlilerinden Okan Güven'in gayretleri de çalıştayın başarısında etkili oldu.

Çalıştay, Tarih Bölümlerinde okutulan derslerin ne olması ve nasıl okutulması gerektiği sorusuna cevap aramaktaydı. Bu vesile ile Yeni YÖK Yasası çıkarılmasından, tarih bölümlerinde yaşanan öğrenci enflasyonunun çözümüne kadar her konuda görüşler paylaşıldı.

Çalıştayı düzenleyenler tekrarları önlemek ve verimi artırmak adına konuyu 7 ayrı başlık halinde birer oturumun öznesi yaptılar. II. Oturum üniversitelerimizde okutulan Osmanlıca / Osmanlı Türkçesi derslerinin problemlerini masaya yatırmak için düşünülmüştü. Konuşmacılar, Osmanlıca ve Osmanlı Arşiv Metinleri derslerini üniversitelerde yıllarca okutmuş veya okutmakta olan akademisyenler idiler. Oturum yöneticiliğini eski öğrencimiz yeni meslektaşımız Prof. Dr. Ahmet Özcan'ın gerçekleştirmiş olması bizim için ayrı bir mutluluk oldu.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tarih Bölümü'nden kıymetli dostumuz Prof. Dr. Osman Köksal ve Ankara Üniversitesi Tarih Bölümü'nden Yılmaz Kurt konuşmacı olarak katıldı. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tarih Bölümünden Prof. Dr. Alpaslan Demir ve Ordu Üniversitesi Tarih Bölümünden Doç. Dr. Tuğrul Özcan müzakereci olarak oturuma destek verdiler. Tarih Bölümlerine alınan öğrencilerin öğretmenlik haklarının kısıtlanmasının ardından ÖSYM başarı seviyelerindeki düşüşün, bütün tarih bölümlerindeki seviyenin de düşmesine sebep olduğu ortak bir görüş olarak dile getirildi.

Bu oturumda üzerinde ittifak sağlanan ortak problemler şu şekilde özetlenebilir: Osmanlıca derslerinin adının Osmanlı Türkçesi, Arap Harfli Türkçe Metinler, Eskiyazı Metinler, Osmanlı Paleografyası, Osmanlı Arşiv Metinleri gibi farklı adlarla anılıyor olması özellikle meslek sınavlarında karışıklıklara ve hak kayıplarına sebep olabiliyordu. Dersin adının Osmanlı Türkçesi veya Osmanlıca olmasının hiçbir önemi yoktur. Dersin adı farklı olsa bile içeriği aynıdır. Osmanlıca, Osmanlı Türkçesinin kısa adıdır. Kazak Türkçesine kısaca Kazakça denildiği gibi Osmanlı Türkçesine de kısaca Osmanlıca denilmektedir.

Üniversitelerimizde ve lise seviyesinde okutulmakta olan Osmanlıca derslerini verecek öğretim elemanlarını ve öğretmenleri yetiştirmek üzere geniş kapsamlı bir programa sahip Osmanlı Araştırmaları Enstitüsü açılmalıdır. Bu enstitünün lisans ve yüksek lisans seviyesini bitirenler Sosyal Bilimler Lisesi'nde zorunlu olarak ve diğer liselerde seçmeli ders olarak okutulmakta olan Osmanlı Türkçesi derslerine öğretmen olarak atanacaklardır. Doktora seviyesini bitirenler ise üniversitelerin ilgili bölümlerinde Osmanlıca derslerini ve Osmanlı Arşiv Metinleri, Osmanlı Diplomatikası gibi dersleri vermekle görevlendirileceklerdir. Böylece konunun uzmanları daha deneyimli bir şekilde bu dersi en verimli şekilde öğretebilecektir. Bu konunun YÖK tarafından bizzat takip edilmesi gerektiğine inanmaktayız.

Osmanlıca Dersleri oturumunda akla gelen tekliflerden birisi de şu olmuştur: Türk Tarih Kurumu'nun her 4 yılda bir yaptığı Büyük Kongre'lerde, "Türkiye'deki Tarih Eğitiminin Sorunları" gibi başlıklar altında özel oturumlar, çalıştaylar veya paneller gerçekleştirmesi yararlı olacaktır. Bu arada Türk Tarih Kongreleri'nin Türkiye'nin farklı şehirlerinde gerçekleştirilmesi dileğimiz devam etmekte olduğunu da bu vesile ile duyurmuş olalım.

Kıymetli meslektaşım Turhan Kaçar'ın yönettiği oturumda ise Hacettepe Üniversitesi'nden Fatma Acun'un konuşmasını dinlemek imkânı bulduk.[6]

III. Oturum Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanı Mehmet Öz'ün yönetiminde gerçekleşti. Zevkle izlediğimiz bu oturumda İbrahim Şirin, Taha Niyazi Karaca, Şerif Demir gibi değerli akademisyenlerin görüşlerinden yararlandık. Ne yazık ki Yunus Koç ve Hayri Çapraz'ın konuşmalarını canlı olarak dinleyemediysek de en kısa zamanda bu eksikliği de kapatmaya çalışacağız.

VI. Oturumda da aynı şekilde çok ciddi ve yararlı tartışmalar yapıldı. Kıymetli meslektaşlarım Alaaddin Yalçınkaya, Gürsoy Şahin, Serkan Yazıcı, Eyüp Kul üzerinde durulması gereken tespit ve değerlendirmelerde bulundular.

VII. Oturuma ise baştan sona Tufan Gündüz damgasını vurdu. Sayın Gündüz konuya oldukça iyi hazırlanmıştı ve bizzat uygulamadan gelen örneklerle problemleri açık ve net bir şekilde ortaya koydu. Sayın İbrahim Serbestoğlu'nu dinleme fırsatı bulamadım ama Murat Öntuğ, Teyfur Erdoğdu ve Safi Polat da çok önemli konulara parmak bastılar. Oturumu yöneten Karaman Üniversitesi'nden Hüseyin Muşmal da örnek bir yöneticilik yaptı. Sonuç olarak bu oturumu da zevkle dinledik ve yararlandık.

Üniversitelerimizin Tarih Bölümleri Ders Programı Çalıştayı 2 gün boyunca ZOOM ve Youtube üzerinden canlı olarak yayınlandı. Bu programların bant kayıtlarını Youtube arşivinden istediğiniz zaman dinleyebilirsiniz.

Son derece yararlı geçen bu çalıştayın kitap haline getirilecek olması da ayrıca sevindirici bir husustur. Bu tür çalıştayların diğer üniversitelerimiz tarafından değişik alanlarda gerçekleştirilmesi büyük yararlar sağlayacaktır. Bu güzel çalıştaya fikir babalığı yapan Ahmet Yüksel ve Ahmet Şimşek kardeşlerimizi tekrar tebrik ediyor, çalıştaya katkı sağlayan bütün akademisyenlere teşekkür ediyoruz. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi bu hizmeti ile önemli bir ihtiyaca cevap vermiş oldu. Dileğimiz Yeni YÖK Kanunu'nun geniş bir katılımla bir an önce çıkarılması ve üniversitelerimizin önünün açılmasıdır.

---

[6] **Not:** Yer darlığı nedeniyle akademisyen arkadaşlarımızın unvanlarını yazmaktan sarfınazar etmek zorunda kaldım. Kusura bakmasınlar lütfen.